

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΓΕΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΙΚΑΙΟΥ
Π.Μ.Σ. “ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ”
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

**Το Λογισμικό Ανοιχτού Κώδικα
στο πλαίσιο προστασίας των δικαιωμάτων
Διανοητικής Ιδιοκτησίας στο Διαδίκτυο**

Διπλωματική Εργασία
Αλεξάνδρας Ν. Καλλιανού
(Α.Μ.: 0908Μ024)

Τριμελής Επιτροπή: Καθηγητής Β. Δούβλης (επιβλέπων)
Λέκτορας Ά. Μπώλος
Ειδικός επιστήμονας Δ. Ρούσσης

Αθήνα, Νοέμβριος 2010

Στην μνήμη του παππού μου
Γεωργίου Ν. Δαλαβέρη
(7.5.1915 - 21.5.2010)

ABSTRACT

The digital revolution that occurred in the post-industrial society and was marked mainly by the advent and wide acceptance of the Internet, “opened” a whole new world of opportunities to the humanity, but also raised significant and perplex law issues. Thus the legislator “was called” to confront many different problematic aspects and compromise conflicting interests, using at first the “traditional” legal “tools”. Were, although, these “tools” adequate and efficient for the digital environment?

As far as intellectual property rights are concerned, digital revolution radically altered their trafficking and exploitation status as we knew it on the analogue world. Users obtained direct access to works protected through intellectual property, “sliding over” their creators permit or/and fee, making the latter unable to follow their works legal status in order to deter illegal uses, and depriving “cultural industry” from profits. This “conflict” represents, on the one hand, the users’ demand for free access to works, as part of their freedom to knowledge and expression and on the other, creators’ effort to maintain their “sovereignty” to their work.

The above demand also affected software’s trafficking, taking, especially, into account, the last decades monopoly of the proprietary software that led programmers and users to oppose and create open source software, ie software provided with its source code, for free or for symbolic exchange, in a license, under which (or a relevant one), it should be redistributed. This software can be freely used and modified under conditions with mainly ethical and social content, because its purpose “lies on” the scientific and social progress rather than on private profit. Furthermore, the market’s monopoly from the proprietary software, the latter’s patentability, as well as Internet’s legislation process, especially via the introduction of the technological protection measures (TPM’s), “wound” the freedom of access to knowledge and the freedom of expression, that open source proponents “struggle” to preserve.

Nevertheless, Internet remains on whole an “unsettled area”, fact that raise doubts over the effectiveness of its existing rules and if they suffice so as to keep it “safe”. Internet rulings must take into account its “nature” both as a “place” of free expression and digital illegalities, so as to balance (and in no case to diminish) users’ freedoms into legality, otherwise to set deterrent “penalties”, in order not to be considered as a promiscuous “land” of anonymity and impunity.

In this paper we will observe the course of the above phenomena, namely intellectual property rights’ protection in the Internet, software in general and open source software in particular, as well as the Internet’s regulation necessity, especially as it refers to the intellectual property rights’ trafficking, so far, and we will analyze the specific issues that were raised during this course’s route.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	10

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

**ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΑΨΛΩΝ ΑΓΑΘΩΝ - ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ
ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ**

1. Νομική προστασία των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας στο Διαδίκτυο (Διεθνές - Ευρωπαϊκό - Εθνικό επίπεδο).....	13
1.1. Νομική προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας στο Διαδίκτυο (Διεθνές - Ευρωπαϊκό - Εθνικό επίπεδο)	13
1.1.2. Μέθοδοι διακίνησης περιεχομένου προστατευόμενου από την πνευματική ιδιοκτησία στο Διαδίκτυο	16
1.1.2.1. Μέθοδος P2P (Peer to Peer) – Νομολογία	17
1.1.2.2. Μέθοδος Torrents – Νομολογία	18
1.2. Νομική προστασία των δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας στο Διαδίκτυο (Διεθνές - Ευρωπαϊκό - Εθνικό επίπεδο)	19
1.2.1. Το σήμα στο Διαδίκτυο σε σχέση, ιδίως, με τα domain names - Νομολογία	22
1.3. Δυνατότητα προστασίας δυνάμει των άρ. 17 Σ. και 1 Πρώτου Προσθέτου Πρωτοκόλλου ΕΣΔΑ	25
1.4. Ειδικά θέματα	27
1.4.1. Διεθνής δικαιοδοσία και εφαρμοστέο δίκαιο	27
1.4.2. Ευθύνη των ISP's (Internet Service Providers) υπό ευρεία έννοια	31

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'**ΤΟ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟ ΚΑΙ Η ΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ**

1. Οριοθέτηση της έννοιας “λογισμικό”	34
1.1. Ορισμός	34
1.2. Λογισμικό και πρόγραμμα Η/Υ	35
1.3. Ο αλγόριθμος	36
2. Νομική προστασία του λογισμικού	36
2.1. Ιστορική αναδρομή	36
2.2. Η επιλογή νομικής προστασίας με την πνευματική ιδιοκτησία – Οδηγία 91/250, όπως κωδικοποιήθηκε με την Οδηγία 2009/24	39
2.3. Βασικά σημεία της Οδηγίας 2009/24 και του Ν. 2121/1993	39
2.4. Νομική προστασία του λογισμικού κατά το Δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας	42

2.4.1. Αστική προστασία	44
2.4.2. Ποινική προστασία	45
2.5. Δυνατότητα κατοχύρωσης του λογισμικού με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας – The patentability of software.....	46
2.5.2. Νομολογία	49
2.5.2.1. Ευρωπαϊκή – Ελληνική.....	49
2.5.2.2. ΗΠΑ.....	52
2.6. Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της νομικής προστασίας κατά το Δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας και κατά το Δίκαιο της ευρεσιτεχνίας.....	56
2.6.1. Δυνατότητα αλληλοσυμπλήρωσης του Δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας και του Δικαίου της ευρεσιτεχνίας	60
2.7. Διεθνής δικαιοδοσία και εφαρμοστέο δίκαιο.....	61

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

ΤΟ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟ/ΛΟΓΙΣΜΙΚΟ ΑΝΟΙΧΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ (ΕΛ/ΛΑΚ) – FREE/OPEN SOURCE SOFTWARE (FOSS) Ή FREE/LIBRE/OPEN SOURCE SOFTWARE (FLOSS)

1. Οριοθέτηση των εννοιών	63
1.1. Ιστορική αναδρομή	63
1.2. Εννοιολογικές διακρίσεις	65
1.2.1. ΕΛ/ΛΑΚ: Ορολογική τοποθέτηση και διάκριση από συγγενείς έννοιες	65
1.2.2. Το Ελεύθερο Λογισμικό σε σχέση με το Λογισμικό Ανοιχτού Κώδικα: Ιδεολογική προσέγγιση.....	67
2. Προστασία του ΕΛ/ΛΑΚ κατά το Δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας.....	68
3. Η σύμβαση παραχώρησης ΕΛ/ΛΑΚ - Η Γενική Δημόσια Άδεια Εκμετάλλευσης (ΓΔΑΕ-General Public License-GPL)	69
3.1. Νομική φύση	69
3.2. Ανάλυση των όρων της ΓΔΑΕ.....	70
3.3. Εγκυρότητα και δεσμευτικότητα των όρων της ΓΔΑΕ.....	74
3.4. Ευθύνη του παραχωρούντος πρόγραμμα ΕΛ/ΛΑΚ δυνάμει απαλλακτικών ρητρών της ΓΔΑΕ	77
4. Σύγκριση ιδιόκτητου/“κλειστού” λογισμικού με το ΕΛ/ΛΑΚ (Proprietary / “Close” software V FOSS).....	78
5. Ειδικότερα θέματα.....	80
5.1. Το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού ΕΛ/ΛΑΚ	80
5.2. ΕΛ/ΛΑΚ ως έργο συνεργασίας, σύνθετο ή συλλογικό έργο.....	81
5.3. Διεθνής δικαιοδοσία και εφαρμοστέο δίκαιο.....	82
5.4. Copyleft.....	84

5.5. Οι Άδειες Creative Commons (CC).....	85
5.6. Digital Rights Management (DRM)	88

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ Η ΜΗ ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΑΫΛΩΝ ΑΓΑΘΩΝ-ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ ΣΤΟ ΨΗΦΙΑΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

1. Η πρόσφατη εξέλιξη του Διαδικτύου	93
2. Δυνατότητες-μέθοδοι ρύθμισης του Διαδικτύου (Internet regulation ή Internet governance).....	95
2.1. Κανονιστική ρύθμιση	96
2.1.1. Νομοθετική (public ή government regulation)	96
2.1.2. Η αυτορρύθμιση (self ή private regulation) στον “αντίποδα” της νομοθετικής ρύθμισης του Διαδικτύου	98
2.1.2.1. “Κυβερνοαναρχία” (“Cyberanarchy”)	101
2.2. Τεχνολογική ρύθμιση ως εναλλακτική στην κανονιστική ρύθμιση	102
2.3. Προκρινόμενη λύση: Συρρύθμιση (co-regulation) ή/και ρυθμιζόμενη / ελεγχόμενη αυτορρύθμιση (regulierte selbst – regulierung).....	103
2.4. Η αναφυόμενη τάση ελεύθερης διακίνησης των αΫλων αγαθών - δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας στο Διαδίκτυο	105

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ	108
---------------------	-----

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	111
--------------------	-----

I. Ελληνική	111
II. Ξενόγλωσση	117
III. Ηλεκτρονικές διευθύνσεις.....	126

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ	127
-----------------	-----

I. Ελληνική	127
II. Αλλοδαπή	129

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	135
-------------------	-----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ I	136
-------------------	-----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II	137
--------------------	-----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ III/A'	140
------------------------	-----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ III/B'	146
------------------------	-----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV	148
--------------------	-----

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

I. Ελληνικές

άρ.	άρθρο
Αθ	Αθηνών
ΑιτΕκθ	Αιτιολογική Έκθεση
ανωτ.	ανωτέρω
απόφ.	απόφαση
ΑΠ	Άρειος Πάγος
Αρμ	Αρμενόπουλος
ΑΚ	Αστικός Κώδικας
ΒΔ	Βασιλικό Διάταγμα
Β.Ι.	Βιομηχανική Ιδιοκτησία
Βλ.	Βλέπε
ΒΝΔ	Βάση Νομικών Δεδομένων
ΓΔΑΕ	Γενική Δημόσια Άδεια Εκμετάλλευσης
ΓΟΣ	Γενικοί Όροι Συναλλαγών
δ.ε.	δίπλωμα ευρεσιτεχνίας
ΔΕΕ	Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών
ΔΕΚ	Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
Δ	Δίκη
δηλ.	δηλαδή
Δ.Ι.	Διανοητική Ιδιοκτησία
ΔΙΜΕΕ	Δίκαιο Μέσων Ενημέρωσης Επικοινωνίας
Δ.Σ.	Διεθνής Σύμβαση/Διεθνές Σύμφωνο
εδ.	εδάφιο
ΕΑ	Επιτροπή Ανταγωνισμού
ΕΓΔΕ	Ευρωπαϊκό Γραφείο Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας
ΕΔΔΔ	Επιθεώρηση Δημοσίου και Διοικητικού Δικαίου
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση/Επίσημη Εφημερίδα Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΕΕΔΑ	Εθνική Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΕμπΔ	Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου
ΕΕπ	Ευρωπαϊκή Επιτροπή
ΕΕργΔ	Επιθεώρηση Εργατικού Δικαίου
ΕΕΤΤ	Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων
ΕΕυρΔ	Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου
Ειρ	Ειρηνοδικείο
ΕΛ	Ελεύθερο Λογισμικό
ΕΛΛνη	Ελληνική Δικαιοσύνη
ΕΝΟΒΕ	Εταιρία Νομικών Βορείου Ελλάδος
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
επ	επόμενα
επιμ.	επιμέλεια
ΕπισκΕΔ	Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου
ΕπιστΕ	Επιστημονική Επετηρίδα
ΕΣ	Ελεγκτικό Συνέδριο

ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
Εφ	Εφετείο
ΗΕ	Ηνωμένα Έθνη
Η/Υ	Ηλεκτρονικοί Υπολογιστές
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
Ηρακ	Ηρακλείου
Θεσ	Θεσσαλονίκης
ΙΔΔ	Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο
ΙΣΤΑΜΕ	Ινστιτούτο Στρατηγικών και Αναπτυξιακών Μελετών
Καν.	Κανονισμός
Κατερ	Κατερίνης
κατωτ.	κατωτέρω
Κεφ.	Κεφάλαιο
κλπ	και (τα) λοιπά
ΚΠολΔ	Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας
Κρητ	Κρήτης
ΚριτΕ	Κριτική Επιθεώρηση
ΛΑΚ	Λογισμικό Ανοιχτού Κώδικα
ΜΚΟ	Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις
ΜΜΕ	Μικρομεσαίες επιχειρήσεις/Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
ΜΠρ	Μονομελές Πρωτοδικείο
Ν. (ν).	Ν(ν)όμος
ΝΔ	Νομοθετικό Διάταγμα
ΝΕ	Νομική Επιθεώρηση
ΝοΒ	Νομικό Βήμα
ν.π.	νομικό πρόσωπο
ΟΒΙ	Οργανισμός Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας
Ολ	Ολομέλεια
παρ.	παράγραφος
παρατ.	παρατηρήσεις
Πατρ	Πατρών
ΠΕΚ	Πρωτοδικείο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
περ.	περίπτωση
Π.Δ.	Προεδρικό Διάταγμα
Π.Ι.	Πνευματική Ιδιοκτησία
ΠΚ	Ποινικός Κώδικας
ΠΠρ	Πολυμελές Πρωτοδικείο
ΠΟΕ	Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου
ΠΟΙΝΛΟΓ	Ποινικός Λόγος
ΠΟΙΝΧΡ	Ποινικά Χρονικά
Πρβλ.	Παράβαλε
Πρωτ.	Πρωτοκόλλου
πχ	παραδείγματος χάριν
Σ	Σύνταγμα
ΣΕΚ	Συνθήκη Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
σελ	σελίδα
σημ	σημείωση
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας

στοιχ.	στοιχείο
ΣυνθΕΕ	Συνθήκη Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΣυνθΛΕΕ	Συνθήκη Λειτουργίας Ευρωπαϊκής Ένωσης
Συρ	Σύρου
τ.	τόμος
ΤριμΕφΚακ	Τριμελές Εφετείο Κακουργημάτων
ΥΑ	Υπουργική Απόφαση
υπόθ.	υπόθεση
υποσ	υποσημείωση
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας Κυβερνήσεως
ΧρηΔικ	Χρηματοπιστωτικό Δίκαιο
ΧρΙΔ	Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου

II. Ξενόγλωσσες

BGH	Bundesgerichtshof
CLSR	Computer Law and Security Review
corp.	corporation
CR	Computer und Recht
Cri	Computer law review international
EIPR	European Intellectual Property Rights
EPO	European Patent Office
EWCA	England and Wales Court of Appeals
EWHC	England and Wales High Court
FCC	Federal Communications Commission
FSR	Fleet Street Reports
GRUR	Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht
IANA	Internet Assigned Numbers Authority
ICC	International Chamber of Commerce
IIC	International Institute of Communications
IP	Intellectual Property/Internet Protocol
IPLR	Intellectual Property Law Review
JILT	Journal of Information, Law and Technology
JIPL	Journal of International Property Law
MIT	Massachusetts Institute of Technology
NBER	National Bureau of Economic Research
NY	New York
OJ	Official Journal
RPC	Reports of Patent, design and trade mark cases
QB	Queen's Bench
Sup.	Supreme
TRIPS	Trade-Related aspects of Intellectual Property Rights
UDRP	Uniform Domain name Dispute Resolution Policy
US	United States (of America)
USPQ	United States Patents Quarterly
V (v)	V(v)ersus/version
WIPO	World Intellectual Property Organization

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο επιστημονικός κόσμος και ιδίως η Δ.Ι., ήτοι το “συνονθύλευμα” της Π. και Β.Ι.¹, έχουν γνωρίσει μέχρι σήμερα, όπως συχνά αναφέρεται, δύο “σταθμούς” στην ιστορία τους, την τυπογραφία και το Διαδίκτυο². Η Δ.Ι., επομένως, έχει “γαλουχηθεί” και “σχηματοποιηθεί” στην σημερινή της μορφή στους “κόλπους” και υπό την διαρκή επίδραση των παραπάνω. Η μορφή μάλιστα αυτή δεν πρέπει να θεωρήσουμε ότι είναι αποκρυσταλλωμένη, αφού “πλάθεται” και μετασχηματίζεται συνεχώς στο ψηφιακό περιβάλλον, “απορροφώντας” την προσαρμογή του περιβάλλοντος αυτού στην αδιάκοπη τεχνολογική εξέλιξη, την οποία αυτό κατά κόρον “αντικατοπτρίζει”.

Από την μία λοιπόν τα “προϊόντα” της τεχνολογικής εξέλιξης, όπως το λογισμικό και κυριότερα το Διαδίκτυο, “άνοιξαν” έναν εντελώς νέο κόσμο δυνατοτήτων στην ανθρωπότητα και τη δημιουργία ειδικότερα, από την άλλη όμως “έφεραν” μαζί τους σωρεία καινοφανών προβλημάτων, τα οποία η νομική επιστήμη “κλήθηκε” να ρυθμίσει. Μεταξύ αυτών, η “ψηφιοποίηση” των αϋλων αγαθών, τα κατέστησε “ευάλωτα” σε μία άνευ προηγουμένου, τουλάχιστον από άποψη ευκολίας, κόστους και χρόνου, δυνατότητα προσβολής³. Ήταν όμως έτοιμη και ικανή η νομική επιστήμη να ανταποκριθεί στην πρόκληση του ψηφιακού κόσμου και να ρυθμίσει τα ζητήματά του κατά τον αποτελεσματικότερο δυνατό τρόπο; Και πώς θα το επιτύγχανε αυτό, μέσω των παραδοσιακών κανόνων ή απαιτούνταν η θέσπιση νέων;

Η απάντηση στα ερωτήματα αυτά και πολλά ακόμα περισσότερα, οδήγησαν τη διεθνή και Ευρωπαϊκή κοινότητα, αλλά και τα επιμέρους κράτη στην αναζήτηση των βέλτιστων πρακτικών ρυθμιστικής αφομοίωσης της τεχνολογικής εξέλιξης και ανταπόκρισης του δικαίου στην

1. Βλ. ιδίως το άρ. 1 εδ. β' της Οδηγίας 2004/48/ΕΚ (ΕΕ 30.4.2004, L. 157) που προβλέπει ότι στον όρο δικαιώματα Δ.Ι., ανήκουν και τα δικαιώματα Β.Ι., αν και η εν λόγω Οδηγία εσφαλμένα ενσωματώθηκε στην Ελληνική νομοθεσία με το Ν. 3524/2007 (ΦΕΚ/Α/15/26.1.2007) μόνο ως προς την Π.Ι., το άρ. 17§2 του Χάρτη θεμελιωδών δικαιωμάτων της ΕΕ, το οποίο μολοντί αναφέρεται στη Δ.Ι. αποδόθηκε λανθασμένα στα Ελληνικά ως Π.Ι. και το άρ. 8§18 Ν. 2557/1997 (ΦΕΚ/Α/271/24.12.1997), δυνάμει του οποίου “Ο διεθνής όρος *propriété intellectuelle* (intellectual property) αποδίδεται στην Ελληνική γλώσσα με τον όρο Δ.Ι. και περιλαμβάνει, τόσο την Π.Ι. και τα συγγενικά δικαιώματα, όσο και τη Β.Ι.”. Από τη νομολογία του ΔΕΚ, βλ. απόφ. 29.2.1968, υπόθ. C-24/1967, Parke Davis and Co, Συλλ. 1967, 687· απόφ. 8.6.1971, υπόθ. C-78/1970, Deutsche Grammophon, Συλλ. 1971, 839· απόφ. 3.7.1974, υπόθ. C-192/1973, Van Zuylen, Συλλ. 1974, 371· απόφ. 31.10.1974, υπόθ. C-15/1974, Centrafarm V Sterling, Συλλ. 1974, 451· απόφ. 31.10.1974, υπόθ. C-16/1974, Centrafarm V Winthrop, Συλλ. 1974, 479· απόφ. 22.6.1976, υπόθ. C-119/1977, Terrapin, Συλλ. 1979, 675· απόφ. 23.5.1978, υπόθ. C-102/1977, Hoffmann-La Roche, Συλλ. 1978, 351· απόφ. 13.12.1979, υπόθ. C-62/1979, Coditel κλπ, Συλλ. 1980, 881 επ' απόφ. 14.7.1981, υπόθ. C-187/1980, Merck V Stephar, Συλλ. 1981, 2063· απόφ. 4.12.1981, υποθ. C-55 και 57/1980, Musik-Vertrieb membran, Συλλ. 1981, 147 επ' απόφ. 8.6.1982, υπόθ. C-258/1978, Nungesser, Συλλ. 1982, 2015· απόφ. 14.9.1982, υπόθ. C-144/1981, Keurkoop, Συλλ. 1982, 2853· απόφ. 9.7.1985, υπόθ. C-19/1984, Pharmon, Συλλ. 1985, 2281· απόφ. 3.3.1988, υπόθ. C-434/1985, Allen, Συλλ. 1988, 1245· απόφ. 30.6.1988, υπόθ. C-35/1987, Thetford, Συλλ. 1988, 3585· απόφ. 5.10.1988, υπόθ. C-53/1987, CICRA, Συλλ. 1988, 6039· απόφ. 24.1.1989, υπόθ. C-341/1987, EMI Electrola, Συλλ. 1989, 79· απόφ. 9.6.1992, υπόθ. C-47/1990, Delhaize, Συλλ. 1992 I-3669. Από τους θεωρητικούς, βλ. *Κουμάντο*, Διανοητική ιδιοκτησία, Ελλάδα 1994, 1464 επ' *Λιακόπουλο*, Προς το δίκαιο των αϋλων αγαθών: εξέλιξη και προοπτικές, ΝΕ 1995, 5 επ' *Ο ίδιος*, Βιομηχανική ιδιοκτησία, 2000⁵, 17 επ.

2. Για την ιστορία του Διαδικτύου, βλ. ενδεικτικά *Καλλινίκου*, Πνευματική ιδιοκτησία και Internet, 2001, 7 επ.

3. Βλ. Παράρτημα Ι, Ι.Ι., όπου απεικονίζεται ο αριθμός των χρηστών του Ίντερνέτ που προβαίνει σε πράξεις, που μπορούν κάλλιστα να παραβιάζουν δικαιώματα Δ.Ι.

τεχνολογική “πρόκληση”. Έτσι σε κάποιες περιπτώσεις κρίθηκε ότι οι παραδοσιακοί κανόνες, υποβοηθούμενοι από ειδικά νομοθετήματα, διέθεταν την απαιτούμενη ευελιξία για την “εγκόλπωση” της ανωτέρω εξέλιξης⁴, ενώ σε άλλες περιπτώσεις η ιδιάζουσα φύση των δικαιωμάτων, συνέτεινε στη νομοθετική αυτονόμησή τους⁵.

Αντιλαμβανόμενη όμως η νομική επιστήμη την ταχύτητα κατά την οποία πλέον διαμορφώνονται οι τεχνολογικές εξελίξεις, προκειμένου να ανταποκριθεί σε αυτήν, προσέφυγε στην ίδια την τεχνολογία, αναγόντας σε νομικά δεσμευτικούς κανόνες τεχνολογικά μέτρα. Το γεγονός αυτό δυνάμωσε τις φωνές όσων υποστηρίζουν ότι το καθεστώς της Δ.Ι. ως έχει σήμερα, είναι αδικαιολόγητα και αναχρονιστικά προσκολλημένο στα δικαιώματα των δημιουργών, ιδίως δε στις περιουσιακές τους εξουσίες, προκειμένου να εξακολουθήσει να υφίσταται εις βάρος των τελικών χρηστών και της προόδου της επιστήμης, ο όλος οικονομικός “μηχανισμός” που “κινείται” γύρω τους, και ότι τα τεχνολογικά μέτρα δεν ήταν παρά ένας έμμεσος τρόπος να “φιμωθεί” η αναφυόμενη τάση “ελεύθερης” διακίνησης των δικαιωμάτων Δ.Ι., που συντελείται ιδίως, μέσω του Διαδικτύου.

Ήδη πριν από τα παραπάνω, στο γενικότερο “πλέγμα” του ανοικτού περιεχομένου (open content), είχε κάνει την εμφάνισή του στα πλαίσια του λογισμικού, το Ελεύθερο Λογισμικό/Λογισμικό Ανοικτού Κώδικα (ΕΛ/ΛΑΚ), δυνάμει του οποίου ο δημιουργός ενός προγράμματος, απεκδύεται των περιουσιακών του εξουσιών επ’ αυτού σε όφελος της κοινωνικής ολότητας, αφού διαθέτει “ελεύθερο” τον πηγαίο κώδικά του και άρα δεκτικό σε έρευνα, τροποποιήσεις και βελτιώσεις, υπό την προϋπόθεση η διανομή του προγράμματος να ακολουθήσει υποχρεωτικά τον ίδιο “δρόμο” μέσω μίας πλειάδας αδειών, που υιοθετήθηκαν για αυτόν τον σκοπό. Η χρησιμότητα εν προκειμένω του Διαδικτύου στη διάδοσή του υπήρξε σημαντική κατά το ότι μπορεί να αποτελέσει τον κοινό “τόπο” τόσο της εκπόνησής του όσο και της διακίνησής του⁶. Κατά πόσο όμως τα εν λόγω προγράμματα συμβαδίζουν με την προστασία της Δ.Ι., μπορούν δε να συνυπάρξουν και πολύ περισσότερο να “παραμερίσουν” την χρήση του ιδιόκτητου λογισμικού, το οποίο είχε λάβει, τουλάχιστον τις δύο προηγούμενες δεκαετίες, μονοπωλιακές διαστάσεις; Συνέβαλε δε στο τελευταίο η “πατεντοποίηση” των προγραμμάτων που σημειώνεται με αυξητικό ρυθμό στις ΗΠΑ, αλλά και την Ευρώπη;

Περαιτέρω, το Διαδίκτυο, παρά τις επιμέρους “κλαδικές”, δηλ. ανά ρυθμιστέο θέμα-πρόβλημα, κανονιστικές υπό ευρεία έννοια, ήτοι νομοθετικές και αυτορρυθμιστικές,

4. Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα αναφέρουμε την περίπτωση του λογισμικού, το οποίο, όπως αναλυτικά θα δούμε κατωτ. (υπό Κεφ. Β') υπήχθη στα έργα λόγου και την προστασία της Π.Ι. Πρβλ. για την προστασία των ψηφιακών δικαιωμάτων τις επί τούτου καταρτισθείσες σε διεθνές επίπεδο, Συνθήκες Ίντερνετ. (Αναλυτικά κατωτ. υπό Κεφ. Α', 1.1).

5. Βλ. το *sui generis* δικαίωμα του κατασκευαστή της μη πρωτότυπης βάσης δεδομένων (ά. 45Α Ν. 2121/1993), καθώς και το αντίστοιχο δικαίωμα του δικαιούχου τοπογραφίας προϊόντος ημιαγωγού (ΠΔ 45/1991). Ειδικότερα για τις βάσεις δεδομένων, βλ. Συνοδινού, Η νομική προστασία των βάσεων δεδομένων, 2004· Κανελλοπούλου-Μπότη, Νομική προστασία των βάσεων δεδομένων, 2004, ενώ για τις τοπογραφίες προϊόντων ημιαγωγών, Μαρίνο, Η προστασία των προϊόντων ημιαγωγών (microchips), 1991.

6. Ως προς την εκπόνηση, βλ. ως χαρακτηριστικό παράδειγμα το Linux το οποίο εξελίχθηκε στο Διαδίκτυο, ως προς δε τη διακίνηση, τα προγράμματα ΕΛ/ΛΑΚ κατά κανόνα διατίθενται προς download στο Διαδίκτυο, χωρίς ωστόσο σαφώς αυτό να σημαίνει ότι το Διαδίκτυο αποτελεί τον μοναδικό τρόπο προμήθειάς τους.

πρωτοβουλίες, εξακολουθεί να παραμένει ένα εν συνόλω αρρύθμιστο “πεδίο”. Στην ρύθμισή του δε πλέον μεγάλο μερίδιο διεκδικεί η ίδια η τεχνολογία. Συνέπεια των παραπάνω ήταν να “πυροδοτηθεί” μία ολόκληρη “φιλολογία” για το κατά πόσον μία τέτοιου είδους συνολική ρύθμιση είναι εφικτή, αν χρειάζεται, και τι είδους μορφή θα έπρεπε να λάβει.

Τα εύλογα αυτά ερωτήματα και πολλά άλλα που πηγάζουν από τη γενικότερη θεώρηση της “θέσης” των δικαιωμάτων Δ.Ι. στο ψηφιακό περιβάλλον, την εν γένει προστασία του λογισμικού, την οριοθέτηση του ΕΛ/ΛΑΚ και τα διάφορα ανακύπτοντα εξ αυτού νομικά ζητήματα, καθώς και τον αποτελεσματικότερο τρόπο διακυβέρνησης του Διαδικτύου, θα προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε στα πλαίσια της παρούσας.

Ειδικότερα το παρόν πόνημα διαρθρώνεται σε τέσσερα Κεφ, εκ των οποίων το Α’ μας εισάγει στην προστασία των δικαιωμάτων Δ.Ι., ως αυτή έχει σήμερα σε διεθνές, Ευρωπαϊκό και ημεδαπό επίπεδο, ενώ ως αντιπροσωπευτικά προβλήματα των κλάδων της Π. και Β.Ι. στο ψηφιακό περιβάλλον, εξετάζονται για την πρώτη οι μέθοδοι διακίνησης των προστατευόμενων με αυτήν δικαιωμάτων σε αυτό, για τη δε δεύτερη η προστασία του σήματος στο Διαδίκτυο, σε σχέση, ιδίως, με τα domain names. Το Κεφ. Β’ αποτελεί μία γενική ανάλυση του λογισμικού και της νομικής προστασίας του, ενώ ειδική αναφορά γίνεται σε ένα θέμα που έχει λάβει μεγάλες διαστάσεις, εξακολουθεί δε ακόμα να διχάζει την αλλοδαπή⁷ νομολογία-στην οποία γίνονται εκτεταμένες αναφορές-, ήτοι τη δυνατότητα “πατεντοποίησης” του λογισμικού και των επιχειρηματικών μεθόδων. Το Κεφ. Γ’ αναλύεται στην εξέταση του ΕΛ/ΛΑΚ, ενώ ως αντιπροσωπευτικό παράδειγμα των σχετικών αδειών, χρησιμοποιείται η ΓΔΑΕ έκδοση 2 και το Κεφ. Δ’, μελετά τις κατά καιρούς προταθείσες, αλλά και υιοθετηθείσες προσπάθειες διακυβέρνησης του Διαδικτύου. Βέβαια στα Κεφ. αυτά, δεν παραλείπεται η εξέταση επί μέρους σημαντικών ζητημάτων, όπως ενδεικτικά η διεθνής δικαιοδοσία και το εφαρμοστέο δίκαιο στις σχετικές διαφορές ή η ενδεχόμενη ευθύνη των μετεχόντων σε αυτές μερών.

Το σχετικό εγχείρημα δεν ήταν απλό, αφού απαιτεί την ενασχόληση τόσο με τη νομική επιστήμη όσο και με τον κλάδο της πληροφορικής, πολλά δε θέματα βρίσκονται εν εξελίξει, ώστε η παρούσα καλό θα ήταν να θεωρηθεί ως μία προσπάθεια προσέγγισης των αναλυόμενων φαινομένων, παρά ως μία προσπάθεια να δοθούν οριστικές απαντήσεις.

Σε κάθε δε περίπτωση, θα ήθελα από το βήμα αυτό, να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα Καθηγητή μου κ. Βασίλειο Δούβλη για το νομικό “οπλοστάσιο” με το οποίο με “εξόπλισε” το ΠΜΣ αυτό, της κατεύθυνσης Ιδιωτικού δικαίου, του οποίου είναι επικεφαλής και τον κ. Μιχαήλ Κατσάκο, Μηχανικό Πληροφορικής, για τις πολύτιμες γνώσεις του στην επιστήμη της πληροφορικής, τις οποίες με υπομονή προσπάθησε να μου “μεταλαμπαδεύσει” στις κατά καιρούς απορίες μου.

7. Αφού η Ελληνική νομοθεσία απαγορεύει κατηγορηματικά την κατοχύρωση λογισμικού με δ.ε. Βλ. αναλυτικά κατωτ. υπό Κεφ. Β’, 2.5.1.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΑΨΛΩΝ ΑΓΑΘΩΝ - ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

1. Νομική προστασία των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας στο Διαδίκτυο (Διεθνές - Ευρωπαϊκό - Εθνικό επίπεδο)

Η αποϋλοποίηση των έργων και των τεχνικών επιτευγμάτων, ιδίως των επιτελούντων διακριτική λειτουργία, όπως το σήμα, που λαμβάνει χώρα στο ψηφιακό περιβάλλον, τα κατέστησε μακράν πιο “ευάλωτα” σε προσβολές σε σχέση με το αναλογικό περιβάλλον⁸.

Καταδείχθηκε επομένως επιτακτικά η ανάγκη της προσαρμογής, σε πρώτη “φάση”, των υπάρχοντων κανονιστικών ρυθμίσεων της Δ.Ι. του αναλογικού κόσμου, όπως των αρχών⁹ 1. της ίσης μεταχείρισης (εξομοίωσης) των αλλοδαπών με τους ημεδαπούς (άρ. 2§2 Δ.Σ. των Παρισίων), 2. της ελάχιστης προστασίας, 3. της διεθνούς προτεραιότητας, η οποία καταλαμβάνει τα δικαιώματα Β.Ι. ως κατοχυρώσιμα δικαιώματα (άρ. 4 Δ.Σ. των Παρισίων), 4. του απαραλλάκτου (*telle quelle*), 5. του μάλλον ευνοούμενου κράτους, 6. της εδαφικότητας, η οποία αφορά σχεδόν αποκλειστικά την Β.Ι.¹⁰ και 7. της ανεξαρτησίας, και στον ψηφιακό, μετάβαση η οποία δεν στερείται προβλημάτων¹¹, αλλά κατά δεύτερον και της θέσπισης *per se* νομοθετημάτων.

Λαμβανομένης λοιπόν υπόψη της πολλαπλότητας της διακίνησης (πχ ενδεικτικά περιεχόμενο e-mails, ιστοσελίδων, blogs, βάσεων δεδομένων, forums, chat rooms, domain names, metatags, hyperlinks κλπ) και εν δυνάμει προσβολής των δικαιωμάτων Δ.Ι. στο Διαδίκτυο¹², η νομική τους προστασία σε αυτό διαγράφεται ως ακολούθως¹³:

1.1. Νομική προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας στο Διαδίκτυο (Διεθνές - Ευρωπαϊκό - Εθνικό επίπεδο)

Σε διεθνές επίπεδο, η Π.Ι. στο Διαδίκτυο βρίσκει νομοθετική κατοχύρωση, καταρχάς στη Δ.Σ. της Βέρνης του 1886 για την προστασία των λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων¹⁴, στην

8. Ειδικά για τα έργα στον ψηφιακό κόσμο σε σχέση με τον αναλογικό, βλ. *Μαρίνο*, Πνευματική ιδιοκτησία, 2000, 43.

9. Βλ. αναλυτικά για αυτές *Χρυσάνθη* σε: *Παμπούκη* (επιμ.), Δίκαιο διεθνών συναλλαγών, 2009, 785 επ.

10. Βλ. *Κασσαβέτη*, Παρατ. στην ΜΠρΘεσ 22631/1999, ΕΕμπΔ 2000, 164 επ· *Κοτσίρη*, Δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας, 2005⁴, 275. Ειδικά για την εφαρμογή της αρχής αυτής στο Διαδίκτυο, βλ. κατωτ. υπό Κεφ. Α', 1.4.1.

11. Για τη γενικότερη προβληματική της επάρκειας των παραδοσιακών κανόνων Δ.Ι. στο περιβάλλον του Διαδικτύου, βλ. κατωτ. υπό Κεφ. Δ'.

12. Όστε η ακόλουθη ανάλυση να είναι παρά μία μικρή “γεύση” των όσων “διαδραματίζονται” στον Κυβερνοχώρο.

13. Με εξαίρεση το ΕΛ/ΛΑΚ, όπου ο δημιουργός “απεκδύεται” των περιουσιακών εξουσιών του έργου του. Επομένως, κατά το μέρος που η προστασία αυτή αφορά αποκλειστικά σε περιουσιακά δικαιώματα πχ ιδιοκτησία (Βλ. Κεφ. Α', 1.3), το ΕΛ/ΛΑΚ εξαιρείται της εφαρμογής της.

14. Η Ελλάδα προσχώρησε στην Σύμβαση την 27.10/9.11.1920 και επικύρωσε την προσχώρηση αυτή με το Β.Δ. της 16/31.3.1921. Με το Ν. 100/1975 (ΦΕΚ/Α/162/1.8.1975) η χώρα μας κύρωσε το κείμενο της τελευταίας (5^{ης} κατά σειρά) αναθεώρησής της που έγινε στο Παρίσι το 1971.

Παγκόσμια Σύμβαση της Γενεύης του 1952 περί Π.Ι.¹⁵, στη Δ.Σ. της Ρώμης του 1961 για την προστασία των ερμηνευτών ή εκτελεστών καλλιτεχνών, των παραγωγών φωνογραφημάτων και των ραδιοτηλεοπτικών οργανισμών¹⁶, στη Δ.Σ. της Γενεύης του 1971 περί προστασίας των παραγωγών φωνογραφημάτων κατά της ανεπίτρεπτης αναπαραγωγής τους¹⁷, στην Σύμβαση των Βρυξελλών του 1974 για τη διανομή σημάτων φορέων προγραμμάτων μεταδιδόμενων μέσω δορυφόρου¹⁸, στην Συμφωνία TRIPS του 1993 για τα δικαιώματα Δ.Ι. στον τομέα του εμπορίου¹⁹ και, ειδικότερα, στις δύο Συνθήκες Ίντερνερντ του 1996²⁰, ήτοι στην Συνθήκη WIPO για την Π.Ι.²¹ και στην Συνθήκη WIPO για τις ερμηνείες-εκτελέσεις και τα φωνογραφήματα²². Επιπλέον, δεν πρέπει να παραβλέπουμε το άρ. 15§1 γ' του Δ.Σ. για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά δικαιώματα του 1966²³ και το ομοίου περιεχομένου άρ. 27§2 της Οικουμενικής Διακήρυξης των δικαιωμάτων του ανθρώπου του 1948, στο οποίο βασίστηκε το πρώτο.

Όσον αφορά στην Ευρωπαϊκή νομοθεσία, ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει, πέραν του ά. 17§2 του Χάρτη θεμελιωδών δικαιωμάτων της ΕΕ και του άρ. 1 Πρώτου Προσθέτου Πρωτ. της ΕΣΔΑ²⁴, στο επονομαζόμενο κοινοτικό κεκτημένο²⁵ των οκτώ Οδηγιών, ήτοι 1. της Οδηγίας 91/250/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 14^{ης} Μαΐου 1991 για τη νομική προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών²⁶, η οποία κωδικοποιήθηκε στην Οδηγία 2009/24/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23^{ης} Απριλίου 2009²⁷, 2. της Οδηγίας 92/100/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 19^{ης} Νοεμβρίου 1992 για το δικαίωμα εκμίσθωσης, το δικαίωμα δανεισμού και ορισμένα δικαιώματα συγγενικά προς την Π.Ι. στον τομέα των προϊόντων της διανοίας²⁸, 3. της Οδηγίας 93/83/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 27^{ης} Σεπτεμβρίου 1993 περί του συντονισμού ορισμένων κανόνων Π.Ι. και συγγενικών δικαιωμάτων που εφαρμόζονται στη

15. Universal Copyright Convention (UCC). Η εν λόγω Σύμβαση αναθεωρήθηκε στο Παρίσι το 1971. Η Ελλάδα έχει κυρώσει το αρχικό κείμενο της Σύμβασης (του 1952) με το Ν.Δ. 4254/1962 (ΦΕΚ/Α/166/17.10.1962), χωρίς όμως να έχει κυρώσει το αναθεωρημένο κείμενο του 1971.

16. Η εν λόγω Σύμβαση κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 2054/1992 (ΦΕΚ/Α/104/30.6.1992).

17. Η Σύμβαση αυτή, κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 2148/1993.

18. Η εν λόγω Σύμβαση κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 1944/1991 (ΦΕΚ/Α/96/22.4.1991).

19. Η οποία έχει κυρωθεί τόσο από την ΕΕ με την 94/800/ΕΚ Απόφαση του Συμβουλίου της 22.12.1994 (ΕΕ 23.12.1994, L. 336) όσο και από την Ελλάδα με το Ν. 2290/1995 (ΦΕΚ/Α/28/9.2.1995).

20. Βλ. ενδεικτικά *Καλλινίκου*, Η Συνθήκη για την πνευματική ιδιοκτησία και η συνθήκη για τις ερμηνείες-εκτελέσεις και τα φωνογραφήματα-WIPO 1996, ΚριτΕ 2/1997, 37 επ' *Von Lewinski*, WIPO diplomatic conference results in two new Treaties, IIC 2/1997, 203 επ' *Reinbothe/Martin-Prat/Von Lewinski*, The new WIPO Treaties: A first resume, EIPR 4/1997, 171 επ' *Fabiani*, The Geneva Diplomatic conference on copyright and the rights of performers and phonogram producers, Entertainment Law Review, 3/1997, 98 επ' *Καλλινίκου*, Πνευματική ιδιοκτησία και συγγενικά δικαιώματα, 2000, 291 επ'.

21. WIPO Copyright Treaty (WCT). Η WCT τέθηκε σε ισχύ την 6.3.2002. Η Ελλάδα έχει απλώς υπογράψει τη Συνθήκη, χωρίς να την έχει ακόμα κυρώσει.

22. WIPO Performances and Phonograms Treaty (WPPT). Η WPPT τέθηκε σε ισχύ την 20.5.2002. Η Ελλάδα δεν έχει κυρώσει ακόμη τη Συνθήκη.

23. Το οποίο αναγνωρίζει στον καθένα το δικαίωμα να ωφελείται από την προστασία των ηθικών και υλικών συμφερόντων του, που προκύπτουν από κάθε επιστημονικό, φιλολογικό ή καλλιτεχνικό του έργο. Το Σύμφωνο αυτό κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 1532/1985 (ΦΕΚ/Α/45/19.3.1985).

24. Για την εφαρμογή του οποίου βλ. κατωτ. υπό Κεφ. Α', 1.3.

25. *Καλλινίκου* (2000), 7· *Κοτσίρης* (2005⁴), 21 και 299 επ'.

26. ΕΕ 17.5.1991, L. 122/42. Η Οδηγία αυτή ενσωματώθηκε στο Ν. 2121/1993.

27. ΕΕ 5.5.2009, L. 111/16.

28. ΕΕ 27.11.1992, L. 346/61. Η Οδηγία αυτή ενσωματώθηκε στο Ν. 2121/1993.

ραδιοτηλεοπτική μετάδοση μέσω δορυφόρων και στην καλωδιακή αναμετάδοση²⁹, 4. της Οδηγίας 93/98/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 29^{ης} Οκτωβρίου 1993 περί εναρμόνισης της διάρκειας προστασίας της Π.Ι. και μερικών συγγενικών δικαιωμάτων³⁰, η οποία κωδικοποιήθηκε στην Οδηγία 2006/116/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 12ης Δεκεμβρίου 2006³¹, 5. της Οδηγίας 96/9/ΕΟΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11^{ης} Μαρτίου 1996 για την νομική προστασία των βάσεων δεδομένων³², 6. της Οδηγίας 2001/29/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22^{ας} Μαΐου 2001 για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας³³, 7. της Οδηγίας 2001/84/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 σχετικά με το δικαίωμα παρακολούθησης υπέρ του δημιουργού ενός πρωτότυπου έργου τέχνης³⁴ και 8. της Οδηγίας 2004/48/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 29^{ης} Απριλίου 2004 για την επιβολή των δικαιωμάτων Δ.Ι.³⁵. Προεξάρχουσα βέβαια αυτών, εν προκειμένω, είναι, όπως αντιλαμβάνεται κανείς, η ως άνω υπό 6 Οδηγία 2001/29/ΕΚ, η οποία μετέφερε σε Κοινοτικό επίπεδο τις ρυθμίσεις των Συνθηκών Ίντερνετ.

Σε εθνικό τώρα επίπεδο, πέραν των κυρωτικών των Δ.Σ. νομοθετημάτων και των εναρμονιστικών με την Κοινοτική νομοθεσία πράξεων, ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει στην Συνταγματική προστασία της Π.Ι. στο Διαδίκτυο. Εν προκειμένω τυγχάνουν εφαρμογής οι γενικές προστατευτικές ρήτρες των άρ. 2-σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και 5§1-ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας και συμμετοχή στην οικονομικοκοινωνικοπολιτική ζωή της χώρας, αλλά και τα 14§1-ελευθερία έκφρασης, 16§1-ελευθερία της τέχνης και προστασία αυτής και 17-προστασία της ιδιοκτησίας³⁶. Όσον αφορά στο εισαχθέν με την αναθεώρηση του 2001 άρ. 5Α,

29. ΕΕ 6.10.1993, L. 248/15. Η Οδηγία αυτή ενσωματώθηκε στο Ν. 2121/1993 μέσω του άρ. 8 Ν. 2557/1997 (ΦΕΚ/Α/271/24.12.1997).

30. ΕΕ 24.11.1993, L. 290/9. Η Οδηγία αυτή ενσωματώθηκε στο Ν. 2121/1993 μέσω του άρ. 8 Ν. 2557/1997 (ΦΕΚ/Α/271/24.12.1997).

31. Για τη διάρκεια προστασίας του δικαιώματος Π.Ι. και ορισμένων συγγενικών δικαιωμάτων, ΕΕ 27.12.2006, L. 372/12.

32. ΕΕ 27.3.1996, L. 77/20. Η Οδηγία αυτή ενσωματώθηκε στο Ν. 2121/1993 μέσω του άρ. 7 Ν. 2819/2000 (ΦΕΚ/Α/84/15.3.2000).

33. ΕΕ 22.6.2001, L. 167/10. Η Οδηγία αυτή, η οποία καλείται Οδηγία InfoSoc, κατά σύντμηση του Information Society (Κοινωνία της Πληροφορίας), ενσωματώθηκε στο Ν. 2121/1993 μέσω του άρ. 81 Ν. 3057/2002 (ΦΕΚ/Α/239/10/10/2002). Κοινωνία της Πληροφορίας, ο Χριστοδούλου, Ηλεκτρονικά έγγραφα και ηλεκτρονική δικαιοπραξία μετά τις νέες κοινοτικές ρυθμίσεις, 2001, 1, ορίζει "το σύνολο των κοινωνικών σχέσεων που διαμορφώνονται με βάση τις τεχνολογίες της πληροφορικής και των επικοινωνιών".

34. ΕΕ 13.10.2001, L. 272/32. Η Οδηγία αυτή ενσωματώθηκε στο Ν. 2121/1993 μέσω του Ν. 3524/2007 (ΦΕΚ/Α/15/26.1.2007).

35. ΕΕ 30.4.2004, L. 157/45. Η Οδηγία αυτή ενσωματώθηκε στο Ν. 2121/1993 μέσω του Ν. 3524/2007 (ΦΕΚ/Α/15/26.1.2007). Βλ. για την εν λόγω Οδηγία, ενδεικτικά *Κοριατοπούλου-Αγγέλη*, Οδηγία 2004/48/ΕΚ σχετικά με την επιβολή δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας: συνοπτική παρουσίαση, ΔιΜΕΕ 2005, 191 επ' *Αποστολόπουλο*, Η Οδηγία 2004/48/ΕΚ σχετικά με την επιβολή των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας και ο Νόμος 3524/2007 για την μεταφορά της στο Ελληνικό Δίκαιο, ΧρίΔ 2008, 179 επ' *Μαρίνο*, Η Οδηγία 2004/48/ΕΚ για την επιβολή των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας. Βασικές νομοθετικές επιλογές και ερμηνευτικά προβλήματα για τον εθνικό νομοθέτη, ΕλλΔνη 2009, 1 επ' *Ο ίδιος*, Η Οδηγία 2004/48 για την επιβολή των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας-κριτικές παρατηρήσεις υπό το φως της αρχής της αναλογικότητας, ΕΕμπΔ 2009, 227 επ.

36. Επί τούτου βλ. ειδικότερα κατωτ. υπό Κεφ. Α', 1.3.

αυτό αφενός καθιερώνει στην παρ. 1 το δικαίωμα καθενός στην πληροφόρηση και αφετέρου στην παρ. 2 κατοχυρώνει το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας υπό την έννοια της προστασίας της “ελεύθερης” ηλεκτρονικής διακίνησης των πληροφοριών, πάντα βέβαια υπό τα όρια και τους περιορισμούς που θέτουν τα άρ. 5§1-δικαιώματα άλλων, Σ. επιταγές, χρηστά ήθη, 25§1- νομοθετικά προβλεπόμενοι περιορισμοί υπό την τήρηση της αρχής της αναλογικότητας, 9-απαραβίαστο ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής/προστασία κατοικίας, 9Α–προστασία προσωπικών δεδομένων και 19 Σ-απόρρητο επιστολών και οιαδήποτε άλλου τρόπου επικοινωνίας.

Πρέπει ωστόσο, όσον αφορά την πλειονότητα των Σ. άρ. που απαριθμήσαμε ανωτ. για την προστασία των δικαιωμάτων του δημιουργού στο ψηφιακό περιβάλλον, να αναφέρουμε ότι ιδώμενα από την πλευρά της προστασίας των χρηστών σε αυτό, μπορεί να λειτουργήσουν συγκρουσιακά. Την “σύγκρουση” εξάλλου αυτή, όπως θα δούμε κατωτ³⁷, χρησιμοποιούν σε μεγάλο βαθμό οι οπαδοί του open source (οι οποίοι ωστόσο δεν αποκηρύσσουν την Π.Ι.) και άλλες ιδεολογικές ομάδες (πχ “κυβερνοαναρχικοί”) για να θεμελιώσουν την ιδεολογία τους περί της ελεύθερης διακίνησης των δικαιωμάτων Δ.Ι. στο Διαδίκτυο, όπου βέβαια η έννοια της “ελευθερίας” ερμηνεύεται κατά βούληση. Δεν πρέπει όμως, εν προκειμένω, να παραβλέπουμε και την άποψη σύμφωνα με την οποία η “σύγκρουση” αυτή δεν είναι παρά μόνο φαινομενική, αφού η Π.Ι. γνωρίζει περιορισμούς (άρ. 9§1 Σύμβασης Βέρνης, 5§1-4 Οδηγίας 2001/29, 18 επ Ν. 2121/1993), οι οποίοι μάλιστα εμπίπτουν στο “τεστ των τριών σταδίων”³⁸, ενώ ομοίως και τα λοιπά υπό “σύγκρουση” με την Π.Ι. έννομα αγαθά υπόκεινται στους θεμιτούς περιορισμούς των άρ. 5§1 και 25§1,3 Σ. Ειδικά δε όσον αφορά το δικαίωμα πληροφόρησης του άρ. 5Α Σ., υποστηρίζεται ότι εν τέλει δεν συγκρούεται με την Π.Ι., αφού οι πληροφορίες δεν αποτελούν έργα, πολλώ δε μάλλον ως “ειδήσεις, απλά γεγονότα ή στοιχεία” εξαιρούνται ρητά της προστασίας της (άρ. 2§5 Ν. 2121/1993).

1.1.2. Μέθοδοι διακίνησης περιεχομένου προστατευόμενου από την πνευματική ιδιοκτησία στο Διαδίκτυο

Πριν προβούμε στην ανάλυση των υπό την παρούσα ενότητα μεθόδων (P2P και Torrents), κρίνεται σκόπιμο να αναφέρουμε ότι αυτές καθαυτές δεν είναι παράνομες, αλλά προσλαμβάνουν παράνομο χαρακτήρα εφόσον συμβάλλουν στη διακίνηση παράνομου περιεχομένου πχ έργων υπό την έννοια της προστατευτικής της Π.Ι. νομοθεσίας³⁹.

³⁷. Υπό Κεφ. Γ' και Δ'.

³⁸. Δυνάμει του οποίου εφαρμόζονται α) μόνο σε ορισμένες ειδικές περιπτώσεις, β) εφόσον δεν αντίκεινται στην κανονική εκμετάλλευση του έργου ή άλλου προστατευόμενου αντικειμένου και γ) δεν θίγουν αδικαιολόγητα τα έννομα συμφέροντα του δικαιούχου (άρ. 9§2 Σύμβασης Βέρνης, 5§5 Οδηγίας 2001/29, 28Γ Ν. 2121/1993· *Μαρίνο*, Περιορισμοί και εξαιρέσεις από το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας. Ερμηνεία και ο έλεγχος των τριών βημάτων σε: *Κουμάντο/Δεσποτίδου/Κοριατοπούλου/Οικονομίδη/Μαρίνο/Σταυρίδου/Σταματούδη*, Κοινωνία των πληροφοριών και Πνευματική ιδιοκτησία. Η Ελληνική ρύθμιση, 2003, 93 επ).

³⁹. Τη νομιμοποίηση όμως των μεθόδων αυτών ακόμα και τότε, προτείνει το “πειρατικό κόμμα” της Σουδίας, το οποίο εισήλθε στο ΕυρωΚοινοβούλιο στις Ευρωεκλογές του Ιουνίου του 2009. Βλ. www.pirateparty.se.

1.1.2.1. Μέθοδος P2P (Peer to Peer) – Νομολογία

Πρόκειται για προγράμματα, τα οποία επιτρέπουν την ανταλλαγή αρχείων μεταξύ χρηστών, συνδεδεμένων στην ίδια υπηρεσία, η οποία συνήθως παρέχει και τα ίδια (τα προγράμματα). Μέσω της υπηρεσίας αυτής κάθε χρήστης γνωστοποιεί στους λοιπούς τα διαθέσιμα προς ανταλλαγή αρχεία του. Εντέλει παρέχεται μέσω αυτής η δυνατότητα στους χρήστες, που έχουν εγκαταστήσει στον Η/Υ τα σχετικά προγράμματα, να ανταλλάσσουν ψηφιακά έργα, προστατευόμενα από το δίκαιο της Π.Ι., εντελώς δωρεάν, αφού δεν καταβάλλεται καμία αμοιβή στους δικαιούχους Π.Ι. και συγγενικών δικαιωμάτων και χωρίς την άδειά των τελευταίων⁴⁰.

Το τρίπτυχο των πιο διαδεδομένων υποθέσεων σχετικά με τη νομιμότητα ή μη της μεθόδου P2P αποτελούν οι Napster, Kazaa και Grokster⁴¹. Οι τρεις υπηρεσίες μάλιστα χρησιμοποιούσαν κοινό λογισμικό, που επέτρεπε στους χρήστες της μίας να συνεργάζονται με τους χρήστες της άλλης. Ωστόσο οι δύο τελευταίες δεν απαιτούν την μεσολάβηση ενός κεντρικού server⁴².

Η Napster αποτελούσε μία on line P2P υπηρεσία διαμοιρασμού μουσικής (μεμονωμένων κομματιών, αλλά και ολόκληρων CD's), που ιδρύθηκε το 1999 από το δεκαεννιάχρονο φοιτητή του Πανεπιστημίου της Βοστώνης, Shawn Fanning. Κατά τον πρώτο χρόνο λειτουργίας της ενήχθη για παραβίαση του Copyright από τη RIA (Recording Industry Association of America), συνιστώντας την πρώτη εταιρία που ενήχθη σχετικά, ενώ ακολούθησαν εις βάρος της αγωγές από καλλιτέχνες-ερμηνευτές, όπως οι Metallica και Dr. Dre, οι οποίες έληξαν συμβιβαστικά.

Μολονότι η Napster υποστήριξε ότι η ίδια δεν αντέγραφε, ούτε διέδιδε τα διαμοιραζόμενα κομμάτια, αλλά απλώς μεσολαβούσε και έφερνε σε επαφή τους χρήστες μεταξύ τους, οι οποίοι προέβαιναν σε αναπαραγωγή των κομματιών αποκλειστικά για προσωπική τους χρήση, ενώ η υπηρεσία της είχε και σημαντικές νόμιμες χρήσεις (πχ προώθηση της μουσικής)⁴³, δεν εισηκούσθη, αφού θεωρήθηκε ότι εν γνώσει της ενθάρρυνε τους χρήστες και τους παρείχε τα μέσα για την παραβίαση της Π.Ι., χωρίς να έχει λάβει τα απαιτούμενα μέτρα για την αποτροπή αυτών των παραβιάσεων (από τους χρήστες).

Τόσο Πρωτόδικα όσο και κατ' έφεση η Napster "καταδικάστηκε"⁴⁴, με αποτέλεσμα να

40. Βλ. ενδεικτικά *Ιγγλεζάκη*, Επιτρεπόμενες πράξεις στο Διαδίκτυο εκ μέρους των χρηστών από τη σκοπιά του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας, ΔΕΕ 2007, 672 επ' *Γεωργακόπουλο*, Ο αντίκτυπος της τεχνολογίας Peer to Peer στην προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας στο πεδίο του Διαδικτύου, ΧρΠΔ 2008, 491 επ' *Νικολόπουλο*, Σύμβαση έντυπης έκδοσης και Διαδίκτυο, ΧρΠΔ 2009, 481 επ.

41. Βλ. ενδεικτικά για την ευθύνη των παρόχων P2P υπηρεσιών, *Yen*, Third party copyright liability after Grokster, 2005, <http://papers.ssrn.com>· *Elkin-Koren*, Making technology visible: liability of Internet Service Providers for Peer-to-Peer traffic, 2006, <http://papers.ssrn.com>.

42. *Βαγενά*, Ζητήματα προστασίας και επιβολής των δικαιωμάτων της πνευματικής ιδιοκτησίας, ΝοΒ 2007, 1065 επ.

43. Επονομαζόμενη "pencil defence". Η αμυντική αυτή τακτική αυτή θεμελιώνεται στην απόφ. US Supreme Court 17.1.1984 επί της υπόθ. Sony Corp. V Universal Studios, 464 US 417.

44. Βλ. Πρωτοβάθμια απόφ. US District Court for the Northern District of California 10.8.2000, υπόθ. A&M Records Inc. V Napster Inc. 114 F Sup. 2d 896 και Εφετειακή απόφ. US Court of Appeals for the 9th Circuit 12.2.2001, 239 F 3d 1004, 1019. Για ανάλυσή τους, βλ. *Carroll*, Disruptive technology and common law lawmaking: A brief analysis of A&M Records V Napster, Inc., 2002, <http://papers.ssrn.com>· *Einhorn*, Copyright, prevention and rational governance: file-sharing and napster, 2002, <http://papers.ssrn.com>· *Honingsberg*, The evolution and revolution of Napster, 2002, <http://papers.ssrn.com>· *Παναγιωτίδου*, Υπόθεση Napster και η προστασία των δικαιωμάτων των δημιουργών και των συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας, υπό το πρίσμα της Οδηγίας 2001/29/EK, ΔΕΕ 2002, 485 επ' *Douglas*,

υποχρεωθεί από το Δικαστήριο να παρακολουθεί την μέσω αυτής διατελούμενη διακίνηση και να “μπλοκάρει” κάθε παράνομο περιεχόμενο που διαπίστωνε. Η Napster δεν ήταν σε θέση να συμμορφωθεί, με αποτέλεσμα να διακόψει τις υπηρεσίες της τον Ιούλιο του 2001. Ακολουθώντας, τον Σεπτέμβριο του 2001 η υπόθεση συμβιβάστηκε μερικώς, καθώς η Napster συμφώνησε να επαναλειτουργήσει καταβάλλοντας στους δικαιούχους των δικαιωμάτων Π.Ι. την σχετική αμοιβή, γεγονός που της “υπαγόρευσε” ομοίως την επιβολή συνδρομής στους χρήστες της, με αποτέλεσμα η δημοτικότητά της να μειωθεί “κατακόρυφα”. Η εταιρία πτώχευσε τον Ιούνιο του 2002, κατ’ αποτυχία μεταβίβασής της εν συνόλω, ενώ επαναλειτούργησε από την υπερθερματίστρια του σχετικού πλειστηριασμού για να μεταβιβαστεί το 2008 στην Αμερικανική αλυσίδα καταστημάτων ηλεκτρονικών ειδών Best buy⁴⁵. Έκτοτε λειτουργεί συνδρομητικά.

Ομοίως στην υπόθεση Grokster, το Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ έκρινε το 2005 ότι η σχετική υπηρεσία προσέβαλε το Ν. περί Π.Ι.⁴⁶, ανατρέποντας τις αποφάσεις των κατώτερων δικαστηρίων που είχαν ταχθεί υπέρ του αντιθέτου, υιοθετώντας την “pencil defence”⁴⁷. Η απόφαση βασίστηκε και πάλι στο στοιχείο της ενθάρρυνσης, παρακίνησης και συνδρομής-διευκόλυνσης προσβολής της Π.Ι. από τους χρήστες⁴⁸. Η υπηρεσία έπαψε να λειτουργεί το Νοέμβριο του 2005. Εξίσου “καταδικαστική” ήταν και η απόφαση του Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου της Αυστραλίας για το πρόγραμμα Kazaa το 2005⁴⁹. Εν προκειμένω, θεωρήθηκε καθοριστικό ότι δεν είχαν ληφθεί μέτρα αποτροπής της προσβολής, αφού τόσο η προειδοποίηση στην ιστοσελίδα ότι η χρήση του λογισμικού είναι παράνομη, όσο και ο όρος χρήσης που επέβαλε στον χρήστη να απέχει από τη διενέργεια πράξεων που συνιστούν παραβάσεις Π.Ι., κρίθηκε ότι δεν αποτελούν αποτελεσματικά και επαρκή μέτρα αποτροπής. Το Kazaa έχει μετατραπεί σε μηνιαία συνδρομητική υπηρεσία απεριόριστου downloading τραγουδιών.

1.1.2.2. Μέθοδος Torrents – Νομολογία

Παρόμοια λειτουργία με τα προγράμματα P2P, επιτελούν τα προγράμματα διαμοιρασμού αρχείων torrents όπως το Bit torrent⁵⁰. Τέτοιου είδους προγράμματα επιτρέπουν στους χρήστες να “ανοίγουν” τα torrents, που αποτελούν μικρά αρχεία, τα οποία μέσω των “πληροφοριών” (metadata) που περιέχουν, βοηθούν στην ανταλλαγή των αρχείων που έχουν καταστήσει διαθέσιμα άλλοι χρήστες.

Copyright and Peer-To-Peer music file sharing: The Napster case and the argument against legislative reform, 2004, <http://www.murdoch.edu.au>. *Freeman/Hodrick/Parmar/Truslow*, File sharing and Napster, 2008, <http://papers.ssrn.com>.

45. Βλ. <http://en.wikipedia.org/wiki/Napster>.

46. Βλ. απόφ. US Supreme Court 27.6.2005, υπόθ. MGM V Grokster, 514 U.S. 913, 940.

47. Βλ. Πρωτόδικη απόφ. US District Court for the Central District of California 25.4.2003, 259 F Sup. 2d 1029, 66 USPQ 2d, 1579 και Δευτεροβάθμια απόφ. US Court of Appeals for the 9th Circuit 19.8.2004, 380 F 3d 1154.

48. Κατ’ αυτόν τον τρόπο παγιώθηκε η επονομαζόμενη “θεωρία της παρακίνησης” (“inducement rule”).

49. Βλ. απόφ. Federal Court of Australia 22.9.2005, υπόθ. Universal Music Australia Pty Ltd (μέσω της ARIA-Australian Record Industry Accosiation) V Sharman License Holdings Ltd, FCA 1242. Έτσι και η απόφαση των Δικαστηρίων της Δανίας του 2001. Η εταιρία ωστόσο δικαιώθηκε από το Ανώτατο Δικαστήριο της Γερμανίας το 2003. Ομοίως, από το Ανώτατο Δικαστήριο της Ολλανδίας.

50. Βλ. αναλυτικά Γεωργακόπουλο, Χρίδ 2008, 492 επ.

Η ανταλλαγή μάλιστα αρχείων κατ' αυτόν τον τρόπο πήρε τεράστιες διαστάσεις μέσω της Σουηδικής υπηρεσίας Pirate Bay⁵¹ που ιδρύθηκε το 2003 και η οποία λειτουργεί σαν ένα "ευρετήριο" συνδέσμων (links) για την ανταλλαγή αρχείων (torrents) μεταξύ των χρηστών. Τον Απρίλιο του 2009 οι τρεις διαχειριστές της (Svartholm/Neij/Sunde), καθώς και ο επενδυτής της, Lundsrom, κρίθηκαν ένοχοι για παραβίαση της Π.Ι.⁵² Η επιχειρηματολογία τους ότι το Pirate Bay δεν φιλοξενεί αρχεία-το παράνομο υλικό-στους servers του, αλλά συνιστά απλώς μία μηχανή αναζήτησης (όπως το Google), δεν ευοδώθηκε, αφού κρίθηκε ότι η συμβολή τους στο "κατέβασμα" υλικού διεπόμενου με δικαιώματα Π.Ι., όπως ταινίες, τραγούδια και pc games από εκατομμύρια χρήστες, υπήρξε καθοριστικής σημασίας. Κατά της απόφασης αυτής, ασκήθηκε έφεση, η εκδίκαση της οποίας ακόμα εκκρεμεί⁵³.

Στο σημείο αυτό πρέπει πάντως να σημειώσουμε από την πρόσφατη επικαιρότητα (Μάρτιος 2010), αφενός το "κλείσιμο" του Ελληνικού torrent site gamato.info⁵⁴ και αφετέρου την "πρωτοποριακή", αν όχι "ιστορική", απόφαση Ισπανικού Δικαστηρίου, που έκρινε ως νόμιμο το site elrincondejesus.com, μέσω του οποίου διακινούνται ψηφιακά αρχεία, ακόμα και με προστατευόμενο από την Π.Ι. περιεχόμενο, με την μέθοδο torrents. Κατά τον Ισπανό δικαστή τα P2P δίκτυα δεν είναι παρά απλοί "αγωγοί" μεταφοράς δεδομένων μεταξύ χρηστών και υπ' αυτήν τη βάση δεν αποτελούν τρόπο καταστρατήγησης των νόμων περί Πνευματικών δικαιωμάτων. Το "κλειδί" δε κατά τον ίδιο είναι η μέθοδος και η συντελούμενη μέσω αυτής διακίνηση να μη γίνονται για κερδοσκοπικούς λόγους.

1.2. Νομική προστασία των δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας στο Διαδίκτυο (Διεθνές - Ευρωπαϊκό - Εθνικό επίπεδο)

Σε αντιστοιχία με τη Δ.Σ. της Βέρνης για την Π.Ι., στο πεδίο της Β.Ι. υφίσταται η Δ.Σ. των Παρισίων του 1883⁵⁵. Πέραν όμως αυτής, υφίσταται πλειάδα επιμέρους πολυμερών συμφωνιών, ανάλογα με τον τομέα δικαίου Β.Ι. που καλούνται να ρυθμίσουν. Έτσι, για τις ευρεσιτεχνίες η σημαντικότερη εξ αυτών είναι η Σύμβαση του Μονάχου για την χορήγηση Ευρωπαϊκού δ.ε. του 1973⁵⁶, η οποία αναθεωρήθηκε το 2000⁵⁷ και για τα σήματα η Δ.Σ. της Μαδρίτης για τη διεθνή

51. Η υπηρεσία αριθμούσε το Δεκέμβριο του 2009, 4.000.000 εγγεγραμμένα μέλη.

52. Όστε τους επιβλήθηκε ποινή φυλάκισης ενός έτους και χρηματική ποινή 3.000.000 €.

53. Τον Μάιο του 2010 ο εν ΗΠΑ ISP του site διατάχθηκε, επαπειλούμενος μεγάλου χρηματικού προστίμου, να καταστήσει αδύνατη την πρόσβαση των χρηστών στο παράνομο υλικό, ώστε εντέλει προκειμένου να ανταποκριθεί, κατέστησε την υπηρεσία offline. Σε ανάλογο "μπλοκάρισμα" έχουν προβεί διάφοροι ISP's-οικειοθελώς ή δικαστικά-στη Δανία, Αγγλία, Ιταλία, Ιρλανδία, Γερμανία, Νορβηγία, Κίνα, ενώ στην Ελλάδα το site "μπλοκάρισε" για έναν μήνα ο ISP Tellas.

54. Οπότε σχηματίστηκαν δικογραφίες για 11 ημεδαπούς εκ των οποίων συνελήφθησαν οι 6 κατηγορούμενοι για τον Ν. περί Π.Ι. Μία μόλις ημέρα πριν είχε προηγηθεί το "κλείσιμο" του site greek-fun.com. Οι σχετικές διαδικασίες έλαβαν χώρα από το ΣΔΟΕ στα πλαίσια του σχεδιασμού για την πάταξη της "πειρατείας" μέσω Διαδικτύου. Στο ΣΔΟΕ λειτουργεί πλέον τμήμα προστασίας της Δ.Ι. Βλ. ενδεικτικά, Ημερησία, 6.7.2010, <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=12336&subid=2&pubid=42571147>.

55. Η οποία έχει τροποποιηθεί μέχρι σήμερα συνολικά 7 φορές, κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 3092/1924 και το Π.Δ. 1/8.9.1924, ενώ σήμερα ισχύει κατά την τελευταία της τροποποίηση στην Στοκχόλμη το 1967, δυνάμει του Ν. 213/1975 (ΦΕΚ/Α/258/20.11.1975).

56. Η Σύμβαση αυτή κυρώθηκε από την χώρα μας με το Ν. 1607/1986 (ΦΕΚ/Α/85/30.6.1986), ενώ και η αναθεώρησή της του 2000 έχει κυρωθεί με το Ν. 3396/2005 (ΦΕΚ/Α/246/6.10.2005).

καταχώρηση των σημάτων του 1891⁵⁸, η Σύμβαση της Νίκαιας για τη διεθνή ταξινόμηση εμπορευμάτων και υπηρεσιών για τα βιομηχανικά και εμπορικά σήματα του 1957⁵⁹ και η Σύμβαση της Βιέννης για τη διεθνή καταχώρηση σημάτων (Trademark Registration Treaty-TRT) του 1973⁶⁰, η οποία διαφοροποιείται από τη Δ.Σ. της Μαδρίτης κατά το ότι δεν προαπαιτεί την κατάθεση του σήματος στην χώρα προέλευσης⁶¹. Δεν πρέπει βέβαια να ξεχνάμε την Συμφωνία TRIPS του 1993 για τα δικαιώματα Δ.Ι. στον τομέα του εμπορίου, η οποία, όπως έχουμε ήδη πει και όπως μαρτυρά και η ίδια η ονομασία της, καταλαμβάνει το σύνολο της Δ.Ι.

Σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, πρέπει να αναφέρουμε όσον αφορά στα σήματα αφενός την Οδηγία 89/104/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 21^{ης} Δεκεμβρίου 1988 για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών περί σημάτων⁶² και αφετέρου τον Καν. (ΕΚ) 40/1994 του Συμβουλίου της 20^{ης} Δεκεμβρίου 1993 για το Κοινοτικό σήμα⁶³, όπως πρόσφατα κωδικοποιήθηκε με τον Καν. (ΕΚ) 207/2009 της 26^{ης} Φεβρουαρίου 2009 για το κοινοτικό σήμα⁶⁴, για τα βιομηχανικά σχέδια και υποδείγματα, την Οδηγία 98/71/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13^{ης} Οκτωβρίου 1998 για τη νομική προστασία σχεδίων και υποδειγμάτων⁶⁵ και τον Καν. (ΕΚ) 6/2002 του Συμβουλίου της 12^{ης} Δεκεμβρίου 2001 για τα Κοινοτικά σχέδια και υποδείγματα⁶⁶, ενώ για τις ευρεσιτεχνίες, την εκκρεμούσα Πρόταση Καν. του Συμβουλίου για το Κοινοτικό δ.ε.⁶⁷, για το σύνολο δε της Δ.Ι., τη γνωστή μας Οδηγία 2004/48/ΕΚ.

57. Βλ. ακόμα την Συνθήκη της Ουάσιγκτον για την συνεργασία σε θέματα ευρεσιτεχνίας (Patent Cooperation Treaty-PCT) του 1970, που κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 1883/1990 (ΦΕΚ/Α/45/29.3.1990), την Σύμβαση του Λουξεμβούργου για το Κοινοτικό δ.ε. του 1975, που κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 2029/1992 (ΦΕΚ/Α/55/6.4.1992) και δεν τέθηκε ουσιαστικά ποτέ σε ισχύ, το διακανονισμό του Στρασβούργου για τη διεθνή ταξινόμηση των δ.ε. του 1971, που τροποποιήθηκε το 1979 και κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 2418/1996 (ΦΕΚ/Α/140/21.6.1996) και προσφάτως την Σύμβαση της Γενεύης για το δικαίο της ευρεσιτεχνίας (Patent Law Treaty) που τέθηκε σε ισχύ στις 28.4.2005 και δεν έχει ακόμα κυρωθεί από την χώρα μας.

58. Η Σύμβαση αυτή αναθεωρήθηκε στην Στοκχόλμη το 1967 και τροποποιήθηκε το 1979. Η Ελλάδα έχει κυρώσει, με το Ν. 2783/2000 (ΦΕΚ/Α/1/7.1.2000), μόνο το από 1989 Πρωτόκολλο της Σύμβασης, το οποίο είναι αυτοτελές, με παρόμοιο περιεχόμενο, και καταλαμβάνει ακόμη και κράτη που δεν είναι μέλη της.

59. Η οποία κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 2505/1997 (ΦΕΚ/Α/118/11.6.1997).

60. Η Ελλάδα δεν έχει ακόμα προσχωρήσει στην εν λόγω Σύμβαση.

61. Βλ. τέλος την Σύμβαση για το δικαίο των σημάτων (Trade mark Law Treaty) του 1994, την οποία η Ελλάδα έχει υπογράψει, αλλά δεν έχει ακόμα κυρώσει και τη Δ.Σ. της Σιγκαπούρης για το δικαίο των σημάτων του 2006, η οποία δεν έχει ακόμα κυρωθεί από κανένα κράτος. Ακόμα πρέπει να σημειώσουμε για τα βιομηχανικά σχέδια και υποδείγματα: α. το Διακανονισμό της Χάγης για τη διεθνή κατάθεση των βιομηχανικών υποδειγμάτων και σχεδίων του 1925, όπως αναθεωρήθηκε στο Λονδίνο το 1960, τον οποίο η χώρα μας έχει κυρώσει το με το Ν. 2417/1996 (ΦΕΚ/Α/139/21.6.1996) και β. το Διακανονισμό του Λοκάρνο για τη διεθνή ταξινόμηση των βιομηχανικών σχεδίων και υποδειγμάτων του 1968, όπως αναθεωρήθηκε το 1979, τον οποίο η Ελλάδα κύρωσε με το Ν. 2697/1999 (ΦΕΚ/Α/62/1.4.1999).

62. ΕΕ 11.2.1989, L. 40/1. Η Οδηγία αυτή ενσωματώθηκε στην χώρα μας αρχικά με το ΠΔ 317/1992 (ΦΕΚ/Α/160/25.9.1992), το οποίο όμως καταργήθηκε από τον ισχύοντα Ν. 2239/1994 (ΦΕΚ/Α/152/16.9.1994).

63. ΕΕ 14.1.1994, L. 11/1.

64. ΕΕ 24.3.2009, L. 78/1.

65. ΕΕ 28.10.1998, L. 289/28. Η Οδηγία αυτή ενσωματώθηκε στην χώρα μας με το ΠΔ 161/2002 (ΦΕΚ/Α/28.10.2001).

66. ΕΕ 5.1.2001, L. 3/1.

67. COM(2000) 412 τελικό. Βλ. κατωτ. υπό Κεφ. Β', 2.5.1.

Κλείνοντας δε την αναφορά αυτή των προστατευτικών νομοθετημάτων της Β.Ι. στον αναλογικό και κατ' επέκταση στον ψηφιακό κόσμο⁶⁸, δεν μπορούμε να μην σημειώσουμε τους Ν. 2239/1994 για την προστασία του σήματος, 146/1914 για την προστασία από τον αθέμιτο ανταγωνισμό, που εφαρμόζεται αναλογικά, ιδίως επί προσβολών στο σήμα, και 1733/1987 για τις ευρεσιτεχνίες⁶⁹.

Επίσης, όσον αφορά στα domain names που μπορούμε να πούμε ότι εμπίπτουν ως διακριτικά Διαδικτυακά γνωρίσματα στην υπό ευρεία έννοια Β.Ι., συχνά προστατεύονται αναλογικά ως σήματα⁷⁰, εφόσον κατοχυρωθούν ως τέτοια, αλλά και χωρίς καταχώρηση, δεδομένου ότι η δέσμευση της ονομασίας πεδίου, εφόσον γίνεται σχετικά με εμπορική δραστηριότητα, θεωρείται χρήση στις συναλλαγές, ακόμα και αν τελικά δεν ενεργοποιηθεί⁷¹.

Το αποτέλεσμα της κατοχύρωσης από διαφορετικά πρόσωπα σήματος και domain name σε επιχειρήσεις ιδίου ή άλλου αντικειμένου και οι συγκρούσεις που απορρέουν εξ αυτής είναι να έχει αναπτυχθεί πλούσια επιστημονική συζήτηση⁷², αλλά και σχετική αλλοδαπή και εθνική νομολογία, μέρος της οποίας ενδεικτικά παρατίθεται κατωτ.

68. Βλ. για το ειδικό θέμα της κατοχύρωσης των προγραμμάτων Η/Υ με δ.ε., κατωτ. υπό Κεφ. Β', 2.5, για τη δυνατότητα κατοχύρωσης με δ.ε. της βιοτεχνολογίας, την Οδηγία 98/44/ΕΚ (ΕΕ 30.7.1998, L. 213/13), το ΠΔ 321/2001 (ΦΕΚ/Α/218/1.10.2001) που την ενσωμάτωσε και ενδεικτικά *Γιούχα*, Ευρωπαϊκή Οδηγία για την προστασία των βιοτεχνολογικών εφευρέσεων, Αρμ. 1999,1635 επ' *Μικρουλέα*, Η κατοχύρωση των βιοτεχνολογικών εφευρέσεων με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας εν όψει και της νέας Οδηγίας περί βιοτεχνολογίας, ΕΕμπΔ 2000, 245 επ' *Λεφάκη*, Βιοτεχνολογικές εφευρέσεις: έννομη προστασία και χορήγηση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, 2004. Για τις Κοινοτικές φυτικές ποικιλίες, βλ. τον Καν. (ΕΚ) 2100/94 (ΕΕ 1.9.1994, L. 227/1), για τις τοπογραφίες προϊόντων ημιαγωγών, την Οδηγία 87/54/ΕΟΚ (ΕΕ 27.1.1987, L. 24/36), το ΠΔ 45/1991 (ΦΕΚ/Α/24/11.2/1.3.1992), με το οποίο μεταφέρθηκε στο δίκαιό μας και ενδεικτικά *Μαρίνο* (1991), και για τις συμβάσεις μεταφοράς τεχνογνωσίας (know-how), όσον αφορά στα βιομηχανικά απόρρητα, τον Κανονισμό (ΕΟΚ) 556/1989 (ΕΕ 4.3.1989, L. 61/1) και ενδεικτικά *Γκολφινόπουλου*, Ο Κανονισμός ΕΟΚ 556/89 για τις άδειες εκμετάλλευσης τεχνογνωσίας (know how), 1991· *Αναγνωστοπούλου/Κλεφτοδήμου*, Οι συμβάσεις μεταφοράς τεχνογνωσίας (know how) στο Κοινοτικό δίκαιο, 1992· *Γεωργιάδη*, Νέες μορφές συμβάσεων της σύγχρονης οικονομίας, 2008.

69. Εφόσον ένα δ.ε. του αναλογικού κόσμου προσβάλλεται στο ψηφιακό περιβάλλον και όχι όταν η εφεύρεση αναφέρεται σε στοιχεία του ιδίου του ψηφιακού περιβάλλοντος (πχ προγραμμάτων Η/Υ).

70. Πέραν της βασικής τους προστασίας δυνάμει του Καν. ΕΕΤΤ (Απόφ. 351/1976, ΦΕΚ/Β/717/27.5.2005) και την ενδεχόμενη προστασία με το Ν. 146/1914. Βλ. ενδεικτικά ΕφΑθ 4776/2009, ΒΝΔ ΝΟΜΟΣ· ΠΠρΑθ 6436/2008, ΒΝΔ ΝΟΜΟΣ.

71. Βλ. *Βασιλόπουλο*, Domain names & διακριτικά γνωρίσματα, Διπλωματική εργασία, Πάντειο πανεπιστήμιο, ΠΜΣ "Δίκαιο και Ευρωπαϊκή ενοποίηση", κατεύθυνση Ιδιωτικού δικαίου, 2006, 86, όπου περαιτέρω παραπομπές. Ακόμα, αρκεί η σελίδα να είναι υπό κατασκευή, εφόσον υφίσταται σύνδεσμος (link) επικοινωνίας με τον δικαιούχο (ΕφΑθ 6762/2007, ΕΕμπΔ 2008, 136 επ' ΠΠρΘεσ 14639/2001, Αρμ 2001, 1533 επ.).

72. Βλ. ενδεικτικά *Ανθιμο*, Προστασία των διακριτικών γνωρισμάτων στον Κυβερνοχώρο, ΕπισκΕΔ 1999, 1046 επ' *Αντωνόπουλο*, Τα ονόματα περιοχής στο Διαδίκτυο και τα εμπορικά σήματα, ΝοΒ 1999, 1689 επ' *Γεωργιάδη*, Η προστασία των διακριτικών γνωρισμάτων στο Διαδίκτυο, ΔΕΕ 1999, 243 επ' *Χρυσάνθη*, Ηλεκτρονικές διευθύνσεις (domain names)-Προσβολή εμπορικού σήματος-Ευθύνη της αρμόδιας για την κατοχύρωση ονόματος χώρου αρχής, Συνήγορος 16/1999, 32 επ' *Ανθιμο*, Η διασφάλιση των διακριτικών γνωρισμάτων στο Διαδίκτυο. Ο κίνδυνος από τα domain names, ΕπισκΕΔ 2000, 588 επ' *Ο ίδιος*, Προστασία του σήματος στο Διαδίκτυο, ΧρΙΔ 2001, 384 επ' *Τουντόπουλο/Χατζόπουλο*, Ηλεκτρονικές διευθύνσεις στο Διαδίκτυο. Το πρόβλημα των domain names, 2001· *Ιγγλεζάκη*, Η προσβολή διακριτικών γνωρισμάτων από την χρήση στις μετα-ετικέτες (meta-tags) των ιστοσελίδων στο Διαδίκτυο, ΕπισκΕΔ 2003, 400 επ' *Γεωργακόπουλο*, Η προστασία των domain name στο Διαδίκτυο, Δικαιόγραμμα 3/2005, 4 επ' *Βασιλόπουλο* (2006).

1.2.1. Το σήμα στο Διαδίκτυο σε σχέση, ιδίως, με τα domain names - Νομολογία

Αξίζει να αναφέρουμε, σταχυολογώντας, από την αλλοδαπή νομολογία (ΗΠΑ), την υπόθ. Ticketmaster Corp. V Microsoft Corp του 1997⁷³, στην οποία κρίθηκε θέμα deep linking. Συγκεκριμένα η ενάγουσα ισχυρίστηκε ότι με το να παρακάμπτει το link⁷⁴ στην σελίδα της εναγομένης “Seattle Sidewalks”, την κεντρική σελίδα (home page) της πρώτης, όπου τοποθετούντο οι διαφημίσεις της, προσέβαλε το σήμα της. Η υπόθ. “έκλεισε” συμβιβαστικά με την συμφωνία της Microsoft να παραπέμπει μόνο στην κεντρική σελίδα της Ticketmaster⁷⁵.

Στις υποθ. Playboy enterprises Inc V Asiafocus International Inc⁷⁶ και Niton Corp V radiation Monitoring devices⁷⁷ του 1998, αποδόθηκαν προσβολές στα σήματα των εναγόντων λόγω της χρήσης τους ως meta-tags⁷⁸ στις σελίδες των εναγομένων. Αντίθετα στην υπόθ. Bally total fitness holding Corp V Faber⁷⁹ της ίδιας χρονιάς, όπου ένας δυσαρεστημένος πελάτης του health club Bally, κατηγορήθηκε απ’ αυτό ότι παραβιάζει το σήμα του (Bally) μέσω της ιστοσελίδας του “Bally sucks” (=“Το Bally είναι χάλια”), το Δικαστήριο έκρινε ότι τέτοια παραβίαση δεν υφίσταται, αφού είναι εμφανές ότι η ιστοσελίδα αυτή δεν προέρχεται από την εταιρία, ώστε δε δημιουργείται σύγχυση στο καταναλωτικό κοινό⁸⁰. Επί του κινδύνου σύγχυσης έχει κριθεί από μία σειρά αποφάσεων ότι αυτός υφίσταται σε κάθε περίπτωση λόγω του ενιαίου χαρακτήρα της Διαδικτυακής αγοράς⁸¹, ενώ οπωσδήποτε δεν απαιτείται στα σήματα φήμη⁸². Στις περιπτώσεις βέβαια κυβερνοσφετερισμού (cybersquatting ή Cyberpiracy ή Domain grabbing), ήτοι του

73. Απόφ. US District Court for the Central District of California 28.4.1997, υπόθ. Ticketmaster Corp V Microsoft corp., No 97-3055 DDP.

74. Βλ. για τους hyperlinks, δηλ. τις “παραπομπές” μίας ιστοσελίδας σε άλλες, *Ιγγλεζάκη*, Σύνδεσμοι (links) και πλαίσια (frames). Ζητήματα δικαίου πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας στο Διαδίκτυο, ΕΕΕυρΔ 2003, 697 επ.

75. Βλ. αναλυτικά, *Sableman*, Link law revisited: Internet linking law at five years, 2001, 1292, <http://www.medialaw.org>.

76. Απόφ. US District Court for the Eastern District of Virginia 10.4.1998, υπόθ. Playboy enterprises Inc V Asiafocus International Inc 1998, US District LEXIS 10359. Πρβλ. απόφ. US Court of Appeals for the 9th Circuit 22.4.1999, υπόθ. Brookfield Communications Inc V West coast entertainment Corp, 14 F 3d 1036.

77. Απόφ. US District Court for the District of Massachusetts 18.11.1998, υπόθ. Niton Corp V radiation Monitoring devices, 27 F Sup. 2d 102. Πρβλ. απόφ. US District Court for the Eastern District of Louisiana 26.8.1997, υπόθ. Institutum technologies V National Envirotech group, Civ. No 97-2046· απόφ. US District Court for the Southern District of Florida 15.5.1999, υπόθ. Playboy Enterprises Int. Inc V global site designs Inc, No 99-1210-CIV-DAVIS, 1999, WL 311707· απόφ. US District Court for the Southern District of NY 2.12.1999, υπόθ. NY State society of certified public accountants V Eric Louis Associates, 79 F Sup. 2d 331, 346· απόφ. US District Court for the Eastern District of Pennsylvania 9.6.1999, υπόθ. SNA Inc V Array, 51 F Sup. 2d 554, 576· απόφ. US Court of Appeals for the 7th Circuit 21.11.2000, υπόθ. Eli Lilly and Co V Natural answers Inc, 233 F 3d 456, 464.

78. Λέξεων δηλ. “κλειδιών” δυνάμει των οποίων γίνεται η αναζήτηση μίας ιστοσελίδας από τις μηχανές αναζήτησης (Google, Yahoo! κλπ).

79. Απόφ. US District Court for the Central District of California 23.11.1998, υπόθ. Bally total fitness holding Corp V Faber, 29 F Sup. 2d 1161.

80. Σε άλλες δε περιπτώσεις έχει κριθεί η μη θεμελίωση παραβίασης λόγω του υπέρτερου δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης (WIPO case D 2000, 190 για το domain name bridgestone-firestone.net). Βλ. όμως και WIPO case D 2000-869, όπου απαγορεύθηκε η κατοχύρωση του domain name esteelauder.net, σε μία πελάτισσα των καλλυντικών που ήθελε να τους ασκήσει κριτική μέσω της εν λόγω ιστοσελίδας.

81. Βλ. απόφ. US District Court for the Southern District of NY 26.3.1997, υπόθ. Planned Parenthood Federation of America Inc V Richard Bucci d/b/a Catholic Radio, 42 USPQ 2d 143· απόφ. US District Court for the Western District of NY 28.2.2000, υπόθ. OBH Inc V Spotlight magazine Inc, 86 F Sup. 2d 176.

82. Βλ. απόφ. US District Court for the Western District of Washington 9.2.1996, υπόθ. Hasbro Inc V Internet entertainment group Ltd, 40 USPQ 2d 1479.

φαινομένου κακόπιστης καταχώρησης ενός domain name από κάποιον με επιδιωκόμενη συνέπεια την πρόκληση κινδύνου σύγχυσης με ήδη υφιστάμενο σήμα άλλου, εφαρμόζεται η ACPA (Anticybesquatting Consumer Protection Act)⁸³, το ειδικό νομοθέτημα που θέσπισαν επί τούτου οι ΗΠΑ το 1999, όντας η πρώτη διεθνώς χώρα που έλαβε σχετική πρωτοβουλία.

Σχετικά με τις συγκρούσεις σημάτων με domain names⁸⁴, πλούσια νομολογία παρουσιάζει η εξωδικαστική διαδικασία επίλυσης των διαφορών (UDRP) της ICANN⁸⁵, όπως εφαρμόζεται κατά κανόνα από το WIPO Arbitration and Mediation Centre, μέσω της οποίας ο αιτών επιδιώκει είτε την ακύρωση του domain name είτε την εκχώρησή του στον ίδιο, χωρίς να έχει δικαίωμα αποζημίωσης. Υπό τον όρο “σήμα” στην εν λόγω διαδικασία υπάγονται νομολογιακά όλα τα διακριτικά γνωρίσματα, όπως πχ επωνυμίες⁸⁶ ή περιγραφικές ενδείξεις⁸⁷, εφόσον όμως έχουν “επικρατήσει” στις συναλλαγές⁸⁸. Επίσης δεν ενδιαφέρει σε ποιά χώρα έγινε η κατοχύρωση του σήματος, καθώς η προσβολή στο Διαδίκτυο είναι υπερεθνική⁸⁹, ενώ δεν εξετάζεται το κύριο επίπεδο, δηλ. η κατάληξη του domain name⁹⁰.

Όσον δε αφορά τις τρεις σωρευτικές προϋποθέσεις του άρ. 4 της UDRP⁹¹, από τις οποίες πηγάζει αβίαστα ότι η εν λόγω διαδικασία εφαρμόζεται μόνο σε περιπτώσεις κυβερνοσφετερισμού⁹², α. ως προς τον κίνδυνο σύγχυσης, έχει κριθεί ότι η ομοιότητα των δύο γνωρισμάτων που τον προκαλεί, πρέπει να εξετάζεται δυνάμει της γενικής εντύπωσης που δίδεται και όχι βάσει μεμονωμένων στοιχείων⁹³. Τέτοιος δε κίνδυνος έχει κριθεί ότι οπωσδήποτε υφίσταται στις περιπτώσεις του typosquatting, κατά τις οποίες καταχωρείται domain name σχεδόν όμοιο με κάποιο ήδη υπάρχον διακριτικό γνώρισμα φήμης⁹⁴, β. ως προς την μη ύπαρξη δικαιώματος⁹⁵ ή νομίμου συμφέροντος του καθού, η νομολογία ερμήνευσε κυρίως τις

83. Βλ. ενδεικτικά απόφ. US Court of Appeals for the 2nd Circuit 2.2.2000, υπόθ. Sporty's farm LLC V Sportsman's market Inc, 202 F 3d 489· απόφ. US District Court for the Eastern District of Pennsylvania 30.10.2000, υπόθ. Electronics boutique holdings V John Zuccarini, 2000 US District LEXIS 15719, 56 USPQ 2d, 1705.

84. Βλ. Βασιλόπουλο (2006), 65 επ.

85. Αυτή έχει αποδειχθεί ιδιαίτερα αποτελεσματική, ενώ έχει χρησιμοποιηθεί σε πολλές υποθ. “επωνύμων”. Βλ. WIPO case No D 2000-847 (για το Madonna.com)· WIPO case No D 2000-1838 (υπόθ. Celine Dion).

86. WIPO case No D 2000-205.

87. WIPO case No 2000-14.

88. WIPO case No D 2000-1019.

89. WIPO case No D 2000, 796· WIPO case No D 2001, 1235.

90. WIPO case No D 2000, 477· ΜΠρΘεσ 27842/2003, ΕΕμπΔ 2003, 907 επ.

91. Δηλ. α. την ταύτιση του domain name με προϋφιστάμενο σήμα ή την ύπαρξης τέτοιας ομοιότητας μεταξύ τους, που να προξενεί κίνδυνο σύγχυσης του domain name με το σήμα, επί του οποίου υφίσταται νόμιμο δικαίωμα, β. την έλλειψη δικαιώματος ή νόμιμου συμφέροντος του καθού στο domain name και γ. την κακόπιστη καταχώρηση και χρήση του εν λόγω domain name.

92. Βλ. επί τούτου WIPO case No D 2000-6· WIPO case No D 2000-130.

93. WIPO case No D 2003, 38. Πρβλ. αποφ. ΔΕΚ 11.11.1997, υπόθ. C-251/1995, Sabel, Συλλ. 1997, I-6191· απόφ. 29.9.1998, υπόθ. C-39/1997, Canon KK, Συλλ. 1998, I-05507.

94. Όπως με προσθήκη ή αλλαγή ενός γράμματος του σήματος πχ yaghoo.com αντί σήματος yahoo (WIPO case No D 2000, 273)· plauboy.com αντί σήματος playboy (WIPO case No D 2001, 1201), με προσθήκη αριθμού/ών σε γνωστό σήμα πχ uefa2004.com αντί σήματος uefa (WIPO case No D 2001, 717) ή με προσθήκη γεωγραφικής ένδειξης δίπλα από το σήμα πχ usacanon.com αντί σήματος canon (WIPO case No D 2000, 819).

95. Εδώ εμπίπτει κάθε δικαίωμα Δ.Ι. του καθού, το οποίο σχετίζεται με το επίδοιο domain name, όπως πχ επωνυμία επιχείρησης (WIPO case No D 2000, 46) ή τίτλος βιβλίου (WIPO case No D 2000, 410).

περιοριστικά προβλεπόμενες περιπτώσεις θεμελίωσης νομίμου συμφέροντος του άρ. 4c⁹⁶ και γ. ως προς την κακοπιστία του καθού και τα ενδεικτικά απαριθμούμενα τεκμήριά της του άρ. 4b UDRP⁹⁷, έχει κριθεί ότι η καταχώριση με σκοπό την μεταβίβαση θεμελιώνεται ενδεικτικά στην απευθείας προσέγγιση του δικαιούχου⁹⁸, στην απόπειρα πώλησης με Διαδικτυακό πλειστηριασμό⁹⁹, άνευ ετέρου στο σήμα φήμης¹⁰⁰, αλλά και στην πρόταση δημιουργίας ιστοσελίδας του δικαιούχου υπό το καταχωρηθέν domain name¹⁰¹, ενώ για την καταχώριση με σκοπό την παρεμπόδιση ανταγωνιστή, δεν απαιτείται η δραστηριοποίηση του καθού στον ίδιο επιχειρηματικό τομέα με τον προσφεύγοντα¹⁰².

Τέλος, η Ελληνική νομολογία αίρει τις σχετικές συγκρούσεις κατ' εφαρμογή της αρχής της χρονικής προτεραιότητας¹⁰³, θεμελιώνει κίνδυνο σύγκρουσης κατά κανόνα στις ομοειδείς επιχειρήσεις¹⁰⁴, ενώ ο τομέας δραστηριοποίησης των δικαιούχων των υπό σύγκρουση διακριτικών γνωρισμάτων δεν λαμβάνεται υπόψη στην περίπτωση προσβολής σήματος φήμης¹⁰⁵. Όσον αφορά στην εφαρμογή του Ποινικού δικαίου, έχει κριθεί επανειλημμένα ότι η παραποίηση του σήματος, συνιστά πλαστογραφία¹⁰⁶.

96. Για την περίπτωση i4c-καλόπιστη χρήση του domain name από τον καθού πριν προκύψει αντιδικία, έχει κριθεί ότι τα προϊόντα/υπηρεσίες του πρέπει να ανήκουν σε άλλη "κλάση" από το κατοχυρωθέν σήμα (WIPO case No D 2000, 223), για την περίπτωση ii4c-το domain name έχει γίνει γνωστό στο κοινό, έχει κριθεί ότι τέτοια γνώση τεκμαίρεται αν ταυτίζεται με το όνομα ή το ψευδώνυμο του καθού (WIPO case No D 2000, 204· WIPO case No D 2001, 342) και για την περίπτωση iii4c-μη εμπορική-κερδοσκοπική χρήση, η νομολογία δεν έχει ακόμα καταλήξει κρίνοντας άλλοτε ότι οι ιστοσελίδες με domain name όμοιο με σήμα εταιρίας που καταχωρούνται ως κριτική αυτής απ' τον καθού εμπίπτουν στην περίπτωση αυτή και άλλοτε όχι. Βλ. επί τούτου ειδικά, αμέσως ανωτ., υποθ. Ballysucks (meta-tag), bridgestone-firestone.net, esteelauder.net.

97. Κακή πίστη τεκμαίρεται αν η καταχώριση έγινε: α. προς χρηματική εκμετάλλευση του domain name με σκοπό την καθ' οιονδήποτε τρόπο μεταβίβασή του στο δικαιούχο σήματος ή σε ανταγωνιστή του, σε τιμή που υπερβαίνει τα έξοδα καταχώρισης, β. από πρόσωπο που διενεργεί αποδεδειγμένα συναφείς πρακτικές, προκειμένου να καταστήσει αδύνατη την καταχώριση του domain name από τον "σηματούχο" (WIPO case No D 2000, 235· WIPO case No D 2000, 310), γ. για να μην χρησιμοποιήσει το domain name ανταγωνιστής του καταχωρόντος και δ. για να προκληθεί σύγκρουση του καταναλωτικού κοινού σε σχέση με υφιστάμενο σήμα, με σκοπό το κέρδος, ιδίως αν καταχωρών και "σηματούχος", δραστηριοποιούνται στα ίδια προϊόντα (WIPO case No D 2002, 788).

98. WIPO case No D 2000, 98.

99. WIPO case No D 2001, 648.

100. WIPO case No D 2000, 80· WIPO case No D 2000, 869.

101. WIPO case No D 2002, 726.

102. WIPO case No D 2000, 76.

103. Βλ. ενδεικτικά ΕφΑθ 8247/2005, ΔΕΕ 2006, 386 επ' ΕφΑθ 4776/2009, ΒΝΔ ΝΟΜΟΣ ΠΠρΑθ 6436/2008, ΒΝΔ ΝΟΜΟΣ. Βλ. ακόμα ΠΠρΑθ 3096, 2007, ΒΝΔ ΝΟΜΟΣ.

104. Βλ. ενδεικτικά ΜΠρΣυρ 637/1999, ΕΕμπΔ 2000, 144 επ. με παρατ. *Μαρίνου* Μ.-Θ, 146 επ' ΜΠρΑθ 3950/2001, ΔΕΕ 2001, 604 επ με παρατ. *Παππά*, 606 επ' ΜΠρΑθ 1554/2002, ΕπισκΕΔ 2001, 301 επ' ΜΠρΠατρ 868/2001, ΔΕΕ 2001, 711 επ. Βλ. επίσης ΠΠρΑθ 3359/2003, ΕπισκΕΔ 2003, 915 επ με παρατ. *Ιγγλεζάκη*, 922 επ, όπου κρίθηκε ότι ο κίνδυνος σύγκρουσης δεν αίρεται με δήλωση στην ιστοσελίδα ότι αυτή δεν έχει σχέση με την "σηματούχο" εταιρία.

105. Βλ. ΜΠρΑθ 9485/2000, ΕπισκΕΔ 2000, 1094 επ με παρατ. *Παμπούκη* 1102 επ και *Ιγγλεζάκη* 1109 επ' ΜΠρΘεσ 27842/2003, ΕΕμπΔ 2003, 907 επ.

106. Βλ. ενδεικτικά ΑΠ 1415/1995, ΠΟΙΝΧΡ 1996, 662 επ' ΑΠ 1274/1996, ΠΟΙΝΧΡ 1997, 1409 επ' ΑΠ 1306/1998, ΝοΒ 1999, 478 επ' ΑΠ 446/1999, ΔΕΕ 1999, 1010 επ' ΑΠ 725/2000, ΠΟΙΝΧΡ 2001, 59 επ' ΑΠ 1427/2002 (ΠΟΙΝ), ΠΟΙΝΛΟΓ 2002, 1488 επ.

1.3. Δυνατότητα προστασίας δυνάμει των άρ. 17 Σ. και 1 Πρώτου Προσθέτου Πρωτοκόλλου ΕΣΔΑ

Σύμφωνα με την αρχικά κρατούσα αντίληψη της Ελληνικής νομικής επιστήμης και νομολογίας, το άρ. 17 του Σ. προστατεύει την ιδιοκτησία, υπό την έννοια των *numerus clausus* εμπραγμάτων δικαιωμάτων του άρ. 973 ΑΚ. Ωστόσο οι θεωρητικοί άρχισαν ήδη από τη δεκαετία του 1970 να διατυπώνουν την αντίθεσή τους στην “στενότητα” αυτή της ερμηνείας του άρ. 17 Σ, εντάσσοντας στην έννοια της ιδιοκτησίας και άλλα περιουσιακά δικαιώματα πέραν των εμπραγμάτων, όπως τα ενοχικά, τα δικαιώματα επί αϋλων αγαθών¹⁰⁷, το μετοχικό κεφάλαιο ενός εταίρου ή γενικά την συμμετοχή σε εταιρία (και δη κεφαλαιουχική) κλπ¹⁰⁸. Ακολούθησε δε σχετικά πρόσφατα (από τη δεκαετία του 1990) και η Νομολογία να υιοθετεί τη θέση αυτή με παράλληλη όμως κάθε φορά επίκληση και του άρ. 1 του 1^{ου} Προσθέτου Πρωτ. της ΕΣΔΑ¹⁰⁹. Στην “στροφή” αυτή βέβαια συνετέλεσε κυρίως η σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ επί του άρ. 1 του 1^{ου} Πρόσθετου Πρωτ. της ΕΣΔΑ¹¹⁰.

Το ΕΔΔΑ για πρώτη φορά στην απόφαση *Sporrong και Lönnroth* της 23.9.1982 διατύπωσε τρεις κανόνες που απορρέουν από το άρ. 1§1 του 1^{ου} Προσθέτου Πρωτ. Δυνάμει του πρώτου εξ αυτών, διακηρύσσεται ο σεβασμός στην ιδιοκτησία¹¹¹ κάθε φυσικού ή νομικού προσώπου, ενώ οι άλλες δύο αρχές θέτουν τις προϋποθέσεις στέρησης της ιδιοκτησίας (με την μορφή οποιασδήποτε δέσμευσης πχ ρύθμιση χρήσης, αφαίρεση κλπ), που μπορεί να επιβληθεί για λόγους δημόσιας ωφέλειας¹¹². Οι εξαιρέσεις των τελευταίων κανόνων μάλιστα πρέπει κατά το ΕΔΔΑ να ερμηνεύονται “υπό το φως” της “γενικής ρήτηρας” του πρώτου κανόνα¹¹³.

107. Βλ. επί τούτου *Αντωνόπουλο*, Βιομηχανική ιδιοκτησία, 2002, 176.

108. Βλ. ενδεικτικά *Πετρόγλου*, Η έννοια της ιδιοκτησίας κατά το άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ΕΔΚΑ 1995, 518 επ· *Κασιμάτη*, Η απόφαση 40/1998 ΟΛΑΠ. Οι βάσεις εφαρμογής της αρχής σεβασμού και προστασίας της αξίας του ανθρώπου και της εγγύησης της ιδιοκτησίας, ΝοΒ 1999, 718· *Ο ίδιος*, Η νέα έννοια της ιδιοκτησίας και της ιδιοκτησιακής προστασίας (Με αφορμή την απόφαση ΑΠΟΛ 40/1998), ΕΕμπΔ 1999, 189 επ· *Κουμάντο*, Πνευματική Ιδιοκτησία, 2002, 37· *Μαρίνο*, Πνευματική ιδιοκτησία, 2004², 87 επ· *Καλλινίκου*, Πνευματική ιδιοκτησία και συγγενικά δικαιώματα, 2005², 10 επ· *Χρυσόγονο*, Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, 2006³, 337 επ. Βλ. όμως και *Καραγιάννη*, Πληροφόρηση στο Διαδίκτυο: Απόπειρα νομικής οριοθέτησης, ΔιΜΕΕ 3/2005, 366 επ, κατά τον οποίον “η Σ. προστασία της ιδιοκτησίας δεν καταλαμβάνει την προστασία των Πνευματικών δικαιωμάτων”. Ομοίως και *Δαγτόγλου*, Ατομικά δικαιώματα, 1991, 748.

109. Βλ. ΟΛΑΠ 40/1998, ΕΕμπΔ 1999, 28 επ· ΑΠ 1483/2002, ΒΝΔ ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 43/2005, ΕΕργΔ 2003, 1310 επ· ΑΠ 1283/2005, ΧρηΔικ 2007, 95 επ· ΑΠ 1780/2005, ΕλλΔνη 2006, 526 επ· ΑΠ 222/2006, ΔΕΕ 2006, 782 επ· ΑΠ 478/2006, ΧρηΔικ 2007, 270 επ· ΟΛΑΠ 6/2007, ΕΕμπΔ 2007, 715 επ· ΑΠ 1277/2008, ΔΕΕ 2008, 1388 επ· ΑΠ 104/2009, ΒΝΔ ΝΟΜΟΣ· ΕφΑθ 4765/2001, ΒΝΔ ΝΟΜΟΣ· ΕφΘεσ 954/2008, Αρμ 2009, 352 επ (επί δικαιώματος Π.Ι.)· ΕφΚρητ 144/2003, ΝοΒ 2003, 1049 επ· ΕιρΑθ 2377/2007, Αρμ 2008, 1550 επ. Η Νομολογία του ΣτΕ ωστόσο εξακολουθεί να εκλαμβάνει την έννοια της ιδιοκτησίας “στενά” (Βλ. ΣτΕ 2705/1991, ΤοΣ 1991, 586 επ. Πρβλ ΕΣ 28/1994, ΕΔΚΑ 1994, 417 επ).

110. Βλ. ενδεικτικά απόφ. 8.7.1986, υπόθ. *Lithgow V Ηνωμένου Βασιλείου*· απόφ. 29.11.1991, υπόθ. *Case of Pine Valley Developments Ltd and others V Ιρλανδίας*· απόφ. 24.2.1994, υπόθ. *Casado Coca V Ισπανίας*· απόφ. 23.2.1995, υπόθ. *Gasus Dossier und Fördertechnik GmbH V Ολλανδίας*· απόφ. 16.9.1996, υπόθ. *Gaygusuz V Αυστρίας*· απόφ. 16.6.2004, υπόθ. *Καραχάλιος V Ελλάδος*· απόφ. ΕΔΔΑ της 25.3.1999, υπόθ. *Ιατρίδης V Ελλάδος*· απόφ. 14.12.1999, υπόθ. *Αντωννακοπούλου/Βορτσέλα V Ελλάδος*· απόφ. 28.3.2000, *Γεωργιάδης V Ελλάδος*.

111. Ως έννοιας που κρίνεται αυτόνομα σε σχέση με τα Κρατη μέλη της ΕΣΔΑ.

112. Βλ. και άρ. 17§2, 18 Σ. Για τη δε έννοια της δημόσιας ωφέλειας, βλ. απόφ. ΕΔΔΑ 21.2.1986, υπόθ. *James κλπ V Ηνωμένου Βασιλείου*.

113. Βλ. απόφ. 24.10.1986, υπόθ. *Agosi V Ηνωμένου Βασιλείου*· απόφ. 15.11.1996, υπόθ. *Prötsch V Αυστρίας*.

Στην έννοια λοιπόν της ιδιοκτησίας, όπως αυτή αποδίδεται πλέον στην Ελληνική νομολογία, υπάγονται πέραν των εμπραγμάτων δικαιωμάτων, τα δικαιώματα “περιουσιακής φύσεως” και τα κεκτημένα “οικονομικά συμφέροντα”, ώστε “καλύπτονται τα ενοχικά περιουσιακά δικαιώματα και ειδικότερα απαιτήσεις, είτε αναγνωρισμένες με δικαστική ή διαιτητική απόφαση¹¹⁴, είτε απλώς γεννημένες κατά το εθνικό δίκαιο, εφόσον υπάρχει νόμιμη προσδοκία, με βάση το ισχύον, έως την προσφυγή στο δικαστήριο, δίκαιο, ότι μπορούν να ικανοποιηθούν δικαστικά”¹¹⁵. Γίνεται δηλ. πλέον δεκτό ότι στην έννοια της ιδιοκτησίας υπάγονται τουλάχιστον τα κάθε είδους δικαιώματα και απαιτήσεις οικονομικού περιεχομένου του ιδιωτικού¹¹⁶ και του δημοσίου δικαίου¹¹⁷, αρκεί να υφίσταται νόμιμη προσδοκία δικαστικής ικανοποίησής τους¹¹⁸.

Η τομή που επήλθε με τις εθνικές αποφάσεις, η έλευση των οποίων πραγματοποιήθηκε από την ΟΛΑΠ 40/1998, όπως παρατηρείται¹¹⁹, έγκειται στο γεγονός της απαγόρευσης έκδοσης αναδρομικών Ν., που “έρχονται να καταλύσουν οικονομικά δικαιώματα, τα οποία στηρίζονται στο ισχύον δίκαιο”, όπως το δικαίωμα στην περιουσία του προσώπου, πλήττοντας έτσι παράλληλα και την ασφάλεια δικαίου. Χαρακτηριστικό εν προκειμένω παράδειγμα συνιστά το άρ. 14§4 του Ν. 3049/2002¹²⁰, το οποίο καταργούσε τις ενοχικές αξιώσεις του ά. 18§3 του Ν. 2121/1993¹²¹. Όπως όμως κρίθηκε οι αξιώσεις αυτές εμπίπτουν στην προστασία της έννοιας “ιδιοκτησία” των άρ. 17 Σ. και 1 του 1^{ου} Προσθέτου Πρωτ. της ΕΣΔΑ, χωρίς η κατάργησή τους να δικαιολογείται από δημόσια ωφέλεια. Επομένως, με το να καταργεί αναδρομικά ο εν λόγω Ν. ενοχικές αξιώσεις ήδη γεγεννημένες, χωρίς την πλήρωση των προϋποθέσεων “νόμιμης στέρησης της ιδιοκτησίας” (πλήρης αποζημίωση¹²² ή δημόσια ωφέλεια), προσκρούει στην προστασία της ιδιοκτησίας των άρ. 17 Σ. και 1 του 1^{ου} Προσθέτου Πρωτ. της ΕΣΔΑ¹²³.

Δεχόμενοι την κρατούσα αυτή πλέον άποψη για την ευρεία ερμηνεία του άρ. 17 Σ., δεν μπορούμε να αποκλείσουμε, σε θεωρητικό τουλάχιστον επίπεδο, τα δικαιώματα Δ.Ι. να αποτελέσουν αντικείμενο αναγκαστικής απαλλοτρίωσης¹²⁴.

114. Βλ. απόφ. ΕΔΔΑ 9.12.1994, υπόθ. Στρατής Ανδρεάδης και Strand AE V Ελλάδος και επ’ αυτής παρατ. Μπέη, Δ 1995, 261 επ.

115. Αυτούσιο απόσπασμα απόφ. Όλα 40/1998 και μεταγενέστερων.

116. Όπως δικαιώματα και απαιτήσεις από δικαιοπράξεις εν ζωή ή αιτία θανάτου, από αδικοπράξεις, από αδικαιολόγητο πλουτισμό, δικαιώματα και απαιτήσεις Δ.Ι. κλπ. Βλ. Σαρμά, Η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και της Επιτροπής, 1998, 459 επ.

117. Όπως μισθοί, συντάξεις και ασφαλιστικές παροχές Δημοσίων υπαλλήλων, δημοσίων και Δικαστικών λειτουργών, αμοιβές και αποζημιώσεις από συμβάσεις Δημοσίου Δικαίου, τα δικαιώματα και οι απαιτήσεις από διοικητικές συμβάσεις, λόγω αστικής ευθύνης του Κράτους, από αναγκαστική απαλλοτρίωση, αυτά που συνδέονται με την παροχή αδείας κάθε μορφής, με κρατικές παροχές οικονομικής στήριξης κλπ. Βλ. ενδεικτικά απόφ. ΕΔΔΑ 7.7.1989, υπόθ. Tree Tractörer απόφ. ΕΔΔΑ 9.12.1994, υπόθ. Στρατής Ανδρεάδης και Stran AE V Ελλάδος.

118. Δεν απαιτείται λοιπόν να είναι ούτε εκκαθαρισμένες ούτε να έχουν αναγνωριστεί δικαστικά ή εξώδικα.

119. Βλ. Κασιμάτη, ΕΕμπΔ 1999, 191.

120. ΦΕΚ/Α/212/10.9.2002.

121. Το οποίο αναφέρετο στην εύλογη αμοιβή των δημιουργών ή δικαιούχων συγγενικών δικαιωμάτων στην περίπτωση αναπαραγωγής του έργου με τεχνικά μέσα.

122. Βλ. ενδεικτικά απόφ. ΕΔΔΑ της 9.12.1994, υπόθ. Ιερές Μονές V Ελλάδος απόφ. ΕΔΔΑ της 21.2.1997, υπόθ. Guillemen V Γαλλίας απόφ. ΕΔΔΑ της 9.7.1997, υπόθ. Akkus V Τουρκίας.

123. Ad hoc ΟΛΑΠ 6/2007, ΕΕμπΔ 2007, 715 επ, η οποία θέτει ζήτημα αντισυνταγματικότητάς του.

124. Βλ. Λιακόπουλο, Βιομηχανική ιδιοκτησία, 2000⁵, 62, ο οποίος εξάλλου παρατηρεί ότι θα ήταν παράδοξο τα δικαιώματα Δ.Ι. να προστατεύονται στα πλαίσια κρατικοποίησης επιχείρησης δυνάμει του ά.

1.4. Ειδικά θέματα

1.4.1. Διεθνής δικαιοδοσία και εφαρμοστέο δίκαιο

Πριν επιχειρήσουμε την καταγραφή των βασικών κανόνων ΙΔΔ της Δ.Ι.¹²⁵, πρέπει να προβούμε στο διμερή διαχωρισμό των σχετικών υποθέσεων σε Κοινοτικές και εξωκοινοτικές, οι οποίες με την σειρά τους διακρίνονται σε μερικώς και απολύτως εξωκοινοτικές.

Στις πρώτες εξ αυτών, εφαρμόζονται όσον αφορά στη διεθνή δικαιοδοσία ο Καν. (ΕΚ) 44/2001 του Συμβουλίου της 22^{ης} Δεκεμβρίου 2000 για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις¹²⁶ και όσον αφορά στο εφαρμοστέο δίκαιο, αφενός μεν για τις συμβατικές διαφορές, ο Καν. (ΕΚ) 593/2008 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17^{ης} Ιουνίου 2008 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές¹²⁷, αφετέρου δε για τις εξωσυμβατικές διαφορές, ο Καν. (ΕΚ) 864/2007 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11^{ης} Ιουλίου 2007 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές¹²⁸.

Όσον αφορά στη διεθνή δικαιοδοσία, αφού διαπιστώσουμε την συνδρομή των προϋποθέσεων του Καν. 44/2001¹²⁹, καταφεύγουμε κατά σειρά στην αναζήτηση του αρμοδίου Δικαστηρίου ως εξής: 1. Προηγούνται οι αποκλειστικές βάσεις δωσιδικίας του άρ. 22§4, που όσον αφορά στα δικαιώματα που επιδέχονται κατάθεσης ή καταχώρισης, ήτοι τα δικαιώματα Β.Ι., αναγνωρίζει ως αρμόδια τα Δικαστήρια του Κράτους όπου ζητήθηκε ή πραγματοποιήθηκε η κατάθεση ή η καταχώριση¹³⁰, ενώ προβλέπει ειδικά για το Ευρωπαϊκό δ.ε. τη δικαιοδοσία των Δικαστηρίων του Κράτους μέλους για το οποίο το δίπλωμα χορηγείται, υπό την επιφύλαξη της

106§3 Σ. και όχι αυτοτελώς. Η απαλλοτρίωση βέβαια θα συντελείται πάντα υπό τους όρους του Ν., δηλ. εφόσον υφίσταται δημόσια ωφέλεια και με καταβολή πλήρους αποζημίωσης.

125. Όσον αφορά στο λογισμικό και το ΕΛ/ΛΑΚ, βλ. οικείες ενότ., υπό Κεφ. Β' και Γ' αντίστοιχα.

126. ΕΕ 16.1.2001, L. 12/1. Ο Καν. αυτός είναι γνωστός και ως Βρυξέλλες Ι γιατί αντικατέστησε την επί της διεθνούς δικαιοδοσίας και εκτέλεσης αστικών και εμπορικών υποθέσεων Σύμβαση των Βρυξελλών του 1968, την οποία η Ελλάδα είχε κυρώσει με το Ν. 1814/1988 (ΦΕΚ/Α/24/11.11.1988) και η οποία εξακολουθεί να ισχύει στις σχέσεις των κρατών-μελών της ΕΕ με τη Δανία, που εξαιρέθηκε από την εφαρμογή του Καν. 44/2001.

127. ΕΕ 4.7.2008, L. 177/6. Ο Καν. αυτός είναι γνωστός και ως Ρώμη Ι γιατί αντικατέστησε την επί του εφαρμοστέου δικαίου στις συμβατικές ενοχές Σύμβαση της Ρώμης του 1980, την οποία η Ελλάδα είχε κυρώσει με το Ν. 1792/1988 (ΦΕΚ/Α/142/24.6.1988) και η οποία εξακολουθεί να ισχύει στις σχέσεις των κρατών-μελών της ΕΕ με τη Δανία, που εξαιρέθηκε από την εφαρμογή του εν λόγω Καν.

128. ΕΕ 31.7.2007, L. 199/40. Ο Καν. αυτός αποκαλείται Ρώμη ΙΙ, προκειμένου να υποδείξει την συνεκτικότητά του με τον αντίστοιχο Καν. για τις συμβατικές ενοχές (Ρώμη Ι) στο ζήτημα του εφαρμοστέου δικαίου. Η Δανία δεν συμμετείχε ούτε στην υιοθέτηση του εν λόγω Καν. και δεν δεσμεύεται από αυτόν.

129. Βλ. άρ. 1 επί των διαφορών που υπάγονται σε αυτόν, 67 (επιφύλαξη υπέρ ειδικών προβλέψεων σε θέματα δικαιοδοσίας από Κοινοτικά νομοθετήματα ή εθνικές εναρμονιστικές προς τα πρώτα διατάξεις πχ Καν. 207/2009 για το Κοινοτικό σήμα) και 71 (επιφύλαξη υπέρ ειδικών προβλέψεων σε θέματα δικαιοδοσίας από Συμβάσεις που δεσμεύουν τα Κράτη μέλη πχ ΔΣ του Μονάχου όσον αφορά τη δικαιοδοσία του ΕΓΔΕ).

130. Το εν λόγω άρ. έχει κριθεί από το ΔΕΚ ότι πρέπει να εφαρμόζεται αποκλειστικά σε διαφορές σχετιζόμενες με την εγκυρότητα του δικαιώματος. Βλ. (υπό το άρ. 16§4 Σύμβασης Βρυξελλών) απόφ. 14.12.1977, υπόθ. C-73/77, Sanders, Συλλ. 1977, 755· απόφ. 15.11.1983, υπόθ. C-288/82, Duijnste, Συλλ. 1983, 3663· έκθεση *Jenard*, Report on the Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters, OJ 1979 C 59· (υπό το άρ. 22§4 Καν. 44/2001) απόφ. 13.7.2006, υπόθ. C-4/2003, Gesellschaft für Antriebstechnik (GAT), Συλλ. 2006, I-6509, όπου το ΔΕΚ έκρινε ότι καλύπτονται όλες τις διαφορές σχετικά με την καταχώριση ή το κύρος δ.ε., ανεξαρτήτως του αν εγείρονται με αγωγή ή κατ' ένσταση.

δικαιοδοσίας του ΕΓΔΕ, καθώς και των άρ. 23-24 περί παρέκτασης¹³¹ και 2. ακολουθούν οι συντρέχουσες βάσεις δωσιδικίας των άρ. 5 και 6, παράλληλα με τη γενική δωσιδικία της κατοικίας του εναγομένου του άρ. 2, δεδομένου ότι οι διατάξεις ειδικής δικαιοδοσίας των άρ. 8 επ. περί ασφαλιστικών, καταναλωτικών και εργατικών διαφορών, εν προκειμένω σπανιότατα θα εφαρμόζονται¹³². Συγκεκριμένα, για τις διαφορές από σύμβαση, κατά το άρ. 5§1 α', αρμόδια συντρέχοντως είναι τα Δικαστήρια του τόπου όπου εκπληρώθηκε ή όφειλε να εκπληρωθεί η παροχή, όπως αυτός ερμηνευτικά προσδιορίζεται στο στοιχείο β' του ίδιου άρ.¹³³, για τις διαφορές από αδικοπραξία (περιπτώσεις παραβίασης-καταστρατήγησης των δικαιωμάτων Δ.Ι.) ή "οιονεί αδικοπραξίας" (αδικαιολόγητος πλουτισμός/διοίκηση αλλοτρίων/προσυμβατική ευθύνη), κατά το άρ. 5§3, η αγωγή δύναται να εγερθεί και στα Δικαστήρια του τόπου όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός¹³⁴, ενώ για τις περιπτώσεις παθητικής ομοδικίας-συνάφειας, κατά το άρ. 6§1, αρμόδιο καθίσταται το Δικαστήριο της κατοικίας ενός εκ των εναγομένων προς αποφυγή έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων¹³⁵.

Όσον αφορά την ανεύρεση του εφαρμοστέου δικαίου σε συμβατικές διαφορές, ο εφαρμοστής του δικαίου, αφού εξετάσει την μη συνδρομή των επιφυλάξεων των άρ. 9 και 21¹³⁶ του Καν. Ρώμη Ι, αναζητά καταρχάς αν τα μέρη έχουν υπαγάγει τις διαφορές τους (ή μέρος αυτών, που να καταλαμβάνει την επίδικη υπόθεση) σε συγκεκριμένο δίκαιο (lex contractus), ώστε

131. Το αρ. 23 θεμελιώνει δικαιοδοσία δικαστηρίου κράτους μέλους και για μη κοινοτικούς κατοίκους, ενώ δυνάμει του άρ. 24, εφόσον εναγόμενος μη κάτοικος κράτους μέλους παρασταθεί ενώπιον δικαστηρίου κράτους μέλους, το καθιστά αρμόδιο. Όσον αφορά δε γενικά τις αποκλειστικές βάσεις δικαιοδοσίας των αρ. 22, 23 και 24 αμφισβητείται αν αυτές μπορούν να θεμελιώσουν δικαιοδοσία δικαστηρίου κράτους μη μέλους της ΕΕ. Βλ. θετικά, απόφ. ΔΕΚ 9.11.2000, υπόθ. C-387/1998, Coreck Maritime, Συλλ. 2000, I-9337, αλλά και υπ' αρ. 1/2003 αντίθετη γνωμοδότησή του. Βλ. Παμπούκη (επιμ.) (2009), 1321 επ.

132. Έτσι αυτές περί εργατικών διαφορών μπορούν πχ να εφαρμοστούν στην υπηρεσιακή ή εξαρτημένη εφεύρεση, αυτή δηλ. που η εκπόνησή της είτε αποτελεί το αντικείμενο εργασίας του εργαζομένου είτε πραγματοποιείται δυνάμει των μέσων, υλικών ή πληροφοριών της επιχείρησης. Σε κάθε δε περίπτωση η συνδρομή των οικείων προϋποθέσεων θα πρέπει να εξετάζεται ad hoc.

133. Ελλείψει σχετικού ερμηνευτικού κανόνα στην Σύμβαση των Βρυξελλών, το ΔΕΚ, είχε διαπλάσει νομολογιακά τον κανόνα ότι ο τόπος εκπλήρωσης της παροχής εντοπίζεται με εφαρμογή του ουσιαστικού δικαίου που υποδεικνύουν οι κανόνες συγκρούσεως του δικάζοντος δικαστή. Βλ. απόφ. 6.10.1976, υπόθ. C-12/1976, Industrie Tessili Italiana Como, Συλλ. 1976, 533· απόφ. 6.10.1976, υπόθ. C-14/1976, A. De Bloos, Συλλ. 1976, 553· απόφ. 15.1.1987, υπόθ. C-266/1985, Shenavai, Συλλ. 1987, 239· απόφ. 29.6.1994, υπόθ. C-288/1992, Custom made commercial, Συλλ. 1994, I-2913· απόφ. 5.10.1999, υπόθ. C-420/1997, Leathertex, Συλλ. 1999, I-6747· απόφ. 19.2.2002, υπόθ. C-256/2000, Besix, Συλλ. 2002, I-1699. Ο κανόνας αυτός εξακολουθεί να ισχύει και σήμερα για τις συμβάσεις που δεν καλύπτονται από το στοιχείο β' της παρ. 1 του άρ. 5 Καν. 44/2001, δηλ. αυτές που δεν συνιστούν πώληση εμπορευμάτων ή παροχή υπηρεσιών. Βλ. απόφ. 23.4.2009, υπόθ. C-533/2007, Falco, Συλλ. 2009, I-3327, όπου κρίθηκε ότι η άδεια εκμετάλλευσης δικαιώματος Π.Ι., δεν αποτελεί σύμβαση παροχής υπηρεσιών.

134. Για το ποιός θεωρείται αυτός ο τόπος, βλ. απόφ. ΔΕΚ 30.11.1976, υπόθ. C-21/1976, Handelskwekerij G.J. Bier, Συλλ. 1976, 613. Η απόφαση αυτή απεφάνθη και επί του ύψους της αποζημίωσης. Πρβλ απόφ. ΔΕΚ 7.3.1995, υπόθ. C-68/1993, Shevill κλπ, Συλλ. 1995, I-415.

135. Επειδή ωστόσο παρουσιάστηκε καταστρατήγηση του άρ. αυτού, ιδίως από τα Ολλανδικά Δικαστήρια, τα οποία θεμελιώναν συλλήβδην δωσιδικία επί αντιποίησης δικαιώματος Δ.Ι. στην εγκατάσταση ενός εκ των εναγομένων επί Ολλανδικού εδάφους, το ΔΕΚ στην απόφ. 13.7.2006, υπόθ. C-539/2003, Roche Nederland, Συλλ. 2006, I-6536, έκρινε ότι για να θεμελιωθεί συνεκδικαση απαιτείται η ύπαρξη στενού ουσιαστικού δεσμού μεταξύ των πλειόνων συνεκδικαζομένων δικονομικών αξιώσεων. Πρβλ. παλαιότερη απόφ. 27.9.1988, υπόθ. C-189/1987, Καλφέλης, Συλλ. 1988, 5565.

136. Το άρ. 9 αναφέρεται στις υπερισχύουσες διατάξεις αναγκαστικού δικαίου του δικάζοντος δικαστή και το άρ. 21 στη δημόσια τάξη (ordre public) του δικάζοντος δικαστή.

δυνάμει του άρ. 3§1 να το εφαρμόσει¹³⁷, ελλείψει δε τέτοιας επιλογής να καταφύγει στο άρ. 4. Στα πλαίσια του άρ. 4, αρχικά διαπιστώνει αν η επίδικη σύμβαση εμπίπτει σε μία εκ των περιπτώσεων του άρ. 4§1 α'-η', όπου όσον αφορά τη Δ.Ι., μας ενδιαφέρουν οι περ. α', β', ε' και στ', που καλούν σε εφαρμογή στην σύμβαση πώλησης, παροχής υπηρεσιών, franchising και διανομής, το δίκαιο της χώρας στην οποία ο πωλητής, ο πάροχος των υπηρεσιών, ο δικαιοδόχος ή ο διανομέας έχουν την συνήθη διαμονή τους αντίστοιχα. Εφόσον η επίδικη σύμβαση δεν εμπίπτει στις περιπτώσεις αυτές ή εμπίπτει σε περισσότερες εξ αυτών ή δεν καλύπτεται από αυτές¹³⁸, υπεισέρχεται σε εφαρμογή η §2 του άρ. 4, σύμφωνα με την οποία το εφαρμοστέο δίκαιο είναι αυτό του τόπου συνήθους διαμονής του οφειλέτη της χαρακτηριστικής παροχής¹³⁹. Αν όμως η εφαρμογή των ανωτ. κανόνων αδυνατεί να υποδείξει το εφαρμοστέο δίκαιο, επιλέγεται το δίκαιο της χώρας με την οποία η σύμβαση συνδέεται στενότερα (άρ. 4§4)¹⁴⁰.

Σχετικά τώρα με το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές διαφορές, δηλ. διαφορές εξ αδικοπραξίας και "οιονεί αδικοπραξίας", ήτοι αδικαιολογήτου πλουτισμού, διοίκησης αλλοτρίων και ευθύνης από τις διαπραγματεύσεις, ο εφαρμοστής του δικαίου¹⁴¹, καταφεύγει στο άρ. 8 του Καν. Ρώμη II, που ρυθμίζει επί τούτου την προσβολή των δικαιωμάτων Δ.Ι. κατά αναγκαστικό μάλιστα δίκαιο για τα μέρη, τα οποία δεν μπορούν να αποκλίνουν με αντίθετη συμφωνία (ά. 8§3). Σύμφωνα με το άρ. 8§1, εφαρμοστέο δίκαιο είναι αυτό "της χώρας για την οποία ζητείται η προστασία" (lex loci protectionis), κατ' εφαρμογή ουσιαστικά της αρχής της εδαφικότητας και κατ' εξαίρεση του γενικού κανόνα του άρ. 4§1 που ορίζει ως εφαρμοστέο το δίκαιο του τόπου επέλευσης της άμεσης¹⁴² ζημίας (lex loci damni), ενώ στην περίπτωση του Κοινοτικού σήματος, σχεδίου-υποδείγματος και της Κοινοτικής φυτικής ποικιλίας, καταφεύγουμε καταρχάς στις ειδικές προβλέψεις των Καν. 207/2009 (άρ. 95-101), 6/2002 (άρ. 81-90) και 2100/1994 (άρ. 97-103) αντίστοιχα¹⁴³, άλλως στο "δίκαιο της χώρας που διαπράχθηκε η προσβολή" (άρ. 8§2). Αν δε το επίδικο ζήτημα δεν εμπίπτει ή δεν καλύπτεται από τις προβλέψεις των στο άρ. 8§2 προβλεπομένων, "επιστρέφουμε" στην εφαρμογή του άρ. 8§1 του Καν. Ρώμη II. Τέλος, στην όχι σπάνια περίπτωση που η αδικοπραξία θεμελιώνει παράλληλα και προσβολή του αθέμιτου ανταγωνισμού, δεν αποκλείεται η εφαρμογή και του άρ. 6 του Καν. Ρώμη II¹⁴⁴.

Στις μερικώς εξωκοινοτικές διαφορές, αυτές δηλ. που αφορούν αφενός ένα Κράτος μέλος και

137. Εφόσον βέβαια το επιλεγέν δίκαιο δεν αντιτίθεται στο σύνολο των δεδομένων της υπόθεσης, που καλούν σε εφαρμογή άλλο δίκαιο δυνάμει των άρ. 3§3, §4, καθώς και στα οριζόμενα στα ειδικά ά. 5-8 για τις συμβάσεις μεταφορών, καταναλωτών, ασφάλισης και τις εργατικές διαφορές.

138. Όπως συχνά θα συμβαίνει στην περίπτωση της σύμβασης franchising, η οποία περιλαμβάνει συνήθως πληθώρα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων μεταξύ των οποίων και τα δικαιώματα Δ.Ι.

139. Αυτό είναι κατά κανόνα το δίκαιο που πηγάζει από την μη χρηματική παροχή.

140. Το δίκαιο εξάλλου αυτό εφαρμόζεται κατ' εξαίρεση των §1, 2 του άρ. 4, σύμφωνα με το άρ. 4§3 και όταν η σύμβαση συνδέεται προδήλως στενότερα με χώρα άλλη από εκείνη των παρ. 1 ή 2.

141. Εφόσον τηρεί τις διατάξεις αναγκαστικού δικαίου και δε θίγει τη δημόσια τάξη του forum του (άρ. 16, 26 Καν. Ρώμη II).

142. Βλ. Μπώλο, Το εφαρμοστέο δίκαιο του αθέμιτου ανταγωνισμού. Άρθρο 6 παρ. 1-2 Καν. (ΕΚ) 864/2007 ("Ρώμη II"), ΔΕΕ 2010, 524, ιδίως υποσ. 85.

143. Τα νομοθετήματα μάλιστα αυτά εισάγουν και βάσεις ειδικής δωσιδικίας.

144. Βλ. αναλυτικά Μπώλο, ΔΕΕ 2010, 516 επ, ιδίως 526, αλλά και 520, ως προς την εφαρμογή του άρ. 3 της Οδηγίας 2000/31/ΕΚ για το ηλεκτρονικό εμπόριο, στην περίπτωση όπου ο αθέμιτος ανταγωνισμός διενεργείται μέσω Διαδικτύου.

αφετέρου ένα εξωκοινοτικό Κράτος, τα πράγματα δε διαφοροποιούνται από τα ανωτ, δυνάμει της ρήτηρας οικουμενικότητας των Καν. Ρώμη I (άρ. 2) και II (άρ. 3), η οποία επεκτείνεται και στον Καν. Βρυξέλλες I, δεδομένου ότι, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, το τρίπτυχο των νομοθετημάτων αυτών αποτελεί μια αδιάσπαστη και συνεκτική ενότητα που διαμορφώνει την αστική δικονομική τάξη της Ευρώπης. Αντίθετα, πολύ πιο περίπλοκα είναι τα πράγματα στις απολύτως εξωκοινοτικές διαφορές, αυτές δηλ. στις οποίες συμπλέκονται Κράτη εκτός ΕΕ. Θα αρκεστούμε στη γενικόλογη αναφορά ότι η διεθνής δικαιοδοσία θα υποδεικνύεται στις περισσότερες περιπτώσεις κατ' εφαρμογή της αρχής της εδαφικότητας (*lex loci protectionis*)¹⁴⁵, ενώ το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές θα δίδεται από την *lex contractus*¹⁴⁶ ή ελλείψει αυτής, από τον σχετικό κανόνα ΙΔΔ του *forum*¹⁴⁷. Αντίστοιχα στις αδικοπρακτικές ενοχές, το εφαρμοστέο δίκαιο θα υποδείξει ο κανόνας συγκρούσεως του εθνικού ΙΔΔ του δικάζοντος δικαστή¹⁴⁸.

Τα προβλήματα ωστόσο ανεύρεσης του αρμοδίου Δικαστηρίου και του εφαρμοστέου δικαίου στις τελούμενες δια του Διαδικτύου προσβολές των δικαιωμάτων Δ.Ι., οξύνονται από την ανεδαφική φύση του Διαδικτύου, το οποίο θέτει υπό αμφισβήτηση παραδοσιακές Ιδιωτικοδιεθνολογικές αρχές, όπως η αρχή της εδαφικότητας. Εξάλλου κατ' εφαρμογήν της αρχής αυτής κάθε εκ της προσβολής αξίωση του δικαιούχου της, θα έπρεπε να εγείρεται σε όλα τα επιμέρους κατά τόπον αρμόδια Δικαστήρια, δημιουργώντας θέμα ανασφάλειας δικαίου και αυξάνοντας “κατακόρυφα” το κόστος της αποτελεσματικής υπερεθνικής προστασίας των δικαιούχων¹⁴⁹. Γι' αυτό προτείνεται η διασταλτική ερμηνεία της εν λόγω αρχής¹⁵⁰ ή η θέσπιση εξαίρεσης από αυτήν¹⁵¹, ώστε να μπορεί να εγερθεί βάσιμα αγωγή σε μία μόνο χώρα.

Σταχυολογώντας από τα Ιδιωτικοδιεθνολογικά προβλήματα που ανακύπτουν στο ψηφιακό περιβάλλον, θα αναφέρουμε την αμφιλεγόμενη ερμηνεία των όρων “κατοικία” (άρ. 2 Καν. Βρυξέλλες I), “τόπος εκπλήρωσης της παροχής” (άρ. 5§1 Καν. Βρυξέλλες I), “τόπος, όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός” (άρ. 5§3 Καν. Βρυξέλλες I), “συνήθης διαμονή” (άρ. 4§1 Καν. Ρώμη I), “στενότερος σύνδεσμος” (άρ. 4§3, 4 Καν. Ρώμη I), “χώρα για την οποία ζητείται η προστασία” (άρ. 8§1 Καν. Ρώμη II) και “χώρα όπου διαπράχθηκε η προσβολή” (άρ. 8§2 Καν. Ρώμη II). Εξάλλου συχνά οι προσβολείς φροντίζουν να εγκαταστήσουν τους *servers* τους σε “εξωτικές” χώρες,

145. Εκτός αν ειδικότερες Δ.Σ. για το υπό κρίση δικαίωμα Δ.Ι. ορίζουν διαφορετικά.

146. Με την επιφύλαξη αφ' ενός των κανόνων δημοσίας τάξεως-όταν προβλέπονται τέτοιοι στο εθνικό δίκαιο του δικάζοντος δικαστή-και αφετέρου τυχόν διατάξεων Διεθνών Συμβάσεων που έχει κυρώσει το κράτος του *forum* του δικάζοντος δικαστή.

147. Βλ. για την Ελλάδα, ΑΚ 25 και άρ. 67 Ν. 2121/1993 (για την Π.Ι.).

148. Βλ. για την Ελλάδα, ΑΚ 26.

149. Βλ. Γραμματικάκη-Αλεξίου, Internet και Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο. Συμβατικές και Αδικοπρακτικές ενοχές στον Κυβερνοχώρο, Αρμ 1998, 409 επ' Καλλινίκου, Η Πνευματική Ιδιοκτησία στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, 2001, www.lib.uom.gr.

150. Όστε η έννοια της “χώρας όπου ζητείται η προστασία” να ερμηνεύεται κατά τρόπο που να καλύπτει τη διεθνή εμβέλεια του Διαδικτύου. Λέγεται λοιπόν ότι η αρχή εγκαταλείπεται έναντι της επονομαζόμενης αρχής της παγκοσμιότητας, κατά την οποία κάθε δικαίωμα Δ.Ι. μπορεί στο ψηφιακό περιβάλλον να προσβληθεί οπουδήποτε στον κόσμο, οπότε πρέπει να χρίζει και της ανάλογης προστασίας.

151. Μαρίνος, Περιορισμοί και εξαιρέσεις από το δικαίωμα Πνευματικής Ιδιοκτησίας σε: Κουμάντο/Δεσποτιδου/Κοριατοπούλου/Οικονομίδη/Σταυρίδου/Σταματούδη/Μαρίνο, Η κοινωνία των Πληροφοριών και Πνευματική Ιδιοκτησία. Η Ελληνική ρύθμιση, 2003, 95 επ' Ο ίδιος, Η αρχή της εδαφικότητας στο δίκαιο της Διανοητικής Ιδιοκτησίας σε: 17^ο Πανελλήνιο συνέδριο Εμπορικού Δικαίου-“Το ΙΔΔ του εμπορίου”, 2008, 184 επ.

“σβήνοντας” τα ίχνη που τους συνδέουν με την παράνομη συμπεριφορά.

Κατά την τάση που φαίνεται να επικρατεί στην αλλοδαπή επιστήμη και νομολογία, για τη θεμελίωση διεθνούς δικαιοδοσίας του forum, δεν αρκεί η απλή πρόσβαση σε μία ιστοσελίδα, αλλά ο χρήστης πρέπει να έχει τη δυνατότητα ηλεκτρονικής παραγγελίας, ενώ δεν απαιτείται να είναι εγκατεστημένος στο forum και ο server που εξυπηρετεί τον ιστότοπο.

1.4.2. Ευθύνη των ISP's (Internet Service Providers) υπό ευρεία έννοια

Μετά την έλευση της νέας χιλιετίας, την απελευθέρωση των υπηρεσιών πρόσβασης στο Διαδίκτυο από τους καθολικούς παρόχους, και ιδίως την Αμερικανική υπόθεση Napster¹⁵², πολύς λόγος έχει γίνει για το αν τα ενδιάμεσα πρόσωπα-“μεσάζοντες”-που καλούνται ISP's¹⁵³, ήτοι τα πρόσωπα που επιτρέπουν την πρόσβαση στο Διαδίκτυο ή/και διαθέτουν προς χρήση πληροφορίες τρίτων προσώπων, ευθύνονται για την παρανομία του περιεχομένου που διακινείται μέσω αυτών¹⁵⁴.

Ειδικότερα, δυνάμει των άρ. 11-14 ΠΔ 131/2003¹⁵⁵ κατά μεταφορά της Οδηγίας 2000/31/ΕΚ για το ηλεκτρονικό εμπόριο¹⁵⁶, ρυθμίζεται το θέμα της ευθύνης των ISP's, όχι θετικά, αλλά ορίζονται εξαντλητικά οι περιπτώσεις υπό προϋποθέσεων απαλλαγής τους. Συγκεκριμένα, ο ISP απαλλάσσεται της ευθύνης κατά 1. την απλή μετάδοση (mere conduit), ήτοι την μετάδοση πληροφοριών στο δίκτυο επικοινωνιών ή την παροχή πρόσβασης σε αυτό, εφόσον ο ISP α. δεν αποτελεί την αφετηρία της μετάδοσης των πληροφοριών, β. δεν επιλέγει τον αποδέκτη της μετάδοσης και γ. δεν επιλέγει και δεν τροποποιεί τις μεταδιδόμενες πληροφορίες (άρ. 11 ΠΔ

152. Νοούμενης ως μίας υπό ευρεία έννοια υπηρεσίας “hosting” των αρχείων των χρηστών.

153. Σύμφωνα με την κρατούσα διεθνώς ορολογία της επιστήμης της πληροφορικής και όχι μόνο (βλ. ενδεικτικά <http://www.w3.org/People/Berners-Lee/Weaving/glossary.html>), οι μετέχοντες στις Διαδικτυακές υπηρεσίες και μετέρχοντες αυτών, διακρίνονται στους ISP's ή IAP (Internet Access Providers), δηλ. στους παρόχους της Διαδικτυακής σύνδεσης (πχ otenet, Tellas κλπ), στους content providers, δηλ. όσους διαθέτουν πληροφορίες στο Διαδίκτυο (πχ οι κάτοχοι ιστοσελίδων, blogs) και στους hoster providers ή hosters, οι οποίοι “φιλοξενούν” τις αναρτώμενες σε αυτούς πληροφορίες, παρέχοντας τον απαιτούμενο ιστόχωρο (πχ paraki.gr). Με την εξέλιξη όμως των Διαδικτυακών υπηρεσιών, οι access providers άρχισαν να παρέχουν και άλλες υπηρεσίες, όπως web hosting (πχ otenet), ώστε η διάκριση αυτή έπαψε να είναι τόσο ευκρινής. Επομένως, πλέον οι ISP's εκλαμβάνονται ως έννοια γένους που καταλαμβάνει τόσο τους hosters όσο και τους ISP's υπό στενή έννοια, δηλ. τους access providers και διαφοροποιούνται μόνο από τους content providers. (Βλ. ενδεικτικά Παπακωνσταντίνου, Νομικά θέματα πληροφορικής, 2006, 409 επ' Βαγενά, ΝοΒ 2007, 1059· Ιγγλεζάκη, Το δίκαιο του ηλεκτρονικού εμπορίου, 2009, 216 επ). Την ευρεία αυτή ερμηνεία υιοθετούμε και στην παρούσα.

154. Η ευθύνη αυτή, εφόσον δεν αποκλείεται-βλ. κατωτ.-, επισύρει κυρώσεις αστικές, ποινικές και διοικητικές. Η αστική και ποινική ευθύνη μπορεί να έχουν ποικίλλες βάσεις ανάλογα με τα προσβαλλόμενα δικαιώματα πχ ενδεικτικά α. για προσβολή της προσωπικότητας, άρ. 57, 914 ΑΚ, 361 επ ΠΚ, β. για προσβολή του δημιουργού ή του δικαιούχου συγγενικών δικαιωμάτων, άρ. 65 επ Ν. 2121/1993, γ. για παράβαση του δικαίου προστασίας των προσωπικών δεδομένων, άρ. 22 επ Ν. 2472/1997 (ΦΕΚ/Α/50/10.4.1997), άρ. 15 Ν. 3471/2006 (ΦΕΚ/Α/133/28.6.2006), δ. για προσβολή domain names, άρ. 13 επ Ν. 146/1914, άρ. 26 επ Ν. 2239/1994, ε. για συντέλεση αθέμιτης εμπορικής πρακτικής, άρ. 1,3 Ν. 146/1914, άρ. 9 Ν. 2251/1994 κλπ. Βλ. ενδεικτικά για την ευθύνη των ISP's, Strowel, The liability of on line service providers: recent developments in Europe and the US σε: Stamatoudi/Torremans (επιμ.), Copyright in the new digital environment. The need to redesign Copyright, 2000, 130 επ Chueh/Yen, Internet service provider liability for subscriber copyright infringement, enterprise liability and the first amendement, 2000, <http://papers.ssrn.com>· Κουτσούμπα, Ηλεκτρονικό εμπόριο σε: Δούβλη/Μπώλο (επιμ.), Δίκαιο προστασίας καταναλωτών (ΔικΠΚ), τ. Ι, 2008, 783 επ· ιστοσελίδα www.bitlaw.com/internet/isp.htm.

155. ΦΕΚ/Α/116/16.5.2003.

156. ΕΕ 17.7.2000, L. 178/1.

131/2003)¹⁵⁷, 2. την αποθήκευση σε κρυφή μνήμη (caching) (άρ. 12 ΠΔ 131/2003)¹⁵⁸, εφόσον ο ISP α. δεν τροποποιεί τις πληροφορίες, β. τηρεί τους όρους πρόσβασης στις πληροφορίες, γ. τηρεί τους κανόνες που αφορούν στην ενημέρωση των πληροφοριών και καθορίζονται κατά ευρέως αναγνωρισμένο τρόπο και χρησιμοποιούνται στον κλάδο, δ. δεν παρεμποδίζει τη νόμιμη χρήση της τεχνολογίας που αναγνωρίζεται και χρησιμοποιείται ευρέως από τον κλάδο προκειμένου να αποκτήσει δεδομένα σχετικά με την χρησιμοποίηση των πληροφοριών και ε. ενεργεί άμεσα προκειμένου να αποσύρει τις αποθηκευμένες πληροφορίες ή να καταστήσει την πρόσβαση σε αυτές αδύνατη, μόλις αντιληφθεί ότι οι πληροφορίες έχουν αποσυρθεί από το σημείο του δικτύου που βρίσκονταν αρχικά ή η πρόσβαση σε αυτές κατέστη αδύνατη ή κατά συμμόρφωση σε αντίστοιχη επιταγή δικαστικής ή διοικητικής αρχής και 3. την φιλοξενία (hosting), δηλ. την συμβατική δυνατότητα που παρέχει ο ISP σε έναν αποδέκτη της υπηρεσίας του να αποθηκεύει και να καθιστά δυνατή την πρόσβαση τρίτων χρηστών στις πληροφορίες αυτού (πχ site, forum, blog κλπ) (άρ. 13 ΠΔ 131/2003), εφόσον ο ISP α. δε γνωρίζει¹⁵⁹ ότι πρόκειται για παράνομη δραστηριότητα ή πληροφορία και β. μόλις το αντιληφθεί, τις αποσύρει πάραυτα ή καθιστά την πρόσβαση σε αυτές αδύνατη.

Από την παραπάνω ανάλυση καθίσταται σαφές ότι σε γενικές γραμμές οι ISP's δε θα ευθύνονται για τη νομιμότητα ή μη του μεταδιδόμενου μέσω αυτών περιεχομένου. Στο γεγονός αυτό συνηγορεί και το άρ. 14§1 ΠΔ 131/2003 δυνάμει του οποίου οι ISP's δεν βαρύνονται με μία γενική υποχρέωση ελέγχου των πληροφοριών που μεταδίδουν ή αποθηκεύουν ούτε οφείλουν να αναζητούν δραστήρια ενδείξεις περί της τέλεσης σχετικών παράνομων δραστηριοτήτων. Το άρ. αυτό “ενσαρκώνει” τη βασική Διαδικτυακή αρχή της “Net neutrality” (“Διαδικτυακής ουδετερότητας”), σύμφωνα με την οποία οι ISP's δεν υποχρεούνται να προβαίνουν σε διάκριση του διακινούμενου μεταξύ των χρηστών τους περιεχομένου¹⁶⁰. Βέβαια, όπως έχει ήδη λεχθεί, ανάγεται σαφώς σε υποχρέωσή τους η απόσυρση του παράνομου περιεχομένου, αμέσως μόλις το πληροφορηθούν καθ' οιονδήποτε τρόπο.

Πρέπει ακόμα να σημειώσουμε ότι η απαλλαγή των ISP's είναι γενική υπό την έννοια ότι αφορά τόσο τα ίδια τα ν.π., όσο και τους νομίμους εκπροσώπους τους, αλλά και τους

157. Εν προκειμένω ο ρόλος του ISP είναι καθαρά τεχνικός, φέρει δε χαρακτήρα αυτόματο και παθητικό. Εδώ υπάγεται και η υπηρεσία δρομολόγησης (routing), η αποστολή e-mails και οι υπηρεσίες διανομής e-mails (mailing lists).

158. Το άρ. αυτό και το προηγούμενο αφορούν ειδικότερα τους access providers.

159. Στη γνώση περιλαμβάνονται και υποδείξεις περί της πιθανής ύπαρξης παράνομων δραστηριοτήτων.

160. “Όπως εξάλλου θα ήταν παράδοξο οι πάροχοι τηλεφωνικής σύνδεσης να ακούνε τις συνδιαλέξεις και να φιλτράρουν αυτές που έχουν παράνομο περιεχόμενο”. Βλ. *Σμυρναίο*, Το τμήμα της επιβολής της Πνευματικής Ιδιοκτησίας με την σημερινή της μορφή στο Διαδίκτυο, 4.5.2010, www.smyrnaio.net. *Palfrey*, The four phases of Internet regulation, 2010, <http://papers.ssrn.com>. Η ουδετερότητα του Διαδικτύου εισήχθη νομοθετικά για πρώτη φορά παγκοσμίως στην Χιλή τον Ιούλιο του 2010. Από την άλλη, ήδη από τον Απρίλιο του 2010 έχει δημοσιευτεί το επίσημο σχέδιο της ACTA (Anti-Counterfeight Trade Agreement)-είχαν προηγηθεί δύο ακόμα τα αμέσως προηγούμενα έτη-, η οποία αποσκοπεί στο να αποτελέσει μία πολυμελή διακρατική συμφωνία καταστολής του φαινομένου της “πειρατείας” των αγαθών Δ.Ι., αν και διατυπώνονται ισχυροί φόβοι για το αν θα πληγούν τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα. Βλ. *Μπουμπούκα*, Μάχη για την “ρύθμιση” του Διαδικτύου σε Ελευθεροτυπία, 25.7.2010, <http://www.enet.gr> κατωτ. υπό Κεφ. Δ., 2.3

προσθηθέντες-εργαζομένους τους. Ομοίως αποκλείεται η ευθύνη των εργοδοτών για παράνομες πράξεις των εργαζομένων τους.

Περαιτέρω, δεν ρυθμίζεται η ευθύνη των κατόχων ιστοσελίδων και χρηστών e-mails που δεν ενεργούν στο πλαίσιο της εμπορικής ή επαγγελματικής τους δραστηριότητας, ενώ δεν καλύπτεται η ευθύνη του φορέα που δημιουργεί υπερσυνδέσμους (hyperlinks) σε πληροφορίες που περιέχονται σε άλλες τοποθεσίες του Διαδικτύου, δεν καλύπτονται οι φορείς παροχής υπηρεσιών μηχανών αναζήτησης (search engines) και οι υπηρεσίες push¹⁶¹.

Από την αλλοδαπή νομολογία¹⁶² θα κάνουμε επιλεκτική αναφορά στην Αγγλική υπόθεση Godfrey V Deamon¹⁶³, όπου το Δικαστήριο απέδωσε ευθύνη στον πάροχο, ο οποίος μολονότι του ζητήθηκε η διαγραφή ενός ψευδώς φερόμενου, κατά τον ενάγοντα, από τον ίδιο, μηνύματος, δεν το έπραξε και στις υποθέσεις ΗΠΑ Prodigy¹⁶⁴ και CompuServe¹⁶⁵, όπου διατυπώθηκε ως κριτήριο επιβολής ευθύνης του παρόχου η γνώση ή η δυνατότητα γνώσης από αυτόν του παράνομου περιεχομένου, που αναρτούν οι χρήστες¹⁶⁶. Ειδικότερα, στην υπόθ. Prodigy, εκ του γεγονότος ότι ο πάροχος διαφήμιζε ενεργά το ότι ήλεγχε το περιεχόμενο όλων των αναρτώμενων ανακοινώσεων και η προσβολή είχε συντελεστεί μέσω δυσφημιστικών σχολίων σε forum του, θεωρήθηκε “εκδότης” τους, κατ’ εξαίρεση του κανόνα ότι τα forums ή οι παρόμοιες λίστες ανακοινώσεων (bulletin boards) πρέπει να αντιμετωπίζονται ως “βιβλιοπωλεία” ή “βιβλιοθήκες” και όχι ως “εκδότες”¹⁶⁷.

161. Δηλ. υπηρεσίες αποστολής περιεχομένου σε ένα χρήστη δικτύου, χωρίς ο ίδιος να τις έχει ζητήσει ρητά την στιγμή που τις λαμβάνει. Βλ. Τσέτσο/Σέκκα, Το μοντέλο αυτόματης προώθησης στις εξαρτώμενες από τη θέση υπηρεσίες, Πτυχιακή εργασία, ΕΚΠΑ, Σχολή Θετικών επιστημών, Τμήμα Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών, 2003, 9· *Μαρίνο*, Πράξεις χρήσης και εκμετάλλευσης στο Διαδίκτυο (Internet) από την άποψη της πνευματικής ιδιοκτησίας σε: ΕΝΟΒΕ (*Μανιώτης/Μαρίνος/Ανθίμος/Ιγγλεζάκης/Νούσκαλης/Φουντεδάκης*), Ψηφιακή τεχνολογία και δίκαιο, 2004, 43 επ.

162. Βλ. ενδεικτικά *Strowel* σε: *Stamatoudi/Torremans* (επιμ.) (2000), 130 επ. Ειδικά δε για παραβιάσεις σημάτων, βλ. *Weckström*, Liability for trademark infringement for Internet Service Providers, 2010, <http://papers.ssrn.com>, όπου αναφέρονται οι υποθ. *Hermes V E-bay* (Γαλλία, Tribunal de grande instance de Troyes Chambre civil judgement, 4.6.2008), *Rolex V Ricardo* (Γερμανία, BGH 11.3.2004, I ZR 304/01), *Rolex V E-Bay* (Γερμανία, BGH 19.4.2007, I ZR 35/04)/*Rolex V E-Bay* (Γερμανία, BGH 30.4.2008, I ZR 73/05) και *Tiffany V E-bay* (ΗΠΑ, US District Court for the Southern District of NY 14.7.2008, 576 F Sup. 2d 463)/*Tiffany V E-Bay* (ΗΠΑ, US Court of Appeals for the 2d Circuit 1.4.2010, 09-39470-cv).

163. Απόφ. EWHC 26.3.1999, υπόθ. *Godfrey V Deamon Internet Ltd*, QB 244.

164. Απόφ. NY Supreme Court 24.5.1995, υπόθ. *Stratton Oakmont Inc V Prodigy Services Company*, 1995 WL 323710.

165. Απόφ. US District Court for the Southern District of NY 29.10.1991, υπόθ. *Cubby V CompuServe*, 776 F Sup. 135.

166. Ομοίως, απόφ. US District Court for the Northern District of California 1995, υπόθ. *Religious Tech. Ctr V Netcom on-line communication services Inc*, 907 F Sup. 1361· απόφ. US District Court for the Northern District of California 28.3.1994, υπόθ. *Sega Enterpr. Ltd V Maphia*, 857 F Sup. 679, η οποία παγίωσε την σχετική νομολογία. Α contrario, βλ. απόφ. US District Court for the District of Florida 9.12.1993, υπόθ. *Playboy Enterprises Inc V Frena*, 839 F Sup. 1552 και απόφ. US District Court, District of Massachusetts 28.12.1994, υπόθ. *United States V LaMacchia*, 1994, WL 725216, όπου η ευθύνη του παρόχου θεμελιώθηκε στο κέρδος, απουσία γνώσης (μη κρατούσα άποψη). Πρβλ. όμως και την παλαιότερη απόφ. του Supreme Court of Canada 10.2.1979 στην υπόθ. *Compo Co. V Blue Crest Music Inc*, 1980, 1 SCR 357, όπου η ευθύνη και το κέρδος διαχωρίζονται.

167. Βλ. *Παπακωνσταντίνου* (2006), 416.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΤΟ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟ ΚΑΙ Η ΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ

1. Οριοθέτηση της έννοιας “λογισμικό”

1.1. Ορισμός

Όπως έχει ήδη λεχθεί, η μεταβιομηχανική κοινωνία “σημαδεύτηκε” από αλματώδεις τεχνολογικές εξελίξεις, τις οποίες “πυροδότησε” η χρήση των Η/Υ¹⁶⁸ και τελικά η ένταξη της χρήσης τους στην καθημερινότητα της ανθρωπότητας. Οι συσκευές ωστόσο αυτές, μικρή χρησιμότητα έχουν-αν δεν είναι εντελώς άχρηστες-χωρίς τον φορέα πληροφοριών για την μετάδοση ή επεξεργασία του οποίου χρησιμεύουν, δηλ. χωρίς το λογισμικό (software)¹⁶⁹.

Ακριβής ορισμός της εν λόγω έννοιας δεν έχει ακόμα δοθεί σε νομικά δεσμευτικό κείμενο της Ευρωπαϊκής¹⁷⁰ ή Ελληνικής νομοθεσίας¹⁷¹, γεγονός, όπως αναφέρεται¹⁷², ορθό, καθότι η τεχνολογική εξέλιξη στον τομέα των Η/Υ είναι σήμερα τέτοια, που θα ήταν ιδιαίτερα ανασφαλές από άποψη δικαίου, να “περιχαρακωθεί” μία έννοια άρρηκτα συνδεδεμένη με αυτήν και άρα διαρκώς προσαρμοστικά μεταβαλλόμενη.

Από τους εκάστοτε ορισμούς που έχουν δοθεί, το λογισμικό άλλοτε περιγράφεται αρνητικά, σε αντιδιαστολή με το hardware, δηλ. ως μη υλικό, ενώ σύμφωνα με τον Αμερικανικό Ν. περί Π.Ι. (Copyright Act 1976, 17 USC, Section 101) συνιστά “σύνολο δηλώσεων ή εντολών προορισμένο να χρησιμεύσει άμεσα ή έμμεσα σε έναν Η/Υ για να παράγει ορισμένο αποτέλεσμα”. Ένας γενικά παραδεκτός ορισμός δίδεται στις Πρότυπες Οδηγίες του WIPO του 1977¹⁷³, σύμφωνα με τις οποίες το πρόγραμμα Η/Υ είναι “σύνολο εντολών, εκφραζόμενων σε λέξεις, κωδικούς ή παραστάσεις, ικανό, όταν ενσωματωθεί σε ένα μέσο που μπορεί να αναγνωσθεί από μηχανή, να οδηγήσει μία μηχανή με δυνατότητα επεξεργασίας πληροφοριών, να εκτελέσει, να υποδείξει ή να πετύχει μία συγκεκριμένη λειτουργία, αποστολή ή αποτέλεσμα. Στο ίδιο πνεύμα το 1984 (ο WIPO) όρισε το πρόγραμμα Η/Υ ως “σειρά αλληλεξαρτώμενων εντολών που οδηγούν μία μηχανή επεξεργασίας πληροφοριών να εκτελέσει μία ορισμένη λειτουργία”¹⁷⁴.

168. Δηλ. κατά τον WIPO “των ηλεκτρονικών μηχανημάτων που έχουν την ικανότητα να αποθηκεύουν και να επεξεργάζονται δεδομένα”. Βλ. www.wipo.int/about-ip/en/iprm/pdf/ch7.pdf, σελ. 435.

169. Ο *Μαρίνος*, Λογισμικό-Νομική Προστασία και συμβάσεις Ι, 1989, 27, προσομοιάζει την σχέση Η/Υ-προγράμματος με την σχέση φωτογραφικής μηχανής-φίλμ και τηλεόρασης-εκπομπής. Το λογισμικό συνιστά εννοιολογικό “ζευγάρι” με το hardware (υλικό), αν και πλέον, όπως παρατηρείται, τελούν μεταξύ τους σε “αποσύνδεση” (unbundling) και η αγορά προϊόντων λογισμικού έχει αυτονομηθεί. Βλ. *Ιγγλεζάκη*, Το λογισμικό ανοιχτού κώδικα (open source software). Ζητήματα δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας και σχετικών συμβάσεων, ΕπίσκηΔ 2001, 891.

170. Ούτε καν στην Οδηγία 2009/24 για τη νομική προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών ή την προγενέστερη αυτής, Οδηγία 91/250.

171. Από την Ελληνική νομολογία βλ. χαρακτηριστικά ΠΠρΘεσ 18201/1998, ΕΕμπΔ 1999, 161 επ, όπου ορίζεται ως “σειρά εντολών που έχουν σκοπό να επιτρέψουν στην συσκευή επεξεργασίας πληροφοριών, δηλ. στον Η/Υ, να εκτελέσει ή να πετύχει ορισμένες λειτουργίες ή ορισμένα αποτελέσματα”.

172. *Ιγγλεζάκης*, Δίκαιο της Πληροφορικής, 2008, 17.

173. Wipo model provisions of the protection of computer software, WIPO Publications No 814, 1978.

174. Για περαιτέρω ορισμούς (Αυστραλία, Ιαπωνία και θεωρητικών), βλ. *Μαρίνο* (1989), 27 επ.

1.2. Λογισμικό και πρόγραμμα Η/Υ

Το λογισμικό είναι έννοια γένους σε σχέση με το πρόγραμμα Η/Υ, το οποίο αποτελεί την τελική του μορφή, αυτή δηλ. την οποία λαμβάνει ο εκάστοτε χρήστης. Πέραν του εκάστοτε προγράμματος, το λογισμικό, απαρτίζεται¹⁷⁵ από το προπαρασκευαστικό υλικό σχεδιασμού του¹⁷⁶, το συνοδευτικό υλικό ή υλικό υποστήριξης (supporting material) και την περιγραφή του προγράμματος (program description)¹⁷⁷.

Το πρόγραμμα συντίθεται από τον πηγαίο κώδικα (source code) και τον αντικειμενικό ή κώδικα μηχανής (object-machine code). Ο μεν πηγαίος κώδικας βασίζεται-“γράφεται” σε συγκεκριμένη γλώσσα προγραμματισμού, μη καταληπτή ως έχει από τον Η/Υ, ο δε αντικειμενικός, αποτελεί την “μετάφραση” του πηγαίου κώδικα σε γλώσσα κατανοητή και άρα εκτελέσιμη από τον Η/Υ. Η απαιτούμενη “μεταγλώττιση” λαμβάνει χώρα μέσω ειδικών βοηθητικών προγραμμάτων (compilers, interpreters, assemblers). Ο αντικειμενικός κώδικας περιλαμβάνει την ίδια διαδοχή δυαδικών ψηφίων, που είχαν εκφραστεί από τον προγραμματιστή, με την “περιβολή” όμως γλώσσας υψηλού επιπέδου, η οποία στην Κεντρική Μονάδα Επεξεργαστή του Η/Υ λειτουργεί ως διαδοχή παλμών¹⁷⁸.

Με κριτήριο την παράδοση ή όχι του πηγαίου κώδικα ενός προγράμματος, τα προγράμματα διακρίνονται σε κλειστού και ανοιχτού κώδικα¹⁷⁹. Ο κανόνας συνίσταται στην παράδοση ενός προγράμματος άνευ του πηγαίου του κώδικα, εκτός αν υφίσταται σχετική συμφωνία των συμβαλλομένων ή το πρόγραμμα διέπεται από μία μορφή Άδειας Δημόσιας χρήσης, εμπίπτει δηλ. στην έννοια του προγράμματος ανοιχτού κώδικα¹⁸⁰.

Το συνοδευτικό υλικό απαρτίζεται από οποιοδήποτε υλικό συμβάλλει στην κατανόηση ή εφαρμογή ενός προγράμματος πχ οδηγίες χρήσης (user's handbook), τεχνική τεκμηρίωση (technical documentation), καταγραφή απαιτήσεων του χρήστη (requirements specification) κλπ, ενώ η περιγραφή του προγράμματος συνιστά την με οποιοδήποτε τρόπο (λεκτική, σχηματική¹⁸¹) λεπτομερή διαδικαστική παρουσίασή του, ώστε να καθίσταται δυνατή με βάση τα στοιχεία αυτά η εκπόνηση ενός προγράμματος Η/Υ.

Περαιτέρω, τα προγράμματα, ανάλογα με την σκοπιμότητα εκπόνησης-χρησιμότητά τους, διακρίνονται σε προγράμματα εφαρμογών (application programs), αυτά δηλ. που αποσκοπούν

175. Χωρίς ωστόσο αυτό να σημαίνει ότι όλα τα επιμέρους τμήματά του παραδίδονται στον χρήστη με το πρόγραμμα.

176. Βλ. άρ. 1§1 της Οδηγίας 2009/24, 2§3 Ν. 2121/1993, τα οποία το εντάσσουν στην προστασία του προγράμματος με την Π.Ι., ενώ σύμφωνα με το Προόμιο της Οδηγίας (στοιχείο 7) προϋποτίθεται “η φύση της προπαρασκευαστικής εργασίας να είναι τέτοια που το πρόγραμμα του Η/Υ να μπορεί να προκύψει από αυτή σε ένα υστερότερο στάδιο”. Βλ. ακόμα ΜΠρΑθ 9122/1996, ΕΕμπΔ 1996, 626 επ. Α contrario προκύπτει ότι το συνοδευτικό υλικό δεν προστατεύεται δυνάμει της σχετικής νομοθεσίας. Έτσι *Ιγγλεζάκης*, Εισαγωγή στο Δίκαιο της Πληροφορικής, 2006, 24.

177. Βλ. *Μαρίνο* (1989), 28, ο οποίος δεν αναφέρει εξ αυτών το προπαρασκευαστικό υλικό. *Ιγγλεζάκη* (2006), 20.

178. *Μαρίνος* (1989), 35.

179. Για τα οποία βλ. αναλυτικά κατωτ. υπό Κεφ. Γ’.

180. Βλ. όμως και *Μαρίνο* (2000), 135, ο οποίος διαβλέπει υποχρέωση παράδοσης του πηγαίου κώδικα στην περίπτωση του “ατομικού” (“custom-made”) λογισμικού.

181. Πχ μέσω ενός διαγράμματος ροής (flow chart).

στην εκτέλεση συγκεκριμένης λειτουργίας και σε λειτουργικά προγράμματα (operation programs), που αποτελούν το ελάχιστο περιεχόμενο για να λειτουργεί ο Η/Υ. Τα μεν πρώτα διακρίνονται σε τυποποιημένα προγράμματα (standard software), που απευθύνονται σε απεριόριστο αριθμό χρηστών και έχουν τυποποιημένο περιεχόμενο και σε ατομικά (tailored-made, customized software) που εκπονούνται για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες ατομικά καθορισμένου χρήστη, τα δε δεύτερα περιέχουν τρεις ενότητες υποπρογραμμάτων, ήτοι προγράμματα ελέγχου (control programs), προγράμματα επεξεργασίας (processing programs) και προγράμματα διαχείρισης δεδομένων (data management programs)¹⁸².

1.3. Ο αλγόριθμος

Προκειμένου να εκπονηθεί ένα πρόγραμμα ακολουθείται κλιμακωτή-“σπονδυλωτή” διαδικασία¹⁸³, η οποία, σε πρώιμο στάδιο, αποτυπώνεται στον αλγόριθμό του, δηλ. στη λογική ακολουθία πάνω στην οποία θα “χτιστεί” και κατόπιν θα εκτελείται. Αποτελεί, επομένως, ένα σύνολο προκαθορισμένων κανόνων με προκαθορισμένα βήματα για την επίλυση ενός προβλήματος¹⁸⁴, που μπορεί να εκτελεστεί μηχανικά. Στην πληροφορική επιστήμη οι δύο έννοιες συχνά ταυτίζονται. Αυτό όμως δεν είναι απόλυτα ακριβές, καθώς κάθε σχετικά περίπλοκο πρόγραμμα χρησιμοποιεί όχι έναν, αλλά μία πλειάδα αλγορίθμων, οι οποίοι συνδέονται μεταξύ τους και συνδυάζονται με έναν αλγόριθμο πολύπλοκης υφής. Επιπλέον το πρόγραμμα δεν συνίσταται αποκλειστικά από την περιγραφή διαδικασιών επεξεργασίας δεδομένων, αλλά περιέχει και άλλα στοιχεία, όπως πχ περιγραφή των πληροφοριών (data), πληροφορίες για την χρήση και συντήρησή του κλπ¹⁸⁵.

2. Νομική προστασία του λογισμικού

2.1. Ιστορική αναδρομή

Το λογισμικό, όπως κάθε καινοφανές “προϊόν”, έγινε αποδεκτό από τη νομική κοινότητα με ιδιαίτερο σκεπτικισμό, ενώ η εισβολή των Η/Υ και δη του Διαδικτύου σε κάθε τομέα ανθρώπινης δραστηριότητας, δημιούργησε και εξακολουθεί να δημιουργεί πλειάδα νομικών προβλημάτων¹⁸⁶, η αντιμετώπιση των οποίων με τα υπάρχοντα παραδοσιακά νομικά “εργαλεία” δεν είναι αυτονόητη και φέρνει το νομικό σε προφανή “αμηχανία”.

Την “αμηχανία” αυτή ενέτεινε όσον αφορά στο λογισμικό η ιδιαίτερη φύση του, η οποία το καθιστούσε εκ πρώτης όψεως ασύμβατο με την προστασία που παρείχε τόσο η Π. όσο και η Β.Ι., αφού βρίσκεται στο “μεταίχμιο” των δύο κλάδων. Το λογισμικό βασίζεται σε μία ιδέα, η οποία

¹⁸². Σε αυτά ανήκουν τα διάφορα μεταφραστικά προγράμματα (compilers, interpreters), καθώς και το αρχικό πρόγραμμα εκκίνησης του Η/Υ (initial program loader).

¹⁸³. Για την οποία βλ. *Κανελλοπούλου-Μπότη*, Το δίκαιο της Πληροφορίας. Ζητήματα Πνευματικής ιδιοκτησίας, ευρεσιτεχνίας, βιβλιοθηκονομίας, διαφήμισης, 2004, 75.

¹⁸⁴. *Μαρίνος*, Προστασία προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών κατά το δίκαιο της Πνευματικής ιδιοκτησίας, ΕΕμπΔ 1986, 577 επ.

¹⁸⁵. *Μαρίνος* (1989), 33.

¹⁸⁶. Πχ προστασία Δ.Ι. στο Διαδίκτυο, προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στο Διαδίκτυο, ηλεκτρονικό εμπόριο, ηλεκτρονική υπογραφή κλπ.

αποτυπώνεται στον αλγόριθμό του και εμφανίζει κατά κανόνα τεχνικό αποτέλεσμα¹⁸⁷, είναι δε οπωσδήποτε μηχανικά εκτελέσιμη. Κατά βασική όμως αρχή του δικαίου της Π.Ι., αυτό που ενδιαφέρει σε αυτήν και είναι προστατευτέο από αυτήν αντικείμενο, δεν είναι η αρχή ή η ιδέα ενός έργου, αλλά η συγκεκριμένη έκφρασή της σε αυτό. Εξάλλου οι ιδέες δεν είναι δικαιοπολιτικά ορθό να αποτελούν αντικείμενο μονοπώλησης με την χορήγηση απόλυτων και αποκλειστικών δικαιωμάτων, αφού έτσι θα ανετρέπετο η ελευθερία πρόσβασης στη γνώση και την έκφραση και η μέσω αυτών συντελούμενη πολιτιστική ανάπτυξη. Περαιτέρω, αμφισβητείται η ύπαρξη της απαιτούμενης δημιουργικής ικανότητας από μέρους του προγραμματιστή, αφού μέσω του αλγορίθμου καλείται να ακολουθήσει προκαθορισμένη πορεία. Τα ανωτέρω ωστόσο ανατρέπονται αφενός από το γεγονός ότι πρόγραμμα και αλγόριθμος δεν είναι έννοιες ταυτόσημες και αφετέρου από τη θεμελίωση της απαιτούμενης για το Δίκαιο Π.Ι. πρωτοτυπίας στο περιθώριο απόκλισης που ενέχει ο προγραμματισμός, ώστε το πρόγραμμα να αποτελεί “προϊόν” της κρίσης, της φαντασίας και δημιουργικότητας του προγραμματιστή, ακόμα και αν αυτός δεσμεύεται, μέσω του αλγορίθμου, ως προς το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα¹⁸⁸.

Όσον αφορά στο δίκαιο της ευρεσιτεχνίας της Β.Ι., στο κέντρο του βρίσκεται η εφεύρεση¹⁸⁹, της οποίας αντικείμενο είναι η εφευρετική ιδέα¹⁹⁰ και αναφέρεται αποκλειστικά στον τομέα της τεχνικής¹⁹¹, κατατείνοντας στην επίλυση τεχνικού προβλήματος. Ακόμα η εφεύρεση πρέπει να είναι νέα, δηλ. να μην ανήκει στην υπάρχουσα στάθμη της τεχνικής (state of the art) (άρ. 5§3, 4 Ν. 1733/1987)¹⁹², να εμφανίζει εφευρετική δραστηριότητα, δηλ. να αποτελεί βήμα προόδου (inventive step) σε σχέση με την υπάρχουσα στάθμη της τεχνικής¹⁹³ και να είναι βιομηχανικά εφαρμόσιμη (άρ. 5§5 Ν. 1733/1987). Ο ρητός αποκλεισμός των προγραμμάτων Η/Υ από τη δυνατότητα

187. Ο τεχνικός του αυτός χαρακτήρας είναι που το διαφοροποιεί από την παραδοσιακή έννοια του έργου της Π.Ι. κατά τους *Μαρίνο*, Λογισμικό-Νομική Προστασία και συμβάσεις II, 1992, 144 επ’ *Παπακωνσταντίνου* (2006), 193. Σε άλλο σημείο ο *Μαρίνος* (1992), 73, του προσδίδει ιδιάζουσα-“υβρίδια” φύση και το χαρακτηρίζει δικαίωμα “βιομηχανικής πνευματικής ιδιοκτησίας” (“industrial copyright”).

188. Ad Hoc ΠΠρΑθ 5235/1992, ΕλλΔνη 1992, 1298 επ’ ΠΠρΑ 2182/2006, ΔΕΕ 2006, 1020 επ’ ΜΠρΚατερ 881/2006, ΕπισκεΔ 2006, 594 επ με παρατ. *Ιγγλεζάκη*, 598 επ.

189. Το άρ. 5§1 Ν. 1733/1987 που προβλέπει τις θετικές προϋποθέσεις χορήγησης δ.ε., λανθασμένα κάνει λόγω για “επινόηση” και όχι για εφεύρεση, όπως θα έπρεπε, κατά ορθή απόδοση του Αγγλικού όρου “invention” της Σύμβασης του Μονάχου. Βλ. *Ρόκα*, Βιομηχανική ιδιοκτησία, 2004, 24.

190. Η ίδια η ιδέα και όχι η έκφρασή της, με αποδέσμευση, επίσης, από την ατομικότητα του δημιουργού, σε αντίθεση με την Π.Ι., αφού στηρίζεται σε ήδη υπάρχοντα νόμο της φύσης.

191. “Τεχνική” σημαίνει εξουσίαση στις δυνάμεις της φύσης και όχι οδηγίες στο ανθρώπινο πνεύμα, ώστε εξαιρούνται από αυτήν και επομένως από την έννοια της εφεύρεσης, επιστημονικές θεωρίες, μαθηματικές μέθοδοι και κανόνες/μέθοδοι για την άσκηση πνευματικών δραστηριοτήτων (άρ. 5§2 α’, γ’ Ν. 1733/1987).

192. Το κριτήριο αυτό εξετάζεται κατά τον χρόνο κατάθεσης της αίτησης για την χορήγηση διπλώματος σε παγκόσμιο επίπεδο, δεδομένου ότι στη Β.Ι. ισχύει η αρχή της οικουμενικότητας, ενώ ενδιαφέρει ο εκάστοτε αφορών την αίτηση τομέας δραστηριότητας. Βλ. ως προς το κριτήριο του “νέου”, ενδεικτικά ΑΠ 1588/1991, ΕΕμπΔ 1992, 146 επ’ ΑΠ 545/1996, ΕΕμπΔ 1997, 346 επ’ ΕφΑθ9505/1999, ΔΕΕ 2000, 271 επ’ ΕφΘεσ 209/1996, Αρμ 1996, 603 επ’ ΠΠρΑθ 7876/2003, ΒΝΔ ΝΟΜΟΣ’ ΠΠρΑθ 16208/2004, ΕΕμπΔ 2005, 116 επ’ ΠΠρΑθ 5541/2006, ΧρίΔ 2007, 648 επ’ ΜΠρΑθ 4266/2009, ΔΕΕ 2009, 788 επ’ *Κοτσίρη*, Το νέο της εφεύρεσης και η στάθμη της τεχνικής με βάση την αρχή της οικουμενικότητας, ΔΕΕ 2005, 254 επ.

193. Βλ. ενδεικτικά απόφ. ΕΓΔΕ 14.2.1989, υπόθ. Τ 38/1986, Text processing/IBM’ ΕφΑθ 4914/1991, ΕΕμπΔ 1991, 335 επ., ΠΠΑθ 10914/1996, ΕΕμπΔ 1999, 146 επ’ *Μαρίνο*, Η έννοια της εφευρετικής δραστηριότητας κατά την σύμβαση του Μονάχου και το Ελληνικό δίκαιο της ευρεσιτεχνίας σε: *Ενθύμημα Αργυριάδη*, τ. II, 1996, 591 επ.

κατοχύρωσής τους με δ.ε. (άρ. 5§2 γ' Ν. 1733/1987)¹⁹⁴, ήρθε ως απόρροια της πρόσδοσης στους αλγορίθμους που αποτελούν την “κεντρική ιδέα” των προγραμμάτων Η/Υ, του χαρακτήρα των “οδηγιών προς το ανθρώπινο πνεύμα”, γεγονός που αίρει την έννοια της “τεχνικής” ως προϋπόθεση της ύπαρξης εφεύρεσης¹⁹⁵.

Η νομική κοινότητα μπροστά λοιπόν στη νομική αντιμετώπιση του λογισμικού είχε τρεις δυνατότητες: 1. να το εντάξει στην προστασία των δικαιωμάτων Π.Ι., 2. να το εντάξει στην προστασία των δικαιωμάτων Β.Ι. και 3. να το θεωρήσει νέο είδος δικαιώματος, μη εντασσόμενο σε κανένα από τα υφιστάμενα δικαϊκά προστατευτικά “πλέγματα” και να δημιουργήσει επί τούτου μία *sui generis* προστασία¹⁹⁶.

Και οι τρεις εξ αυτών έτυχαν υποστήριξης από τους θεωρητικούς, ενώ στην σχετική διαμάχη ετέθη οριστικό τέλος με την Οδηγία 91/250-και πλέον την κωδικοποιητική Οδηγία 2009/24-, η οποία ενέταξε το λογισμικό στα έργα λόγου προσδίδοντάς του την προστασία¹⁹⁷ των δικαιωμάτων Π.Ι. (άρ. 1§1 Οδηγίας 91/250, Οδηγίας 2009/24)¹⁹⁸.

Ιστορικά, αξίζει να αναφέρουμε ότι η ΕΕπ είχε ήδη εκδηλώσει τις ανησυχίες της στη Λευκή Βίβλο του 1985, όπου στο Κεφ. “Π. και Β.Ι.”, θέτει ως στόχο την εναρμόνιση των Κρατών μελών στους τομείς της νέας τεχνολογίας, όπως οι τοπογραφίες προϊόντων ημιαγωγών, η βιοτεχνολογία και το λογισμικό, με απώτερο στόχο την Ευρωπαϊκή “ολοκλήρωση”, ενώ στην Πράσινη Βίβλο του 1988 για την “Π.Ι. και την πρόκληση της τεχνολογίας-Θέματα Π.Ι. που απαιτούν άμεση δράση”¹⁹⁹ θέτει προβληματισμούς ως προς την καλύτερη νομική βάση προστασίας των προγραμμάτων Η/Υ, χωρίς ωστόσο να καταλήγει σε αυτήν²⁰⁰.

194. Αναλυτικά βλ. κατωτ. υπό Κεφ. Β', 2.5.

195. Βλ. *Μαρίνο*, Προστασία των προγραμμάτων Η/Υ κατά το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας, ΕΕμπΔ 1986, 572· ΑιτΕκθ. Πρότασης Οδηγίας σχετικά με τη δυνατότητα κατοχύρωσης δ.ε. σε εφευρέσεις που εφαρμόζονται σε Η/Υ, COM(2002) 92 τελικό, υπό τον τίτλο “ο ρόλος των αλγορίθμων”· *Ρόκα* (2004), 27.

196. Όπως είχε ήδη γίνει με τις τοπογραφίες προϊόντων ημιαγωγών και όπως ακολούθως έγινε με τις βάσεις δεδομένων. Από την ξένη βιβλιογραφία υπέρ της *sui generis* προστασίας στις “παρυφές” της Π.Ι., βλ. ενδεικτικά *Kerever*, Is copyright an anachronism? Copyright 1983, 368 επ· *Samuelson*, Creating a new kind of intellectual property: applying the lessons of the chip law to computer programs, Minnesota Law Review 1986, 471 επ· *Diver*, Would the current ambiguities within the legal protection of software be solved by the creation of a *sui generis* property right for computer program?, JIPL 3/2008, 125 επ. Ο *Κριθαράς*, Η προστασία των προγραμμάτων Η/Υ κατά το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας, *Digesta* 2004, 253, αποδίδει την μη θέσπιση *sui generis* προστασίας σε καθαρά πρακτικούς λόγους, καθώς θα απαιτείτο η θέσπιση νέας Δ.Σ. με αποτέλεσμα μακροχρόνια καθυστέρηση και άρα ανασφάλεια δικαίου. Όμοια ο *Μαρίνος* (1989), 78 επ, ο οποίος τάσσεται υπέρ της θέσπισης ενός συγγενικού προς την Π.Ι. δικαιώματος (*neighboring right*).

197. Όσα θα ακολουθήσουν επ' αυτής στην παρούσα ενότητα, αναφέρονται στο “κλειστό” λογισμικό. Για την προστασία του λογισμικού ανοιχτού κώδικα, βλ. κατωτ. υπό Κεφ. Γ'.

198. Ανεπιτυχή την επιλογή αυτή χαρακτηρίζει ο *Λιακόπουλος* (2000⁵), 289, σε αντίθεση με την έκθεση της Επιτροπής στο Συμβούλιο, στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στην Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή σχετικά με την εφαρμογή και τα αποτελέσματα της Οδηγίας 91/250/ΕΟΚ για τη νομική προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών, COM(2000) 199 τελικό.

199. COM(1988) 172 τελικό.

200. Αναλυτικά για την προϊστορία της Οδηγίας 91/250, βλ. *Μαρίνο* (1992), 90 επ, όπου μάλιστα αναφέρεται ότι “σε καμία άλλη Οδηγία δεν είχε παρατηρηθεί τόσο έντονη προσπάθεια των διαφόρων ομάδων πίεσης να υποβάλλουν τις απόψεις τους και να επηρεάσουν την ΕΕπ και τις εθνικές κυβερνήσεις”.

2.2. Η επιλογή νομικής προστασίας με την πνευματική ιδιοκτησία – Οδηγία 91/250, όπως κωδικοποιήθηκε με την Οδηγία 2009/24

Διαπιστώνοντας ο Ευρωπαϊός νομοθέτης τη “θεμελιώδη σημασία” των προγραμμάτων Η/Υ για “τη βιομηχανική ανάπτυξη της Κοινότητας”, την ανομοιομορφία προστασίας τους εντός των Κρατών μελών, που αποτελεί τροχοπέδη στη λειτουργία της κοινής αγοράς και την χρήζουσα προστασίας σύγκρουση του κοπιώδους χαρακτήρα εκπόνησής τους από την μία σε συνδυασμό με τη ευχερή και σχετικά ανέξοδη δυνατότητα αντιγραφής τους από την άλλη²⁰¹, οδηγήθηκε στην ψήφιση της Οδηγίας 91/250 για τη νομική προστασία των προγραμμάτων Η/Υ. Κατόπιν όμως της πλειάδας των τροποποιήσεων που στην πορεία αυτή υπέστη, κρίθηκε σκόπιμη η κωδικοποίησή της στην ισχύουσα πλέον Οδηγία 2009/24, η οποία ενσωμάτωσε τις τροποποιήσεις αυτές, χωρίς να μεταβάλει το περιεχόμενο της προκατόχου της²⁰².

Ενέταξε λοιπόν τα προγράμματα Η/Υ στα “λογοτεχνικά έργα”, όπως αυτά προβλέπονται στην Σύμβαση της Βέρνης (άρ. 1§1 Οδηγιών 91/250 και 2009/24)²⁰³. Παρόμοιες διατάξεις βρίσκουμε στα ά. 10 της Συμφωνίας TRIPS του 1994, το οποίο εξομοιώνει ως προς την προστασία τους τα προγράμματα Η/Υ με τα λογοτεχνικά έργα, για τα οποία παραπέμπει εκ νέου στην Σύμβαση της Βέρνης, καθώς και στο ομοίου περιεχομένου άρ. 4 της Συνθήκης για την Πνευματική ιδιοκτησία (WCT) του WIPO.

Η Οδηγία 91/250 ενσωματώθηκε στο εθνικό μας δίκαιο στα άρ. 2-3 και 40-45 του Ν. 2121/1993 για την προστασία της Π.Ι.²⁰⁴.

2.3. Βασικά σημεία της Οδηγίας 2009/24 και του Ν. 2121/1993

Η εν λόγω νομοθεσία σπεύδει να επαναλάβει προς άρση κάθε αμφιβολίας τη γενική αρχή του Δικαίου προστασίας των δικαιωμάτων Π.Ι., σύμφωνα με την οποία η τελευταία προστατεύει κάθε μορφή έκφρασης ενός έργου-εν προκειμένω του προγράμματος Η/Υ-και όχι τις αρχές και ιδέες επί των οποίων βασίζεται (άρ. 1§2 Οδηγίας, 2§3 Ν. 2121/1993)²⁰⁵. Τα συστήματα διασύνδεσης (interfaces), ήτοι κατά το Προοίμιο της Οδηγίας, “τα μέρη του προγράμματος τα οποία εξασφαλίζουν τη διασύνδεση-η οποία καλείται διαλειτουργικότητα (interoperability)²⁰⁶-και το διάλογο μεταξύ των στοιχείων υλικού και λογισμικού”, ώστε να επιτευχθεί η μεταξύ τους συνεργασία, καθώς και με τους χρήστες, δεν προστατεύονται (άρ. 1§2 Οδηγίας)²⁰⁷. Προϋπόθεση

²⁰¹. Βλ. Προοίμιο Οδηγιών 91/250 και 2009/24.

²⁰². Βλ. στοιχείο 1 Προοιμίου, άρ. 10, 11 Οδηγίας 2009/24.

²⁰³. Εξάλλου η απαρίθμηση των έργων στο άρ. 2§1 της Σύμβασης της Βέρνης, είναι ενδεικτική.

²⁰⁴. Αν και η εν λόγω προστασία παρείχεται νομολογιακά ήδη πριν την ενσωμάτωση αυτή. Βλ. ενδεικτικά ΠΠρΑθ 5235/1992, ΕλλΔνη 1992, 1298 επ' ΜΠρΑθ 13760/1988, ΕλλΔνη 1989, 371 επ' ΜΠρΑθ 1571/1989, Αρμ 1990, 642 επ'.

²⁰⁵. Εδώ εμπίπτει ο αλγόριθμος.

²⁰⁶. Βλ. επί τούτου ανάλυση σε *ISTAME* Ανδρέας Παπανδρέου, Νέες κατευθύνσεις για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση: Ελεύθερο λογισμικό, ανοιχτές αρχιτεκτονικές, ανοιχτά πρότυπα και διαλειτουργικότητα, 2007, <http://www.istame.gr>.

²⁰⁷. Ο αποκλεισμός αυτός κρίνεται ορθός προς αποφυγή δημιουργίας μονοπωλίων από τους κατασκευαστές, οι οποίοι ενδεχομένως, άλλως, θα δημιουργούσαν ασύμβατα μεταξύ τους hardware και software. Έτσι το 1984 η ΕΕπ έκρινε ότι η IBM παραβίαζε το πρώην άρ. 86 ΕΟΚ-νυν άρ. 102 ΣΛΕΕ-επειδή αρνείτο να αποκαλύψει τα συστήματα διασύνδεσης ενός νέου τύπου Η/Υ σε άλλους ανταγωνιστές της, ώστε

προστασίας του προγράμματος Η/Υ είναι η πρωτοτυπία, να αποτελεί δηλ. άνευ ετέρου²⁰⁸, προσωπικό πνευματικό δημιούργημα του δημιουργού του²⁰⁹. Η έννοια εδώ της πρωτοτυπίας φαίνεται “αποδυναμωμένη” σε σχέση με την πρωτοτυπία των λοιπών πνευματικών έργων, για τα οποία έχει εισαχθεί το κριτήριο της “στατιστικής μοναδικότητας”. Ωστε φαίνεται να προσεγγίζει στο σημείο αυτό το Αγγλοσαξωνικό Δίκαιο, που προσδίδει προστασία σε κάθε έργο που μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο αντιγραφής (“what is worth copying, is worth protecting”)²¹⁰. Ο δημιουργός μπορεί πρωτογενώς κατά το Ελληνικό Δίκαιο να είναι μόνο φυσικό πρόσωπο (άρ. 6 Ν. 2121/1993)²¹¹. Όσον αφορά την κατά παραγγελία εκπόνηση, γίνεται δεκτό, χωρίς σχετική νομοθετική πρόβλεψη, ότι και πάλι ο παραγγέλτας μόνο δευτερογενώς μπορεί να αποκτήσει το σχετικό δικαίωμα²¹², ενώ όταν το πρόγραμμα εκπονείται από υπάλληλο κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του ή σύμφωνα με τις οδηγίες του εργοδότη, ο τελευταίος αποκτά κατά αποκλειστικό δικαίωμα τις περιουσιακές εξουσίες επί του προγράμματος (άρ. 2§3 Οδηγίας, 40 Ν. 2121/1993). Επίσης, αναφορικά με τον τρόπο κτήσης του δικαιώματος, μολονότι δεν προβλέπεται κάτι ρητά, γίνεται δεκτό ότι το δικαίωμα επί του προγράμματος κτάται από την ενσωμάτωσή του σε υλικό φορέα, ενώ επιβοηθητικά στην περί τούτου απόδειξη λειτουργεί το τεκμήριο του άρ. 10§2 Ν. 2121/1993 δυνάμει του οποίου τεκμαίρεται δικαιούχος ο φερόμενος ως δικαιούχος επί του υλικού φορέα²¹³.

να δημιουργήσουν συμβατούς Η/Υ και προγράμματα-“plug compatible manufacturing”. Η εν λόγω υπόθ. έκλεισε συμβιβαστικά. Η ίδια συμπεριφορά από μέρους της Microsoft κρίθηκε ως κατάχρηση δεσποζουσας θέσης. Βλ. *Lénégue*, Innovation, leveraging and essential facilities: Interoperability licensing in the EU Microsoft case, 2005, διαθέσιμο σε: <http://papers.ssrn.com>.

208. Ωστε λανθασμένα κάποιες αποφάσεις πχ ΠΠρΑθ 5235/1992, ΕλλΔνη 1992, 1298 επ· ΜΠρΑθ 13760/1988, ΕλλΔνη 1989, 371 επ· ΜΠρΘεσ 1571/1989, Αρμ 1990, 642 επ· ΜΠρΚατερ 881/2006, ΕπισκΕΔ 2006, 594 επ με παρατ. *Ιγγλεζάκη*, 598 επ, κάνουν λόγο για “ιδιαίτερη ατομικότητα ή διαφοροποιόν δημιουργικό ύφος”. Για την έννοια της πρωτοτυπίας σε διάφορες έννομες τάξεις, βλ. *Μαρίνο* (1989), 51 επ, όπου και λόγος στην παλαιότερη απόφ. του BGH 17.4.1986, υπόθ. *Inkassoprogramm*, ΕΕμπΔ 1986, 355 επ με παρατ. *Λιακόπουλου*, 370 επ, η οποία απαιτούσε “συμβολή που να υπερβαίνει το επίπεδο του μέσου προγραμματιστή”, νομολογία η οποία έπειτα ανετράπη-Βλ. απόφ. BGH 14.7.1993, υπόθ. *Buchhaltungsprogramm* CR 1993, 752 επ, κατά παραπομπή *Ιγγλεζάκη*, Προστασία προγραμμάτων Η/Υ κατά το δίκαιο της ευρεσιτεχνίας. Η από 19.10.2000 έκθεση της Επιτροπής της ΕΕ, ΕπισκΕΔ 2000, 918, υποσ. 15.

209. Άρ. 1§3 Οδηγίας, 2§3 Ν. 2121/1993. Κατά τον *Κοτσίρη* (1999³), 68, όμως, το άρ. του Ελληνικού Ν. προσανατολίζεται στην “ατομικότητα του δημιουργού”, ενώ το αντίστοιχο της Οδηγίας σε αυτήν του έργου· Πρβλ. *Ιγγλεζάκη*, Παρατ. στην ΜΠρΚατερ, ΕπισκΕΔ 2006, 600, υποσ. 9, που αναφέρει ότι μία τέτοια ερμηνεία δεν προκύπτει από το γράμμα του Ν.

210. Βλ. ΕφΑθ 6193/2006, ΔΕΕ 2007, 1461 επ· ΠΠρΘεσ 18201/1998, ΕΕμπΔ 1999, 161 με παρατ. *Καλλινίκου*, 167 επ· *Κουμάντο*, Πνευματική ιδιοκτησία, 1995⁶, 96· *Συνοδινού*, Το κριτήριο της πρωτοτυπίας στο δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας στην Ευρώπη, Αρμ 2001, 759 επ. Βλ. όμως και *Παμπούκη*, Το δίκαιο της βιομηχανικής και της πνευματικής ιδιοκτησίας στην πράξη, 1996, 54 επ, που θεωρεί πρωτότυπο το έργο “που εμφανίζει ατομικότητα, υπό την έννοια ότι διαθέτει στοιχεία που το διαφοροποιούν από το κοινότυπο”.

211. Πρβλ. συνδυασμό του άρ. 2§1 Οδηγίας και της αρχής της αλήθειας που διέπει το δίκαιο της Π.Ι. *Καλλινίκου* (2000), 53. Από τη νομολογία, βλ. ενδεικτικά ΜΠρΗρακ 553/1997, ΕΕμπΔ 2000, 805 επ.

212. ΜΠρΑθ 30766/1996, ΔΕΕ 1997, 94· *Καλλινίκου* (2000), 53 επ. Για τα κατά παραγγελία έργα γενικά, βλ. *Γαρουφαλιά*, Η κατά παραγγελία δημιουργία έργων προστατευόμενων από την πνευματική ιδιοκτησία, ΧρΙΔ 2004, 302 επ. Για πρόγραμμα που δημιουργήθηκε από Η/Υ (computer generated program), βλ. *Butter*, Can a computer be an author? Copyright aspects of artificial intelligence, IPLR 1984, 385 επ· *Μαρίνο* (1989), 83 επ, που τάσσονται υπέρ του ότι δημιουργός είναι εκείνος που προγραμμάτισε τον Η/Υ.

213. Βλ. ακόμα ΜΠρΑθ 952/1994, ΕΕμπΔ 1994, 135 επ, κατά την οποία η κατοχή του πηγαίου κώδικα αποτελεί τεκμήριο υπέρ του κατέχοντος ότι δεν μεταβιβάστηκε το όλο δικαίωμα επί του προγράμματος. Έτσι και *Ιγγλεζάκης* (2006), 23.

Σχετικά με τις περιουσιακές εξουσίες του δικαιούχου (άρ. 4 Οδηγίας, 3 Ν. 2121/1993)²¹⁴ αξίζει να αναφέρουμε ότι στην έννοια της αναπαραγωγής εμπίπτει και η λεγόμενη “φευγαλέα” (άρ. 4 α’ Οδηγίας, 3§1 α’ Ν. 2121/1993)²¹⁵. Σχετικά με την εκτέλεση ενός προγράμματος και το αν αυτή συνιστά “αναπαραγωγή” η θεωρία διχάζεται²¹⁶. Όσον αφορά στην αρχή της κοινοτικής ανάλωσης του δικαιώματος διανομής, η οποία δίδεται στα άρ. 4§2 της Οδηγίας και 41 του Ν. 2121/1993 παρατηρείται ότι γίνεται ανακριβώς λόγος για “πώληση”, αφού αυτή θα είχε επιφέρει την μεταβίβαση του προγράμματος στον κτήτορα και την πλήρη αποξένωση του δημιουργού²¹⁷. Από την υποχρέωση λήψης αδείας του δημιουργού για πράξεις που εμπίπτουν στο αποκλειστικό περιουσιακό του δικαίωμα προβλέπονται περιοριστικά εξαιρέσεις (άρ. 5 Οδηγίας, 42 Ν. 2121/1993)²¹⁸. Εν προκειμένω, στις πράξεις που είναι αναγκαίες για την κατά προορισμό χρήση του προγράμματος δεν ανήκουν οι βελτιώσεις του ή η αφαίρεση τμημάτων του που το προστατεύουν από ενδεχόμενη αντιγραφή²¹⁹. Ελλείπει σχετικής νομοθετικής πρόβλεψης, γίνεται δεκτό, ότι είναι ελεύθερη η δημιουργία περισσοτέρων του ενός αντιγράφων ασφαλείας²²⁰. Το άρ. 42§5 του Ν. 2121/1993 διευκρινίζει ότι η αναπαραγωγή προγράμματος για ιδιωτική χρήση, πέραν της δημιουργίας εφεδρικού/ών αντιγράφου/ων και της παρακολούθησης, μελέτης²²¹ και δοκιμής της λειτουργίας του προγράμματος των άρ. 42§3,4 δεν επιτρέπεται, ώστε δεν χωρεί εφαρμογή του άρ. 18 Ν. 2121/1993²²².

Στους νόμιμους περιορισμούς του δικαιώματος του δικαιούχου εμπίπτει και η αποσυμπύληση

214. Στο σημείο αυτό παρατηρούμε ότι η Οδηγία απαριθμεί εξαντλητικά τις εξουσίες του δικαιούχου, ενώ ο Ελληνικός Ν. προβαίνει σε ενδεικτική απαρίθμηση. Το ηθικό δικαίωμα, μολοντί δεν προβλέπεται ρητά, συνάγεται ότι ανήκει στο δημιουργό του προγράμματος. Βλ. άρ. 1§1 Οδηγίας-παραπομπή στην Σύμβαση της Βέρνης, 2§3 Οδηγίας ΠΠρΑθ 5417/2000, ΕπισκεΔ 2001, 221 επ’ *Μαρίνο*, Εξουσίες του δικαιούχου προγράμματος Η/Υ σύμφωνα με το Ν. για την πνευματική ιδιοκτησία. Συμβολή στην ερμηνεία των άρ. 40-43 Ν. 2121/1993, ΕλλΔνη 1995, 536 επ’ *Λιακόπουλο* (2000⁵), 289· *Κοτσίρη* (2005⁴), 310· *Κίκκη*, Το μέλλον του ηθικού δικαιώματος του δημιουργού στην κοινωνία της πληροφορίας, ΧρΙΔ 2005, 294 επ.

215. *Μαρίνος* (1992), 104. Η φόρτωση του προγράμματος οπωσδήποτε συνιστά τέτοια.

216. Όστε αφενός ο *Μαρίνος* (1992), 105, την εντάσσει στην κατά προορισμό χρήση του προγράμματος, οπότε εκφεύγει της υποχρέωσης λήψης αδείας από το δημιουργό, ενώ, ορθότερα, ο *Ιγγλεζάκης* (2006), 29, τη θεωρεί αναπαραγωγή, εμμένοντας στη γραμματική ερμηνεία του άρ. 4§1 α’ της Οδηγίας.

217. Αναφέρεται λοιπόν ότι εν προκειμένω επιβάλλεται διορθωτική ερμηνεία, ώστε στις προαναφερόμενες διατάξεις να μην εμπίπτουν η έναντι ανταλλάγματος μεταβίβαση ή οριστική παραχώρηση χρήσης του δικαιώματος. Βλ. *Καλλινίκου*, Τα θεμελιώδη δικαιώματα του Ν. 2121/1993 για την πνευματική ιδιοκτησία και τα συγγενικά δικαιώματα, 1994, 142 επ’ *Καραγιάννης*, Συμβάσεις παροχής λογισμικού και κανόνες ανταγωνισμού, 2002, 77 επ.

218. Τέτοιες “εξαιρέσεις” αναγνωρίζονται και στο Αμερικανικό δίκαιο μέσω της “fair use”, αλλά και γενικότερα στα Κράτη του Common law μέσω του “fair dealing”.

219. *Ιγγλεζάκης* (2006), 32.

220. *Μαρίνος* (1992), 107.

221. Κατά τον *Παπακωνσταντίνου* (2006), 215 επ., τόσο η μελέτη λογισμικού όσο και η διόρθωση σφαλμάτων (bugs) συγκαταλέγονται στο reverse engineering. Βλ. αντίθετα, *Μαρίνο* (1992), 107, ο οποίος αναφέρει ότι “το αυτονόητο δικαίωμα της παρακολούθησης, μελέτης και δοκιμής λειτουργίας του προγράμματος δεν πρέπει να συγχέεται με τη διαδικασία του reverse engineering”.

222. Βλ. επί τούτου την αντίθετης κρίσεως, μη ορθή και μεμονωμένη, ΜΠρΑθ 2439/1994, ΕλλΔνη 1995, 721 επ με παρατ. *Κατρά*, και την μεταγενέστερη ορθή ΠΠρΑθ 9546/1995, ΕΕμπΔ 1996, 620 με παρατ. *Σαουνάτσου*, 629 επ. Πρβλ. *Μαρίνο*, Η αναπαραγωγή έργων για εκπαιδευτικούς σκοπούς-Συμβολή στην ερμηνεία του άρ. 21 Ν. 2121/1993 για την Πνευματική ιδιοκτησία, ΕλλΔνη 1995, 24 επ’ *Mitraka/Giannopoulos*, Copying software in Greece: legal or illegal? Two conflicting court decisions, Computer law and practice, 5/1995, 102 επ’ *Μάλαμα*, Προβλήματα στην εφαρμογή του Ν. 2121/1993 και της Οδηγίας 91/250 μετά την 2439/1995 απόφαση του ΜΠρΑθ, ΠειρΝομ 1996, 299 επ’ *Καλλινίκου* (2000), 58· *Παπακωνσταντίνου* (2006), 208, υποσ. 70.

(decompilation) ή αντίστροφη μεταγλώττιση (reverse engineering), δηλ. η αντίστροφη ανάλυση ενός προγράμματος από τον κώδικα μηχανής στον πηγαίο του κώδικα. Η διαδικασία αυτή πρέπει να είναι απαραίτητη για την επίτευξη της διαλειτουργικότητας του προγράμματος²²³. Όσον αφορά στα νομιμοποιούμενα σε αυτήν πρόσωπα, πρέπει να αναφέρουμε ότι στην έννοια των “εξουσιοδοτημένων προσώπων” υπάγονται οι προστηθέντες του χρήστη και οι εντολοδόχοι του, ενώ το δικαίωμα απαγόρευσης υπομίσθωσης από τον αδειούχο δε θίγεται. Σχετικά με το άρ. 6§1 γ’ της Οδηγίας και το αντίστοιχο 43§1 του Ν. 2121/1993, συνιστά έκφραση της αρχής της αναλογικότητας, δυνάμει της οποίας ο νόμιμος χρήστης απαγορεύεται να “σπάσει” τον πηγαίο κώδικα του προγράμματος, ενώ πρέπει να αποφεύγει την αποσυμπίληση του συνόλου του²²⁴.

Τέλος, η διάρκεια προστασίας, καλύπτει όλη τη ζωή του δημιουργού και εβδομήντα χρόνια post mortem auctoris²²⁵, γεγονός που δεν συμβαδίζει με τον χαρακτήρα του προγράμματος Η/Υ ως εφήμερου αγαθού, υποκειμένου στην ακατάπαυστη τεχνολογική εξέλιξη²²⁶.

2.4. Νομική προστασία του λογισμικού κατά το Δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας

Τις τελευταίες δεκαετίες μέσω των ψηφιακών δυνατοτήτων, το λογισμικό έχει καταστεί κατ’εξοχήν αντικείμενο αντιγραφής²²⁷. Η αντιγραφή αυτή μπορεί να είναι είτε πιστή (“απομίμηση”) είτε μη πιστή²²⁸, η οποία πρέπει να είναι ουσιώδης και υφίσταται συνήθως όταν δύο προγράμματα εμφανίζουν την ίδια δομή ή το ένα επαναλαμβάνει τμήματα του άλλου, μολονότι τα προγράμματα έχουν “γραφεί” σε άλλη γλώσσα προγραμματισμού. Για τη διαπίστωση της μη πιστής αντιγραφής, που είναι δυσχερέστερη, έχει εισαχθεί στην αλλοδαπή νομολογία²²⁹ το κριτήριο “look and feel”,

223. Για την οποία βλ. ανωτ. σελ. 39. Εν προκειμένω, ο Ελληνικός Ν. (άρ. 43 Ν. 2121/1993) κάνει λόγο για διαλειτουργικότητα μόνο “με άλλα προγράμματα”, εξαιρώντας τα μέρη εκείνα του λογισμικού που αφορούν τη διασύνδεση του προγράμματος με hardware (πχ drivers), όμως ενόψει της μη διάκρισης της Οδηγίας (άρ. 6) και την ενότητα της ρύθμισης, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι η διάταξη βρίσκει εφαρμογή και για τη διασύνδεση λογισμικού με hardware. Βλ. Παπακωνσταντίνου (2006), 231, υποσ. 84· απόφ. US District Court for the Eastern District of Missouri, 30.9.2004, υπόθ. Davidson & associates Inc V Internet Gateway (Blizzard V BnetD), 334 F Sup. 2d 1164.

224. Καραγιάννης (2002), 68 επ.

225. Βλ. άρ. 8§2 Οδηγίας 91/250 και άρ. 11§1 Οδηγίας 93/98, που κατήργησε το άρ. 44 του Ν. 2121/1993. Ωστε και εδώ διάρκεια προστασίας ταυτίζεται με αυτήν όλων των δικαιωμάτων Π.Ι. (άρ. 29 Ν. 2121/1993).

226. Λιακόπουλος (2000⁵), 286. Για τον ίδιο εξάλλου λόγο θεωρείται χρονικά διευρυμένη και η 20ετής προστασία του δικαίου της ευρεσιτεχνίας (άρ. 63§1 Σύμβασης Μονάχου, άρ. 11 Ν. 1733/1987). Έτσι Παναγιωτίδου, Δίπλωμα ευρεσιτεχνίας σε πρόγραμμα Η/Υ, 2002, 84.

227. Βλ. για τα ποσοστά χρήσης και διακίνησης πειρατικού λογισμικού ανά γεωγραφική περιοχή, αλλά και ανά χώρα, βλ. Παράρτημα II, II.1 και II.2.

228. Βλ. *Marino*, Η προσβολή του λογισμικού (software). Νομικές διαπιστώσεις και κατευθύνσεις, ΕΕμπΔ 1988, 566 επ· *Ο ίδιος* (1989), 43 επ, ιδίως 56 επ.

229. Βλ. ενδεικτικά από την Αγγλική νομολογία, απόφ. Patent Court 1989, υπόθ. Genentech, RPC 1989, 147 επ· απόφ. Patent Court 1989, υπόθ. Merrill Lynch, RPC 1989, 561 επ· απόφ. Patent Court 1991, υπόθ. Gale, RPC 1991, 305 επ· απόφ. EWHC 19.2.1993, υπόθ. John Richardson Computers Ltd V Flanders and Chemitec Ltd, FSR 1993, 497 επ· Απόφ. EWCA 6.3.1997, υπόθ. Fujitsu, RPC 1997, 608 επ· απόφ. EWHC 2000, υπόθ. Cantor Fitzgerald International V Tradition (UK) Ltd, RPC 2000, 95 επ· απόφ. EWCA 27.10.2006, υπόθ. Aerotel V Telco (Macrossan), EWCA 2006, 1371 επ· απόφ. EWHC 30.7.2004, υπόθ. Navitaire Inc V Easyjet Airline Co Inc, RPC 2006, 3 επ· απόφ. EWHC 20.1.2006, υπόθ. Nova Productions Ltd V Mazooma games Ltd, EWHC 2006, 24 επ· απόφ. EWHC 25.1.2008, υπόθ. Astron Clinika Ltd & Others V The Comptroller general of patents, designs and trademarks, EWHC 2008, 85 επ· απόφ. EWCA 8.10.2008, υπόθ. Symbian Ltd V The Comptroller general of patents, designs and trademarks, EWCA 2008, 1066 επ. Πρβλ. απόφ. ΕΓΔΕ 15.11.2006, υπόθ. T 154/2004, Estimating sales activity/Duns Licensing Associates.

σύμφωνα με το οποίο για να έχω παράνομη αντιγραφή ενός προγράμματος από άλλο, αρκεί το δεύτερο να μοιάζει και λειτουργεί όπως το αρχικό. Σε επιβοήθηση του κριτηρίου αυτού χρησιμοποιείται άλλοτε το “structure-sequence-organization test”=“τεστ δομής-ακολουθίας-οργάνωσης”²³⁰ και άλλοτε το “abstraction-filtration-comparison test”=“τεστ αφαίρεσης-διήθησης-σύγκρισης”²³¹.

Για να “θωρακιστεί”, επομένως, το λογισμικό έναντι των προσβολών που δέχεται, κρίθηκε σκόπιμη η πολύπλευρη προστασία του, ήτοι ανά δικαϊκό κλάδο. Έτσι, κατά του εκάστοτε “προσβολέα”, προβλέπονται, πέραν των αστικών και ποινικών κυρώσεων²³², που αναλύονται κατωτ., οι διοικητικές κυρώσεις του άρ. 65Α Ν. 2121/1993²³³, οι ποικίλες κυρώσεις που επιφέρει η “εξουδετέρωση” των τεχνολογικών μέτρων προστασίας (άρ. 66Α Ν. 2121/1993)²³⁴ και οι αστικές και ποινικές κυρώσεις του άρ. 17 Ν. 1733/1987, αν η εφαρμογή του προγράμματος είναι αντικείμενο ευρεσιτεχνίας²³⁵. Επιπλέον, δεν πρέπει να παραβλέπουμε την προστασία που παρέχουν οι διατάξεις του Ν. 146/1914 για την προστασία από τον αθέμιτο ανταγωνισμό²³⁶ και του Ν. 703/1977 σε συνδυασμό με τα άρ. 101 επ. ΣυνθΛΕΕ (πρώην 81 επ. ΣΕΚ) για την προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού²³⁷, εφόσον πληρούνται οι οικείες σε αυτά προϋποθέσεις. Όσον αφορά στην ευθύνη του δημιουργού λογισμικού²³⁸, κατά την κρατούσα άποψη στην

230. Βλ. Αμερικανικές αποφ. US Court of Appeals for the 3rd Circuit 4.8.1986, υπόθ. Whelan Associates Inc V Jaslow Dental Laboratory and others, 797 F 2d 1222, 230 USPQ 481· US District Court for the District of Massachussets 28.6.1990, υπόθ. Lotus Development Corp V Paperback Software International, 740 F Sup. 37, 15 USPQ 2d 1577.

231. Βλ. απόφ. US Court of Appeals for the 2nd Circuit 22.6.1992, υπόθ. Computer Associates International Inc V Altai Inc, 982 F 2d 693, 23 USPQ 2d 1241· Αγγλική απόφ. EWHC 1994, υπόθ. Ibcos Computers Ltd V Barclays Mercantile Highland Finance Ltd, FSR 1994, 275 επ.

232. Βλ. ενδεικτικά για το πριν το Ν. 2121/1993 καθεστώς, Μυλωνόπουλο, Η ποινική προστασία του λογισμικού κατά το Ελληνικό δίκαιο, ΠοινΧρ1988, 3 επ· υπό το ισχύον καθεστώς, Νούσκαλη, Ποινική προστασία προγράμματος Η/Υ στο Ν. 2121/1993, 2003.

233. Βλ. και ΥΑ 1010 0/Δ3Β/4 020 Αρμόδιες υπηρεσίες ελέγχου για την εφαρμογή των διατάξεων του Ν. 2121/1993 και καθορισμός της διαδικασίας επιβολής και είσπραξης του διοικητικού προστίμου που προβλέπεται στα άρθρα 65Α και 66 του εν λόγω Ν. (2121/1993) όπως συμπληρώθηκε με το άρθρο 2 του Ν. 3524/2007 (ΦΕΚ/Β/1670/22.8.2007).

234. Βλ. για τα τεχνολογικά μέτρα, κατωτ. υπό Κεφ. Γ', 3.2 και 5.6.

235. Βλ. άρ. 17§7 Ν. 1733/1987, το οποίο κατά την κρατούσα άποψη έχει τεθεί σε προστασία του δικαιούχου, ενώ ο Ρόκας (2004), 54, υποστηρίζει ότι σκοπός του είναι η προστασία του καταναλωτικού κοινού.

236. Βλ. ενδεικτικά ΠΠρΑθ 5235/1992, ΕλλΔνη 1992, 1298 επ· ΜΠρΑθ 13760/1988, ΕλλΔνη 1989, 371 επ· ΜΠρΑθ 1398/1995, ΒΝΔ ΝΟΜΟΣ· ΜΠρΑθ 32307/1997, ΔΕΕ 1998, 845· ΜΠρΑθ 19698/2005, Αρμ 2006, 749 επ· ΜΠρΘεσ 1571/1989, Αρμ 1991, 642 επ.

237. Βλ. ενδεικτικά ΕΑ (ΟΛ) 187/III/2001, ΧρΙΔ 2001, 639 επ· απόφ. ΔΕΚ 6.4.1995, συνεκδ. υπόθ. C-241/C-242/1991, Radio Telefis Eireann and Independent Television Publications Ltd V ΕΕπ (“Magil”), Συλλ. 1995, I-743· απόφ. ΔΕΚ 29.4.2004, υπόθ. C-418/2001, IMS Health, Συλλ. 2004, I-5039· απόφ. ΠΕΚ 17.9.2007, υπόθ. T-201/2004, Microsoft Corp. V ΕΕπ, Συλλ. 2007, II-3601· Μαρίνο (1989), 41 επ· Ο ίδιος, Πνευματική ιδιοκτησία και κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης, ΕΕυρΔ 1991, 145 επ· Lénêque, Innovation, leveraging and essential facilities: Interoperability licensing in the EU Microsoft case, 2005, <http://papers.ssrn.com>· Korah, The interface between intellectual property rights and competition in developed countries, Script-ed 2005, volume 2, issue 4, 429 επ. Βλ. όμως και Καν. 772/2004 της Επιτροπής της 27ης Απριλίου 2004, για την εφαρμογή του άρθρου 81§3 της Συνθήκης (νυν ά. 101§3 ΣυνθΛΕΕ) σε ορισμένες κατηγορίες συμφωνιών μεταφοράς τεχνολογίας (ΕΕ 29.4.2004, L. 127/158), για τον οποίο ειδικά βλ. Καρύδη, Ευρωπαϊκό Δίκαιο Επιχειρήσεων και Ανταγωνισμού, 2004, 182 επ.

238. Βλ. Μούζουλα, Η εφαρμογή των διατάξεων του Ειδικού Ενοχικού δικαίου στις συμβάσεις προγραμμάτων Η/Υ, Αρμ 1989, 1163 επ· Παπακωνσταντίνου (2006), 347 επ, ο οποίος θεωρεί την αστική ευθύνη του δημιουργού μη συνάδουσα με τη θεώρησή του ως έργο λόγου. Ιδιαίτερη σημασία πρέπει να

περίπτωση τυποποιημένου λογισμικού εφαρμόζονται κατ' αναλογία οι διατάξεις για την ευθύνη του πωλητή (ΑΚ 513 επ)²³⁹, ενώ η εκπόνηση κατά παραγγελία λογισμικού θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως σύμβαση έργου, άλλως ως σύμβαση παροχής υπηρεσιών (ΑΚ 681 επ)²⁴⁰.

2.4.1. Αστική προστασία

Δυνάμει του άρ. 65§1-3 του Ν. 2121/1993 ο δημιουργός του προγράμματος Η/Υ σε περίπτωση προσβολής, μπορεί να αξιώσει διαζευκτικά είτε την αναγνώριση του δικαιώματός του, την άρση της προσβολής και την παράλειψη αυτής στο μέλλον²⁴¹ είτε αποζημίωση είτε την καταβολή του ποσού κατά το οποίο ο υπόχρεος κατέστη πλουσιότερος από την παράνομη εκμετάλλευση του έργου, άλλως, το κέρδος που ο τελευταίος απεκόμισε.

Η πρώτη αξίωση αποτελεί στην πραγματικότητα ενσωμάτωση στο Ν. για την Π.Ι. των αστικών κυρώσεων του άρ. 60 ΑΚ. Δεδομένου όμως ότι το εν λόγω άρ. εφαρμόζεται για την προστασία των προϊόντων της διανοίας όταν δεν υφίσταται σχετική πρόβλεψη σε ειδική νομοθεσία, όπως συμβαίνει εν προκειμένω, η σημασία του είναι περιορισμένη και αποκλειστικά συμπληρωματική²⁴². Η αποζημίωση²⁴³, όπως σε κάθε περίπτωση αδικοπραξίας, προϋποθέτει υπαιτιότητα, στοιχείο το οποίο δεν απαιτείται στην περίπτωση καταβολής του πλουτισμού ή του κέρδους του αποκτώντος²⁴⁴.

Ο δημιουργός έχει τη δυνατότητα άσκησης αίτησης Ασφαλιστικών Μέτρων, εφόσον πληρούνται οι οικείες προϋποθέσεις τους (άρ. 64 Ν. 2121/1993, 682 επ. ΚΠολΔ), ενώ μετά την ενσωμάτωση του άρ. 7 της Οδηγίας 2004/48/ΕΚ στο άρ. 64§1 του Ν., προβλέπεται η υποχρεωτική εφαρμογή του άρ. 687 ΚΠολΔ-суζήτηση χωρίς κλήτευση του καθού- και 691 ΚΠολΔ-χορήγηση προσωρινής διαταγής όσον αφορά στην συντηρητική κατάσχεση και την αναλυτική απογραφή των προϊόντων της προσβολής-. Δυνατότητα άσκησης Ασφαλιστικών Μέτρων προβλέπεται και κατά των διαμεσολαβητών, αυτών δηλ. “οι υπηρεσίες των οποίων χρησιμοποιούνται από τρίτο για την προσβολή του δικαιώματος του δημιουργού ή συγγενικού δικαιώματος”²⁴⁵, πρόβλεψη η οποία κρίνεται πολύ σημαντική, καθώς, όπως σωστά επισημαίνει η

αποδίδεται εν προκειμένω στις ενδεχόμενες απαλλακτικές ρήτρες υπέρ του δημιουργού, οι οποίες θα πρέπει να κρίνονται για πιθανή καταχρηστικότητά τους δυνάμει του Ν. 2251/1994 και των άρ. 332, 334 ΑΚ.

239. Βλ. ΕφΑθ 350/2002, ΕπισκεΔ 2002, 815 επ με παρατ. *Ιγγλεζάκη*, 818 επ.

240. Τέλος, ο τίτλος του προγράμματος μπορεί να προστατευτεί ως σήμα με το Ν. 2239/1994 (Βλ. *Ιγγλεζάκη*, Δίκαιο της πληροφορικής, 2008, 14), ως διακριτικό γνώρισμα με τα άρ. 13 επ. Ν. 146/1914 ή δυνάμει του Ν. 2121/1993, υπό την συνδρομή των οικείων βέβαια προϋποθέσεων που θέτουν τα ανωτ. νομοθετήματα.

241. Αυτή μπορεί να συνοδεύεται με χρηματική ποινή και προσωπική κράτηση (άρ. 65§4 Ν. 2121/1993). Για την επέλευση αυτών των εννόμων συνεπειών αρκεί και επαπειλούμενη προσβολή.

242. *Καλλινίκου* (2000), 251.

243. Η οποία κατά το άρ. 65§2 εδ. β' του Ν. “δεν μπορεί να είναι κατώτερη από το διπλάσιο της αμοιβής που συνήθως ή κατά το Ν. καταβάλλεται για το είδος της εκμετάλλευσης που έκανε χωρίς την άδεια ο υπόχρεος”. Βλ. επί τούτου *Μαρίνο*, Προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών. Κατευθυντήριες γραμμές προστασίας και η αφηρημένη αποζημίωση του άρ. 65 Ν. 2121/1993, ΚριΕ 1996, 98 επ.

244. Όπου χωρεί συμπληρωματική εφαρμογή του άρ. 904 ΑΚ. Μέσω της διάταξης αυτής εισάγεται στο δίκαιο της Π.Ι. η μη γνήσια διοίκηση αλλοτρίων, χωρίς να αποκλείεται η παραπληρωματική εφαρμογή των σχετικών διατάξεων του ΑΚ (άρ. 730 επ). Βλ. *Καλλινίκου* (2000), 252.

245. Άρ. 64Α Ν. 2121/1993, όπως αυτό προσετέθη στο Ν. δυνάμει του άρ. 81§7 Ν. 3057/2002, το οποίο ενσωμάτωσε το άρ. 8§3 της Οδηγίας 2001/29/ΕΚ. Βλ. αναλυτικά για την έννοια και την ευθύνη των ISP's,

υπ' αρ. 59 αιτιολογική σκέψη της Οδηγίας 2001/29, ο τρόπος αυτός μπορεί να δράσει αποτελεσματικά, παύοντας την προσβολή, όταν οι πραγματικά υπαίτιοι είναι αδύνατο να ευρεθούν και διωχθούν, φαινόμενο που είναι σύνηθες.

2.4.2. Ποινική προστασία

Εν προκειμένω τυγχάνουν εφαρμογής τα άρ. 66 του Ν. 2121/1993, 216, 370 Β²⁴⁶ και 370Γ ΠΚ²⁴⁷. Το πρώτο εξ αυτών με την ευρύτατη διατύπωση που έχει²⁴⁸, φαίνεται να καταλαμβάνει κάθε δυνατή μορφή προσβολής πνευματικού δικαιώματος, ενώ η περ. α' της παρ. 5 αυτού²⁴⁹, εισήγαγε στο δίκαιό μας τη γνωστή κατά το Αγγλοσαξωνικό δίκαιο περίπτωση της "έμμεσης προσβολής" ("secondary infringement")²⁵⁰. Οι προβλεπόμενες ποινές είναι πολύ υψηλές²⁵¹, η δίωξη είναι αυτεπάγγελτη, για την πλήρωση της υποκειμενικής υπόστασης αρκεί ενδεχόμενος δόλος²⁵², η εκδίκαση σε βαθμό κακουργήματος πραγματοποιείται από το ΤριμΕφΚακ (Άρ. 66§3 Ν. 2121/1993), σε περίπτωση μετατροπής της ποινής, το ποσό αυτής ορίζεται στο διπλάσιο των ορίων μετατροπής του ΠΚ (άρ. 66§6 Ν. 2121/1993), ενώ η αρχικά αξιόποινη πράξη δεν τιμωρείται δυνάμει του άρ. 66§11 Ν. 2121/1993, αν καταβληθεί ανεπιφύλακτα το πρόστιμο του ά. 65Α²⁵³. Η κατηγορία εν προκειμένω της πλαστογραφίας του άρ. 216 έναντι του προσβολέα μπορεί να θεμελιωθεί δεδομένου ότι "έγγραφο" κατά το άρ. 13 γ' ΠΚ είναι "και κάθε μέσο το οποίο χρησιμοποιείται από Η/Υ ή περιφερειακή μνήμη Η/Υ.....για εγγραφή, αποθήκευση, παραγωγή ή αναπαραγωγή στοιχείων", ήτοι δεδομένων. Όσον δε αφορά στο άρ. 370Γ ΠΚ υποστηρίζεται ότι έχει καταργηθεί από τις ειδικές προβλέψεις του Ν. 2121/1993²⁵⁴, ενώ κατ' άλλους είναι ευρύτερο αυτών, αφού δεν αφορά αποκλειστικά περιπτώσεις παραβίασης πνευματικών δικαιωμάτων, ώστε παραμένει σε ισχύ²⁵⁵.

ανωτ. υπό Κεφ. Α', 1.4.2.

246. Παραβίαση προγράμματος Η/Υ που συνιστά απόρρητο.

247. Παράνομη αντιγραφή, χρήση προγράμματος Η/Υ ή πρόσβαση σε στοιχεία που έχουν εισαχθεί σε Η/Υ ή σε περιφερειακή μνήμη Η/Υ. Κατά τον *Μαρίνο* (1989), 87 επ, ο όρος "χωρίς δικαίωμα" της εν λόγω διάταξης πρέπει κατά συσταλτική ερμηνεία να διαβάζεται "χωρίς δικαίωμα που χορηγεί η Π.Ι." και όχι "χωρίς άδεια του δημιουργού", αφού έτσι θα ποινικοποιείτο μία ενοχική υποχρέωση.

248. Αφού "τιμωρεί" "όποιον παράνομα εγγράφει, αναπαράγει-και προσωρινά-, μεταφράζει, διασκεύαζει, προσαρμόζει, μετατρέπει, διανέμει ή κατέχει με σκοπό διανομής, εκμισθώνει, εκτελεί δημόσια, μεταδίδει ραδιοηλεκτρονικά, παρουσιάζει στο κοινό, εισάγει από το Εξωτερικό, εκμεταλλεύεται έργα ή αντίτυπα ή προσβάλλει το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού". Αυτή η άκρατη και άκριτη ποινικοποίηση, είχε κατακριθεί από τον *Μαρίνο* (1989), 86 επ, και πριν την ψήφιση του παρόντος Ν.

249. Που προβλέπει κυρώσεις για "όποιον χρησιμοποιεί ή διανέμει ή κατέχει με σκοπό διανομής συστήματα ή μέσα που έχουν σαν μοναδικό σκοπό να διευκολύνουν την χωρίς άδεια αφαίρεση ή εξουδετέρωση τεχνικού συστήματος που προστατεύει ένα πρόγραμμα Η/Υ".

250. *Ιγγλεζάκης* (2006), 45.

251. *Καλλινίκου* (2000), 254.

252. *Κρίππας*, Το έγκλημα της κλοπής Πνευματικής ιδιοκτησίας, ΠοινΧρ 1993, 955.

253. Εφόσον τα κατασχεθέντα παράνομα αντίγραφα του προγράμματος Η/Υ δεν υπερβαίνουν τα 50. Βλ. επί τούτου, αρ. 4, 5 ΥΑ 1010 0/Δ3Β/4 020 (ΦΕΚ/Β/1670/22.8.2007).

254. Δυνάμει της δικαιοκτικής αρχής *lex specialis derogat legis generalis* και του άρ. 72 του Ν. 2121/1993.

255. Βλ. σχετικά *Καλλινίκου* (2000), 26, που παραπέμπει στους υποστηρικτές των απόψεων αυτών, ήτοι περί κατάργησης στον *Κουμάντο* και περί διατήρησης στους *Ασπρογέρακα* και *Βολονάση*.

2.5. Δυνατότητα κατοχύρωσης του λογισμικού με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας –

The patentability of software

2.5.1. Νομοθεσία

Το άρ. 52§2 της Σύμβασης του Μονάχου για “την χορήγηση Ευρωπαϊκών δ.ε.” αποκλείει ρητά τα προγράμματα Η/Υ “αυτά καθαυτά” (“as such”) από την κατοχύρωση με δ.ε. Αντίστοιχα ο Ν. 1733/1987 στο άρ. 5§2 γ’ αναφέρει ότι “δεν θεωρούνται εφευρέσεις τα προγράμματα Η/Υ”, απαγόρευση η οποία, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, εκπορεύτηκε από τη θεώρηση των προγραμμάτων Η/Υ ως “οδηγίων προς το ανθρώπινο πνεύμα”, ώστε να ελλείπει η απαιτούμενη “τεχνική” που προϋποθέτει η εφεύρεση. Όπως παρατηρούμε ο Ελληνικός Ν. δεν αποτελεί πιστή μεταφορά του αντίστοιχου άρ. της Δ.Σ., καθώς δεν αναφέρει τον όρο “αυτά καθαυτά”²⁵⁶. Ο όρος όμως αυτός ήταν που αποτέλεσε τη “δίοδο” του ΕΓΔΕ προς την κατοχύρωση των προγραμμάτων Η/Υ, υπό το πρίσμα ότι επρόκειτο για εφευρέσεις, η χρήση ή εφαρμογή των οποίων προϋποθέτουν ή περιλαμβάνουν Η/Υ και όχι για εφευρέσεις που αφορούν προγράμματα αυτά καθαυτά.

Μία τέτοια εξάλλου ερμηνεία, όπως λέγεται, υπαγορεύεται ή είναι οπωσδήποτε σύμφωνη, με το άρ. 27§1 της Συμφωνίας TRIPS, το οποίο προβλέπει ότι “.....δ.ε. είναι δυνατό να απονέμονται για οποιαδήποτε εφεύρεση, είτε αυτή αφορά κάποιο προϊόν, είτε αφορά κάποια μέθοδο, σε όλους τους τομείς της τεχνολογίας, υπό την προϋπόθεση ότι η εφεύρεση είναι νέα, ότι στηρίζεται σε κάποια επινόηση και ότι είναι ικανή να αποτελέσει αντικείμενο βιομηχανικής εφαρμογής”. Δεδομένου λοιπόν ότι τα προγράμματα Η/Υ εμπίπτουν στην έννοια της τεχνολογίας, δεν αποκλείεται η απονομή δ.ε. σε αυτά²⁵⁷. Στο συμπέρασμα αυτό καταλήγει και από άλλη θέση, άποψη, η οποία βασιζόμενη στο άρ. 45§1 του Ν. 2121/1993²⁵⁸, το οποίο αναφέρει ότι “οι διατάξεις του παρόντος κεφαλαίου δεν θίγουν άλλες νομικές διατάξεις, που αφορούν ιδίως τα δ.ε....”, ώστε το εν λόγω άρ. ως μεταγενέστερο αυτό του απαγορευτικού κανόνα του άρ. 5§2 γ’ του Ν. 1733/1987 να υπερισχύει έναντί του²⁵⁹.

Όπως έχει ωστόσο ήδη λεχθεί η είσοδος των τεχνολογικών προϊόντων στον χώρο του δικαίου και το αίτημα αποτελεσματικής τους προστασίας από αυτό, οδήγησαν τη νομική επιστήμη να προβεί στην επί συνόλω εξέταση των κλάδων δικαίου που θα μπορούσαν να “απορροφήσουν” προστατευτικά τα νέα δεδομένα. Ενώ λοιπόν η ΕΕ κατέληξε στην προστασία των προγραμμάτων Η/Υ με το δίκαιο της Π.Ι. (Οδηγία 91/250-πλέον Οδηγία 2009/24-) και “απεκήρυξε” ρητά την εφαρμογή του δικαίου της ευρεσιτεχνίας (άρ. 52§2 Σύμβασης Μονάχου), η σχετική ιδέα δεν

256. Κατά το *Μαρίνο* όμως, (1989), 37 επ, πρέπει να ερμηνεύουμε το εν λόγω άρ. υπό τον παραπάνω περιορισμό της Σύμβασης του Μονάχου. Όμοια και η *Παναγιωτίδου* (2002), 75, λόγω “της υπεροχής των διατάξεων της διακρατικής Σύμβασης”.

257. Βλ. επί τούτου απόφ. ΕΓΔΕ 8.9.2000, υπόθ. Τ 931/1995, *Pension Benefit Systems Partnership, OJ EPO issue 2001, 441*, η ορθότητα της οποίας όμως αμφισβητείται, καθώς θεωρείται ότι “ανοίγει τους ασκούς του Αιόλου” για την χορήγηση δ.ε. σε οικονομικές δραστηριότητες, γεγονός για το οποίο ακόμα διχάζονται στις ΗΠΑ. Επίσης, *Schiama*, TRIPS and exclusion of software “as such” from patentability, IIC 2000, 36· *Widdison*, Software patents pending? JILT, 2000, www2.warwick.ac.uk· *Παναγιωτίδου* 2002, 76.

258. Που αποτελεί ακριβή μεταφορά του άρ. 9§1 της Οδηγίας 91/250, όπως κωδικοποιήθηκε στο άρ. 8§1 της Οδηγίας 2009/24.

259. *Χριστοδούλου*, ΚριΕ 1991, 81.

έπαψε ποτέ να ταλανίζει τη νομική κοινότητα. Εξάλλου η νομική επιστήμη δεν είναι αποκομμένη από την κοινωνικοοικονομικοπολιτική πραγματικότητα ούτε ανεπηρέαστη από σχετικές σκοπιμότητες, αλλά συχνά η νομοθετική εξουσία υποτάσσεται στις εξελίξεις, των οποίων κατά γενική εξάλλου παραδοχή η νομοθεσία συνήθως έπεται, ή υπαγορεύεται από σκοπιμότητες.

Υπό τον “κυκεώνα” λοιπόν των εξελίξεων η ΕΕ, αντιλαμβανόμενη το σαφές ανταγωνιστικό προβάδισμα στον τομέα της τεχνολογίας των εμπορικών της εταιρών, πρωτίστως των ΗΠΑ, αλλά και της Ιαπωνίας, οι οποίες, όπως αναλυτικά θα δούμε κατωτ., χορηγούν δ.ε. σε λογισμικό, καθώς και το έναντί τους αναπτυξιακό της “έλλειμμα” και θέλοντας να “αποπονηθεί” τον ρόλο του τεχνολογικού “ουραγού”, προσήλθε σε συζητήσεις για το ενδεχόμενο “ευρεσιτεχνοποίησης” των προγραμμάτων Η/Υ. Υλοποίηση των συζητήσεων αυτών έλαβε χώρα με την Πρόταση Οδηγίας του 2002 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη δυνατότητα κατοχύρωσης με δ.ε. των εφευρέσεων που εφαρμόζονται σε Η/Υ.²⁶⁰

Η ως άνω Πρόταση Οδηγίας στην ΑιτΕκθ. της αναφέρει αναλυτικά τους λόγους που οδήγησαν στην υιοθέτησή της. Συγκεκριμένα 1. τονίζεται η σημασία του κλάδου του λογισμικού για την Ευρωπαϊκή βιομηχανία και απασχόληση²⁶¹. Είναι γεγονός ότι η Ευρώπη προβαίνει στην αγορά πακέτων λογισμικού²⁶², ενώ θα μπορούσε να βασίζεται στα εγχώρια παραγωγή της, ώστε να τονωθούν ιδιαίτερα οι ΜΜΕ, ενώ με την ανάπτυξη του κλάδου η “απορρόφηση” εργατικού δυναμικού στις εν λόγω επιχειρήσεις θα είναι σημαντική²⁶³, 2. Θα προκύψουν οφέλη για την ίδια την κοινωνία, αφού μέσω της δημοσιοποίησης της εφεύρεσης, θα ωθηθούν και άλλοι εφευρέτες στη δημιουργία και κατ’ επέκταση θα σημειωθεί τεχνολογική πρόοδος, 3. θα καταπολεμηθεί η παρατηρούμενη ανασφάλεια δικαίου που επικρατεί σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, τόσο από την στασιάζουσα νομοθεσία και νομολογία του ΕΓΔΕ, όσο και από την πολυσχιδή αντιμετώπιση του θέματος της προστασίας των προγραμμάτων Η/Υ από τα Κράτη μέλη, με απώτερο στόχο να τονωθεί η κοινή αγορά μέσω της ανάπτυξης επενδύσεων και της ελεύθερης κυκλοφορίας των αϋλων αγαθών²⁶⁴, 4. χωρίς να γίνεται ξεκάθαρη αναφορά στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της Ένωσης ως στόχου, αναφέρεται ότι “για τη δημιουργία ισότιμων όρων ανταγωνισμού όσον αφορά τους όρους προστασίας των εφευρέσεων που εφαρμόζονται σε υπολογιστή μεταξύ Ευρώπης και ΗΠΑ θα μπορούσε να θεωρηθεί επιθυμητή η διεύρυνση του

260. Γνωστή και ως “Οδηγία C II (Computer Implemented Investitions)”, COM(2002) 92 τελικό. Είχε προηγηθεί η Πράσινη Βίβλος του 1997 στα πλαίσια της συζήτησης για το Κοινοτικό δ.ε.-COM(1997) 314 τελικό, η Ανακοίνωση της Επιτροπής, σε συνέχεια της Πράσινης Βίβλου για το κοινοτικό δ.ε. και το σύστημα δ.ε. στην Ευρώπη, COM(1999) 42 τελικό, καθώς και η από 19.10.2000 έκθεση της Επιτροπής της ΕΕ, για την οποία βλ. αναλυτικά *Ιγγλεζάκη*, ΕπισκΕΔ 2000, 915 επ.

261. Όπως αναφέρεται εξάλλου “το μελλοντικό αναπτυξιακό δυναμικό του κλάδου και κατά συνέπεια η επίδρασή του στην οικονομία εμφανίζονται ακόμη εντονότερα λόγω της αυξανόμενης σημασίας του ηλεκτρονικού εμπορίου στην κοινωνία της πληροφορίας που βασίζεται στο Διαδίκτυο”.

262. Η οποία το 1998 ανήρχετο σε 39 δισ. €, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η ΑιτΕκθ.

263. Και αναμένετο, κατά την ΑιτΕκθ, ότι το ποσοστό μέσης αύξησής της θα άγγιζε, μεταξύ 1999 και 2003, το 47%.

264. Επί λέξει αναφέρεται ότι “μια εφεύρεση που εφαρμόζεται σε υπολογιστή μπορεί να προστατεύεται σε ένα κράτος μέλος αλλά όχι σε άλλο, γεγονός το οποίο έχει άμεσα και αρνητικά αποτελέσματα στην ορθή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς”.

πεδίου προστασίας και η μεγαλύτερη ευθυγράμμιση της ευρωπαϊκής νομοθεσίας περί δ.ε. σε αυτόν τον τομέα με τη νομοθεσία των ΗΠΑ”.

Η ΕΕ δεν παραλείπει ωστόσο να “καταθέσει” τους φόβους της για την “ευρεσιτεχννοποίηση” των προγραμμάτων Η/Υ, που απορρέουν από την Αμερικανική εμπειρία. Ειδικότερα αναφέρεται στα “σαφώς άκυρα δ.ε.”, στην ενδεχόμενη ενίσχυση των μεγάλων επιχειρήσεων στην αγορά και στο “οικονομικό κόστος για την εξεύρεση των κατόχων των δ.ε. και τη διαπραγμάτευση των απαραίτητων αδειών εκμετάλλευσης”, προβλήματα τα οποία καταλήγει ότι είναι προσπελάσιμα²⁶⁵.

Παρά την “περιρρέουσα ατμόσφαιρα” που είχε δημιουργηθεί ότι η εν λόγω Πρόταση επρόκειτο να υιοθετηθεί, το έντονο πολιτικό παρασκήνιο²⁶⁶, με προεξάρχουσες τις αντιδράσεις της κοινότητας των προγραμματιστών και ιδίως του “κινήματος” του λογισμικού ανοιχτού κώδικα²⁶⁷, οδήγησε τελικά το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στην απόρριψη της Κοινής θέσης του Συμβουλίου. Ωστόσο δεν πρέπει να θεωρούμε το θέμα λήξαν, καθώς εκκρεμεί ακόμα η Πρόταση Καν. του Συμβουλίου για το Κοινοτικό δ.ε.²⁶⁸, η οποία δεν εξαιρεί ρητά τα προγράμματα Η/Υ από τη δυνατότητα κατοχύρωσής τους με δ.ε., αν και δεν φαίνεται να επηρεάζει την εφαρμογή της Σύμβασης του Μονάχου με τις εκεί προβλεπόμενες εξαιρέσεις της, αφού πρόκειται για ένα Καν. “διαδικαστικό”, που δεν μεταβάλλει τις προϋποθέσεις απονομής δ.ε. όπως αυτές ορίζονται στην Σύμβαση του Μονάχου. Ο εν λόγω Καν., λοιπόν, θα βρίσκει πεδίο εφαρμογής μόνο μετά την απόφαση του ΕΓΔΕ για την απονομή του δ.ε., ώστε όλο το προηγούμενο τμήμα της διαδικασίας από την υποβολή της αίτησης μέχρι την απονομή του διπλώματος, θα εξακολουθήσει να διέπεται από την Σύμβαση του Μονάχου.

Η τελευταία εξέλιξη για την τύχη της εν λόγω Πρότασης, έγκειται στην πρόσφατη Πρόταση Καν. του Συμβουλίου περί μεταφραστικών ρυθμίσεων για το δ.ε. της ΕΕ²⁶⁹, η οποία θα τεθεί σε ισχύ παράλληλα με τον Καν. για το Κοινοτικό δ.ε. και η οποία ήρθε να δώσει λύση στο υπέρογκο κόστος των μεταφράσεων του Ευρωπαϊκού διπλώματος, αφού υπό το ισχύον σήμερα καθεστώς προβλέπεται ξεχωριστό “κονδύλι” μεταφράσεων για κάθε χώρα που ο αιτών επιθυμεί να ισχύσει

265. Μέσω του επαρκούς επιπέδου ελέγχου που διενεργεί το ΕΓΔΕ, της ύπαρξης σχετικών “ενστάσεων” κατά απονεμημένων δ.ε. και βασιζόμενη στο ότι από τη διενεργηθείσα μελέτη της Datamonitor του 2000, την οποία επικαλείται, δεν προκύπτει ζημία των ανεξάρτητων παραγωγών λογισμικού από τις μεγάλες επιχειρήσεις.

266. Βλ. ενδεικτικά *Mueller*, No lobbyists as such. The war over software patents in the European Union, 2005, www.tuks.nl.

267. Βλ. κυρίως www.nosoftwarepatents.com: *Evans/Layne-Farrar*, Software patents and open source: The battle over intellectual property rights, 2004, 16 επ., <http://papers.ssrn.com>: *Perens*, The monster arrives: Software patent lawsuits against open source developers, 2006, <http://technocrat.net>.

268. COM(2000) 412 τελικό· Ενδεικτικά, *Stokes*, Commission proposes the creation of a Community Patent, EIPR 2000, 155 επ· *Heinze*, European “Community Patent” Proposal derailed again, 2001, <http://www.aplf.org>· *Παναγιωτίδου* (2002), 72, η οποία επισημαίνει ότι η διαφορά του από το αντίστοιχο Ευρωπαϊκό δίπλωμα έγκειται στο ότι η ισχύς του θα επεκτείνεται σε όλα τα Κράτη μέλη και μάλιστα με συγκριτικά ελάχιστο κόστος σε σχέση με το Ευρωπαϊκό. Ο Καν. αυτός ακολούθησε παλαιότερη σχετική προσπάθεια για καθιέρωση Κοινοτικού δ.ε. του 1975-Σύμβαση του Λουξεμβούργου-, η οποία όμως ουδέποτε ετέθη σε ισχύ, καθώς μόνο 7 κράτη μέλη την κύρωσαν, μεταξύ των οποίων και η χώρα μας με το Ν. 2029/1992 (ΦΕΚ/Α/55/6.4.1992). Βλ. σχετικά *Χατζηγάιο*, Η Σύμβαση του Λουξεμβούργου για το Κοινοτικό δ.ε., Αρμ 1983, 186 επ· *Παναγιωτίδου* (2002), 65 επ.

269. COM(2010) 350 τελικό.

το δίπλωμα²⁷⁰, ενώ υπό την Πρόταση Καν. οι “προδιαγραφές” του δ.ε. θα δημοσιεύονται σε αυτή τη γλώσσα εκ των επισήμων γλωσσών του ΕΓΔΕ-Αγγλική, Γαλλική ή Γερμανική-, που υπεβλήθη η αίτηση και οι “αξιώσεις” θα μεταφράζονται στις δύο άλλες εξ αυτών, οπότε καμία άλλη μετάφραση δεν θα απαιτείται. Από τη διαδικασία δε μεταρρύθμισης του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου στην Ευρώπη για τα δ.ε., πρέπει να επισημάνουμε και την προοπτική δημιουργίας Δικαστηρίου Ευρωπαϊκών δ.ε²⁷¹.

2.5.2. Νομολογία

2.5.2.1. Ευρωπαϊκή – Ελληνική

Παρά την ρητή απαγόρευση της χορήγησης δ.ε. σε προγράμματα Η/Υ από την Σύμβαση του Μονάχου, το ΕΓΔΕ, βρίσκοντας αρχικά έρεισμα στην έκφραση “αυτά καθαυτά” του άρ. 52§2 της Σύμβασης, διέπλανε νομολογιακά το επιτρεπτό της χορήγησης, καταλαμβάνοντας εφαρμογές που προϋποθέτουν την χρήση Η/Υ, για να το επεκτείνει αργότερα και στα ίδια τα προγράμματα.

Η αρχή της παγίας πλέον αυτής νομολογίας συντελέστηκε στην υπόθεση *Vicom*²⁷². Μέχρι τότε το ΕΓΔΕ αρκούσαν στο γεγονός ότι το αιτηθέν δ.ε. αφορούσε ή σχετιζόταν με πρόγραμμα Η/Υ, που ενέπιπτε στην ρητή απαγόρευση του άρ. 52§2 της Σύμβασης του Μονάχου, ώστε απέρριπτε συλλήβδην οποιαδήποτε σχετική αίτηση χωρίς να προβαίνει σε κανένα περαιτέρω έλεγχο ουσιαστικής κατοχυρωσιμότητας. Στην υπόθεση ωστόσο αυτή, μολονότι το δ.ε. δεν χορηγήθηκε, το ΕΓΔΕ ερμήνευσε τον όρο “αυτό καθαυτό” του άρ. 52§2 της Σύμβασης του Μονάχου θέτοντας τις βάσεις για την μελλοντική κατοχύρωση των προγραμμάτων Η/Υ. Συγκεκριμένα είπε ότι πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η “αξίωση” που υποβάλλεται, ακόμα και αν αυτή εδράζεται σε κάποια από τις απαγορεύσεις του ως άνω ά. πχ σε μαθηματικό τύπο, ώστε αν η “αξίωση” αφορά μία τεχνική μέθοδο, η εφαρμογή της οποίας γίνεται μέσω Η/Υ, δεν πρέπει να θεωρείται ότι εμπίπτει στην απαγόρευση του προγράμματος “αυτού καθαυτού”²⁷³.

Στην υπόθεση *Koch and Sterzel*²⁷⁴, το ΕΓΔΕ έκρινε ότι όταν μία κρινόμενη μέθοδος (εν προκειμένω έλεγχος μηχανήματος ακτινών Χ μέσω προγράμματος Η/Υ) εμφανίζει τεχνικά και μη τεχνικά στοιχεία, πρέπει να αξιολογείται εν συνόλω, χωρίς δηλ. να απόλλεται ο τεχνικός της χαρακτήρας από την ύπαρξη και μη τεχνικών στοιχείων και χωρίς να εξετάζεται ποιά εξ αυτών υπερτερούν, εφόσον το αποτέλεσμα είναι απόρροια της χρήσης τεχνικών μέσων²⁷⁵.

270. Με αποτέλεσμα, όπως αναφέρεται στην Πρόταση, το κόστος κατοχύρωσης για 13 χώρες να είναι 20.000 €, εκ των οποίων οι 14.000 € αντιστοιχούν σε έξοδα μεταφράσεων, σε αντίθεση με τις ΗΠΑ, όπου το δ.ε. κοστίζει μόλις 1850 €.

271. Για το οποίο βλ. την Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της 3.4.2007, Ενίσχυση του συστήματος των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας στην Ευρώπη, COM(2007) 165 τελικό.

272. Απόφ. ΕΓΔΕ 15.7.1986, υπόθ. T 208/1984, *Computer-related invention/Vicom*, OJ EPO issue 1987, 14. Πρβλ απόφ. 15.4.1991, υπόθ. T 110/1990, *Editable computer components/IBM*.

273. Όμοια έκρινε και η απόφ. 5.9.1988, υπόθ. T 115/1985, *Computer-related invention/IBM*, OJ EPO issue 1990, 30. Πρβλ. την απόφ. 5.10.1988, υπόθ. T 22/1985, *Document abstracting and retrieving/IBM*, όπου κρίθηκε ότι η απλή εκπόνηση της διαδοχής των σταδίων μίας ενέργειας, αναφορικά με λειτουργίες που θα πραγματοποιούν με τη βοήθεια Η/Υ, δεν εμφανίζει τον απαιτούμενο τεχνικό χαρακτήρα.

274. Απόφ. ΕΓΔΕ 21.5.1987, υπόθ. T 26/1986, *X-ray apparatus/Koch and Sterzel*, OJ EPO issue 1988, 19.

275. Ομοίως κρίθηκε και στις υποθ. T 603/1989, *Marker/Beattie* (3.7.1990), T 209/1991 και T 641/2000, *Two identities/COMVIC GSM AB* (21.4.2004).

Στην υπόθεση T 6/1983²⁷⁶, έκρινε κατοχυρώσιμη εφεύρεση η οποία αφορούσε την συνεργασία και τον έλεγχο της εσωτερικής επικοινωνίας προγραμμάτων και αρχείων δεδομένων εντός ενός τηλεπικοινωνιακού δικτύου, διότι κατέτεινε στην επίλυση τεχνικού προβλήματος, ενώ στην υπόθεση T 59/1993²⁷⁷, έκρινε ότι μία μέθοδος που εμπίπτει στη νομική απαγόρευση κατοχύρωσης με δ.ε. γιατί πχ χρησιμοποιεί πρόγραμμα Η/Υ, αν επιφέρει τεχνικά αποτελέσματα και επιλύει τεχνικό πρόβλημα, πληροί την προϋπόθεση της συνεισφοράς στην “στάθμη της τεχνικής”.

Στις πολύ σημαντικές υποθέσεις T 1173/1997²⁷⁸ και T 935/1997²⁷⁹, που αφορούσαν αιτήσεις της IBM για την κατοχύρωση προγραμμάτων “αυτών καθαυτών” και όχι κάποιας μεθόδου η χρήση ή εφαρμογή της οποίας προϋποθέτει την συνδρομή προγράμματος, το ΕΓΔΕ ναι μεν αρνήθηκε την χορήγηση δ.ε., ωστόσο διατύπωσε γενικό κανόνα, δυνάμει του οποίου ακόμα και κατοχύρωση του ιδίου του προγράμματος χωρεί, αν αυτό εμφανίζει “ένα περαιτέρω τεχνικό αποτέλεσμα”²⁸⁰, το οποίο να μην συνίσταται απλά στην φυσική αλληλεπίδραση προγράμματος και υλικού (hardware), στο οποίο “τρέχει” το πρόγραμμα. Απαιτείται τέτοια δηλ. επένεργεια στο hardware, η οποία να κατατείνει στην επίλυση τεχνικού προβλήματος και δεν αρκεί η απλή πρόκληση ηλεκτρικών κυμάτων για να συναχθεί ο απαιτούμενος τεχνικός χαρακτήρας του προγράμματος. Σε κάθε περίπτωση, το πρόγραμμα κρίνεται κατοχυρώσιμο όταν αποτελεί το μόνο ή το απαραίτητο μέσο για την επίτευξη τεχνικού αποτελέσματος²⁸¹.

Στην υπόθεση T 125/2001²⁸² το Συμβούλιο έκρινε ότι το ίδιο το λογισμικό (εν προκειμένω αναβάθμιση λογισμικού της μονάδας ελέγχου ραδιοφώνου αυτοκινήτου) μπορεί να συνιστά εφεύρεση αν αυτό της προσδίδει τον απαιτούμενο τεχνικό χαρακτήρα²⁸³. Στην υπόθεση T 1177/1997²⁸⁴, όπου κρίθηκε μία μεταφραστική μέθοδος, το ΕΓΔΕ διατύπωσε τη θέση ότι όταν μέθοδος ή οι πληροφορίες στις οποίες αυτή βασίζεται, εφαρμόζονται σε τεχνικό σύστημα, ώστε συμβάλλουν στην επίλυση τεχνικού προβλήματος, αποκτούν τον απαιτούμενο τεχνικό χαρακτήρα, κρίση την οποία διεύρυνε ακόμα περισσότερο, όταν στην υπόθεση T 258/2003²⁸⁵ (η οποία αφορούσε στη διενέργεια ηλεκτρονικών δημοπρασιών) διατύπωσε ότι μία μέθοδος, εν

276. Απόφ. ΕΓΔΕ 6.10.1988, υπόθ. T 6/1983, Data processor network/IBM, OJ EPO issue 1990, 5.

277. Απόφ. ΕΓΔΕ 20.4.1994, υπόθ. T 59/1993.

278. Απόφ. ΕΓΔΕ 1.7.1998, υπόθ. T 1173/1997, IBM-Computer program product I, OJ EPO issue 1999, 609.

279. Απόφ. ΕΓΔΕ 4.2.1999, υπόθ. T 935/1997, IBM-Computer Program product II.

280. Αυτό δεν συνίσταται σε ένα απλό πρακτικό αποτέλεσμα, ακόμα και αν αυτό ενδεχομένως επιτυγχάνεται με την χρήση τεχνικών μέσων. Με τη λογική αυτή απορρίφθηκε σχετική αίτηση για την κατοχύρωση μεθόδου αναφοράς μη παραληφθέντων μηνυμάτων e-mails στον αποστολέα τους. Βλ. απόφ. 22.3.2006, υπόθ. T 388/2004, Undeliverable mail/Pitney Bowes Inc., OJ EPO issue 2007, 16.

281. Βλ. *Μαρίνο* (1989), 39 επ, που διακρίνει τα προγράμματα σε τεχνικά και μη, εκ των οποίων μόνο τα πρώτα είναι κατοχυρώσιμα *Beresford*, Demonstrating technical effect in software cases, 2002, διαθέσιμο σε: www2.warwick.ac.uk *Παπακωνσταντίνου* (2006), 248.

282. Απόφ. ΕΓΔΕ 11.12.2002, υπόθ. T 125/2001.

283. Βλ. ομοίως απόφ. 15.3.2000, υπόθ. T 1194/1997, Data structure product/Koninklijke Philips Electronics N.V., OJ EPO issue 2000, 525, που αφορούσε σε λογισμικό για την λειτουργία συσκευής εγγραφής εικόνας.

284. Απόφ. ΕΓΔΕ 9.7.2002, υπόθ. T 1177/1997, Systran S.A. Βλ. ακόμα, απόφ. 14.2.2006, υπόθ. T 469/2003, Microsoft Corp.

285. Απόφ. ΕΓΔΕ 21.4.2004, υπόθ. T 258/2003, Auction method/Hitachi, OJ EPO issue 2004, 575.

γίνει, που εμπεριέχει τεχνικά χαρακτηριστικά είναι κατοχυρώσιμη. Αυτό που απαιτείται είναι η ύπαρξη τεχνικού χαρακτήρα, ο οποίος μπορεί με την χρήση τεχνικών μέσων να συναχθεί ακόμα και από τα φυσικά χαρακτηριστικά μίας οντότητας ή της φύσης ή από μη τεχνική δραστηριότητα.

Όμοια στην υπόθεση T 424/2003²⁸⁶ το Συμβούλιο έκρινε ότι μέθοδος η οποία προϋποθέτει την χρήση Η/Υ, έχει άνευ ετέρου τον απαιτούμενο τεχνικό χαρακτήρα, ενώ ένα πρόγραμμα ή άλλο αναγνώσιμο από Η/Υ μέσο, το οποίο συμβάλλει στην εκτέλεση ορισμένης λειτουργίας από τον Η/Υ, έχει ομοίως τεχνικό χαρακτήρα και μόνο από την ιδιότητά του ως μέσο αναγνώσιμο από Η/Υ, αλλά και γιατί επιτυγχάνει την ενίσχυση της εσωτερικής λειτουργίας του Η/Υ, κατά τρόπο που δεν εμπίπτει στην στοιχειώδη αλληλεπίδραση software-hardware.

Για τη δυνατότητα κατοχύρωσης οικονομικών μεθόδων, αξίζει να αναφερθούμε στην σημαντική υπόθεση Pension Benefit Systems Partnership²⁸⁷. Στην συγκεκριμένη υπόθεση, το Συμβούλιο αρνήθηκε την χορήγηση του δ.ε., χωρίς όμως να την αποκλείσει σε κάθε περίπτωση οικονομικής μεθόδου, “ανοίγοντας τους ασκούς του Αιόλου” για την σχετική κατοχύρωση. Συγκεκριμένα έκρινε ότι αποκλειστικά επιχειρηματικές μέθοδοι, άνευ τεχνικού χαρακτήρα, δεν κατοχυρώνονται. Σημείωσε δε ότι η χρήση τεχνικών μέσων σε μία τέτοια μέθοδο, εφόσον αφορά μη τεχνικό σκοπό ή την επεξεργασία μη τεχνικών πληροφοριών, δεν είναι ικανή να της προσδώσει τον απαιτούμενο τεχνικό χαρακτήρα. Μία συσκευή όμως που εμφανίζει τα σχετικά τεχνικά χαρακτηριστικά ως άνω και είναι κατάλληλη για την εκτέλεση ή υποστήριξη μίας τέτοιας επιχειρηματικής μεθόδου, αποτελεί εφεύρεση²⁸⁸.

Περαιτέρω το 2003 χορηγήθηκε στην εταιρία Amazon δ.ε. για την τεχνική της Διαδικτυακών αγορών “1 click shopping”, η οποία δεν εμφάνιζε τον μέχρι τότε συνήθως αιτούμενο τεχνικό χαρακτήρα, αφού στην πραγματικότητα δεν στηριζότο πουθενά αλλού παρά στην λειτουργία ενός “cookie”²⁸⁹. Το δίπλωμα όμως αυτό ακυρώθηκε το 2007 μετά την άσκηση ενστάσεων εις βάρος της χορήγησής του από μία επιχείρηση και δύο ΜΚΟ²⁹⁰.

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι ένα πρόγραμμα-ακόμα και καθαυτό-για να κατοχυρωθεί με δ.ε., πρέπει να εμφανίζει ένα “περαιτέρω τεχνικό αποτέλεσμα”, να συμβάλλει στην στάθμη της “τεχνικής”, επιλύοντας τεχνικό πρόβλημα, να είναι νέο και με εφευρετική

286. Απόφ. ΕΓΔΕ 23.2.2006, υπόθ. T 424/2003. Κατά την απόφαση αυτή η μέθοδος που εκτελείται μέσω του Η/Υ και είναι εξ αυτού κατοχυρώσιμη, πρέπει να διακρίνεται από το ίδιο το πρόγραμμα, το οποίο αποτελεί απλά την έκφρασή της και προστατεύεται στα πλαίσια της Π.Ι.

287. Απόφ. ΕΓΔΕ 8.9.2000, υπόθ. T 931/1995, Pension Benefit Systems Partnership, OJ EPO issue 2001, 441. Η απόφαση αυτή παραπέμπει στις αποφ. 31.5.1994, υπόθ. T 762/1992, General purpose management system/SOHEI, OJ EPO issue 1995, 525, όπου κρίθηκε ότι εφόσον η εφεύρεση δεν μπορεί να εκπονηθεί άνευ τεχνικών εκτιμήσεων, τεκμαίρεται ο τεχνικός της χαρακτήρας και 6.7.1994, υπόθ. T 1002/1992, Queueing system/Pettersson. Βλ. *Ιγγλεζάκη*, ΕπίσκΕΔ 2000, 927 επ, που αναφέρει ότι η κατοχυρωσιμότητα πρέπει να επεκταθεί και στις μεθόδους για την άσκηση οικονομικών δραστηριοτήτων στο Διαδίκτυο, εφόσον υλοποιούνται μέσω προγράμματος Η/Υ που πληροί τις προϋποθέσεις της κατοχύρωσης ως εφεύρεσης.

288. Βλ. επί τούτου και απόφ. 15.11.2006, υπόθ. T 154/2004, Estimating sales activity/Duns Licensing Associates, όπου κρίθηκε ότι η συγκέντρωση και επεξεργασία δεδομένων στα πλαίσια μεθόδου επιχειρηματικής έρευνας δεν προσδίδει σε αυτήν τεχνικό χαρακτήρα, εφόσον δεν συνεισφέρει στην επίλυση τεχνικού προβλήματος: απόφ. 13.12.2006, υπόθ. T 1227/2005, Schaltkreissimulation I/Infineon technologies AG.

289. Όπως καλείται η αποθήκευση τοπικών ρυθμίσεων μίας ιστοσελίδας πχ επιλογή γλώσσας.

290. Βλ. για την τύχη του ίδιου διπλώματος σε ΗΠΑ και Καναδά, κατωτ. υπό Κεφ. Γ', 2.5.2.2.

δραστηριότητα, στοιχεία, ιδίως ο τεχνικός χαρακτήρας, που πρέπει να συνάγονται από την συνολική αξιολόγηση της αξιούμενης εφεύρεσης²⁹¹. Το αποτέλεσμα αυτής της νομολογιακής πρακτικής, την οποία καθιέρωσε το ΕΓΔΕ, ερμηνεύοντας κατά τελεολογική διαστολή το άρ. 52§2 της Σύμβασης του Μονάχου, είναι η χορήγηση μέχρι σήμερα πάνω από 30.000 δ.ε. που σχετίζονται με/εφαρμόζονται σε (computer-implemented inventions) ή αποτελούν προγράμματα Η/Υ²⁹².

Ο ΟΒΙ ακολουθώντας την ερμηνευτική αυτή προσέγγιση του ΕΓΔΕ²⁹³, έχει απονεμίσει πλήθος δ.ε., τα οποία αφορούν μία μέθοδο ή ένα προϊόν, η χρήση ή εφαρμογή των οποίων προϋποθέτουν ή περιλαμβάνουν την χρήση Η/Υ, χωρίς ωστόσο να φτάσει στο σημείο να κατοχυρώσει ένα πρόγραμμα “ως τέτοιο”, αφού εξάλλου η σχετική “δικλείδα” του “αυτό καθαυτό” του άρ. 52§2 της Σύμβασης του Μονάχου, δεν συμπεριλήφθηκε στον Ελληνικό Ν²⁹⁴.

2.5.2.2. ΗΠΑ

Η κατάσταση ως έχει διαμορφωθεί σήμερα στις ΗΠΑ αναγνωρίζει τα προγράμματα Η/Υ ως κατοχυρώσιμα “προϊόντα” της τεχνολογίας²⁹⁵, χρησιμοποιώντας πολύ πιο “χαλαρά” κριτήρια σε σχέση με αυτά της Ηπειρωτικής νομολογίας. Περαιτέρω, το ζήτημα έχει πλέον μετατοπιστεί από την κατοχύρωση του software με δ.ε. στην κατοχύρωση επιχειρηματικών μεθόδων (business methods), δηλ. “μεθόδων που αφορούν κοινωνικές, οικονομικές και διαπροσωπικές σχέσεις”²⁹⁶.

Τη δεκαετία 1960-1970 το ΑΓΔΕ, μέσω των Οδηγιών του για εφευρέσεις που σχετίζονται με Η/Υ του 1968, αρνείτο ρητά την κατοχύρωση των προγραμμάτων Η/Υ είτε ως υλικών φορέων δεδομένων είτε ως μεθόδων, θεωρώντας τα ως “οδηγίες προς το ανθρώπινο πνεύμα”. Το Δικαστήριο Προσφυγών δ.ε. σε αρκετές περιπτώσεις προσπάθησε να ερμηνεύσει τελεολογικά τις ως άνω Οδηγίες εισάγοντας κριτήρια κατοχυρωσιμότητας²⁹⁷, όμως το Ανώτατο Δικαστήριο δεν ήταν πρόθυμο να ακολουθήσει την ίδια στάση. Χαρακτηριστικές της τότε αρνητικής του θέσης είναι οι αποφάσεις επί των υποθέσεων *Gottschalk V Benson*²⁹⁸ και *Parker V Flook*²⁹⁹.

291. Βλ. ανωτ. σημ. 275 και την τελευταία έκδοση των Οδηγιών του ΕΓΔΕ (2010) προς τους εξεταστές, <http://www.epo.org/patents/law/legal-texts/html/guix/e/index.htm> http://www.epo.org/patents/law/legal-texts/html/guix/e/c_iv_2_3_6.htm (όσον αφορά στα προγράμματα Η/Υ).

292. Εκ των οποίων το 75% αφορούσε μη Ευρωπαϊκές επιχειρήσεις. Βλ. *Παναγιωτίδου*, (2002), 81.

293. Ορθά κατά τις *Παναγιωτίδου* (2002), 75· *Κανελλοπούλου-Μπότη* (2004), 105.

294. Βλ. όμως επί τούτου ανωτ. υπό Κεφ. Β', 2.5.1., όπου άποψη *Μαρίνου*, *Παναγιωτίδου* και *Χριστοδούλου*.

295. Βλ. ενδεικτικά Παράρτημα ΙΙ, ΙΙ.3, από το οποίο προκύπτει ότι τα χορηγηθέντα δ.ε. άγγιξαν μόνο για το 2004 τις 145.000. Βλ. ακόμα στο ίδιο Παράρτημα, ΙΙ.4., που αποδίδει την αύξουσα πορεία χορήγησης τέτοιων διπλωμάτων και ΙΙ.5., όπου γίνεται αντιπαραβολή με τον συνολικό αριθμό απονομής διπλωμάτων.

296. “Όπως για παράδειγμα είναι οι μέθοδοι αξιολόγησης περιουσιακών στοιχείων, οι διαφημιστικές μέθοδοι, οι μέθοδοι εκπαίδευσης και οι μέθοδοι επιλογής υποψηφίων για θέσεις εργασίας”. Βλ. *Μαργέλλου*, Ευρωπαϊκό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας. Η έννοια της εφεύρεσης και του νέου, 2005, 44, υποσ. 51, η οποία καταλήγει (2005, 45) ότι η κατοχύρωσή τους με δ.ε. θα σήμαινε “την αλλοίωση της κεντρικής ιδέας του δ.ε. που έχει δημιουργηθεί για να προστατεύει τεχνικές/τεχνολογικές λύσεις”.

297. Συγκεκριμένα ειπώθηκε πως όταν ο Η/Υ μέσω του προγράμματος επιτελεί συγκεκριμένη λειτουργία, ώστε να καθίσταται “νέο μηχανήμα”, πρέπει να γίνεται δεκτό πως οι σχετικές με αυτό “αξιώσεις” έχουν καθόλα νόμιμο περιεχόμενο.

298. Απόφ. US Supreme Court 20.11.1972, υπόθ. *Gottschalk V Benson*, 409 U.S. 63.

299. Απόφ. US Supreme Court 22.6.1973, υπόθ. *Parker V Flook*, 437 U.S. 584, 198 USPQ 193.

Το 1980 όμως το Δικαστήριο μετέβαλε την προαναφερόμενη στάση του και για πρώτη φορά στην υπόθεση *Diamond V Diehr*³⁰⁰, έκρινε ότι μπορεί να θεωρηθεί εφεύρεση μία μέθοδος για την οποία απαιτείται η χρήση Η/Υ, θέση η οποία έγινε ξεκάθαρη την επόμενη δεκαετία. Το Federal Circuit, το άλλο δηλ. Ανώτατο Δικαστήριο εκτός από το Supreme Court, σε θέματα δ.ε., “ξεκαθάρισε” ότι μία εφεύρεση πρέπει να εξετάζεται στο σύνολό της, ώστε αν αποτελεί στην ουσία έναν αλγόριθμο να μην μπορεί να κατοχυρωθεί, αν όμως βασίζεται σε πρόγραμμα, το οποίο ενσωματούμενο σε μία συσκευή ή ως μέσο εκτέλεσης μίας μεθόδου, οδηγεί στην εμφάνιση χρήσιμου αποτελέσματος, να δύναται να κατοχυρωθεί³⁰¹. Στην υπόθεση *In re Lowry*³⁰², προσέδωσε χαρακτήρα εφεύρεσης στην “μνήμη” Η/Υ που περιείχε δομημένα δεδομένα, δεχόμενη ότι η υλική ενσωμάτωση άλλως μη κατοχυρώσιμων δεδομένων, μπορεί να τα καταστήσει “προϊόντα” δ.ε. Η υπόθεση ωστόσο που παγίωσε την κατοχυρωσιμότητα των προγραμμάτων, “άνοιξε” δε το δρόμο για την κατοχύρωση επιχειρηματικών μεθόδων είναι η *State Street Bank & Trust V Signature Financial Group* του 1998³⁰³. Το Δικαστήριο διατύπωσε ως κριτήριο κατοχυρωσιμότητας ενός προγράμματος ή μίας μεθόδου το να επιφέρει αποτέλεσμα “χρήσιμο, συγκεκριμένο και απτό” (“useful, concrete and tangible”).

Όσον αφορά στις Διαδικτυακές ευρεσιτεχνίες-επιχειρηματικές μεθόδους, ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει στο δ.ε. που χορηγήθηκε το 1998 στην μέθοδο τιμολόγησης και αγοράς υπηρεσιών, που διενεργείτο από την ιστοσελίδα *priceline.com*³⁰⁴, παράβαση μάλιστα της οποίας ισχυριζέτο η *priceline* ότι συνιστούσε η υπηρεσία *Expedia "Price Matcher"* της Microsoft σε αγωγή που είχε ασκήσει κατά της τελευταίας το 1999³⁰⁵. Επίσης, στο “πατεντάρισμα” του “1 click-shopping” της Amazon το 1999³⁰⁶, το οποίο της έδωσε τη δυνατότητα να ενάγει την ανταγωνίστριά της Barnes & Noble επειδή χρησιμοποιούσε παρόμοιο με το “πατενταρισμένο” της σύστημα online αγορών-πληρωμών³⁰⁷. Στον Καναδά ωστόσο η αντίστοιχη αίτησή της περί χορήγησης δ.ε. απορρίφθηκε³⁰⁸.

300. Απόφ. US Supreme Court 3.3.1981, υπόθ. *Diamond V Diehr*, 450 U.S. 175.

301. Βλ. απόφ. US Court of Appeals for the Federal Circuit 12.3.1992, υπόθ. *Arrhythmia Technology V Corazonix Corp*, 1992, 958 F 2d 1053, 22 USPQ 2d 1033· απόφ. US Court of Appeals for the Federal Circuit 11.8.1994, υπόθ. *In re Warmerdam*, 33 F 3d 1354, 31 USPQ 2d 1754· Πρβλ. ανωτ. σημ. 275, 291.

302. Απόφ. US Court of Appeals for the Federal Circuit 26.8.1994, υπόθ. *In re Lowry*, 32 F 3d 1579, 32 USPQ 2d 1031. Πρβλ. απόφ. US Court of Appeals for the Federal Circuit 1996, υπόθ. *In re Beauregard*, 53 F 3d 1583.

303. Απόφ. US Court of Appeals for the Federal Circuit 23.7.1998, υπόθ. *State Street Bank & Trust V Signature Financial Group*, 149 F. 3d 1368, USPQ 2d 1596. Για ανάλυση αυτής, βλ. *Hadley/Hahm/Harding/Lee/Meeks/Polidi*, *State Street Bank & Trust V Signature Financial Group*, 2000, διαθέσιμο σε: <http://www.law.cornell.edu>. Πρβλ. απόφ. US Court of Appeals for the Federal Circuit 14.4.1999, υπόθ. *AT & T V Excel communications Inc*, 172 F 3d 1352.

304. Συνίστατο σε πρόταση του ιδίου του καταναλωτή και πιθανή αποδοχή της από την αντισυμβαλλόμενη εταιρία (κυρίως αεροπορική εταιρία, ξενοδοχειακή μονάδα ή εταιρία πώλησης αυτοκινήτων).

305. Τελικά, η υπόθεση αυτή συμβιβάστηκε μεταξύ των δύο εταιριών. Βλ. αναλυτικά, <http://www.cptech.org/ip/business/ipurchasing.html>.

306. Βλ. γενικά *Stern*, *Amazon's one click patent loses its teeth*, 2001, docs.law.gwu.edu· *Osborne*, *Real issue with amazon's 1 click patent is business method patentability, not prior art*, 2010, <http://www.iposgoode.ca>.

307. Η υπόθεση έκλεισε με συμβιβασμό, για το χορηγηθέν όμως δίπλωμα διατάχθηκε επανεξέταση το 2006, η οποία ολοκληρώθηκε υπέρ της Amazon τον Μάρτιο του 2010.

308. Βλ. σχετικά *McCourt/Fan*, *Canadian Patent Appeal Board rejects Amazon's one-click business method*

Τη δεκαετία του 2000, οι δικαστικές κρίσεις επικεντρώθηκαν επί του ζητήματος της κατοχυρωσιμότητας ή μη των επιχειρηματικών μεθόδων, εμπεριεχόμενες μάλιστα σε αντικρουόμενες μεταξύ τους αποφάσεις. Στην υπόθεση *In re Comiskey*³⁰⁹ του 2007 το Federal Circuit έκρινε ότι “αξιώσεις” που είχαν ως περιεχόμενο την υποχρεωτική διαιτησία από συμβάσεις, δεν μπορούσαν να κατοχυρωθούν με δ.ε. Στην ίδια υπόθεση, το Δικαστήριο επανέλαβε τη γνωστή από το παρελθόν διάκριση των “αξιώσεων” που αναφέρονται αποκλειστικά σε πνευματική διεργασία, οι οποίες δεν κατοχυρώνονται, μολονότι μπορούν να καταστούν κατοχυρώσιμες αν σε αυτές συμπεριλάβουμε την χρήση κάποιου είδους συσκευής³¹⁰.

Στην υπόθεση *In re Bilski*³¹¹, το Δικαστήριο για να κρίνει επί της κατοχυρωσιμότητας μίας επιχειρηματικής μεθόδου, προέβη στη διατύπωση ενός τεστ δύο σταδίων, το οποίο θεωρεί ως το μοναδικό, του επονομαζόμενου τεστ “μηχανής-μετασχηματισμού” (“machine-transformation test”), σύμφωνα με το οποίο για να κριθεί μία μέθοδος κατοχυρώσιμη πρέπει 1. να είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με συγκεκριμένη μηχανή ή συσκευή ή 2. να μετασχηματίζει ένα συγκεκριμένο αντικείμενο σε μία διαφορετική κατάσταση ή πράγμα³¹². Το Δικαστήριο ωστόσο απέφυγε να απαντήσει στο κατά πόσο ένα λογισμικό που εφαρμόζεται σε υπολογιστή θεωρείται “συνδεδεμένο” με αυτό (κατά το 1^ο κριτήριο του τεστ) ή με άλλα λόγια αν ο Η/Υ πληροί την έννοια της “συγκεκριμένης μηχανής ή συσκευής” του εν λόγω κριτηρίου, διατυπώνοντας ρητά τη θέση ότι δεν αποκλείεται ένας Η/Υ γενικής χρήσης να μην επαρκεί για την πλήρωση της σχετικής προϋπόθεσης. Μάλιστα υιοθέτησε την άποψη ότι για να κριθεί μία επιχειρηματική μέθοδος κατοχυρώσιμη, θα πρέπει να πηγάζει σαφώς από την “αξίωσή” της ότι επενεργεί, μέσω του λογισμικού, στον φυσικό κόσμο κατά τρόπο απτό και όχι απλά ως αφηρημένη ιδέα.

Ακολούθησαν (2008-2009) οι υποθέσεις *Ex Parte BO LI*³¹³, στην οποία το Συμβούλιο έκρινε πως μία μέθοδος είναι κατοχυρώσιμη εφόσον, περιγράφεται στην “αξίωσή” της ότι επενεργεί σε εκτελέσιμο σε Η/Υ μέσο, *Ex Parte Halligan*³¹⁴, στην οποία κρίθηκε ότι η επενέργεια στο hardware

patent, 2009, www.torys.com: *Du Pont-Thibodeau*, The patentability of business methods in Canada: The case of Amazon.com's 1-click technology, 2010, <http://www.iposgoode.ca>.

309. Απόφ. Απόφ. US Court of Appeals for the Federal Circuit 20.9.2007, υπόθ. *In re Comiskey*, 499 F 3d 1365, 84 USPQ 2d 1670. Εξίσου αρνητική και η προγενέστερη (13.4.1994) απόφ. του ιδίου δικαστηρίου στην υπόθ. *In re Schrader*, 22 F 3d 290, 30 USPQ 2d 1455.

310. Αντίθετη επί τούτου η απόφ. ΕΓΔΕ 19.3.1992, υπόθ. T 854/1990, IBM, σύμφωνα με την οποία ο χαρακτήρας μίας επιχειρηματικής μεθόδου δεν αναιρείται αν κάποιο στάδιο αυτής απαιτεί την χρήση τεχνικής συσκευής.

311. Απόφ. US Court of Appeals for the Federal Circuit, 30.10.2008, υπόθ. *In re Bilski*, 545 F.3d 943, 88 USPQ2d 1385. Για ανάλυση αυτής, βλ. *Heckadon*, The patentability of software and business methods after *In re Bilski*, 2009, <http://www.gordonrees.com>.

312. Όστε “αποποιήθηκε” τόσο το προγενέστερο κριτήριο της ύπαρξης “χρήσιμου, συγκεκριμένου και απτού αποτελέσματος” που είχε προκύψει από την υπόθ. *State Street Bank & Trust V Signature Financial Group*, όσο και το ακόμα παλαιότερο από την τελευταία, τεστ των υποθ. *In re Freeman* (US Court of Customs and Patent Appeals 30.3.1978, 573 F 2d 1237, CCPA 1978)-*In re Walter* (US Court of Customs and Patent Appeals 5.8.1982, 618 F 2d 758, CCPA 1980) και *Abele* (US Court of Customs and Patent Appeals 27.3.1980, 684 F 2d 902, CCPA 1982), σύμφωνα με το οποίο πρέπει σε πρώτο στάδιο να διαπιστώνεται αν η “αξίωση” αναφέρεται σε αλγόριθμο και αν ναι, σε δεύτερο στάδιο, να διαπιστώνεται αν ο αλγόριθμος βρίσκει εφαρμογή με οποιοδήποτε τρόπο σε στοιχεία του φυσικού κόσμου ή στάδια της διαδικασίας/μεθόδου.

313. Απόφ. US Board of Patent Appeals and Interferences 6.11.2008.

314. Απόφ. US Board of Patent Appeals and Interferences 24.11.2008.

πρέπει να προκύπτει λεπτομερώς και δεν αρκεί η απλή αναφορά στην “αξίωση” ότι πρόκειται για πρόγραμμα που εφαρμόζεται σε Η/Υ³¹⁵ και Ex Parte Koo³¹⁶, στην οποία επαναλήφθηκε η θέση του “machine-transformation test”, δηλ. ότι η προς κατοχύρωση μέθοδος πρέπει να επιφέρει αλλαγή ενός αντικειμένου στον φυσικό κόσμο. Στην υπόθεση Classen Immunotherapies V Biogen IDEC³¹⁷ κρίθηκε ότι η “ανοσοποίηση” ενός ζώου δεν πληροί το transformation test³¹⁸, ενώ στην Ex Parte Cornea-Hasegan κρίθηκε ότι μέθοδος που χρησιμοποιεί software δεν καθίσταται άνευ ετέρου κατοχυρώσιμη, αν δεν επενεργεί στον φυσικό κόσμο. Τέλος, στην υπόθεση Prometheus V Mayo³¹⁹, το ΑΓΔΕ αρνήθηκε να χορηγήσει δ.ε. σε μέθοδο η οποία εστίαζε στην παρακολούθηση της θεραπευτικής επενέργειας ενός φαρμάκου στον ανθρώπινο οργανισμό.

Στην τελευταία σχετική υπόθεση Bilski V Kappos³²⁰, το Ανώτατο Δικαστήριο ανέτρεψε σε ένα βαθμό την “ετυμηγορία” της προηγούμενης απόφασης (In re Bilsky) του Federal Circuit. Συγκεκριμένα, σε αντίθεση με το Federal Circuit, διατύπωσε την θέση ότι το τεστ “μηχανής-μετασχηματισμού” δεν είναι το μοναδικό για να καθορίσει την κατοχυρωσιμότητα μίας μεθόδου, αλλά ότι θα πρέπει να χρησιμοποιείται σαν σχετική “χρήσιμη και σημαντική ένδειξη” (“useful and important clue”), χωρίς όμως να καταλήγει δυνάμει ποιού τεστ ή με ποιά κριτήρια πρέπει να διαπιστώνεται αν μία μέθοδος καταλαμβάνει ή όχι μία αφηρημένη ιδέα, που απετέλεσε τον λόγο για τον οποίο η μέθοδος Bilski³²¹ κρίθηκε μη κατοχυρώσιμη.

Από τα ανωτέρω συνάγεται, ότι μολοντί στις ΗΠΑ το λογισμικό είναι ένα καθόλα κατοχυρώσιμο “προϊόν”, η νομολογία στασιάζει ως προς τα εκάστοτε κριτήρια που χρησιμοποιεί για να το αιτιολογήσει, πολύ δε περισσότερο όσον αφορά στο θέμα της κατοχύρωσης των επιχειρηματικών μεθόδων, όπου το τοπίο παραμένει ακόμα “θολό”, με τις τελευταίες αποφάσεις να θεωρούν κατοχυρώσιμες όσες μεθόδους, μέσω της επενέργειάς τους σε κάποιο υλικό φορέα, προκαλούν μία μεταβολή στον φυσικό κόσμο.

315. Αντίθετη η προγενέστερη απόφ. του US Board of Patent Appeals and Interferences 12.6.2001, υπόθ. Ex Parte Bowman, 61 USPQ 2d 1669, η οποία αρκούσαν στην εκτέλεση μίας εφεύρεσης στον Η/Υ και διατύπωνε το μεμονωμένο κριτήριο η προς κρίση μέθοδος να εφαρμόζεται, εμπεριέχει, χρησιμοποιεί ή εξελίσσει τις “τεχνολογικές τέχνες” (“technological arts”), το οποίο ως μη προβλεπόμενο στο Ν. κατερρίφθη στην μεταγενέστερη απόφ. του ως άνω Συμβουλίου εφέσεων της 20.4.2004 στην υπόθ. Ex Parte Lundgren.

316. Απόφ. US Board of Patent Appeals and Interferences 26.11.2008.

317. Απόφ. US Court of Appeals for the Federal Circuit 19.12.2008, υπόθ. Classen Immunotherapies V Biogen IDEC, F Appx. 866, 2008 WL 5273107.

318. Κρίση λανθασμένη κατά τον *Heckadon*, The Patentability of Software and Business Methods after in Re Bilski, 2009, <http://www.gordonrees.com>.

319. Απόφ. US Court of Appeals for the Federal Circuit 16.9.2009, υπόθ. Prometheus Labs. Inc. V. Mayo Collaborative Services, 581 F 3d 1336.

320. Απόφ. US Supreme Court 28.6.2010, υπόθ. Bilski V Kappos, No 08-964. Για ανάλυσή της, βλ. *Barclay*, Bilski v. Kappos: The Supreme Court declines to prohibit business method patents, 2010, <http://www.eff.org>.

321. Η οποία αποσκοπούσε στο να εξηγήσει πώς οι συμβαλλόμενοι σε αγοραπωλησίες προϊόντων στην αγορά ενέργειας μπορούν να προστατευθούν έναντι του κινδύνου των μεταβολών των τιμών. Η μέθοδος Bilsky ειδικότερα κρίθηκε μη κατοχυρώσιμη, καθώς “δεν εφαρμόζεται σε συγκεκριμένη συσκευή, επιλύει καθαρά μαθηματικό πρόβλημα και προσπαθεί να μονοπωλήσει μία αφηρημένη ιδέα”.

2.6. Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της νομικής προστασίας κατά το Δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας και κατά το Δίκαιο της ευρεσιτεχνίας

Όπως έχουμε ήδη αναλύσει σε προηγούμενη θέση³²², η επιλογή του Δικαίου της Π.Ι. ως του αρμόζοντος προστατευτικού πλαισίου για τα προγράμματα Η/Υ, δεν υπήρξε αυτονόητη, ακόμα δε και σήμερα “δοκιμάζεται”, με την ολοένα και αυξανόμενη, νομολογιακά διαπλασθείσα³²³, εισχώρηση του δικαίου της ευρεσιτεχνίας στον ως άνω “κύκλο” των προστατευτικών διατάξεων του software. Μολονότι όμως η προαναφερόμενη επιλογή, δεν υπήρξε αυτονόητη, θεωρήθηκε μάλλον η πιο ενδεδειγμένη λόγω του ευέλικτου χαρακτήρα της, που, όπως έχει συναχθεί από την εμπειρία του παρελθόντος³²⁴, την κατέστησε ικανή να ανταποκριθεί στις εκάστοτε τεχνολογικές εξελίξεις.

Η ως άνω επιλογή καταρχάς εκπορεύτηκε από καθαρά πρακτικούς λόγους, που έγκεινται στο ότι της θέσπισης της Οδηγίας 91/250 προηγείτο η σχετική πρόβλεψη της Σύμβασης της Βέρνης περί εξομοίωσης των προγραμμάτων Η/Υ με λογοτεχνικά έργα. Η συμπύρεση της Οδηγίας με το ήδη διαμορφωμένο αυτό καθεστώς προστασίας, σήμανε πρακτικά, αφενός ότι δεν απαιτείτο η έκδοση νέας Δ.Σ.³²⁵ και αφετέρου συνέτεινε στην καθιέρωση “κλίματος” ασφάλειας δικαίου, που δημιουργείται από την ομοιόμορφη ρύθμιση του θέματος σε όσο το δυνατόν ευρύτερη “κλίμακα” από άποψη δεσμευομένων και περιεχομένου. Επιπλέον, ήδη πριν την υιοθέτηση της Οδηγίας, η προστασία των προγραμμάτων Η/Υ με το δίκαιο της Π.Ι., αποτελούσε γεγονός σε πολλές Ευρωπαϊκές χώρες είτε λόγω ύπαρξης σχετικής νομοθετικής ρύθμισης (Ηνωμένο Βασίλειο³²⁶, Γαλλία, Γερμανία) είτε λόγω νομολογιακής διάπλασης (Ελλάδα³²⁷).

Περαιτέρω, η Π.Ι. εμφανίζει σχετικά “χαλαρές” προϋποθέσεις ένταξης στην προστασία της, αφού, απαιτώντας μόνο την πρωτοτυπία του έργου, το προστατεύει ήδη από τη γένεσή του, χωρίς την συνδρομή καμίας άλλης προϋπόθεσης και χρονοβόρας ή/και δαπανηρής διαδικασίας³²⁸. Λόγω δε αυτής της ανυπαρξίας αυστηρότητας των προϋποθέσεων προστασίας της, εμφανίζει την προσαρμοστικότητα και ευελιξία, που αρμόζει σε κλάδο υποκείμενο στην τεχνολογική ανάπτυξη, όπως είναι αυτός της Πληροφορικής επιστήμης.

Εξάλλου, η Π.Ι. αρμόζει και από δικαιιοπολιτική άποψη στα “προϊόντα” της ψηφιακής εποχής, όπως στα προγράμματα Η/Υ, αφού, κατά βασική της αρχή, προστατεύει την εκάστοτε έκφραση μίας ιδέας και όχι την ιδέα καθαυτή. Η ιδέα πρέπει να παραμένει ελεύθερη για να δίνει το έναυσμα περαιτέρω εξέλιξής της, με απώτερο στόχο την πολιτιστική ανάπτυξη. Το “πνεύμα” αυτό

³²². Βλ. ανωτ. υπό Κεφ. Β', 2.1.

³²³. Βλ. ανωτ. υπό Κεφ. Β', 2.5.2.

³²⁴. Οπτικοακουστικά έργα, τηλεόραση κλπ. Βλ. *Nikulainen*, Open source software: Why is it there and will it stick around?, 2004, 145, <http://papers.ssrn.com>.

³²⁵. Όπως θα απαιτείτο, εάν επελέγετο η sui generis προστασία. Βλ. *Κριθαρά*, *Digesta* 2004, 253 επ.

³²⁶. Βλ. ειδικότερα, *Lai*, The Copyright protection of computer software in the United Kingdom, 2000 *Kolb*, Protection of Computer Software σε: *Edwards/Waelde* (επιμ.), *Law and the Internet*, (2009³), 335 επ.

³²⁷. Βλ. ανωτ. σημ. 204.

³²⁸. Μάλιστα σε αντίθεση με την ευρεσιτεχνία η οποία είναι, θα μπορούσαμε να πούμε, “δικαίωμα τοπικής εμβέλειας”, επεκτείνεται δηλ. μόνο εκεί που ζητείται η χορήγηση διπλώματος, το δικαίωμα επί του λογοτεχνικού έργου αναγνωρίζεται σε όλες τις συμβαλλόμενες χώρες της Σύμβασης της Βέρνης και της Συμφωνίας TRIPS.

της ελεύθερης κυκλοφορίας των ιδεών, κρίθηκε το καταλληλότερο για τα τεχνολογικά επιτεύγματα, τα οποία πρέπει να “καλλιεργούνται” σε “περιβάλλον” που τους επιτρέπει διαρκώς να μετεξελίσσονται, ώστε να προσαρμόζονται στην ραγδαία ταχύτητα των εξελίξεων, η δε ελεύθερη διακίνηση των ιδεών στις οποίες βασίζονται, να “τροφοδοτεί” με την σειρά της τις εξελίξεις αυτές σε ένα αέναο “κύκλο” δημιουργικότητας. Η παραπάνω ιδεολογία περί της ελευθερίας διακίνησης των ιδεών, της ελευθερίας πρόσβασης στη γνώση και της συμμετοχής ή τουλάχιστον της δυνατότητας συμμετοχής της ολότητας στο συλλογικό πνευματικό “προϊόν”, με στόχο και αποτέλεσμα τη διαρκή εξέλιξη των επιστημών και του πολιτισμού, αποτελεί την κύρια “θέση” της “κοινότητας” του λογισμικού ανοιχτού κώδικα³²⁹.

Περαιτέρω η “πατεντοποίηση” των προγραμμάτων Η/Υ, θεωρείται³³⁰ ότι πλήττει την εφευρετικότητα και γενικότερα τη δραστηριότητα των μεμονωμένων δικαιούχων και των ΜΜΕ, αφού με την επικράτηση του δόγματος-συστήματος “first to file” αντί του “first to invent” και δεδομένου του υψηλού κόστους της υποβολής αίτησης δ.ε.³³¹ και του αβέβαιου χαρακτήρα της³³², μόνο μεγάλες επιχειρήσεις αναμένεται να “κινούνται” προς αυτή την κατεύθυνση.

Ειδικότερα, οι μεμονωμένοι δικαιούχοι και οι ΜΜΕ, ιδίως με πολυκρατική κατοχύρωση, είναι πρακτικά σχεδόν αδύνατο να παρακολουθούν διασυννοριακά τα τεκταινόμενα, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να διαπιστώσουν τις παραβιάσεις των δ.ε. τους που λαμβάνουν χώρα, ώστε να κινηθούν νομικά σε βάρος των παραβατών. Επιπλέον η γνώση απ’ αυτούς όλων των δ.ε. που έχουν χορηγηθεί, είναι και πάλι πρακτικά σχεδόν ανέφικτη, ώστε να ελλοχεύει ο κίνδυνος οι ίδιοι να υποπέσουν σε αθέλητες ή συμπτωματικές παραβιάσεις, οι οποίες εγκυμονούν, εφόσον διαπιστωθούν, χρονοβόρους και δαπανηρούς νομικούς αγώνες εις βάρος τους. Μάλιστα κάτι τέτοιο είναι ιδιαίτερα εύκολο και λόγω της πληθώρας των αλληλοκαλυπτόμενων δ.ε., των επονομαζόμενων “patent thickets” (“συστάδων πατεντών”).

Το αποτέλεσμα αυτής της “νοσηρής” κατάστασης, είναι γύρω από τις “πατέντες” να έχει “στηθεί” μία βιομηχανία κερδοσκοπίας, όπου μεγάλες επιχειρήσεις δημιουργούν χαρτοφυλάκια δ.ε., με σκοπό την σύναψη συμφωνιών cross-licensing μεταξύ τους, δηλ. συμφωνιών αμοιβαίας αδειοδότησης. Επιπλέον επιδίδονται στη δημιουργία “patent pools”, δυνάμει των οποίων αδειοδοτούν μαζί τις “πατέντες τους”, προβαίνουν σε συμβιβαστικές συμφωνίες στην περίπτωση

329. Υπό την ιδεατή τουλάχιστον μορφή του free software, στην οποία η διακίνηση των ιδεών και η πρόσβαση σε αυτές γίνεται χωρίς οποιοδήποτε αντίτιμο, ώστε να είναι κυριολεκτικά “ελεύθερη”. Κατά τον Παπακωνσταντίνου μάλιστα, (2006), 232, αυτό αποτελεί κατ’ ουσίαν και αποκλειστικά το ΕΛ/ΛΑΚ. Αναλυτικά για το λογισμικό ανοιχτού κώδικα, βλ. κατωτ. υπό Κεφ. Γ’.

330. Βλ. ενδεικτικά Stallman, Software patents-Obstacles to software development, 2002, <http://www.gnu.org>.

331. Από άλλη θέση έχουμε ήδη αναφέρει ότι το κόστος της χορήγησης δ.ε. στην Ευρώπη αγγίζει τις 20.000 €, χρονικά δε η απονομή του κυμαίνεται στα 3-6 χρόνια. Το υψηλό κόστος οφείλεται στο μέχρι τούδε ισχύον σύστημα των πολλαπλών μεταφράσεων, σύστημα το οποίο θα ανατραπεί εφόσον ισχύσει τελικά ο Καν. για το Κοινοτικό δ.ε. και ο συμπληρωματικός αυτού Καν. για τις μεταφράσεις, για τις Προτάσεις των οποίων βλ. ανωτ. υπό Κεφ. Β’, 2.5.1. Ο μέσος χρόνος απονομής ανέρχεται σε 3 ½ χρόνια και στις ΗΠΑ. Λόγω όμως αυτής της καθυστέρησης στην απονομή των δ.ε. σε έναν τομέα, ο οποίος υποβάλλεται σε διαρκείς “ανατροπές” και δεδομένης της δημοσιοποίησης της εφεύρεσης, που θα έχει κατά τον χρόνο απονομής του διπλώματος, ήδη συντελεστεί, η χρησιμότητα των δ.ε. για τους δικαιούχους τίθεται εν αμφιβόλω.

332. Μέσω της διαδικασίας ενστάσεων που προβλέπεται στην Ευρώπη και της διαδικασίας επανεξέταξης των ΗΠΑ.

αλληλοπαραβιάσεων τους και δημιουργούν συμπεφωνημένα standards, πλήττοντας τον ανταγωνισμό (πχ συμφωνία κόστους-“price fixing”). Χαρακτηριστικό δε της “δύναμης” που παρέχουν τέτοιες συμφωνίες είναι το γεγονός ότι ακόμα και εταιρίες ανοιχτού λογισμικού, όπως η Red Hat, προσφεύγουν στην κατοχύρωση “πατεντών” για να μπορούν να συμμετέχουν σε αυτές, ώστε να διατηρήσουν την αυτονομία και ελευθερία τους έναντι των εταιριών “κλειστού” λογισμικού³³³. Μέσω των τακτικών όμως που περιγράψαμε δημιουργείται μία “κλειστή λέσχη” επιχειρήσεων, ικανών να εκμεταλλευτούν την τεχνολογία³³⁴.

Παρατηρείται δε, τέλος, και το φαινόμενο να δημιουργούνται εταιρίες, οι οποίες έχουν σαν αποκλειστικό σκοπό να κερδοσκοπήσουν από τις άδειες χρήσης δ.ε. και μέσω σχετικών δικαστικών αγώνων, ουδεμία δε σχέση έχουν με την προαγωγή της καινοτομίας. Οι εταιρίες αυτές χρησιμοποιούν την πρακτική των “υποβρυχίων πατεντών”, δηλ. κατοχυρώνουν λογισμικό, το αφήνουν “ποντισμένο” για 18 μήνες, φροντίζοντας στο μεταξύ αφενός να μη διαρρεύσει η κατοχύρωσή του και αφετέρου να διαδώσουν την χρήση του, πχ με το να προτείνουν στα σώματα τυποποίησης την καθιέρωση προτύπων που να χρησιμοποιούν την συγκεκριμένη προσέγγιση, ώστε όταν αυτό έχει γίνει ευρέως γνωστό, δημοσιοποιούν την “πατέντα” και ασκούν αγωγές στους χρήστες, οι οποίοι θα είναι μάλιστα πλέον εξαρτώμενοι από το “προϊόν” τους. Άλλες πάλι εταιρίες, οι οποίες συνήθως δεν σχετίζονται με την πληροφορική, γνωστές και ως “patent parasites” ή συνηθέστερα “patent trolls”, αγοράζουν προς εκμετάλλευση υπάρχουσες “πατέντες” σαν επένδυση³³⁵.

Στον αντίποδα όμως αυτών, οι υποστηρικτές της “ευρεσιτεχνοποίησης” του λογισμικού προβάλλουν ότι: 1. Η Δ.Σ. της Βέρνης, που χαρακτηρίζει τα προγράμματα “έργα λόγου” και ιδίως του Μονάχου, που αποκλείει τη δυνατότητα κατοχύρωσής τους ως εφευρέσεις, χρονολογούνται πριν την επικράτηση των Η/Υ στην ανθρώπινη καθημερινή πραγματικότητα, ώστε δεν μπορούσαν να είχαν προβλέψει την σημερινή τους εξέλιξη, εξ ου και είναι αναχρονιστικές, μη ανταποκρινόμενες στην σύγχρονη “ψηφιακή επανάσταση”, 2. η ευρεσιτεχνία συμβάλλει τόσο στην επιστημονική όσο και στην οικονομική ανάπτυξη ενός κλάδου ή/και μίας Χώρας, ενώ λειτουργεί παράλληλα σε όφελος της κοινωνίας και του επιστημονικού και εν γένει πολιτισμού³³⁶. Ειδικότερα,

333. Βλ. http://www.novell.com/docrep/2008/12/Collaboration_Roadmap_White_Paper_FINAL_en.pdf, όπου η συμφωνία του 2006 της εταιρίας ΕΛ/ΛΑΚ Novell με την Microsoft: *Guadamuz*, The Software patent debate, Journal of Intellectual Property law and practice, 2006, 196, όπου σχετική αναφορά στο πλήθος των σχετικών συμφωνιών των εταιριών ΕΛ/ΛΑΚ: *Lénéque/Ménière*, Copyright versus patents: The open source software legal battle, 2007, 38 επ, www.cerna.ensmp.fr.

334. Βλ. *Shapiro*, Navigating the patent thicket: cross licenses, patent-pools and standard-setting, 2000, <http://www.escholarship.org>: *Κανελλοπούλου-Μπότη* (2004), 111: *Dapp/Bernaer*, Hot debate about chilling effects: Do software patents hamper free/open source software development?, 2009, 9, <http://papers.ssrn.com>.

335. Βλ. *Macdonald*, Beware of the troll, 2005, <http://www.thelawyer.com>: *Rubin*, Hooray for the patent troll!, 2007, <http://spectrum.ieee.org>.

336. Υποστηρίζεται ωστόσο ότι δεν υπάρχουν αποδείξεις ότι οι “πατέντες” λογισμικού ενισχύουν την καινοτομία. Βλ. *Bessen/Maskin*, Sequential innovation, patents and imitation, MIT 2000, www.researchoninnovation.org, σύμφωνα μάλιστα με τους οποίους το αντιστρόφως ανάλογο σημειώθηκε την περίοδο 1987-1994: *Bakels/Hughenoltz*, The patentability of computer programs, discussion of European level legislation in the field of patents for software, working paper Directorate general for research, European Parliament, 2002, <http://www.ivir.nl>: *Engelhardt/Swaminathan*, Open source software,

καθώς η αίτηση για την χορήγηση δ.ε. πρέπει να συνοδεύεται από λεπτομερή περιγραφή της “επίδοξης” εφεύρεσης, με όλα τα τεχνικά χαρακτηριστικά αυτής (άρ. 78, 83 Σύμβασης Μονάχου, 7§4 Ν. 1733/1987), αφού δημοσιευτεί, δίνει τη δυνατότητα σε ανταγωνιστικές της αιτούσας επιχειρήσεις, αλλά και το κοινωνικό σύνολο, να εκμεταλλευτούν και να εξελίσουν την ιδέα, στην οποία βασίζεται (άρ. 93 Σύμβασης Μονάχου, 7§13, 8§15 Ν. 1733/1987), είτε με σκοπό το κέρδος είτε στα πλαίσια επιστημονικής έρευνας. Το οικονομικό δε όφελος αφορά και τον αιτούντα/αιτούσα επιχείρηση, αφού εντός των 18 μηνών που προβλέπονται μέχρι τη δημοσίευση της εφεύρεσης (άρ. 93 Σύμβασης Μονάχου, 7§12 Ν. 1733/1987), μπορεί αποκλειστικά ο ίδιος/α να εξελίξει την εφεύρεσή του/ης, αποκτώντας προβάδισμα έναντι των ανταγωνιστών. Επιπλέον, ιδίως ΜΜΕ, μπορούν, μέσω του δικαίου της ευρεσιτεχνίας, να αποκομίσουν κέρδος σε βάρος μεγάλων επιχειρήσεων, που θα επιχειρήσουν να παραβιάσουν τις εφευρέσεις τους³³⁷ ή πωλώντας τις εφευρέσεις τους σε αυτές³³⁸. Περαιτέρω, υποστηρίζεται ότι: 3. μέσω της οικονομικής ανάπτυξης, που επιτυγχάνεται ως άνω, προσδίδεται ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στην εκάστοτε χώρα, η οποία καθίσταται έτσι “πόλος έλξης” επενδύσεων³³⁹, 4. η προστασία που επιτυγχάνεται μέσω του δικαίου της ευρεσιτεχνίας είναι πιο αποτελεσματική σε σχέση με αυτήν της Π.Ι., καθώς προστατεύοντας την ίδια την ιδέα-εν προκειμένω τον αλγόριθμο³⁴⁰-, παρέχει τη δυνατότητα στο δικαιούχο να προστατευτεί νομικά σε κάθε περίπτωση παραβίασής της, σε αντίθεση με την Π.Ι., η οποία λόγω του ότι προστατεύει την έκφραση της ιδέας, προϋποθέτει, για την έγερση δικαστικής προστασίας, την πιστή-πλήρη αντιγραφή του προγράμματος ή την μη πίστη, η οποία όμως πρέπει να είναι ουσιώδης³⁴¹, άρα και συνήθως δυσσπόδεικτη³⁴² και 5. η εν λόγω προστασία συμβαδίζει και επιβάλλεται από τα όσα προβλέπει το άρ. 27§1 της Συμφωνίας TRIPS³⁴³.

closed source software or both: Impacts on industry growth and the role of intellectual property rights, 2008, 16, <http://papers.ssrn.com>.

337. Έτσι η Αμερικανική εταιρία Stac electronics κατάφερε να αποκομίσει σαν αποζημίωση το ποσό των 120 εκατομ. δολαρίων σε βάρος της Microsoft. Βλ. www.bitlaw.com/software-patent/why-patent.html.

338. Βλ. Gray, Software Patents in Europe: debunking the myths, 2004, <http://www.out-law.com/page-4814>.

339. Η αντίθεση εξάλλου στην ανάπτυξη της βιομηχανίας λογισμικού και Η/Υ των ΗΠΑ έναντι της Ευρώπης, διαπιστώθηκε και από την ίδια την ΕΕ στην ΑιτΕκθ. της Πρότασης Οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη δυνατότητα κατοχύρωσης με δ.ε. των εφευρέσεων που εφαρμόζονται σε Η/Υ, COM(2002) 92 τελικό. Βλ. ακόμα, Henderson/Kane, Internet Patents: Will they hinder the development of E-commerce?, 2001, <http://www2.warwick.ac.uk>.

340. Εφόσον βέβαια αυτός πληροί τις λοιπές προϋποθέσεις της ευρεσιτεχνίας, ώστε να μην προστατεύεται κάθε αλγόριθμος, κατ' αντίκρουση των λεγομένων περί μονοπωλίων των ιδεών μέσω της προστασίας του αλγορίθμου. Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να επισημάνουμε ότι κατά κυριολεξία ο αλγόριθμος δεν αποτελεί την ιδέα του προγράμματος, αλλά τον εξειδικευμένο τρόπο υλοποίησής της. Βλ. ανωτ. Κεφ. Α', 1.3.

341. Βλ. ανωτ. υπό Κεφ. Β', 2.4.

342. Στο σημείο ωστόσο αυτό μπορεί να εγερθεί ο αντίλογος ότι και η διαπίστωση της παραβίασης μίας εφεύρεσης δεν είναι καθόλου εύκολη υπόθεση, ειδικά αν έχουμε κατοχύρωση σε περισσότερες χώρες, αφού προϋποθέτει τη διαρκή παρουσία στις χώρες κατοχύρωσης, διαδικασία ιδιαίτερα δαπανηρή, η οποία δεν μπορεί να υποστηριχθεί από μεμονωμένους δικαιούχους ή ΜΜΕ.

343. Βλ. ανωτ. υπό Κεφ. Β', 2.5.1.

2.6.1. Δυνατότητα αλληλοσυμπλήρωσης του Δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας και του Δικαίου της ευρεσιτεχνίας

Η ως άνω “διαμάχη” μεταξύ της Π.Ι. και της ευρεσιτεχνίας για τη νομική προστασία του λογισμικού, διανύει πλέον την 4^η δεκαετία της με αμείωτο ενδιαφέρον, που “αναζωπυρώνεται” αφενός από την απόπειρα “ευρεσιτεχνοποίησης” των επιχειρηματικών μεθόδων, ιδίως από τη νομολογία των ΗΠΑ, και αφετέρου από την ολοένα και μεγαλύτερη “δύναμη” που αποκτά το λογισμικό ανοιχτού κώδικα στην άλλοτε ολιγοπωλούμενη βιομηχανία του ιδιόκτητου λογισμικού. Μήπως όμως η “διαμάχη” αυτή μας αποπροσανατολίζει από τη δυνατότητα προστατευτικής έναντι του λογισμικού “συμπόρευσης” των δύο αυτών νομικών κλάδων;

Όπως έχουμε πολλάκις αναφέρει κατά βασική αρχή των δύο δικαϊκών κλάδων, η Π.Ι. προστατεύει την συγκεκριμένη έκφραση μίας ιδέας, ενώ η ευρεσιτεχνία την ίδια την εφευρετική ιδέα. Θα μπορούσε λοιπόν κανείς να πει ότι η προστασία της ευρεσιτεχνίας ξεκινά εκεί που σταματά αυτή της Π.Ι. Η έκφραση μίας ιδέας σε ένα πρόγραμμα Η/Υ προστατεύεται από το δίκαιο της Π.Ι., ενώ η ιδέα στην οποία βασίστηκε η εκπόνησή του, αποκλείεται της προστασίας της Π.Ι. Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε η ΑιτΕκθ. της Πρότασης Οδηγίας για τη δυνατότητα κατοχύρωσης με δ.ε. των εφευρέσεων που εφαρμόζονται σε Η/Υ³⁴⁴ “τα δικαιώματα Π.Ι. απαγορεύουν την ουσιαστική αντιγραφή του κωδικού πηγής ή του κωδικού στόχου αλλά δεν εμποδίζουν τους πολυάριθμους εναλλακτικούς τρόπους να εκφραστούν οι ίδιες ιδέες και οι ίδιες αρχές σε διαφορετικούς κωδικούς πηγής ή κωδικούς στόχου. Επίσης δεν εξασφαλίζουν προστασία από την ανάπτυξη ενός ταυτόσημου ή κατ’ ουσίαν ταυτόσημου προγράμματος όταν ο δημιουργός του δεν γνωρίζει ότι υφίστανται δικαιώματα Π.Ι. ήδη”.

Αντίθετα “ο κάτοχος δ.ε. για μια εφεύρεση που εφαρμόζεται σε υπολογιστή έχει το δικαίωμα να εμποδίσει τρίτα μέρη να χρησιμοποιήσουν οποιοδήποτε λογισμικό εφαρμόζει την εφεύρεσή του (όπως ορίζεται από τις διεκδικήσεις ευρεσιτεχνίας). Η αρχή αυτή ισχύει ακόμη και εάν μπορούν να βρεθούν πολλοί τρόποι για να γίνει κάτι τέτοιο χρησιμοποιώντας προγράμματα των οποίων ο κωδικός πηγής ή στόχου είναι διαφορετικός και τα οποία μπορεί να προστατεύονται παράλληλα από ανεξάρτητα μεταξύ τους δικαιώματα Π.Ι. τα οποία δεν παραβιάζονται αμοιβαίως”, ώστε καταλήγει ότι η προστασία ενός προγράμματος Η/Υ μπορεί να είναι αθροιστική (όταν παραβιάζονται τόσο οι ιδέες του όσο και ο κώδικας, στον οποίο εκφράζονται) και ότι οπωσδήποτε οι δύο νομικές αυτές δυνατότητες δεν είναι ασύμβατες μεταξύ τους³⁴⁵.

344. COM(2002) 92 τελικό.

345. Για “συμπληρωματική εφαρμογή” του δικαίου της ευρεσιτεχνίας με την Οδηγία 91/250-νυν Οδηγία 2009/24-που καθιερώνει την προστασία των προγραμμάτων Η/Υ κατά το δίκαιο της Π.Ι., κάνει λόγο και η Έκθεση της Επιτροπής στο Συμβούλιο, στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στην Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή σχετικά με την εφαρμογή και τα αποτελέσματα της Οδηγίας 91/250/ΕΟΚ για τη νομική προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών, COM(2000) 199 τελικό. Για “παράλληλη εφαρμογή” κάνει λόγο ο *Ιγγλεζάκης*, *ΕπισκεΔ* 2000, 916, 924 επ’ Ομοίως, *Παναγιωτίδου* (2002), 94. Στην ίδια θέση καταλήγουμε και με την άποψη που υποστηρίζει την κατάργηση του άρ. 5§2 γ’ Ν. 1733/1987 από το άρ. 45§1 Ν. 2121/1993, ώστε για το τμήμα εκείνο του λογισμικού που συνιστά εφεύρεση, να εφαρμόζονται συμπληρωματικά οι διατάξεις του Ν. της ευρεσιτεχνίας. Βλ. *Χριστοδούλου*, *ΚριτΕ* 1991, 73 επ.

Ωστόσο ισχυρές-και όχι άδικα κατά τη γνώμη μας-παραμένουν οι φωνές όσων θέλουν τα προγράμματα Η/Υ να μη δύνανται να κατοχυρωθούν με δ.ε. λόγω της μονοπωλιακής δύναμης που τα τελευταία παρέχουν στο δικαιούχο τους. Μία τέτοια μονοπωλιακή εξουσία, “εγκλωβίζει” την χρήση και εξέλιξη ενός “προϊόντος” της γνώσης τόσο από την κοινωνία όσο και από το εμπόριο, δημιουργώντας αφενός μία “πνευματική δικτατορία” και αφετέρου αντι-ανταγωνιστικά καθεστώτα, με περαιτέρω δυσμενείς συνέπειες στην οικονομικοκοινωνικοπολιτιστική ανάπτυξη. Έτσι όμως εκμηδενίζεται και ο χαρακτήρας του λογισμικού ως ανήκοντος στην ψηφιακή εποχή, ο ρόλος της οποίας έγκειται στην ταχεία και απρόσκοπτη πρόσβαση όλων στην τεχνολογία και ό,τι αυτή συνεπάγεται.

2.7. Διεθνής δικαιοδοσία και εφαρμοστέο δίκαιο

Όσον αφορά τις διαφορές από τυποποιημένες συμβάσεις λογισμικού, επειδή οι τελευταίες νομικά υπάγονται στις συμβάσεις πώλησης, η διεθνής τους δικαιοδοσία³⁴⁶ ρυθμίζεται από το άρ. 5§1 α', β' εδ. α' του Καν. 44/2001³⁴⁷, που δίδει αρμοδιότητα στα δικαστήρια του τόπου, όπου έγινε ή όφειλε να γίνει η παράδοση του λογισμικού. Όσον αφορά στην ρύθμιση της διεθνούς δικαιοδοσίας διαφοράς από σύμβαση εκπόνησης ατομικού λογισμικού, η οποία χαρακτηρίζεται κατά την κρατούσα άποψη, ως σύμβαση έργου³⁴⁸, καλείται σε εφαρμογή το άρ. 5§1 α' του Καν. 44/2001, δυνάμει του οποίου αρμόδιο είναι το Δικαστήριο του τόπου όπου εκπληρώθηκε ή όφειλε να εκπληρωθεί η παροχή. Ο τόπος αυτός δεν προσδιορίζεται ερμηνευτικά, αλλά υποδεικνύεται από το δίκαιο που διέπει την παροχή βάσει των κανόνων συγκρούσεως του δικάζοντος δικαστή³⁴⁹. Αν θεμελιώνεται αδικοπραξία, αρμοδιότητα, δυνάμει του άρ. 5§3 Καν., έχουν τα Δικαστήρια του τόπου όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός. Αν όμως έχουμε να κάνουμε με καταναλωτή, δηλ. αγοραστή του προγράμματος για σκοπό ξένο με την επαγγελματική του δραστηριότητα³⁵⁰, γεγονός που θα συντρέχει ως προς ορισμένα φυσικά πρόσωπα, πάμε στα ειδικότερα άρ. 15 επ. του Καν. και ιδίως στο άρ. 16, δυνάμει του οποίου ο

346. Σε διαφορές μεταξύ Κρατών μελών ή ενός Κράτους μέλους και ενός εξωκοινοτικού Κράτους.

347. Εφόσον δεν θεμελιώνεται παρέκταση υπό τα άρ. 23 και 24 του Καν.

348. Αν υπερισχύει ο χαρακτήρας της σύμβασης παροχής υπηρεσιών, εφαρμόζεται το άρ. 5§1 β' εδ. β' του Καν. 44/2001 και αρμόδια θεωρούνται τα Δικαστήρια του Κράτους, όπου έγινε ή έπρεπε να γίνει η παροχή των υπηρεσιών.

349. Βλ. ανωτ. σημ. 133.

350. Βλ. επί τούτου, την αντίφαση της έννοιας του καταναλωτή του άρ. 1§4 Ν.2251/1994 ως του “τελικού αποδέκτη προϊόντων ή υπηρεσιών” με την έννοια του στο άρ. 2§1 β' της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 5ης Απριλίου 1993 σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ 21.4.1993, L.95/29), το οποίο τον θέλει να “ενεργεί για σκοπούς άσχετους με την επαγγελματική του δραστηριότητα”, στοιχείο το οποίο εν προκειμένω άλλοτε θα πληρούται και άλλοτε όχι. Βλ. ενδεικτικά για την “στενή” ερμηνεία του όρου από το Κοινοτικό δίκαιο, απόφ. ΔΕΚ της 21.6.1978, υπόθ. C-150/1977, Bertrand, Συλλ. 1978, I-1431· απόφ. ΔΕΚ 14.3.1991, υποθ. C-361/89, Di Pinto, Συλλ. I-1189· απόφ. ΔΕΚ της 3.7.1997, υποθ. C-269/1995, Benincasa, Συλλ. 1997, I-3767· απόφ. ΔΕΚ της 23.3.2000, υποθ. C-208/1998, Berliner Kindl, Συλλ. I-1741, ΔΕΕ 2000, 1114 επ με σημ. Σκουλαρίκη Απόφ. ΔΕΚ της 22.11.2002, συνεκδικ. υποθ. C-541/1999 και C-542/1999, Cape Snc v Idealservice Srl και Idealservice MN RE Sas v OMAI Srl, Συλλ. I-9049, ΕΕΕυρΔ 2001, 904 επ με παρατ. Κουτσοφλανιώτη απόφ. ΔΕΚ της 20.1.2005, υποθ. C-464/2001, Gruber, Συλλ. I-439· Περράκη, Η έννοια του καταναλωτή κατά το νέο Νόμο 2251/1994, ΔΕΕ 1995, 32 επ· Κοτσίρη, Η έννοια του καταναλωτή, ΔΕΕ 2005, 1128 επ· Αλεξανδρίδου, Ο τροποποιημένος Νόμος για την προστασία του καταναλωτή από την σκοπιά ενός εμπορικόλογου, ΝοΒ 2007, 1493 επ· Βασιλόπουλο, Οι καταναλωτικοί ΓΟΣ. Α' Θεωρητική αντιμετώπιση σε Δούβλη/Μπώλο (επιμ.), τ. Ι, ΔικΠΚ, (2008), 34 επ.

καταναλωτής ενάγεται αποκλειστικά στα Δικαστήρια του τόπου κατοικίας του, ενώ μπορεί να ενάγει τον αντισυμβαλλόμενο του, διαζευκτικά, είτε στον τόπο κατοικίας του ιδίου είτε στον τόπο κατοικίας του αντιδίκου του³⁵¹.

Η ρύθμιση του εφαρμοστέου δικαίου εναπόκειται καταρχάς στη βούληση των μερών (άρ. 3 Καν. 593/2008), άλλως, ελλείψει δηλ. σχετικής επιλογής, η πώληση διέπεται από το δικαιο του τόπου συνήθους διαμονής του πωλητή (άρ. 4§1 α' Καν. 593/2008) και η σύμβαση έργου από τον τόπο συνήθους διαμονής του οφειλέτη της χαρακτηριστικής παροχής, ήτοι του εργολάβου (άρ. 4§2 Καν. 593/2008)³⁵². Αν δε δεχθούμε ότι ο αγοραστής εμπίπτει στην έννοια του καταναλωτή, εφαρμόζεται το άρθρ. 6 του Καν. 593/2008, η παρ. 2 του οποίου δίδει τη δυνατότητα επιλογής του εφαρμοστέου δικαίου στα μέρη, υπό τον όρο όμως να μην θίγεται η αναγκαστικού δικαίου προστασία του τόπου συνήθους διαμονής του καταναλωτή, η οποία καλείται σε εφαρμογή ελλείψει επιλογής (άρ. 6§1 Καν. 593/2008). Σε περίπτωση αδιοπρακτικής ευθύνης, προσφεύγουμε κατά αναγκαστικό δικαιο στη *lex locis protectionis* (άρ. 8§1, §2 Καν. 864/2007)³⁵³. Αν δε παράλληλα συντρέχει και προσβολή του ανταγωνισμού, θα καλούνται σε εφαρμογή και οι ειδικές προβλέψεις του άρθρ. 6 του Καν. 864/2007³⁵⁴. Τέλος, πρέπει να σημειώσουμε ότι όταν και εφόσον τεθεί σε εφαρμογή το Κοινοτικό δ.ε., θα καταφεύγουμε στην ειδικότερη διάταξη του άρθρ. 8§2 του Καν., η οποία αναγνωρίζει ως εφαρμοστέο δικαιο, για τις περιπτώσεις προσβολής κοινοτικού δικαιώματος Δ.Ι. ενιαίου χαρακτήρα³⁵⁵, το δικαιο της χώρας στην οποία διαπράχθηκε η προσβολή.

351. Στην περίπτωση κατοχύρωσης του προγράμματος με δ.ε., εφαρμόζεται το άρθρ. 22§4 του Καν., το οποίο αναγνωρίζει εξαιρετικά ως αρμόδια τα Δικαστήρια του τόπου όπου ζητήθηκε ή πραγματοποιήθηκε η καταχώρηση, με ρητή επιφύλαξη της δικαιοδοσίας του ΕΓΔΕ. Η παρατήρηση ωστόσο αυτή δεν αφορά την χώρα μας, στην οποία δεν χωρεί τέτοια καταχώρηση. Βλ. ανωτ. υπό Κεφ. Β', 2.5.1. και 2.5.2.1, ιδίως σελ. 52.

352. Αν η σύμβαση χαρακτηριστεί ως σύμβαση παροχής υπηρεσιών, εφαρμοστέο δικαιο είναι το δικαιο της χώρας συνήθους διαμονής του παρόχου των υπηρεσιών (άρ. 4§1 β' Καν. 593/2008). Βλ. ακόμα άρθρ. 4§3, §4, άρθρ. 9 και 21 που εισάγουν "εξαιρέσεις" στο από τα άρθρ. 3 και 4 οριζόμενο δικαιο.

353. Κατά παρέκκλιση της γενικής αρχής του άρθρ. 4 περί εφαρμογής της *lex loci damni*. "Κατά αναγκαστικό δικαιο" εν προκειμένω σημαίνει ότι δεν εξετάζεται η ύπαρξη ρήτρας εφαρμοστέου δικαίου από τα μέρη κατά το άρθρ. 14 του Καν. Σε κάθε όμως περίπτωση δεν πρέπει να παραβλέπουμε τα άρθρ. 16 και 26 του Καν., για την υποχρέωση συμμόρφωσης με τους κανόνες αναγκαστικού δικαίου και τη δημόσια τάξη του δικάζοντος δικαστή.

354. Βλ. Μπώλο, ΔΕΕ 2010, 526, ο οποίος διευκρινίζει ότι κατ' αυτόν τον τρόπο, δεν αποκλείεται για την ίδια πράξη, ως προς τα διαφορετικά-αν και στενά συνδεδεμένα μεταξύ τους-προσβαλλόμενα δικαιώματα, να εφαρμόζεται διαφορετικό δικαιο.

355. Βλ. σήμερα, άρθρ. 95-101 Καν. 207/2009 για το Κοινοτικό σήμα, άρθρ. 81-90 Καν. 6/2002 για τα Κοινοτικά σχέδια και υποδείγματα και άρθρ. 97-103 Καν. 2100/1994 για τις Κοινοτικές φυτικές ποικιλίες, τα οποία εισάγουν και εξαιρετικούς κανόνες διεθνούς δικαιοδοσίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

ΤΟ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟ/ΛΟΓΙΣΜΙΚΟ ΑΝΟΙΧΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ (ΕΛ/ΛΑΚ) – FREE/OPEN SOURCE SOFTWARE (FOSS) Ή FREE/LIBRE/OPEN SOURCE SOFTWARE (FLOSS)

1. Οριοθέτηση των εννοιών

1.1. Ιστορική αναδρομή

Στα πλαίσια της προαναφερομένης διαμορφωθείσας κατάστασης “διακίνησης” του software, η οποία γίνεται από τις εταιρίες κατασκευής του, τουλάχιστον σε ότι αφορά στην μαζική-τυποποιημένη παραγωγή του³⁵⁶, χωρίς παράδοση του πηγαίου κώδικά του, με την παράλληλη διατήρηση του αποκλειστικού δικαιώματος του δημιουργού να απαγορεύει οποιαδήποτε μετατροπή του έργου του³⁵⁷ και την άρνηση χορήγησης από μέρους των εκάστοτε δικαιούχων σχετικής αδείας τροποποίησης υπό τον φόβο της “πειρατείας”, τα περιθώρια που αφήνονται για τη μετεξέλιξη του λογισμικού μέσω βελτιωτικών παρεμβάσεων, εκτός του στενού “κύκλου” του δημιουργού ή κατασκευαστή, είναι σχεδόν ανύπαρκτα.

Το αποτέλεσμα της “πολιτικής” αυτής ήταν να διαμορφωθούν και να γιγαντωθούν καθόλα νόμιμα στους “κόλπους” της Πληροφορικής, συγκεκριμένες κατασκευάστριες εταιρίες, με χαρακτηριστικότερη αυτών την Microsoft, οι οποίες, κρατώντας την τεχνογνωσία τους “στο σκοτάδι”, εξανάγκαζαν τις μάζες των χρηστών στην αγορά των προϊόντων τους.

Η αντίδραση βέβαια, αρχικά από την “κοινότητα” των προγραμματιστών, οι οποίοι αφενός έβλεπαν τις κατασκευάστριες εταιρίες να θησαυρίζουν κυριολεκτικά “στην πλάτη τους” και αφετέρου διαπίστωναν την αδυναμία τους να εξελίξουν δημιουργικά τις ιδέες τους εκτός της προσοδοφόρας αυτής-όχι για τους ίδιους-παραγωγικής “μηχανής”, της οποίας αποτελούσαν το κυριότερο “γρανάζι”, δεν άργησε να φανεί. Η αντίδραση έγκειτο στη δυνατότητα δημιουργίας ανεξάρτητου, δηλ. συμβατού μεν με τα ιδιόκτητα (proprietary) λειτουργικά συστήματα, λογισμικού, το οποίο θα ήταν όμως “ελεύθερο-ανοιχτό” σε τροποποιήσεις, προς όφελος της επιστήμης και της κοινωνίας.

“Προπομπό” του ΕΛ/ΛΑΚ απέτέλεσε κατά τη δεκαετία του 1970³⁵⁸, το λειτουργικό σύστημα Unix της εταιρίας AT&T, το οποίο χρησιμοποιείτο και εξελίσσετο κυρίως στα Πανεπιστήμια των ΗΠΑ, καθώς ο πηγαίος του κώδικας ήταν “ανοιχτός”³⁵⁹. Κατά τη δεκαετία του 1980 ένας

356. Βλ. την άποψη του *Μαρίνου* (2000), 133, περί της υποχρέωσης παράδοσης του πηγαίου κώδικα στην περίπτωση του ατομικού λογισμικού.

357. Βλ. βέβαια και τις υπό αυστηρές προϋποθέσεις εξαιρέσεις των ά. 5, 6 Οδηγίας 2009/24-42,43 Ν. 2121/1993.

358. Βλ. αναλυτική παράθεση γεγονότων από το 1950 έως το 1999 σε *Working group on libre software, Information Society Directorate General of the European Commission, Free Software/Open source: Information Society Opportunities for Europe?*, 2009, 38 επ (Some dates of the open source software history).

359. Βλ. *Guadamuz*, Free and Open source software σε: *Edwards/Waelde* (επιμ.) (2009³), 362.

προγραμματιστής από το MIT ονόματι Richard Stallman, παραιτήθηκε από τη θέση του αυτή για να υλοποιήσει την ιδέα του να δημιουργήσει ένα σύστημα “ελεύθερου” λογισμικού συμβατού με το λειτουργικό σύστημα Unix, το οποίο όμως θέλησε να διαφοροποιήσει από αυτό, όπως φαίνεται και από το ακρωνύμιο που του απέδωσε δηλ. GNU³⁶⁰, που σημαίνει “Gnu’s Not Unix”, ενώ για τη διάδοση των ιδεών του ίδρυσε το Ίδρυμα Ελεύθερου Λογισμικού (Free Software Foundation-FSF)³⁶¹. Την επόμενη δεκαετία το σύστημα GNU κέρδισε σημαντική απήχηση μέσω της ανάπτυξης ενός νέου “πυρήνα”³⁶² (“kernel”) ελεύθερου λογισμικού, βασιζόμενου στο Unix και με την προοπτική να ενταχθεί στο GNU³⁶³, του Linux³⁶⁴, που δημιουργήθηκε από τον 22χρονο Φιλανδό φοιτητή Πληροφορικής και hacker Linus Torvalds και εξελίχθηκε μέσω του Διαδικτύου από χιλιάδες πρόθυμους να συνεισφέρουν αφιλοκερδώς στην εξέλιξή του προγραμματιστές, κατόπιν αίτησης του Torvalds που έθεσε επί τούτου τον πηγαίο του κώδικα “ανοιχτό”.

Το 1998 μάλιστα μία ομάδα προγραμματιστών³⁶⁵, με ιθύνοντα νου τον Eric Raymond, επηρεασμένη από την ανακοίνωση της Netscape να θέσει τον πηγαίο κώδικα των λειτουργιών της “ανοιχτό” στο κοινό σε απάντηση του “σκληρού” ανταγωνισμού της Microsoft και θέλοντας να καταστήσει το open source λογισμικό προσφιλές στον εμπορικό κόσμο, ίδρυσε τον μη κερδοσκοπικό οργανισμό “Πρωτοβουλία Ανοιχτού Λογισμικού” (“Open Source Initiative”-OSI)³⁶⁶. Ο σκοπός της ήταν να διαφανεί η εμπορική χρησιμότητα του λογισμικού open source³⁶⁷, απηλλαγμένη από τον ιδεολογικό “μανδύα” με τον οποίο την είχε “ενδύσει” ο Stallman.

Έκτοτε, το ΕΛ/ΛΑΚ γνώριζε ολοένα και μεγαλύτερη απήχηση για να καταστεί σήμερα, σταδιακά, από ένα αρχικά περιθωριακό “προϊόν” της “κοινότητας” των προγραμματιστών, χρήσιμο “εργαλείο” εκατομμυρίων επιχειρήσεων και “νοικοκυριών”³⁶⁸. Η αποδοχή του μάλιστα διαφαίνεται στο γεγονός ότι έχει πλέον ενταχθεί στις δημόσιες υπηρεσίες πολλών Χωρών³⁶⁹, ιδίως στα

360. Βλ. www.gnu.org. Βλ. ακόμα σχετικό σύμβολο στο Παράρτημα III/A., III/A.1.

361. Βλ. www.fsf.org. Από το 2001 λειτουργεί το Ευρωπαϊκό του “παρακλάδι”, ήτοι το Ευρωπαϊκό Ίδρυμα Ελεύθερου Λογισμικού (Free Software Foundation Europe-FSFE), για το οποίο βλ. www.fsfe.org.

362. Έτσι καλείται το σπουδαιότερο τμήμα του software, αυτό δηλ. με το οποίο επιτυγχάνεται η διαλειτουργικότητά του, για την οποία βλ. ανωτ. υπό Κεφ. Β', 2.3.

363. Κατά τον Stallman μάλιστα επειδή τεχνικά το GNU απετέλεσε τη βάση για τη δημιουργία του Linux, το τελευταίο θα έπρεπε να λέγεται GNU/Linux. Βλ. Γεωργοπούλου, Το κοινωνικο-πολιτικό περιεχόμενο του ελεύθερου/ανοιχτού λογισμικού: Η περίπτωση του GNU/Linux, ΔιΜΕΕ 3/2009, 310.

364. Βλ. σύμβολο στο Παράρτημα III/A., III/A.1.

365. Βασιζόμενη στις Κατευθυντήριες γραμμές του ΕΛ Debian (Debian free software guidelines), ενός μοντέλου αδείας, το οποίο είχε εκπονήσει ο προγραμματιστής και συνιδρυτής του OSI Bruce Perens στα πλαίσια του Debian GNU/Linux συστήματος. Βλ. http://www.debian.org/social_contract.html#guidelines.

366. Βλ. www.osi.org.

367. Βλ. σύμβολο στο Παράρτημα III/A., III/A.1.

368. Βλ. Παράρτημα III/A., III/A.2., III/A.3.ι. και III/A.3.ιι., όπου παρατίθενται ομαδοποιημένα τα κυριότερα προγράμματα ΕΛ/ΛΑΚ και III/A.7. ως προς τον αριθμό των open source projects. Βλ. ακόμα, για ποσοστιαία ανά χώρα χρήση του ΕΛ/ΛΑΚ, III/A.4. και III/A.5, για ποσοστιαία σύγκριση της χρήσης του ΕΛ/ΛΑΚ έναντι του ιδιόκτητου και “πειρατικού” λογισμικού για τα έτη 2008 και 2009.

369. Όπως ενδεικτικά της Γερμανία, της Γαλλία, του Βελγίου και της Βραζιλία. Βλ. επί τούτου Ghosh/Glott/Krieger/Robles, Free/Libre and Open Source Software: Survey and study, Final Report, Part 2B: Open Source Software in the public sector: Policy within the European Union, 2002, 11 επ, www.flossproject.org Appeble, The future of open source software, JRPIT 2003, volume 35, issue 4, 231, <http://www.acs.org.au> Comino/Manenti, Free/Open Source vs Closed source software: public policies in the software market, 2004, 6, <http://papers.ssrn.com> Γιώτη, Λογισμικό ανοιχτού κώδικα & υπηρεσίες ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, Διπλωματική εργασία, ΕΚΠΑ, Σχολή Θετικών επιστημών-Τμήμα

πλαίσια της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης (e-governance)³⁷⁰, ενώ η ίδια η ΕΕ σε Έκθεσή της το 2002 συνιστούσε στις υπηρεσίες της να επανδρωθούν με σχετικές άδειες ΕΛ/ΛΑΚ και να χρηματοδοτήσουν σχετικά projects, γεγονός που πραγματοποιήθηκε εν μέρει το 2007 με την Ευρωπαϊκή Δημόσια Άδεια (European Public License-EUPL)³⁷¹ στα πλαίσια του προγράμματος IDABC (Interoperable Delivery of European eGovernment services to public Administrations, Businesses and Citizens)³⁷². Βάση της αδειάς αυτής απετέλεσε η ΓΔΑΕ και η σημασία της είναι πολύ σημαντική αν αναλογιστεί κανείς ότι για πρώτη φορά καταρτίζεται άδεια εκμετάλλευσης λογισμικού από έναν υπερεθνικό ή διεθνή οργανισμό. Επιπλέον, οι εταιρίες ιδιόκτητου λογισμικού³⁷³ για να “αποσοβήσουν” τη “γιγάντωση” του ΕΛ/ΛΑΚ, αλλά οπωσδήποτε στην προσπάθεια τους να συμμετέχουν στις οικονομικές της απολαβές, ενσωματώνουν ΛΑΚ στα προγράμματά τους ή διαθέτουν ορισμένα από αυτά ως ΛΑΚ³⁷⁴.

1.2. Εννοιολογικές διακρίσεις

1.2.1. ΕΛ/ΛΑΚ: Ορολογική τοποθέτηση και διάκριση από συγγενείς έννοιες

Ο όρος ΕΛ υπό ευρεία έννοια υποδηλώνει κάθε λογισμικό που διανέμεται δωρεάν ή ελεύθερα, ώστε σε αυτό εντάσσονται τόσο το δωρεάν λογισμικό (freeware ή public domain software) όσο και το ΛΑΚ ή ΕΛ εν στενέ έννοια (open source software). Επομένως, ορολογικά το ΕΛ είναι ευρύτερη έννοια του ΛΑΚ και οι δύο έννοιες δεν συμπίπτουν, παρά μόνο αν εννοήσουμε το ΕΛ “στενά”, οπότε έχουμε οπωσδήποτε παράδοση του πηγαίου κώδικα του προγράμματος ή

Πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών, 2006, 16 επ. *Raju*, Is the future of software development in open source? Proprietary vs Open Source Software: A cross country analysis, 2007, 10 επ, <http://papers.ssrn.com>.

370. Η οποία κατά τον *Toffler*, *The Third Wave*, 1980, εντάσσεται στην “εποχή της πληροφορίας” (“Information age”) και εφαρμόζεται πλέον και στην χώρα μας. Βλ. www.opengov.gr και ειδικότερα το Πρόγραμμα “Διαύγεια” [Ν. 3861/2010 (ΦΕΚ/Α/112/13.7.2010)]. Για την χρησιμότητα της ένταξης του ΕΛ/ΛΑΚ στις υπηρεσίες ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, βλ. μάλλον ουδέτερη στάση των *Evans/Reddy*, Government preferences for promoting open source software: A solution in search of a problem, 2002, NERA working paper Αρνητική σε: *Schmidt/Schnitzer*, Public subsidies for open source? Some economic policy issues of the software market, Harvard Journal of law and technology, 2003, volume 16, issue 2, 474 επ. Θετική σε: *Shapiro/Varian*, Linux adoption in the public sector: An economic analysis, 2003.

371. Οι σχετικές διαβουλεύσεις ξεκίνησαν το 2005 και η άδεια πήρε την πρώτη τελική της μορφή (EUPL v.1) σε 3 γλώσσες το 2007. Το 2008 η ΕΕπ την επικύρωσε στις 22 επίσημες γλώσσες της ΕΕ, ενώ το 2009 ενέκρινε μια αναθεωρημένη έκδοσή της (EUPL v.1.1). Βλ. <http://ec.europa.eu/idabc/en/document/7774>. *Bastin/Laurent*, Study of the compatability mechanism of the EUPL, 2006, ec.europa.eu. *Battistoni*, Introduction to the EUPL license, 2008, <http://www.osor.eu>. *Schmitz*, EUPL-Οδηγίες για χρήστες και προγραμματιστές, 2009, ec.europa.eu.

372. Για το οποίο βλ. <http://ec.europa.eu/idabc/en/chapter/3>.

373. Όπως η IBM, η Apple, η Oracle, αλλά και η Microsoft κατά τον *Guadamuz* σε: *Edwards/Waelde* (επιμ.) (2009³), 392 επ. Πρβλ. όμως *Γεωργοπούλου*, ΔιΜΕΕ 3/2009, 317, η οποία θεωρεί ότι η Microsoft δεν ακολουθά την “αλλαγή πλεύσης” των λοιπών μεγάλων εταιριών. Επίσης βλ. το μοντέλο του “corporate source”, που έχουν αναπτύξει πολλές μεγάλες εταιρίες λογισμικού, όπως η HP, σύμφωνα με το οποίο το λογισμικό παράγεται εξελικτικά με την ελεύθερη συμμετοχή οποιουδήποτε υπαλλήλου της εταιρίας. Βλ. επί τούτου *Dinkelacker/Garg*, Corporate Source: Applying Open Source concepts to a corporate environment (position paper), 2001, www.hpl.hp.com/techreports/2001/HPL-2001-135.pdf.

374. Ακόμα και η Microsoft, ο κατ’ εξοχήν επιχειρηματικός κολοσσός ιδιόκτητου λογισμικού, μέσω της πρωτοβουλίας “shared-source”, έχει καταστήσει δυνατή την αγορά του πηγαίου κώδικα των Windows και άλλων προγραμμάτων της στους ενδιαφερόμενους χρήστες, οι οποίοι μπορούν έτσι να παραγάγουν λογισμικό όχι όμως για εμπορικούς σκοπούς (non commercial). Βλ. αναλυτικά, *Matusow*, Shared source: The Microsoft perspective σε: *Feller/Fitzgerald/Hissam/Lakhani*, Perspectives on free and open source software, 2005, 329 επ, mitpress.mit.edu www.microsoft.com/sharedsource.

δυνατότητα εύκολης πρόσβασης σε αυτόν-κυρίως μέσω του Διαδικτύου³⁷⁵, δυνατότητα ελεύθερης χρήσης, επέλευσης τροποποιήσεων, αντιγραφής, με ή χωρίς αντάλλαγμα³⁷⁶ και αναδιανομής του στα πλαίσια μία αδείας, που θα παρέχει τις ίδιες ελευθερίες στο νέο κτήτορα με τον προκάτοχό του και ορισμένους περιορισμούς πχ υποχρέωση παράδοσης εκ νέου του πηγαίου κώδικα με τις τυχόν τροποποιήσεις του³⁷⁷.

Αντίθετα η διανομή του freeware γίνεται δωρεάν ή κατόπιν ανταλλαγής με άλλα προγράμματα, χωρίς όμως τον πηγαίο κώδικα του προγράμματος και χωρίς να υφίσταται δυνατότητα τροποποίησής του³⁷⁸. Το shareware διανέμεται δωρεάν και μπορεί να χρησιμοποιηθεί ελεύθερα, υπόκειται όμως σε περιορισμούς, χρονικούς ή σχετικούς με τις επιτρεπόμενες χρήσεις, λειτουργεί δηλ. δοκιμαστικά (trial) για τον χρήστη, οπότε μετά την λήξη της δοκιμαστικής χρονικής περιόδου ή εφόσον επιθυμεί να αποκτήσει το σύνολο των λειτουργιών του προγράμματος, ο χρήστης καλείται να πληρώσει ένα χαμηλό τίμημα³⁷⁹. Μορφή προγράμματος που εντάσσεται στο ιδιόκτητο λογισμικό αποτελεί το demo, δηλ. περιορισμένων δυνατοτήτων πρόγραμμα, το οποίο διανέμεται δωρεάν, συνήθως μέσω Ίντερνετ και πριν την επίσημη κυκλοφορία στην αγορά της πλήρους έκδοσης του προγράμματος, στην προσπάθεια προώθησής της³⁸⁰.

Σε κάθε περίπτωση τα τέσσερα βασικά εννοιολογικά γνωρίσματα του ΛΑΚ³⁸¹, όπως αυτά “λίγο πολύ” δίδονται στις εκάστοτε άδειες παραχώρησης (licenses)³⁸²-με χαρακτηριστικότερη αυτών τη Γενική Δημόσια Άδεια Εκμετάλλευσης (GNU General Public License-GPL)-, η οποία χρησιμοποιείται στο Linux³⁸³, συνίστανται στις ακόλουθες 4 ελευθερίες: 1. χρήσης του προγράμματος για οποιοδήποτε λόγο, 2. μελέτης της λειτουργίας του προγράμματος και τροποποίησής του, 3. διανομής αντιγράφων του προγράμματος έτσι ώστε ο εκάστοτε χρήστης να βοηθήσει τον πλησίον του και 4. βελτίωσης του προγράμματος και παροχής των βελτιώσεων στο κοινό, έτσι ώστε να ωφεληθεί ολόκληρη η κοινότητα. Τα 2,4 προϋποθέτουν πρόσβαση στον

375. Όπως πχ μέσω της ιστοσελίδας sourceforge.net.

376. Το αντάλλαγμα εν προκειμένω συνίσταται στα έξοδα αντιγραφής, την τεκμηρίωση του προγράμματος και ενδεχομένως την τεχνική του υποστήριξη. Βλ. *Ιγγλεζάκη*, Το λογισμικό Ανοιχτού Κώδικα (Open Source Software). Ζητήματα δικαίου Πνευματικής ιδιοκτησίας και σχετικές συμβάσεις, ΕπισκεΔ 2001, 896.

377. Η επαναδιανομή ωστόσο αυτή δεν είναι υποχρεωτική στην περίπτωση του ΛΑΚ σε αντίθεση με το ΕΛ κατά τους *Αυγερινό/Τσιαβό*, Οι άδειες ανοιχτού κώδικα (free/open source licenses) ως συμβατική μορφή οργάνωσης παραγωγικής δραστηριότητας, ΔιΜΕΕ 2/2006, 173. Εφόσον βέβαια πραγματοποιηθεί, θα γίνει υπό τους όρους της εκάστοτε αδείας, χωρίς όμως κανείς να αποκτά δικαιώματα επί του τροποποιημένου λογισμικού, το οποίο καθίσταται δημόσιο “κτήμα” (public property). Βλ. *Ιγγλεζάκη*, ΕπισκεΔ 2001, 898.

378. Ως προς τη νομική της φύση αυτή η διανομή συνιστά απλή άδεια εκμετάλλευσης. Βλ. όμως και την από 20.4.1989 απόφαση του ΕφΦρανκφούρτης (OLD Frankfurt 20.4.1989, GRUR 1989, 678 επτ), κατά παραπομπή *Ιγγλεζάκη*, ΕπισκεΔ 2000, 897, υποσ. 29, δυνάμει της οποίας το public domain software δεν προστατεύεται με το δίκαιο της Π.Ι.

379. Νομικά λειτουργεί ως περιορισμένη απλή άδεια εκμετάλλευσης.

380. *Guadamuz* σε: *Edwards/Waelde* (επιμ.) (2009³), 366.

381. Πρβλ. τα δέκα κριτήρια του *Perens* στον ορισμό του open source (open source definition), <http://www.opensource.org/docs/osd>.

382. Για το σύνολο των σχετικών αδειών που έχει χορηγήσει το OSI, βλ. <http://opensource.org/licenses/alphabeticall>, ενώ για αυτές που έχει χορηγήσει το FSF, βλ. <http://www.gnu.org/licenses/license-list.html>. Για σύγκριση μεταξύ των αδειών που έχουν χορηγηθεί από τους εν λόγω Οργανισμούς, βλ. http://en.wikipedia.org/wiki/Comparison_of_free_software_licenses.

383. Για την οποία εκτενώς βλ. κατωτ. υπό Κεφ. Γ', 3.

πηγαίο κώδικα του προγράμματος, ο οποίος παρέχεται δωρεάν ή ευκόλως με χαμηλό κόστος³⁸⁴.

1.2.2. Το Ελεύθερο Λογισμικό σε σχέση με το Λογισμικό Ανοιχτού Κώδικα: Ιδεολογική προσέγγιση

Στο “κέντρο” της φιλοσοφίας του ΕΛ/ΛΑΚ βρίσκεται η “ελευθερία” υπό την έννοια κάθε πρόγραμμα να είναι “ελεύθερο”, δηλ. να διατίθεται μαζί με τον πηγαίο του κώδικα και να χωρούν σε αυτό τροποποιήσεις, οι οποίες θα αναδιανέμονται επίσης “ελεύθερα”. Επίσης η παραδοσιακή διάκριση δημιουργού και χρήστη, τείνει ουσιαστικά να εξαφανιστεί στο ΕΛ/ΛΑΚ, όπου οι χρήστες καθίστανται δημιουργοί και το αντίστροφο³⁸⁵. Ωστόσο μολονότι FSF και OSI “συμπλέουν” στις παραπάνω γενικές παραδοχές, οι ιδεολογίες που ανέπτυξαν γύρω από αυτές διαφέρουν.

Ο Stallman έθεσε ως κίνητρο και στόχο του FSF την ελεύθερη μετάδοση της γνώσης, ή άλλως, την αγάπη προς τον πλησίον, αποποιούμενος οποιαδήποτε οικονομική επιδίωξη. Η έννοια δε της ελευθερίας κατά τον Stallman δεν πρέπει να συνδέεται με το κόστος. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, θα πρέπει να εκλαμβάνεται ως “ελευθερία λόγου” (“free speech”) και όχι ως “δωρεάν μπίρα” (“free beer”). Επομένως κατά τη θεώρησή του, η ελευθερία πρέπει να ιδωθεί αποκομμένη και ευρύτερα από τα αποκλειστικά ζητήματα αφενός της πρόσβασης στον πηγαίο κώδικα και αφετέρου της δωρεάν ανταλλαγής πληροφοριών, σε ένα γενικότερο πολιτικό “πλέγμα” αναμόρφωσης της κοινωνικής συμβίωσης στην βάση της συνεργασίας και της κοινωνικής αλληλεγγύης³⁸⁶.

Αντίθετα, το OSI εισήγαγε τον όρο ΛΑΚ, θέλοντας με τον όρο “ανοιχτό” να “αποφορτίσει” το λογισμικό αυτό από τις πολιτικο-ιδεολογικές απόψεις του Stallman, οι οποίες, όπως θεωρούσαν οι ιδρυτές του, είχαν αμαυρώσει την φήμη του στον εμπορικό κόσμο³⁸⁷ και να το καθιερώσει ως εμπορικό “προϊόν”, ανταγωνιστικά ανώτερο του ιδιόκτητου λογισμικού. Για τους υποστηρικτές του “Ανοιχτού” λογισμικού, απώτερος στόχος είναι η εγκαθίδρυσή του ως μεθοδολογίας παραγωγής καινοτομιών και ως τρόπου προώθησης ενός νέου επιχειρηματικού μοντέλου, που αν και δεν λειτουργεί με τους συμβατικούς κανόνες, μπορεί να προωθήσει καλύτερα τις ανάγκες της ελεύθερης αγοράς³⁸⁸. Εδώ το ΛΑΚ δεν εκλαμβάνεται αποκομμένο από την εμπορική του αξία και

384. Για τις επανομαζόμενες 0-3ελευθερίες, όπου η ελευθερία 0 έγκειται στην εκτέλεση του λογισμικού για οποιονδήποτε σκοπό, ακολουθούν δε αριθμητικά οι υπόλοιπες, βλ. www.fsf.org www.gnu.org.

385. Ο *Raymond*, Keeping an open mind, 1999, <http://www.catb.org>, αναφέρει με γλαφυρό τρόπο ότι “το ΛΑΚ τοποθετεί τον καταναλωτή στη θέση του οδηγού”. Επί τούτου και *Guibault*, Paradigm shift in European Property law: From Microsoft to Linux, *Lex electronica* 2005, volume 10, issue 3· *Von Hippel*, Open source software projects as user innovation networks σε: *Feller/Fitzgerald/Hissam/Lakhani* (επιμ.), 2005, 267 επ., mitpress.mit.edu· *Καλλινίκου*, 2007, 13, http://europe.creativecommons.org/cc_material.

386. *Γεωργοπούλου*, ΔιΜΕΕ 3/2009, 315. Βλ. Επίσης Παράρτημα III/A, III/A.6., όπου στα κίνητρα ενασχόλησης των προγραμματιστών με το ΕΛ/ΛΑΚ υπερτερούν τα επανομαζόμενα “κοινωνικά”.

387. *Guadamuz*, Free and Open source software σε: *Edwards/Waelde* (επιμ.) (2009³), 364.

388. *Behlendorf*, Open source as a business strategy σε: *Di Bona/Ockman/Stone* (επιμ.), Open Sources: Voices from the open source revolution, 1999, 127 επ., <http://oreilly.com>· *Young*, Giving it away. How Red Hat Software stumbled across a new economic model and helped improved an industry σε: *Di Bona/Ockman/Stone* (επιμ.), 1999, 99 επ., <http://oreilly.com>· *Guadamuz*, The new sharing ethic in Cyberspace, *Journal of World Intellectual Property*, 2000, 129 επ· *Perens*, The emerging economic paradigm of Open Source, 2005, <http://firstmonday.org>· *Krishnamurthy*, An analysis of open source business models σε: *Feller/Fitzgerald/Hissam/Lakhani* (επιμ.), 2005, 279 επ., mitpress.mit.edu· *Fitzgerald*,

εκμετάλλευση, αλλά αντίθετα επιδίωξη είναι να αναδειχθεί η δύναμή του που έγκειται στο ανταγωνιστικό “πλήγμα” που μπορεί να επιφέρει η εμπορευματοποίησή του³⁸⁹ στο ιδιόκτητο λογισμικό.

2. Προστασία του ΕΛ/ΛΑΚ κατά το Δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας

Δεδομένης της δυνατότητας επέλευσης ελεύθερων, άνευ δηλ. αδείας, τροποποιήσεων των προγραμμάτων ΕΛ/ΛΑΚ διερωτάται κανείς αν αυτά εμπίπτουν στην προστασία της Π.Ι. Η απάντηση που δίδεται εν προκειμένω είναι καταφατική για τους εξής λόγους: 1. Μοναδική εκ του Ν. προϋπόθεση της προστασίας των προγραμμάτων Η/Υ είναι η πρωτοτυπία τους (άρ. 1§3 Οδηγίας, 2§3 Ν. 2121/1993), η οποία εξετάζεται στο ΕΛ/ΛΑΚ όπως ακριβώς και στο ιδιόκτητο λογισμικό, χωρίς να αίρεται η έννοια της πρωτοτυπίας του open software εκ μόνου του γεγονότος ότι η αντιγραφή τους επιτρέπεται ελεύθερα (εννοείται πάντα υπό τους όρους των σχετικών αδειών), ενώ 2. η μη ύπαρξη πρόθεσης εκμετάλλευσης ενός προγράμματος δεν πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ως θεμελιωτική προϋπόθεση της απόδοσης ή μη προστασίας στο δημιουργό.

Όσον αφορά στην έκταση της προστασίας, έχουμε ήδη αναφέρει, ότι καταλαμβάνει τα προγράμματα Η/Υ (πηγαίο και αντικειμενικό κώδικα) και το προπαρασκευαστικό υλικό σχεδιασμού τους. Για το ΕΛ/ΛΑΚ ειδικότερα η ΓΔΑΕ, ορίζει ότι ως πηγαίος κώδικας θεωρείται ο κώδικας για όλες τις “ενότητες” (“modules”) που περιέχει το πρόγραμμα, τα αρχεία προσδιορισμού διεπαφής (interfaces) και οι δέσμες ενεργειών (scripts) που ελέγχουν την μεταγλώττιση και εγκατάσταση των εκτελέσιμων αρχείων (άρ. 3 γ’ GPLv2). Εξαιρούνται ωστόσο τα τμήματα του λειτουργικού συστήματος στα οποία εκτελείται το πρόγραμμα, καθώς, και ιδίως, η τεκμηρίωσή του³⁹⁰. Το τελευταίο έρχεται σε αντίφαση με την εκ του Ν. προστασία του προπαρασκευαστικού υλικού σχεδιασμού του προγράμματος, ώστε να τίθεται εν αμφιβόλω το κατά πόσο χωρεί τροποποίηση της τεκμηρίωσης του ΕΛ/ΛΑΚ. Εν προκειμένω, δυνάμει της αρχής της καλής πίστης, προκρίνεται να μην αποκλείεται η δυνατότητα αυτή στον χρήστη³⁹¹.

The transformation of open source software, 2006, ιδίως 589, a.parsons.edu, κατά τον οποίο πλέον διανύουμε την εποχή του OSS 2, δηλ. ΛΑΚ 2: Jullien/Zimmermann, Free/Libre/Open Source Software (FLOSS): lessons for intellectual property management in a knowledge-based economy, 2006, 5 επ, <http://papers.ssrn.com>: Mann, The commercialization of Open Source Software: Do property rights still matter?, 2006, 21 επ, <http://papers.ssrn.com>.

389. Κυρίως μέσω των υπηρεσιών υποστήριξης πελατών (“support service”). Βλ. για την εμπορευματοποίηση του ΕΛ/ΛΑΚ μέσω των υπηρεσιών υποστήριξης, διατήρησης και διανομής πληροφοριακού υλικού για την χρήση και εγκατάστασή του, Γεωργοπούλου, ΔιΜΕΕ 3/2009, 317.

390. Ιγγλεζάκης, ΕπισκΕΔ 2001, 905.

391. Μαρίνος (2000), 332: Ιγγλεζάκης, ΕπισκΕΔ 2001, 906.

3. Η σύμβαση παραχώρησης ΕΛ/ΛΑΚ - Η Γενική Δημόσια Άδεια Εκμετάλλευσης (ΓΔΑΕ- General Public License-GPL)

3.1. Νομική φύση

Ως προς τη νομική φύση της ΓΔΑΕ, η οποία θεωρείται η πιο αντιπροσωπευτική και πιο διαδεδομένη-όσον αφορά την υπ' αριθμ. 2 έκδοσή της του 1991-άδεια παραχώρησης ΕΛ/ΛΑΚ³⁹², δημιουργήθηκε το ερώτημα αν αποτελεί άδεια εκμετάλλευσης³⁹³ ή συνιστά παραίτηση του δημιουργού από την εξουσία εκμετάλλευσης του έργου του, ήτοι εν προκειμένω του ΕΛ/ΛΑΚ. Για να απαντήσουμε στο ερώτημα αυτό, θα πρέπει πρώτα να διαπιστώσουμε κατά πόσον τέτοιου είδους παραίτηση χωρεί.

Προβαίνοντας στη γνωστή μας διάκριση περιουσιακών εξουσιών και ηθικού δικαιώματος του δημιουργού, διαπιστώνουμε ότι οι πρώτες εξ αυτών είναι ελεύθερα μεταβιβάστες (άρ. 12§1, 13§1 Ν. 2121/1993)³⁹⁴ ανεξάρτητα από το αν η υποκείμενη αιτία τους είναι χαριστική ή εκποιητική δικαιοπραξία. Μολονότι λοιπόν εκ πρώτης όψεως, η παράδοση του πηγαίου κώδικα από μέρους του δημιουργού και η ελεύθερη, άνευ δηλ. αδείας του, αναπαραγωγή, τροποποίηση και διανομή του προγράμματος, συνηγορούν υπέρ της παραίτησής του από τις περιουσιακές του εξουσίες, τον σχετικό νομικό χαρακτηρισμό απεμπολεί 1. η ίδια η ονομασία της παραχώρησης ως “άδειας εκμετάλλευσης” και 2. η ύπαρξη περιοριστικών όρων στην εν λόγω παραχώρηση, από την οποία μάλιστα προβλέπεται έκπτωση του χρήστη σε περίπτωση παράβασης των όρων της (άρ. 4 ΓΔΑΕ), πρόβλεψη η οποία θα ήταν σαφώς άτοπη και αλυσιτελής αν ίσχυε η περί παραίτησης αντίληψη. Καταλήγουμε λοιπόν στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για απλή-εφόσον μπορεί να αφορά περισσότερους του ενός χρήστες-άδεια εκμετάλλευσης (άρ. 13§2, §4 Ν. 2121/1993)³⁹⁵, γεγονός ως προς το οποίο συνηγορεί και το άρ. 5 της ΓΔΑΕ, δυνάμει του οποίου κάθε χρήστης του προγράμματος, σε κάθε τροποποίηση ή αναδιανομή του, αποδέχεται εκ νέου τους όρους της.

Περαιτέρω, όσον αφορά στο νομικό χαρακτηρισμό της σύμβασης παραχώρησης ΕΛ/ΛΑΚ,

392. Εξού και θα χρησιμοποιηθεί σαν ενδεικτικός οδηγός ανάλυσης των επιμέρους ζητημάτων της παρούσας-Βλ. κατωτ. υπό Κεφ. Γ', 3.2. Το 68% μάλιστα όλων των projects ΕΛ/ΛΑΚ, όπως πηγάζει από την ιστοσελίδα sourceforge.net, έχουν εκδοθεί υπό αυτήν την άδεια, ενώ σύμφωνα με έρευνα της Evans Data της 25.9.2007, <http://www.evansdata.com/press/listReleases.php?view=current>, μόλις το 6% των open source projects υιοθέτησε την νέα έκδοση της ΓΔΑΕ (v3), ενώ το 43% των ερωτηθέντων απάντησαν ότι δεν σκοπεύουν να την υιοθετήσουν. Βλ. *Guadamuz* σε: *Edwards/Wealde* (επιμ.) (2009³), 373, 378.

393. Σχετικά με τη διχογνωμία του αν αποτελεί άδεια εκμετάλλευσης ή σύμβαση, βλ. υπέρ της αδείας, απόφ. US District Court for the Northern District of California 17.8.2007, υπόθ. *Jacobsen V Katzer*, 535 F 3d, 2007, 1373· *McGowan*, *Legal aspects of free and open source software* σε: *Feller/Fitzgerald/Hissam/Lakhani* (επιμ.), 2005, 367 επ, mitpress.mit.edu και για την αντίθετη άποψη, *Guadamuz* σε: *Edwards/Waelde* (επιμ.) (2009³), 379 επ.

394. Αντιθέτως, δεν ισχύει το ίδιο για το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού, για το οποίο βλ. άρ. 12§2, 4§3 Ν. 2121/1993. Βέβαια και ως προς το μεταβιβάστο των περιουσιακών εξουσιών, βλ. περιορισμό άρ. 13§5 Ν. 2121/1993, δυνάμει του οποίου δεν καταλαμβάνονται “τρόποι εκμετάλλευσης που δεν ήταν γνωστοί κατά τον χρόνο κατάρτισης των σχετικών δικαιοπραξιών”. Ως προς αυτούς, βλ. *Σταυρίδου*, *Συμβάσεις μελλοντικών έργων*. Συμβολή στην ερμηνεία του άρ. 13 παρ. 5 Ν. 2121/1993, *ΕλλΔνη* 1996, 1239 επ· *Η ίδια*, *Μελλοντικοί (άγνωστοι) τρόποι εκμετάλλευσης προστατευόμενων έργων*. Ερμηνευτική προσέγγιση του άρ. 13§5 του Ν. 2121/1993, *ΔΕΕ* 2003, 265 επ.

395. Ωστε ο δημιουργός του ΕΛ/ΛΑΚ διατηρεί όσα από τα δικαιώματά του δεν μεταβιβάζονται με την άδεια εκμετάλλευσης, δυνάμει της αρχής της αυτοτέλειας και του μερισμού των εξουσιών και της θεωρίας του σκοπού της μεταβίβασης (άρ. 15§1, §4 Ν. 2121/1993). Βλ. *Ιγγλεζάκη*, *ΕπισκΕΔ* 2001, 900· *Καλλινίκου*, *Το μέλλον της πνευματικής ιδιοκτησίας και οι άδειες creative commons*, 2007, 11, <http://europe.creativecommons.org>. Περί παραίτησης κάνει λόγο ο *Παπακωνσταντίνου* (2006), 233.

συνάγουμε από τα παραπάνω, ότι οι διατάξεις της σύμβασης πώλησης δεν μπορούν να τύχουν εφαρμογής, μολονότι έχουμε να κάνουμε με οριστική διάθεση τυποποιημένου λογισμικού, η οποία έχουμε ήδη αναφέρει ότι εμπίπτει νομικά στις διατάξεις της πώλησης (ΑΚ 513 επ), και αυτό γιατί αφενός η διάθεση γίνεται χωρίς αντάλλαγμα και αφετέρου δεν εξαντλείται στην παράδοση του λογισμικού, αλλά περιλαμβάνει και ορισμένες εξουσίες εκμετάλλευσης.

Ως αρμόζον στην σύμβαση τύπος προκρίνεται αυτός της δωρεάς (ΑΚ 496 επ), αφού εν προκειμένω συντελείται μείωση της περιουσίας του δωρητή, ο οποίος θα μπορούσε άλλως να διαθέσει το λογισμικό έναντι χρηματικού ανταλλάγματος (διαφυγόν κέρδος-ΑΚ 298 εδ. β'). Ειδικότερα πρόκειται για δωρεά υπό διαλυτική αίρεση, αφού η συνέχιση της σύμβασης εξαρτάται από την ματαίωση της αίρεσης, δηλ. την μη παραβίαση των όρων της ΓΔΑΕ³⁹⁶. Ο χαρακτηρισμός της ως δωρεάς υπό τρόπο (ΑΚ 503), δεν ευσταθεί, αφού ο δωρητής ούτε μπορεί να απαιτήσει την εκτέλεση του τρόπου από τον χρήστη, ούτε και η εκτέλεση της δωρεάς εξαρτάται από την εκτέλεση του τρόπου.

Εν προκειμένω βέβαια πρέπει να σημειώσουμε ότι όταν η παράδοση του ΕΛ/ΛΑΚ γίνεται από ανεξάρτητους διανομείς, οι οποίοι ναι μεν παρέχουν το ίδιο το λογισμικό δωρεάν, κοστολογούν δε τις υπηρεσίες τους (κόστος αντιγραφής, παροχή εγχειριδίου χρήσης του προγράμματος, υπηρεσία εξυπηρέτησης πελατών κλπ), θα πρόκειται είτε για σύμβαση πώλησης, εφόσον το κόστος του προγράμματος υπερβαίνει το κόστος της διαδικασίας αντιγραφής και της οργάνωσης των υπηρεσιών³⁹⁷, άλλως για μικτή σύμβαση παροχής υπηρεσιών, με στοιχεία δωρεάς.

3.2. Ανάλυση των όρων της ΓΔΑΕ

Η ΓΔΑΕ, την οποία, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, εξετάζουμε ως την χαρακτηριστικότερη περίπτωση άδειας εκμετάλλευσης (license) ΕΛ/ΛΑΚ, είναι η πιο διαδεδομένη εξ αυτών-αφού εξάλλου σε αυτήν εντάσσεται το Linux-, αλλά και από τις πιο περιοριστικές, αφού προβλέπει ότι όλα τα παράγωγα έργα (derivatives), πρέπει να συνοδεύονται-αναδιανέμονται από/με την αρχική άδεια, και ότι, επομένως, όταν ένα πρόγραμμα δημιουργείται από τμήμα λογισμικού που βασίζεται στην εν λόγω άδεια και από τμήμα “κλειστού” (proprietary) λογισμικού, το τελευταίο “απορροφάται” από το πρώτο, δηλ. το τελικό προϊόν πρέπει υποχρεωτικά να έχει “ανοιχτό” κώδικα και να εντάσσεται στην εν λόγω άδεια (“viral effect”)³⁹⁸.

Επειδή όμως πολλοί προγραμματιστές ήθελαν να εντάξουν στη δουλειά τους τμήματα του ελεύθερου λογισμικού, χωρίς ωστόσο να χάνουν τη δυνατότητα εκμετάλλευσης του τελικού τους

³⁹⁶. Στο σημείο αυτό έχει εγερθεί ο αντίλογος ότι εφόσον η παραχώρηση γίνεται υπό προϋποθέσεις, την τήρηση δηλ. των όρων της ΓΔΑΕ, υφίσταται αντάλλαγμα για την παροχή του ΕΛ/ΛΑΚ, σε αντίθεση με τη δωρεά, γνώρισμα της οποίας αποτελεί η παροχή άνευ αντιπαροχής. Όμως κατά την ορθότερη άποψη, διευκρινίζεται ότι ο χρήστης της αδειάς μπορεί να μην προβεί σε τροποποιήσεις, ώστε να μην ενεργοποιηθούν οι όροι της. Βλ. *Ιγγλεζάκη*, *ΕπισκεΔ* 2001, 909.

³⁹⁷. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση αγοράς hardware με προεγκατεστημένο ΕΛ/ΛΑΚ, οπότε θεωρείται ότι εν προκειμένω έχουμε μία ενιαία σύμβαση αγοραπωλησίας.

³⁹⁸. Βλ. *Ιγγλεζάκη*, *Οι άδειες λογισμικού ανοιχτού κώδικα (open source software)*. Εισαγωγή στην φιλοσοφία του ελεύθερου λογισμικού και του λογισμικού ανοιχτού κώδικα, *Συνήγορος* 64/2007, 69.

προϊόντος, ο Stallman, προέβη στη δημιουργία της “Ελλάσσονας ΓΔΑΕ-Lesser GPL”³⁹⁹ ώστε να καταστεί δυνατή η αλληλεπίδραση του ΕΛ/ΛΑΚ με ιδιόκτητο κώδικα. Το ΕΛ/ΛΑΚ στην περίπτωση αυτή μπορεί να “συνδεθεί” με άλλο λογισμικό, όχι υπό την GPL, ανεξάρτητα του αν αυτό είναι ιδιόκτητο ή ΕΛ/ΛΑΚ. Επίσης, συχνά οι δικαιούχοι Copyright λογισμικού, προκειμένου να παρακάμψουν το viral effect της ΓΔΑΕ, διανέμουν το πρόγραμμα υπό πολλαπλές (δύο ή τρεις) άδειες, οπότε γίνεται λόγος για το φαινόμενο multilicensing (και ανάλογα υπό πόσες άδειες το διαθέτουν, dual-licensing, tri-licensing κλπ, αντίστοιχα). Κατ’ αυτόν τον τρόπο, διανέμουν το πρόγραμμα δωρεάν υπό μία άδεια Copyleft και παράλληλα το διανέμουν ως ιδιόκτητο λογισμικό⁴⁰⁰.

Η τελευταία έκδοση της ΓΔΑΕ, είναι η έκδοση 3 (GNU General Public License version 3.0-GPLv3), η οποία δημοσιεύτηκε στις 29.6.2007, αν και προς το παρόν οι χρήστες φαίνεται να παραμένουν προσκολλημένοι στην προηγούμενη έκδοση 2 του 1991, η οποία αποτελεί μέχρι σήμερα την πιο διαδεδομένη έκδοσή της⁴⁰¹.

Τα άρ. 1-3 της έκδοσης 2 αναφέρονται στις ελευθερίες του χρήστη και στους περιορισμούς που αυτές υπόκεινται. Όστε κατά το άρ. 1 επιτρέπεται η αντιγραφή και η διανομή αντιγράφων του πηγαίου κώδικα του προγράμματος, εφόσον κάθε αντίγραφο θα φέρει “κατάλληλη ένδειξη δικαιωμάτων Π.Ι.” και θα συνοδεύεται από αντίγραφο της εν λόγω Αδείας, κατά το άρ. 2 επιτρέπεται η τροποποίηση του προγράμματος ΕΛ/ΛΑΚ, εφόσον οι τροποποιήσεις διατίθενται ελεύθερα υπό την ίδια άδεια και τα στοιχεία τους (φορέας/ημερομηνία) δηλώνονται επί του προγράμματος με “εμφανείς ανακοινώσεις”, ενώ κατά το άρ. 3 επιτρέπεται η αντιγραφή και διανομή του προγράμματος, εφόσον το τελευταίο συνοδεύεται από τον πηγαίο του κώδικα. Τέλος, δυνάμει του άρ. 4 είναι άκυρη κάθε πράξη αντιγραφής, τροποποίησης, περαιτέρω παραχώρησης της αδείας εκμετάλλευσης ή διανομής του προγράμματος που γίνεται κατά παράβαση των όρων της Αδείας.

Όσον αφορά στην έκδοση 3, να σημειώσουμε ότι η αναβάθμιση από την προηγούμενη έκδοση σε αυτήν, συνιστά επιλογή και όχι υποχρέωση, πράγμα που σημαίνει ότι οι δύο Άδειες

399. Η εν λόγω άδεια χρησιμοποιείται κυρίως στις “βιβλιοθήκες λογισμικού” (“software libraries”), όπου “βιβλιοθήκη” στην επιστήμη των Η/Υ συνιστούν τα τμήματα του “κώδικα” (“subroutines”) ή οι “συναρτήσεις” (“classes”), που χρησιμοποιούνται για την εκπόνηση λογισμικού. Βλ. www.gnu.org/licenses/lgpl.html Wayne, How linux and the free software movement undercut the high tech titans, 2000, 55 επ, www.jus.uio.no.

400. Όστε οι μεν χρήστες απολαύουν κατ’ ουσίαν τα πλεονεκτήματα ιδιόκτητου λογισμικού, η δε κοινότητα έχει στα χέρια της τον πηγαίο κώδικα των εν λόγω προγραμμάτων χωρίς τους περιορισμούς των αδειών Copyleft, υπό τον όρο όμως να μην παραγάγει ανταγωνιστικά αυτών προϊόντα, ενώ ο διανέμων αποκομίζει αφενός την εξέλιξη του προγράμματος από την κοινότητα ΕΛ/ΛΑΚ και αφετέρου το κέρδος της διανομής. Βλ. *Välimäki*, Dual licensing in open source software industry, 2003, www.valimaki.com.

401. Βλ. ανωτ. σημ. 392. Όστε στην παρούσα κρίναμε μεθοδολογικά ορθότερο, ανταποκρινόμενοι στην ισχύουσα σήμερα πραγματικότητα, να μελετήσουμε τους ουσιώδεις όρους της GPLv2 και να αναφερθούμε μόνο στις καινοτομίες που επέφερε η GPLv3. Για το πρωτότυπο (Αγγλικό) κείμενο της GPLv2, βλ. <http://opensource.org/licenses/gpl-2.0.php>, ανεπίσημη δε μετάφρασή του στα Ελληνικά στην ιστοσελίδα: <http://www.elenaspiropoulou.gr/node/12>. Για το πρωτότυπο-Αγγλικό κείμενο της GPLv3, βλ. <http://opensource.org/licenses/gpl-3.0.html>, ανεπίσημη δε μετάφρασή του στα Ελληνικά στην ιστοσελίδα: http://conf.ellak.gr/2008/index.php?option=com_eventlist&Itemid=119&func=details&did=32. Για την GPLv3 βλ. αναλυτικά *Guadamuz*, GNU General Public License v3: A legal analysis, Script-ed 2006, volume 3, issue 2, 154 επ.

εξακολουθούν να υφίστανται και λειτουργούν παράλληλα κατά τη διακριτική ευχέρεια επιλογής των χρηστών. Ωστόσο οι δύο αυτές Άδειες είναι “ασυμβίβαστες”, υπό την έννοια ότι δεν υπάρχει τρόπος να συνδυαστούν μεταξύ τους κώδικες διεπόμενοι από αυτές, δηλ. ένας κώδικας υπό την άδεια GPLv2 με έναν κώδικα υπό την άδεια GPLv3, σε ένα ενιαίο πρόγραμμα, γεγονός που δεν συμβαίνει στην περίπτωση παράλληλης χρήσης και των δύο Αδειών σε διαφορετικά προγράμματα ενός λειτουργικού συστήματος⁴⁰².

Η νέα έκδοση, όπως αναφέρεται⁴⁰³, συμβαδίζει με τις τρέχουσες εξελίξεις στον χώρο της τεχνολογίας, αν και χαρακτηρίζεται από αδιαφάνεια και έλλειψη συνοπτικότητας, ώστε να είναι “κατά τόπους” ιδιαίτερα δυσανάγνωστη-σχεδόν ακατάληπτη-και να αποτελεί “πεδίο” διαφορετικών νομικών ερμηνειών⁴⁰⁴.

Ειδικότερα περιέχει προβλέψεις για δύο μέγιστης σημασίας ζητήματα του λογισμικού: τις μεθόδους “κλειδώματος” περιεχομένου με συστήματα DRM (Digital Rights Management)⁴⁰⁵, των οποίων η εφαρμογή βασίζεται στα “Τεχνολογικά μέτρα προστασίας-Technological Protection Measures” (TPMs)⁴⁰⁶ και τα δ.ε., την προβληματική των οποίων έχουμε ήδη εξετάσει⁴⁰⁷. Όσον αφορά στα συστήματα DRM, εκφράζεται η δριμεία αντίθεση των συντακτών της σε αυτά. Το προοίμιο της έκδοσης 3 χαρακτηριστικά αναφέρει ότι η εν λόγω έκδοση της Άδειας GPL έχει σχεδιαστεί για να αντικρούσει την πρακτική δημιουργίας και εμπορικής κυκλοφορίας συσκευών που απαγορεύουν στους χρήστες την πρόσβαση που απαιτείται για να εγκαθιστούν ή να εκτελούν τροποποιημένες εκδόσεις του λογισμικού σε αυτές, παρόλο που ο κατασκευαστής έχει αυτή τη δυνατότητα, πρακτική η οποία μάλιστα παρατηρείται ιδίως σε προϊόντα που απευθύνονται σε μεμονωμένους χρήστες.

Συγκεκριμένα το άρ. 3 της Αδείας ορίζει κατηγορηματικά ότι κανένα πρόγραμμα υπό την ΓΔΑΕ (αρχικό ή τροποποιημένο), δεν μπορεί να αποτελέσει “μέρος ενός αποτελεσματικού τεχνολογικού μέτρου υπό οποιονδήποτε ισχύοντα νόμο κατ’ επιταγή των υποχρεώσεων που θεσπίζει το άρ. 11 της συνθήκης WIPO του 1996, ή υπό παρόμοιους νόμους που απαγορεύουν ή περιορίζουν την καταστρατήγηση τέτοιων μέτρων”. Κατ’ αυτόν τον τρόπο αποκλείεται η υπό την Άδεια διανομή οποιουδήποτε έργου το οποίο περιέχει μέτρα DRM.

Η “αποφασιστικότητα” όμως της νέας έκδοσης φαίνεται, όπως λέγεται, να “εξαντλήθηκε” στην “μάχη” κατά των TPMs, ώστε δεν υπήρξε εξίσου δριμεία ως προς τα δ.ε. λογισμικού⁴⁰⁸.

402. Βλ. *Stallman*, Why upgrade to GPLv3, 2007, <http://gplv3.fsf.org>.

403. *Ιγγλεζάκης*, Συνήγορος 64/2007, 69.

404. Βλ. *Gomulkiewicz*, General Public License 3.0: Hacking the Free Software movement's constitution, *Houston law review*, 2005, 1034 επ’ *Guadamuz* σε: *Edwards/Waelde* (επιμ.) (2009³), 375 επ.

405. Βλ. κατωτ. υπό Κεφ. Γ’, 5.6.

406. Που συνίστανται στην εφαρμογή οποιουδήποτε τεχνολογικού μέσου-όχι οπωσδήποτε ψηφιακού-για να περιοριστεί η πρόσβαση ή/και η χρήση ενός έργου. Βλ. κατωτ. σημ. 501 *Bäslar*, Technological Protection measures in the US, the European Union and Germany: How much fair use do we need in the digital world?, 2003, www.vjolt.net.

407. Βλ. ανωτ. υπό Κεφ. Β’, 2.5.

408. Παρά την διακήρυξη ήδη εν έτει 2000 από την ΕΕπ, οι πατέντες λογισμικού να “πολεμηθούν” σε όλα τα επίπεδα. Βλ. *Working group on libre software*, Free software/open source: Information society opportunities for Europe?, 2000, 26, διαθέσιμο σε: eu.conecta.it. Το γεγονός αυτό φαίνεται μάλλον να “αντανακλά” το μερίδιο στα δ.ε. λογισμικού που διεκδικούν οι μεγάλες εταιρίες ΕΛ/ΛΑΚ. Βλ. *Guadamuz* σε:

Σχετικά με τις ευρεσιτεχνίες, το Προοίμιο της Αδείας αναφέρει ότι “τα Κράτη δεν πρέπει να επιτρέπουν στις ευρεσιτεχνίες να περιορίζουν την ανάπτυξη και χρήση λογισμικού σε Η/Υ γενικής χρήσης”, ενώ όπου αυτό επιτρέπεται, οι συντάκτες της Αδείας απεύχονται το ΛΑΚ να καταστεί κατ’ αυτόν τον τρόπο ιδιόκτητο λογισμικό⁴⁰⁹. Για να αποτραπεί δε αυτό το ενδεχόμενο, η GPL εξασφαλίζει ότι “τα δ.ε. δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν κατά τρόπο που να καθιστούν το πρόγραμμα “κλειστό”. Λεπτομερέστερες επί τούτο προβλέψεις βρίσκουμε στο άρ. 2 της Αδείας, το οποίο προβλέπει ότι σε “αντίποινα” έγερσης αγωγής από αδειούχο για παραβίαση δ.ε. κατά προγράμματος υπό την Άδεια, τερματίζεται το δικαίωμά του να “τρέχει” και τροποποιεί το πρόγραμμα, ενώ υπό το άρ. 7 οι χρήστες μπορούν να διευρύνουν την εν λόγω απαγόρευση⁴¹⁰ και στο άρ. 11 της Αδείας, σύμφωνα με το οποίο αν κάποιος μεταβιβάζει ένα πρόγραμμα ή αντίγραφό του, που εν γνώσει του στηρίζεται σε “άδεια ευρεσιτεχνίας”, ήτοι ρητή⁴¹¹ συμφωνία ή δέσμευση να μην ισχύσει ένα δ.ε., και του οποίου ο κώδικας δεν είναι “διαθέσιμος σε όλους για αντιγραφή υπό τους όρους της Αδείας”, πρέπει είτε να τον καταστήσει διαθέσιμος, είτε να αποστερηθεί του οφέλους της “άδειας ευρεσιτεχνίας” για το συγκεκριμένο έργο είτε να συνοδεύσει το μεταβιβαζόμενο έργο από την εν λόγω “άδεια ευρεσιτεχνίας” πάντα βέβαια υπό τους όρους της Αδείας⁴¹². Αν περαιτέρω, η μεταβίβαση συνοδεύεται από “άδεια ευρεσιτεχνίας” για ορισμένους μόνο αντισυμβαλλομένους, ώστε να χρησιμοποιήσουν, αναπαραγάγουν, τροποποιήσουν ή μεταβιβάσουν ένα αντίγραφο του προγράμματος, αυτή επεκτείνεται αυτοδικαίως σε όλους τους παραλήπτες του μεταβιβασθέντος έργου ή των έργων που βασίζονται σε αυτό. Και καταλήγει ότι μία “άδεια ευρεσιτεχνίας” είναι “μεροληπτική” αν δεν καταλαμβάνει, απαγορεύει ή προϋποθέτει την μη άσκηση ενός ή περισσοτέρων εκ των εκ της Αδείας δικαιωμάτων.

Περαιτέρω, σταχυολογώντας, παρατηρούμε τα ακόλουθα: 1. Κατά την Άδεια, στην έννοια “δικαιώματα Π.Ι.”, περιλαμβάνονται και νομοθετήματα που προσομοιάζουν με τη νομοθεσία για την προστασία της Π.Ι. (“copyright-like laws”), αν και τέτοια νομοθετήματα δεν υφίστανται κατά το Ελληνικό δίκαιο. 2. Ως “πρόγραμμα” ορίζεται “κάθε έργο που μπορεί να αποτελέσει προϊόν Π.Ι.” (“any copyrightable work”). Η φράση αυτή όμως περιπεύει στο Ελληνικό Δίκαιο, όπου ούτως ή άλλως τα προγράμματα υπάγονται στην προστασία των Δικαιωμάτων Π.Ι. 3. Ο όρος “τροποποιώ” (“modify”) ένα έργο ερμηνεύεται ως “αντιγράφω ή προσαρμόζω ολόκληρο ή μέρος του έργου με

Edwards/Waelde (επιμ.) (2009³), 376.

409. Πρβλ. *Rychlicki*, GPLv3: New Software license and new axiology of intellectual property law, EIPR vol. 30, issue 6, 2008, 232, ο οποίος αναφέρει ότι η πρόβλεψη της έκδοσης 3 της ΓΔΑΕ για τις ευρεσιτεχνίες, σκοπό έχει να καταστείλει τις “συμφωνίες ευρεσιτεχνίας”, όπως η πρόσφατη μεταξύ της Microsoft και της εταιρίας ΛΑΚ Novell.

410. Αν όμως οι πρόσθετοι όροι αντιτίθενται στους όρους της ΓΔΑΕ, απαγορεύεται η περαιτέρω διανομή του έργου. Η ρήτρα αυτή του άρ. 7 της GPLv3 καλείται “ελευθερία ή θάνατος” (“freedom or death clause”). Βλ. *Peters*, Software patents and Open Source Software: An overview of patent provisions in the first draft of GPLv3, 2006, 7, www.anonymous-insider.net.

411. (“express”) αντί της σιωπηρής (“implicit”), που ίσχυε υπό το καθεστώς της GPLv2, η οποία όμως δεν αναγνωρίζεται σε όλες τις χώρες. Ο όρος λοιπόν να είναι ρητή η σχετική συμφωνία τέθηκε προκειμένου να επιτευχθεί η διεθνοποιημένη εφαρμογή της νέας έκδοσης της Αδείας. Βλ. *Peters*, (2006), 4, www.anonymous-insider.net.

412. Κάτι τέτοιο δεν προβλέπετο στην έκδοση 2 με αποτέλεσμα ο χρήστης-λήπτης της αδείας να είναι έκθετος. Βλ. *Nikulainen*, Open source software: Why is it here and will it stick around?, 2004, 159, <http://papers.ssrn.com>.

τέτοιο τρόπο (“in a fashion”)-διαφορετικό από τη δημιουργία ενός επακριβούς αντιγράφου-ώστε να απαιτείται άδεια βάσει του δικαίου της Π.Ι.”. Η μετάφραση του Αγγλικού όρου “modify”, ορθότερο θα ήταν να μην αποδοθεί στα Ελληνικά ως “τροποποιώ”, αλλά ενδεχομένως ως “επεξεργάζομαι”, αφού κάθε τροποποίηση ενός έργου κατά την Ελληνική νομοθεσία προϋποθέτει, άνευ ετέρου, την λήψη αδείας από το δημιουργό. 4. Παρόμοια πλήρη απαλλακτική ρήτρα του άρ. 12 της προηγούμενης έκδοσης, βρίσκουμε στο άρ. 16 της υπό εξέταση Αδείας, η ακυρότητα της οποίας, όσον αφορά την Ελληνική νομοθεσία⁴¹³, πρέπει να εξετάζεται δυνάμει των άρ. 332§1 και 449 ΑΚ, περί ευθύνης τουλάχιστον για δόλο και βαρεία αμέλεια⁴¹⁴. Η εν λόγω ακυρότητα, ωστόσο, ενδεχομένως κάμπτεται από την πρόβλεψη του άρ. 17, σύμφωνα με το οποίο “εάν τοπικά ο περιορισμός της ευθύνης δεν έχει νομική ισχύ, τα Δικαστήρια που επιλαμβάνονται θα εφαρμόσουν τον τοπικό Ν. που περισσότερο προσεγγίζει μία απόλυτη παραίτηση όλης της αστικής ευθύνης σχετικά με το πρόγραμμα, εκτός αν η ανάληψη ευθύνης συνοδεύει ένα αντίγραφο του προγράμματος, με αντάλλαγμα κάποια αμοιβή”. Όστε εν προκειμένω, θα εφαρμοστούν τα άρ. 332§1 και 499 ΑΚ. Προβληματική ωστόσο υπό την ίδια λογική καθίσταται και η διάταξη του άρ. 15 της Αδείας περί απέκδυσης κάθε εγγυητικής ευθύνης του παραχωρούντος, τουλάχιστον υπό την πιθανή ιδιότητά του ως “διανομέα”, οπότε η απαλλαγή αυτή προσκρούει στην αναγκαστικού δικαίου διάταξη του άρ. 554 ΑΚ⁴¹⁵, αλλά και στη νομοθεσία περί προστασίας των καταναλωτών (ιδίως άρ. 2§6, §7 ιγ’, §10, 6 Ν. 2251/1994, 332 ΑΚ). 5. Εισάγονται νέοι περίπλοκοι όροι, όπως πχ “το ενοποιημένο έργο” (“aggregate”) του όρου 5 δ’ της Αδείας, το οποίο έρχεται να εισάγει τη γνωστή εξαίρεση στο Copyleft, δυνάμει της οποίας “τα ξεχωριστά και ανεξάρτητα έργα, τα οποία δεν είναι από τη φύση τους προεκτάσεις ενός καλυμμένου έργου, δηλ. προγράμματος υπό την ΓΔΑΕ ή τροποποίηση τέτοιου, και δεν είναι αλληλένδετα με αυτό”, δεν καταλαμβάνονται από την Άδεια, που διέπει το καλυμμένο έργο⁴¹⁶.

3.3. Εγκυρότητα και δεσμευτικότητα των όρων της ΓΔΑΕ

Καταρχάς, οι όροι της ΓΔΑΕ κρίνονται ως προς την εγκυρότητά τους, με βάση τις γενικές ρήτρες του Αστικού Δικαίου και ιδίως αυτές των άρ. 178 και 179 ΑΚ⁴¹⁷. Όσον αφορά στην ιδιότητά τους ως ΓΟΣ, με αποτέλεσμα την εφαρμογή της σχετικής με την προστασία των καταναλωτών νομοθεσίας, παρατηρούμε ότι οι όροι της ΓΔΑΕ εμφανίζουν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των ΓΟΣ, αμφισβητείται όμως εν προκειμένω αν πληρούνται η ιδιότητα του “προμηθευτή-παραγωγού” στο πρόσωπο του μεταβιβάζοντος⁴¹⁸.

⁴¹³. Για την οποία βλ. κατωτ. υπό Κεφ. Γ’, 3.4.

⁴¹⁴. Βλ. ειδικά όσον αφορά τα πραγματικά και νομικά ελαττώματα του παραχωρηθέντος προγράμματος, το άρ. 499§2 ΑΚ, το οποίο προβλέπει σχετική ευθύνη του δωρητή “μόνο αν υποσχέθηκε ότι δεν υπάρχουν τέτοια ελαττώματα ή τα απέκρυψε με δόλο”.

⁴¹⁵. Που προβλέπει την παραγραφή της σχετικής αξίωσης προσδιορίζοντάς την σε 2 έτη για τα κινητά πράγματα, στα οποία εμπίπτει ένα πρόγραμμα, τουλάχιστον υπό την κρατούσα θεωρία της υλικής ενσωμάτωσής του, σε συνδυασμό με το άρ. 947§2 ΑΚ.

⁴¹⁶. Όστε αν συμπεριλάβω σε ένα πρόγραμμα στοιχεία του “πυρήνα” Linux, για να το καταστήσω συμβατό με αυτόν, δεν σημαίνει ότι ολόκληρο το εν λόγω πρόγραμμα, θα διέπεται από την ΓΔΑΕ.

⁴¹⁷. Καλλινίκου 2007, 12, <http://europe.creativecommons.org>.

⁴¹⁸. Βλ. κατωτ. υπό Κεφ. Γ’, 3.4.

Για την εγκυρότητα του όρου της ΓΔΑΕ δυνάμει του οποίου ο χρήστης δεσμεύεται εκ των προτέρων ότι κάθε μελλοντική τροποποίηση του προγράμματος θα εντάσσεται στην Άδεια, είναι έγκυρη αφού αφορά σε συγκεκριμένο έργο και όχι στο σύνολο των μελλοντικών έργων ή σε έναν απροσδιόριστο αριθμό έργων ενός δημιουργού⁴¹⁹. Σχετικά δε με την τήρηση έγγραφου τύπου, γίνεται δεκτό ότι η σύμβαση παραχώρησης ΕΛ/ΛΑΚ καταρτίζεται και σιωπηρά με την τροποποίηση ή διανομή του προγράμματος από τον χρήστη⁴²⁰.

Ως προς τη δεσμευτικότητα των όρων της ΓΔΑΕ, υπό την έννοια της σχέσης του δικαιώματος εκμετάλλευσης με τις υποχρεώσεις του αντισυμβαλλομένου από την Άδεια, κατά την κρατούσα άποψη γίνεται δεκτό ότι οι εν λόγω όροι αναπτύσσουν εμπράγματα και όχι απλά ενοχική ενέργεια. Όπως κάθε άδεια εκμετάλλευσης⁴²¹, έτσι και η παραχώρηση λογισμικού υπό περιοριστικούς όρους, φέρει οιονεί εμπράγματο χαρακτήρα, ενώ η εξουσία του δημιουργού να θέσει περιορισμούς στην εκμετάλλευση του έργου αποτελεί έκφραση του απόλυτου και αποκλειστικού του δικαιώματος επί του έργου του⁴²². Επιπλέον, ο οιονεί εμπράγματος αυτός χαρακτήρας συνάγεται και από το άρ. 4 της ΓΔΑΕ, το οποίο προβλέπει την έκπτωση του χρήστη και την αυτόματη κατάργηση των δικαιωμάτων του σε περίπτωση παράβασης των όρων της. Επομένως, οι όροι της Αδείας αναπτύσσουν ισχύ *erga omnes* και όχι μόνο μεταξύ του δικαιούχου του προγράμματος και του αντισυμβαλλομένου του⁴²³, ώστε η μη τήρησή τους συνιστά προσβολή του δικαιώματος Π.Ι. και επισύρει την επιβολή των νομίμων κυρώσεων. Στο σημείο αυτό πρέπει ωστόσο να τονίσουμε ότι απόλυτο και αποκλειστικό δικαίωμα αποκτά, πέραν του αρχικού δημιουργού και κάθε μεταγενέστερος, εφόσον όμως, κατά το Ελληνικό δίκαιο, η τροποποίηση που θα επιφέρει ο τελευταίος στο αρχικό έργο φέρει τον χαρακτήρα του παραγώγου έργου, άλλως δεν θα προστατεύεται με τις διατάξεις προστασίας της Π.Ι., αλλά μόνο ενοχικά, δυνάμει του δικαιώματος χρήσης και αναπαραγωγής που του παρέχει η ΓΔΑΕ.

Παρά την ευρεία διάδοση της ΓΔΑΕ, η οποία συνεπάγεται, όπως είναι αναμενόμενο, και την τέλεση αρκετών παραβιάσεων της, ελάχιστες εξ αυτών έφτασαν μέχρι σήμερα στις αίθουσες των Δικαστηρίων⁴²⁴. Το γεγονός αυτό, όπως παρατηρείται⁴²⁵, οφείλεται, πέραν άλλων, και στον αποτελεσματικό ρόλο που διαδραματίζει το “σώμα” καταγραφής και επιβολής της εφαρμογής της Αδείας, ονόματι GPL-violations.org⁴²⁶, το οποίο αποτελεί μη κερδοσκοπικό “παράρτημα” του FSF.

Η πρώτη έγερση σχετικής αγωγής πραγματοποιήθηκε στις ΗΠΑ από την εταιρία εκπόνησης ΛΑΚ MySQL, η οποία “κατηγόρησε” την εταιρία NuSphere ότι σφετερίζεται το λογισμικό της για να κατασκευάσει ιδιόκτητο λογισμικό. Η αγωγή αυτή ήρθε σε “απάντηση” προγενέστερης αγωγής της

419. Σταυρίδου, ΕΛΛΔνη 1996, 1239 επ' *Ιγγλεζάκης*, ΕπισκΕΔ 2001, 903.

420. *Ιγγλεζάκης*, ΕπισκΕΔ 2001, 903.

421. *Κουμάντος* (2000⁷), 255 επ' *Κοτσίρης* (1999³), 153 επ.

422. *Κοτσίρης* (1999³), 131.

423. Εφόσον βέβαια πληρούται η προϋπόθεση προστασίας του προγράμματος με το δίκαιο της Π.Ι., δηλ. υφίσταται η απαιτούμενη πρωτοτυπία. Άλλως, οι όροι της Αδείας ενεργούν μόνο ενοχικά, δηλ. μεταξύ των συμβαλλομένων μερών (*inter partes*).

424. *Guibault/Van Daalen*, Unraveling the myth around open source licenses, IT & Law series, 2006, 11· *Guadamuz* σε: *Edwards/Waelde* (επιμ.) (2009³), 384.

425. *Guadamuz* σε: *Edwards/Waelde* (επιμ.) (2009³), 385.

426. Βλ. www.gpl-violations.org.

NuSphere κατά της MySQL για πρακτικές αθέμιτου ανταγωνισμού. Η υπόθεση “έκλεισε” με συμβιβασμό υπέρ της MySQL, αφού η NuSphere συμφώνησε να συμμορφωθεί με τους όρους της Αδείας.

Η πρώτη ωστόσο απόφαση που αναγνώρισε σε Ευρωπαϊκό επίπεδο την δεσμευτικότητα και εκτελεστότητα της ΓΔΑΕ εκδόθηκε στις 19.5.2004 από Δικαστήριο του Μονάχου⁴²⁷. Ο προγραμματιστής και ηγέτης μέχρι το 2007 της ομάδας εκπόνησης Linux λογισμικού Netfilter/Iptables⁴²⁸, καθώς και βασικός υποστηρικτής του GPL-violations.org, Harald Welte, υπέβαλε αίτηση Ασφαλιστικών μέτρων σε βάρος της κατασκευάστριας εταιρίας εξοπλισμού δικτύου, Sitecom, η οποία σε ένα ασύρματο router της χρησιμοποίησε λογισμικό που είχε εκπονηθεί από τη Netfilter και διανέμετο υπό την ΓΔΑΕ, χωρίς να παρέχει πρόσβαση στον πηγαίο κώδικα του προγράμματός της, χωρίς να αναφέρει ότι εκμεταλλεύτηκε ΕΛ/ΛΑΚ και χωρίς βέβαια να το συνοδεύει το πρόγραμμα με την σχετική Άδεια⁴²⁹. Το Δικαστήριο εν προκειμένω έκρινε ότι η κατασκευάστρια μπορούσε να κάνει χρήση του ΛΑΚ μόνο αν συμμορφώνετο με τους όρους της Αδείας. Προηγουμένως, χαρακτήρισε έγκυρη τη ΓΔΑΕ υπό το Γερμανικό Δίκαιο, έκρινε ότι ο δημιουργός ΛΑΚ δεν παραιτείται των δικαιωμάτων του Π.Ι., ενώ χαρακτήρισε έγκυρους τους περισσότερους όρους της Αδείας, μεταξύ των οποίων και αυτόν του Copyleft⁴³⁰.

Ακολούθησε στις 14.4.2005, στο ίδιο Γερμανικό Δικαστήριο, κατάθεση αιτήσεως Ασφαλιστικών μέτρων την οποία ήγειρε ομοίως ο Welte κατά της Fortinet, μίας Γαλλικής εταιρίας παραγωγής λογισμικού “firewall”, η οποία κατά τον ισχυρισμό του αιτούντος χρησιμοποιούσε στο πρόγραμμά της ένα τμήμα του λειτουργικού συστήματος Linux, χωρίς να τηρήσει τους όρους της Αδείας και να καταστήσει τις τροποποιήσεις του “ανοιχτές” υπό την ΓΔΑΕ. Τελικά η υπόθεση κατέληξε σε συμβιβασμό από μέρους της Fortinet, η οποία δήλωσε την συμμόρφωσή της στους όρους της Αδείας, παρέχοντας, κατ’ αίτηση κάθε ενδιαφερομένου, αντίγραφα του τροποποιημένου προγράμματος που παρήγαγε, στο κόστος της αντιγραφής και διανομής τους.

Το 2006 ο Welte πέτυχε την έκδοση απόφασης του Δικαστηρίου της Φρανκφούρτης που αναγνώριζε την τέλεση παραβιάσεων της Αδείας από μέρους της κατασκευάστριας εταιρίας εξοπλισμού hardware, D-Link.

Πέραν των προαναφερομένων αποφάσεων, πολύ σημαντική υπόθεση είναι αυτή της εταιρίας παραγωγής συμβατών με το Unix προγραμμάτων, SCO κατά της IBM, που διεξάγεται στις ΗΠΑ. Τον Μάρτιο του 2003 η SCO ήγειρε αγωγή κατά της IBM ισχυριζόμενη παραβίαση του “πυρήνα” (“kernel”) του Unix. Ειδικότερα, η SCO επικαλέστηκε ότι το 1995 αγόρασε από την AT&T, η οποία είχε συμφωνήσει το 1985 την συμπαραγωγή με την IBM μίας έκδοσης Unix, ονόματι AIX, όλα τα σχετικά με το Unix δικαιώματα Π.Ι., ώστε υποστήριξε ότι της ανήκε τμήμα του κώδικα του AIX, ο οποίος χρησιμοποιήθηκε στον “πυρήνα” (“kernel”) του Linux. Η IBM άσκησε

427. Βλ. <http://www.jbb.de/news/munich-court-confirms-gpl-enforceability/>. Βλ. σχετική ανάλυση σε Höppner, The GPL prevails: An analysis of the first-ever Court decision on the validity and effectivity of the GPL, <http://www.law.ed.ac.uk>.

428. Βλ. <http://www.netfilter.org/about.html>.

429. Κατά παράβαση των αρ. 2 και 3 της ΓΔΑΕ.

430. Παπακωνσταντίνου (2006), 236 επ’ *Guadamuz* σε: *Edwards/Waelde* (επιμ.) (2009³), 386.

αντίθετη αγωγή, υποστηρίζοντας ότι η SCO είχε παραβιάσει το Copyright και τις “πατέντες” της, ενώ παράλληλα παραβίαζε την ΓΔΑΕ, αφού χρησιμοποιούσε και τροποποιούσε τον “πυρήνα” (“kernel”) του Linux, που υπέκειτο στην σχετική Άδεια. Η υπόθεση εκκρεμεί ακόμα, ενώ πολλοί σχολιαστές κρίνουν αβάσιμες τις αιτιάσεις της SCO⁴³¹, η οποία στο μεταξύ υπέβαλε αίτηση πτώχευσης.

Τέλος, στην επίσης Αμερικανική υπόθεση In Wallace V IBM⁴³², το Δικαστήριο έκρινε ότι η ΓΔΑΕ δεν αντιβαίνει την Αμερικανική νομοθεσία προστασίας του ανταγωνισμού.

3.4. Ευθύνη του παραχωρούντος πρόγραμμα ΕΛ/ΛΑΚ δυνάμει απαλλακτικών ρητρών της ΓΔΑΕ

Δυνάμει της ΓΔΑΕ, ο παραχωρών το ΕΛ/ΛΑΚ δεν φέρει καμία απολύτως ευθύνη για τα πιθανά ελαττώματά του. Τέτοιου είδους όμως πλήρεις απαλλακτικές ρήτρες κρίνονται ως προς την εγκυρότητά τους αφενός με τις διατάξεις του δικαίου προστασίας του καταναλωτή και αφετέρου με τα άρ. 332, 334 και 499 ΑΚ.

Συγκεκριμένα, το άρ. 332§1 ΑΚ χαρακτηρίζει άκυρη κάθε απαλλακτική ρήτρα ευθύνης από δόλο ή βαρεία αμέλεια, ακυρότητα την οποία η παρ. 2 του ιδίου ά. επεκτείνει και στην περίπτωση της ελαφράς ακόμα αμέλειας, αν η εν λόγω ρήτρα τέθηκε ως όρος σύμβασης που δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης των μερών, γεγονός το οποίο λαμβάνει χώρα εν προκειμένω εφόσον οι όροι της ΓΔΑΕ είναι προδιατυπωμένοι και τυποποιημένοι, χωρίς να δύνανται ο εκάστοτε χρήστης να τους διαπραγματευτεί. Το άρ. 334 επεκτείνει την ευθύνη του παρέχοντος και στο πταίσμα των βοηθών εκπλήρωσης. Εξάλλου, όπως είδαμε παραπάνω, κατά τον ορθό νομικό χαρακτηρισμό της η ΓΔΑΕ αποτελεί δωρεά, οπότε τυγχάνουν εφαρμογής τα άρ. 496 επ. ΑΚ και ειδικότερα το άρ. 499 ΑΚ, το οποίο ορίζει ότι ο δωρητής ευθύνεται για δόλο και βαρεία αμέλεια, ενώ για πραγματικά και νομικά ελαττώματα μόνο αν υποσχέθηκε ότι δεν υπάρχουν ή τα απέκρυψε με δόλο. Περαιτέρω ευθύνη με τις περί αδικοπραξιών διατάξεις (ΑΚ 914 επ) δεν πρέπει να αποκλείεται, αν και κατά τη γνώμη μας εξαιρετικά δύσκολα θα πληρούνται οι οικείες προϋποθέσεις περί υπαίτιας-παράνομης βλάβης από μέρους του δωρητή και ζημίας του δωρεοδόχου⁴³³.

431. Δεδομένου ότι αφενός δεν κατάφερε να αποδείξει την ιδιοκτησία της σε ζωτικά τμήματα του κώδικα Linux και αφετέρου επειδή, όταν αποκάλυψε τον κώδικα, αυτός είχε ήδη δημοσιευτεί υπό άλλη άδεια ΛΑΚ. Βλ. αναλύσεις της εν λόγω υπόθεσης σε: *Goettisch*, SCO Group v IBM: The future of Open-Source Software, University of Illinois Journal of Law, Technology and policy, 2003, 581 επ· *La Fontaine*, Adventures in software licensing: SCO v IBM and the future of the open source model, Journal on telecommunications and high technology law, 42/2005, 449 επ· *Lehey*, SCO's evidence of copying between Linux and UnixWare, 2008, www.lemis.com.

432. Απόφ. US Court of Appeals for the 7th Circuit 9.11.2006, υπόθ. Daniel Wallace V IBM, Red Hat and Novell, 467 F 3d 1104.

433. Βλ. αντίθετα *Ιγγλεζάκη*, ΕπισκΕΔ 2001, 909, που θεμελιώνει την υπαιτιότητα και παρανομία της συμπεριφοράς του δωρητή στην παράβαση της υποχρέωσης προνοίας και ασφαλείας του κατασκευαστή προϊόντος. Κατά την άποψή μας ωστόσο η ερμηνεία αυτή αντιστρατεύεται την έννοια του ΕΛ/ΛΑΚ, στο κέντρο της ιδεολογίας του οποίου βρίσκεται η δωροδοτική προσφορά με σκοπό την μέσω συνεργασίας προώθηση της καινοτομίας. Είναι συνεπώς αυτονόητο ότι το “προϊόν” που θα παραχωρεί ο δωρητής δεν θα είναι τελειοποιημένο, αλλά θα φέρει μικρο-ελαττώματα (bugs), την άρση των οποίων πιθανόν επιζητά με την

Επιπρόσθετα ο λήπτης της αδείας εκμετάλλευσης μπορεί να χαρακτηριστεί κατά το Ν. 2251/1994 (άρ. 1§4 α') καταναλωτής, αφού αποτελεί τον "τελικό αποδέκτη του προϊόντος". Κατά τη γνώμη μας ωστόσο ο παραχωρών δεν θα εμπίπτει κατά κανόνα στην έννοια του προμηθευτή, αφού ο Ν. (άρ. 1§4 β') προϋποθέτει "άσκηση επαγγελματικής ή επιχειρηματικής δραστηριότητας"⁴³⁴, η οποία εδώ αίρεται εκ του γεγονότος της μη ύπαρξης ανταλλάγματος. Αν βέβαια η παραχώρηση συνοδεύεται από πρόσθετες υποχρεώσεις (πχ συντήρηση, εξυπηρέτηση πελατών κλπ), οι οποίες παρέχονται έναντι ανταλλάγματος, όπως θα συμβαίνει στην περίπτωση του "διανομέα", ενδεχομένως χωρεί εφαρμογή του δικαίου προστασίας του καταναλωτή και οι σχετικές απαλλακτικές ρήτρες της ευθύνης του προμηθευτή, θα κρίνονται δυνάμει των άρθρ. 2§6, §7-ιδίως περ. ιγ' που χαρακτηρίζει καταχρηστικούς όσους όρους "αποκλείουν ή περιορίζουν υπέρμετρα την ευθύνη του προμηθευτή"-και §10 του Ν., ενώ θα χωρεί εφαρμογή και του άρθρ. 6 του Ν. που προβλέπει την αντικειμενική ευθύνη του παραγωγού ελαττωματικού προϊόντος. Η εξέταση της πλήρωσης των προϋποθέσεων του Ν. θα πρέπει κατά την άποψή μας να γίνεται σε κάθε περίπτωση ad hoc με εκτίμηση των εκάστοτε πραγματικών δεδομένων.

4. Σύγκριση ιδιόκτητου/"κλειστού" λογισμικού με το ΕΛ/ΛΑΚ (Proprietary / "Close" software V FOSS)

Το πρώτο πασιφανές πλεονέκτημα⁴³⁵ του ΕΛ/ΛΑΚ σε σχέση με το ιδιόκτητο λογισμικό⁴³⁶, εντοπίζεται στο συγκριτικά χαμηλότερο κόστος του⁴³⁷. Έπειτα, αναφέρεται ότι υπερτερεί σε αξιοπιστία, αφού οι ατέλειές του (bugs) διορθώνονται διαρκώς σε ένα περιβάλλον αέναης εξέλιξης⁴³⁸. Πέραν μάλιστα της διαδικασίας παράλληλου και πολλαπλού "debugging", τα open source προγράμματα, θεωρείται ότι υπερτερούν σε ασφάλεια, επειδή σχεδιάζονται με γνώμονα την ισχυρή "παθητική" ασφάλεια των χρηστών⁴³⁹.

παραχώρησή του υπό άδεια ΕΛ/ΛΑΚ. Η δυνατότητα εξάλλου αυτή έχει καταστήσει αξιόπιστο και ασφαλές προϊόν το ΕΛ/ΛΑΚ. Βλ. κατωτ. υπό Κεφ. Γ', 4.

434. Την προϋπόθεση αυτή δεν εξετάζει ο *Ιγγλεζάκης*, ΕπισκΕΔ 2001, 909 επ, ο οποίος τάσσεται υπέρ της εφαρμογής του Ν. 2251/1994.

435. Βλ. ενδεικτικά ως προς τα πλεονεκτήματα του ΕΛ/ΛΑΚ, *Newman*, Attaining robust open source software σε: *Feller/Fitzgerald/Hissam/Lakhani* (επιμ.), 2005, 123 επ, mitpress.mit.edu· *Wheeler*, Why open source software/free software (OSS/FS, FLOSS or FOSS)? Look at the numbers!, 2006, www.dwheeler.com· *Μπούρα*, Στρατηγική επιλογή ή εναλλακτική λύση χαμηλού κόστους;, 2009, www.ellak.gr· *Μπότσογλου*, Ανοιχτό λογισμικό vs κλειστό λογισμικό, 2009, <http://www.klug.gr> ιστοσελίδα http://www.netc.org/openoptions/pros_cons/comparing.html.

436. Βλ. Παράρτημα ΙΙΙ/Α., ΙΙΙ/Α.11 για τον τρόπο ανάπτυξης των δύο κατηγοριών λογισμικού, ΙΙΙ/Α.8. για αντιστοιχία ιδιόκτητων με ΕΛ/ΛΑΚ προγραμμάτων σε δημοφιλείς εφαρμογές, ΙΙΙ/Α.9., όπου απαριθμούνται ποσοστιαία τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματά τους, κατόπιν σχετικής έρευνας και ΙΙΙ/Α.10, όπου σύγκριση των μεταξύ τους πωλήσεων για τα έτη 2003-2007.

437. Ακόμα και αν δεν παρέχεται δωρεάν (πχ διαθέσιμο για download στο Διαδίκτυο), η διανομή του γίνεται κατά κανόνα έναντι συμβολικού ποσού, που συνίσταται συνήθως στο κόστος των εξόδων αντιγραφής του.

438. Ο *Raymond* στο *The Cathedral and the Bazaar: Musings on Linux and Open Source by an accidental revolutionary*, 1999, <http://www.catb.org>, με την φράση "Given enough eyeballs, all bugs are shallow", αποδίδει το μέγιστης σημασίας πολλαπλό και συνεχές "debugging" στο οποίο υπόκεινται τα ΕΛ/ΛΑΚ προγράμματα.

439. Θεωρείται ότι "ηγείται" στον τομέα αυτό το Linux. Βλ. *Raymond*, Halloween Document 1, 1998, <http://catb.org>, σύμφωνα με τον οποίο οι προγραμματιστές της Linux χρειάστηκαν μόλις μία μέρα για να διορθώσουν την "TearDrop IP" την πρώτη φορά που εμφανίστηκε.

Περαιτέρω τα προγράμματα open source “φημίζονται” για την ταχύτητά τους, καθώς και για την ικανότητά τους να υποστηρίζουν μεγάλα δίκτυα με πολλούς χρήστες, όταν μάλιστα όλα τα υπόλοιπα συστήματα καταρρέουν. Έπειτα, θεωρούνται ότι ανταποκρίνονται καλύτερα στο περιβάλλον του Διαδικτύου⁴⁴⁰ και σε ανάγκες εξειδικευμένων δικτύων, λόγω του ότι εμφανίζουν μεγαλύτερη ευελιξία από τα αντίστοιχα “κλειστά” προγράμματα. Αποτέλεσμα του τελευταίου είναι ότι οι προγραμματιστές μπορούν με ελάχιστο κόστος να “αυξομειώνουν” τα χαρακτηριστικά τους ώστε να ανταποκρίνονται ακριβώς στις απαιτήσεις του εκάστοτε χρήστη, πράγμα που δεν μπορεί να συμβεί στο ιδιόκτητο λογισμικό, που κυκλοφορεί ως “πακέτο”, ώστε συχνά ένας χρήστης αναγκάζεται να το προμηθευτεί, καταβάλλοντας το ανάλογο τίμημα, ενώ στην ουσία θα χρησιμοποιήσει ή χρειάζεται ένα συγκεκριμένο μέρος των λειτουργιών του. Με το ΕΛ/ΛΑΚ, λοιπόν, οι χρήστες “ανεξαρτητοποιούνται” σε μεγάλο βαθμό από τις εταιρίες παραγωγής του λογισμικού, σε αντίθεση με τα “κλειστά” προγράμματα, όπου πχ μία πιθανή χρεωκοπία της εταιρίας κατασκευής, θα σημάνει το “θάνατο” του λογισμικού, ενώ το αντίστοιχο open source πρόγραμμα μέσω του πηγαίου του κώδικα θα συνεχίσει να υπάρχει και να εξελίσσεται.

Πλεονεκτήματα παρουσιάζονται όμως και στην “αγορά”, αφού περιθωριοποιούνται μονοπωλιακές και αντι-ανταγωνιστικές εταιρικές πολιτικές, οι οποίες ενδεχομένως-πέραν άλλων- μειώνουν τον ρυθμό ανάπτυξης και δύνανται να διαμορφώνουν τις τιμές κατά βούληση. Για τις δε επιχειρήσεις “ανοίγεται” ένα σημαντικό και μάλιστα αναπτυσσόμενο πεδίο επένδυσης.

Σημαντική όμως είναι και η ιδεολογία που παρακινεί το open source “κίνημα”, σύμφωνα με την οποία μπορούμε όλοι να γίνουμε συν-διαμορφωτές των προγραμμάτων, συμβάλλοντας στην πρόοδο της ολότητας. Ανοίγοντας “τους ασκούς” της γνώσης, τα open source προγράμματα παρακινούν τη δημιουργικότητα.

Τέλος, η διακίνησή του ΕΛ/ΛΑΚ μέσω των σχετικών αδειών είναι σαφώς ευκολότερη έναντι του “απαγκιστρωμένου” στο Copyright ιδιόκτητου λογισμικού.

Εκ του αντιθέτου⁴⁴¹ πάντως υποστηρίζεται ότι καταρχάς τα open source προγράμματα δεν έχουν αποκτήσει την απαιτούμενη συνδεσιμότητα και διαλειτουργικότητα των αντίστοιχων “κλειστών”, με αποτέλεσμα συχνά να καθίστανται άχρηστα⁴⁴². Έπειτα δεν είναι τόσο “φιλικά” προς τους χρήστες, ούτε εμφανίζουν την πληθώρα των χαρακτηριστικών των ιδιόκτητων προγραμμάτων⁴⁴³.

440. Εξού και η τεράστια δημοτικότητα του προγράμματος Apache.

441. Βλ. *Glass*, Standing in front of the open source steamroller σε: *Feller/Fitzgerald/Hissam/Lakhani* (επιμ.), 2005, 81 επ, mitpress.mit.edu *Michlmayr/Hunt/Probert*, Quality practices and problems in free software projects, 2005, <http://www.cyrius.com>.

442. Για το γεγονός όμως αυτό δεν ευθύνονται, κατά την άποψή μας, τα ΕΛ/ΛΑΚ προγράμματα, τα οποία είναι κατά κανόνα συμβατά προς το ιδιόκτητο λογισμικό, αλλά τα “κατάλοιπα” των μονοπωλιακών κολοσσών στην αγορά λογισμικού, οι οποίοι ακόμα και σήμερα εξακολουθούν να “φορτώνουν” τους προς πώληση Η/Υ με συγκεκριμένο ιδιόκτητο λογισμικό. Μολονότι λοιπόν η “μίξη” ιδιόκτητου και “ελεύθερου” λογισμικού μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα κατά την εφαρμογή τους, τα ίδια προβλήματα εμφανίζονται και στον συνδυασμό των διαφορετικών εκδόσεων ενός ιδιόκτητου λογισμικού.

443. Όσοι βέβαια δεν θέλουν να “απομακρυνθούν” από το οικείο σε αυτούς περιβάλλον των ιδιόκτητων προγραμμάτων, δεν έχουν παρά να αναζητήσουν και εγκαταστήσουν στον Η/Υ τους τον open source “κλώνο” του σχετικού ιδιόκτητου προγράμματος, όπως ενδεικτικά είναι το OpenOffice.org ως προς το MS Office.

Επίσης ένα σημαντικό μειονέκτημα για τους χρήστες, που καταλογίζουν οι κατασκευαστές ιδιόκτητου λογισμικού στο ΕΛ/ΛΑΚ, συνιστά η έλλειψη του επονομαζόμενου “customer service”, το κόστος του οποίου μπορεί ακόμα και να υπερβεί το κόστος του ιδιόκτητου λογισμικού, ώστε τελικά να εκμηδενίζει το οικονομικό όφελος από το ΕΛ/ΛΑΚ. Κατ’ αυτούς, οι υπηρεσίες “service” και “support” είναι υπανάπτυχτες στο πεδίο του ΕΛ/ΛΑΚ⁴⁴⁴. Επιπλέον, υποστηρίζουν ότι το κόστος “μεταφοράς” από “κλειστό” σε “ανοικτό” λογισμικό είναι μεγάλο⁴⁴⁵. Περαιτέρω, βασίζονται σε έρευνες από τις οποίες δεν πηγάζει η άμεση σύνδεση του ΕΛ/ΛΑΚ με τη δημιουργικότητα, την ανταγωνιστικότητα, τον υγιή ανταγωνισμό και την ανάπτυξη⁴⁴⁶. Τέλος, διατείνονται ότι το open source αποτελεί αφενός “πολέμιο” της Π.Ι. και αφετέρου έναν “ιό” που εξαπλώνεται επιδημικά⁴⁴⁷.

5. Ειδικότερα θέματα

5.1. Το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού ΕΛ/ΛΑΚ

Εκφάνσεις του ηθικού δικαιώματος του δημιουργού επί του έργου του είναι αφενός η εξουσία αναγνώρισης της πατρότητάς του, η οποία προβλέπεται στο άρ. 4§1 β’ Ν. 2121/1993, δυνάμει του οποίου ο δημιουργός μπορεί να απαιτεί την αναγραφή του ονόματός του πάνω σε κάθε αντίτυπο του έργου του και σε κάθε δημόσια χρήση του και αφετέρου η εξουσία περιφρούρησης της ακεραιότητας του έργου, η οποία συνίσταται, όπως ορίζει το άρ. 4§1 γ’ Ν. 2121/1993, στην εξουσία του δημιουργού να απαγορεύει κάθε παραμόρφωση, περικοπή ή άλλη τροποποίηση του έργου του, καθώς και κάθε προσβολή του ίδιου, απορρέουσα εκ των συνθηκών παρουσίας του έργου του στο κοινό.

Στην περίπτωση του ΕΛ/ΛΑΚ⁴⁴⁸, η εξουσία αναγνώρισης της πατρότητας του έργου, αποτυπώνεται στα άρ. 1 και 2 της ΓΔΑΕ, σύμφωνα με τα οποία τα αντίγραφα του προγράμματος πρέπει να αναφέρουν τον αρχικό δημιουργό του, ενώ αν συντελεστούν τροποποιήσεις, σε αυτές θα πρέπει να αναφέρονται τα στοιχεία του τροποποιούντος χρήστη⁴⁴⁹, καθώς και η ημερομηνία που έλαβε χώρα η τροποποίηση.

⁴⁴⁴. Αυτό ωστόσο δεν είναι ακριβές ούτε αληθές. Όντως οι υπηρεσίες αυτές στο πεδίο του ΕΛ/ΛΑΚ μπορεί να μην έχουν ακόμα τελειοποιηθεί, ωστόσο δεν σημαίνει άνευ ετέρου ότι στερούνται σε ποιότητα και ταχύτητα ή ότι είναι οπωσδήποτε πιο δαπανηρές έναντι του ιδιόκτητου λογισμικού, αφού βασίζονται σε μία “κοινότητα” πολυπληθή, συνεργάσιμη, συναδελφική και εξυπηρετική. Βλ. επί τούτου την πρόταση των *Von Hippel/Lakhani*, *How open source software works: “free” user-to-user assistance?*, 2000, <http://papers.ssrn.com>, βασισμένη στην εθελοντική προσφορά των χρηστών Apache στην επίλυση προβλημάτων άλλων χρηστών.

⁴⁴⁵. Μολονότι αυτό μπορεί να είναι αληθές, εξίσου αληθές είναι το μακροχρόνιο πολλαπλάσιο κέρδος που θα αποκομίσει ο χρήστης μέσω του ΕΛ/ΛΑΚ.

⁴⁴⁶. Καμία εξ αυτών ωστόσο δεν έχει αποδείξει το αντίθετο, το οποίο, αντίθετα, έχει καταδείξει περίτρανα σε κάθε περίπτωση η πρακτική.

⁴⁴⁷. Όσον αφορά στην άποψη περί αντίθεσης στα πνευματικά δικαιώματα, αυτό σαφώς δεν είναι ορθό, αφού το open source δεν αποκηρύσσει την Π.Ι., γεγονός που είναι εμφανές στη διατήρηση σε κάθε περίπτωση των ηθικών εξουσιών του δημιουργού επί του προγράμματος. Η παρομοίωση δε του ΕΛ/ΛΑΚ με “ιό” βασίζεται στο “viral effect” της ΓΔΑΕ, το οποίο απαγορεύει την εμπορική κυκλοφορία του προγράμματος, εξαντλώντας την ενέργειά του και πάλι στις περιουσιακές εξουσίες των δημιουργών. Εξάλλου και αυτό ακόμα είναι “παρακάμψιμο” μέσω της Lesser GPL και του multi-licensing. Βλ. ανωτ. υπό Κεφ. Γ’, 3.2.

⁴⁴⁸. Εφόσον εννοείται πληρούνται οι προϋποθέσεις προστασίας του με το δίκαιο της Π.Ι.

⁴⁴⁹. Ο *Μαρίνος* (1989), 114, δεν αναγνωρίζει ηθικό δικαίωμα σε αυτόν. Αντίθετος ο *Ιγγλεζάκης*, *ΕπισκΕΔ*

Διερωτάται ωστόσο κανείς αν η δυνατότητα τροποποιήσεων του προγράμματος που παρέχεται μέσω της Αδείας, προσκρούει στην εξουσία περιφρούρησης της ακεραιότητας του έργου, δεδομένου μάλιστα ότι αυτή εμπίπτει στον “πυρήνα” του ηθικού δικαιώματος του δημιουργού, ώστε δεν χωρεί συμβατική παραίτηση από αυτήν⁴⁵⁰. Στη θεωρία έχει επικρατήσει η άποψη ότι η λύση θα δίδεται από την *ad hoc* εξέταση της κάθε περίπτωσης, μέσω της στάθμισης των συμφερόντων των μερών⁴⁵¹. Ωστόσο, οι περιπτώσεις στις οποίες θα διαπιστώνεται προσβολή της ακεραιότητας του λογισμικού θα είναι ελάχιστες, αφού αυτό δεν έχει αισθητική αξία, όπως τα έργα λόγου και τέχνης, αλλά κατατείνει στην επίλυση τεχνικού προβλήματος. Ως τέτοιες περιπτώσεις προσβολής οι θεωρητικοί γενικά αναφέρουν την επέμβαση στον κώδικα του λογισμικού ενός λειτουργικού συστήματος ή σχετικών με το λειτουργικό σύστημα προγραμμάτων, καθώς και την επέλευση τροποποιήσεων σε ένα ευρέως γνωστό πρόγραμμα ενός δημιουργού, ώστε να τρωθεί η φήμη του⁴⁵².

Κατά την άποψή μας ωστόσο η σύγκρουση αυτή, στα πλαίσια του ΕΛ/ΛΑΚ, είναι επίπλαστη και φαινομενική, αίρεται δε από την ίδια την φύση του, στο κέντρο της οποίας βρίσκεται η πρωτοβουλία του ιδίου του δημιουργού⁴⁵³ να παραμερίσει την οικονομική εκμετάλλευση του έργου του μέσω της “τυπολατρικής” εφαρμογής των δικαιωμάτων Π.Ι.-παροχή αδείας για τη διενέργεια τροποποιήσεων-, και να το θέσει προς εξέλιξη στα “χέρια” της επιστημονικής “κοινότητας” με σκοπό την ηθική ικανοποίηση ότι συνέβαλε κατ’ αυτόν τον τρόπο στην τεχνολογική εξέλιξη⁴⁵⁴. Σε κάθε περίπτωση, η ύπαρξη πιθανής προσβολής, θα υποδεικνύεται *ad hoc*, όπως όταν το αρχικό έργο μέσω των τροποποιήσεών του, έχει μετεξελιχθεί σε κάτι εντελώς διαφορετικό από την σύλληψη της αρχικής ιδέας του δημιουργού, έχει δηλ. “παραμορφωθεί”.

5.2. ΕΛ/ΛΑΚ ως έργο συνεργασίας, σύνθετο ή συλλογικό έργο

Το ΕΛ/ΛΑΚ, κατά κόρον και οπωσδήποτε περισσότερο από το ιδιόκτητο λογισμικό, αφού αποτελεί “προϊόν” συνεργατικής αλληλεγγύης, λαμβάνει την μορφή έργου συνεργασίας⁴⁵⁵, δηλ. έργου που εκπονήθηκε από την σύμπραξη περισσότερων δημιουργών (άρ. 7§1 εδ. α’ Ν.

2001, 904. Για την προστασία του κάθε επιφέροντος τροποποιήσεις στο πρόγραμμα κατά το δίκαιο της Π.Ι., βλ. ανωτ. υπό σελ. 75. Κατά την άποψή μας, ο κάθε τροποποιών πρέπει να απολαύει την αναγνώριση της συνεισφοράς του στο έργο κατά το μέρος που του αναλογεί μέσω της αναγραφής των στοιχείων του σε αυτό. Πρέπει στο σημείο αυτό να τονίσουμε ωστόσο ότι ο εκάστοτε δημιουργός δεν υποχρεούται να δημοσιοποιήσει τα στοιχεία του. Αντίθετα, μπορεί να διατηρήσει την ανωνυμία του ή να κάνει χρήση ψευδωνύμου (άρ. 4§1 β’, 31 Ν. 2121/1993), χωρίς αυτό να σημαίνει ότι χάνει τα δικαιώματά του επί του έργου του.

⁴⁵⁰. Ιγγλεζάκης, ΕπισκΕΔ 2001, 905.

⁴⁵¹. Ιγγλεζάκης, ΕπισκΕΔ 2001, 905.

⁴⁵². Βλ. Ιγγλεζάκη, ΕπισκΕΔ 2001, 905, με παραπομπές σε Γερμανούς συγγραφείς.

⁴⁵³. Σε επίρρωση αυτού βλ. και άρ. 16 Ν. 2121/1993, που δίνει τη δυνατότητα στο δημιουργό να περιορίσει την άσκηση του ηθικού δικαιώματός του έναντι πράξεων ή παραλείψεων που άλλως θα το προσέβαλαν. Έτσι η Καλλινίκου, 2007, 13, <http://europa.creativecommons.org>, κατά την οποία μόνο δυνάμει του ά. αυτού μπορεί να θεωρηθεί έγκυρος ο εν λόγω όρος της ΓΔΑΕ στο εθνικό μας δίκαιο.

⁴⁵⁴. Εξάλλου δεν πρέπει σε πρακτικό επίπεδο να ξεχνάμε ότι τα σχετικά με την προστασία της Π.Ι. νομοθετήματα είναι προγενέστερα της εμφάνισης του ΕΛ/ΛΑΚ, ώστε κάποιες αντικρουόμενες σε αυτά διατάξεις, όπως αυτή του άρ. 4§1 γ’ Ν. 2121/1993, να θεωρούμε ότι έχουν ξεπεραστεί από αυτό.

⁴⁵⁵. Για τις έννοιες του έργου συνεργασίας, του σύνθετου και συλλογικού έργου, βλ. ενδεικτικά, ΠΠρΑΘ 2182/2006, ΔΕΕ 2006, 1020 επ.

2121/1993), οι οποίοι τελούν εκ του Ν. σε κοινωνία δικαιώματος, είναι δηλ. συνδικαιούχοι του δικαιώματος Π.Ι. επί του προγράμματος και μάλιστα, αν δεν συμφωνήθηκε άλλως, κατά ίσα μέρη (άρ. 7§1 εδ. β', γ' Ν. 2121/1993)⁴⁵⁶. Πρόβλημα ωστόσο ανακύπτει όσον αφορά στο εφαρμοστέο δίκαιο στην περίπτωση εκπόνησης του ΕΛ/ΛΑΚ μέσω Διαδικτύου, η οποία θα είναι και η συνήθης. Εν προκειμένω, κατ' εφαρμογή της αρχής της εδαφικότητας (principle of territoriality), η οποία ως γνωστόν διέπει ως βασική αρχή το σύνολο της Δ.Ι.⁴⁵⁷, οι συνδημιουργοί δεν αποκτούν ένα ενιαίο δικαίωμα, αλλά μία δέσμη εθνικών δικαιωμάτων Π.Ι., τα οποία έχουν ισχύ μόνο μέσα στα εδαφικά όρια της Χώρας κάθε ενός συνδημιουργού⁴⁵⁸. Εφαρμοστέο δίκαιο σε περίπτωση που ανακύψουν διαφορές μεταξύ των συνδημιουργών θα είναι το δίκαιο της Χώρας στην οποία ζητείται η προστασία (lex loci protectionis)⁴⁵⁹.

Στην περίπτωση που το λογισμικό φέρει το χαρακτήρα σύνθετου έργου, έργου δηλ. που απαρτίζεται από τμήματα που έχουν δημιουργηθεί χωριστά, κάθε δημιουργός αποκτά αποκλειστικό δικαίωμα στο τμήμα που δημιούργησε, εφόσον αυτό είναι δεκτικό χωριστής εκμετάλλευσης, αλλά και κοινό δικαίωμα στο "όλο" έργο (άρ. 7§3 Ν. 2121/1993). Οι δημιουργοί εν προκειμένω, προκειμένου να επιτύχουν την κοινή εκμετάλλευση του έργου τους, απαρτίζουν μία ένωση, που παίρνει την μορφή άτυπης αστικής εταιρίας⁴⁶⁰. Ωστόσο πρέπει στο σημείο αυτό να παρατηρήσουμε ότι αφενός σε εξαιρετικά σπάνιες περιπτώσεις τα τμήματα ενός λογισμικού, θα μπορούν αυτόνομα να αποτελέσουν αντικείμενο χωριστής οικονομικής εκμετάλλευσης⁴⁶¹ και αφετέρου κάτι τέτοιο μοιάζει μάλλον ανεφάρμοστο στα πλαίσια του ΕΛ/ΛΑΚ, όπου, πέραν του αρχικού προγράμματος, οι τροποποιήσεις του δεν θα εμφανίζουν την απαιτούμενη αυτοτέλεια.

Ο προαναφερόμενος λόγος, κυρίως σε συνδυασμό με την εκ του Ν. απαίτηση της πνευματικής διεύθυνσης και του συντονισμού του έργου από ένα φυσικό πρόσωπο (άρ. 7§2 Ν. 2121/1993), αποκλείει το ΕΛ/ΛΑΚ από το να λάβει την μορφή συλλογικού έργου.

5.3. Διεθνής δικαιοδοσία και εφαρμοστέο δίκαιο

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, και όπως προκύπτει από την ίδια την φύση του ΕΛ/ΛΑΚ ως "προϊόντος" συνεργασίας που δε γνωρίζει, αλλά αντίθετα υπερβαίνει τους εδαφικούς περιορισμούς, κατά την εκπόνηση και περαιτέρω διανομή του, δύναται να προκύψουν διαφορές με στοιχεία αλλοδαπότητας, ώστε ανακύπτουν ζητήματα διεθνούς δικαιοδοσίας και εφαρμοστέου δικαίου.

⁴⁵⁶. Εν προκειμένω εφαρμόζονται οι διατάξεις του Ν. 2121/1993, ως ειδικότερου, αλλά και συμπληρωματικά αυτές των άρθρων 798 επ ΑΚ περί κοινωνίας. Βλ. όμως και *Αυγερινό/Τσαβό*, ΔιΜΕΕ 2/2006, 178 επ, όπου υποστηρίζεται ότι το ΕΛ/ΛΑΚ ως τεχνο-νομικό (techno-legal) μόρφωμα, προσομοιάζει περισσότερο σε εταιρική μορφή (κυρίως λόγω της επιδίωξης κοινού σκοπού των προγραμματιστών), χωρίς να ταυτίζεται, ωστόσο, λόγω των ιδιοτυπιών του, με κάποια από τις υπάρχουσες εταιρικές μορφές, ώστε να καθίσταται παρακινδυνευμένος ο χαρακτηρισμός του ως κοινωνίας δικαιώματος.

⁴⁵⁷. Εφόσον βέβαια τα εμπλεκόμενα Κράτη συνδέονται μεταξύ τους με κάποια εκ των Δ.Σ. Βλ. ως προς την αρχή της εδαφικότητας και την εφαρμογή της στο ψηφιακό περιβάλλον, ανωτ. σημ. 10 και Κεφ. Α', 1.4.1.

⁴⁵⁸. *Ιγγλεζάκης*, ΕπισκΕΔ 2001, 906.

⁴⁵⁹. Κατ' εφαρμογή του άρθρου 8§1 του Καν. 864/2007. Βλ. ανωτ. υπό Κεφ. Α', 1.4.1.

⁴⁶⁰. ΑΚ 741 επ ΜΠρΑθ 11923/1998, ΝοΒ 1998, 1477 επ *Αυγερινό/Τσαβό*, ΔιΜΕΕ 2/2006, 175 επ.

⁴⁶¹. Ο *Ιγγλεζάκης*, ΕπισκΕΔ 2001, 907, αναφέρει ως τέτοια περίπτωση, τις "βιβλιοθήκες συναρτήσεων" ("class libraries"). Βλ. για αυτές ανωτ. σημ. 399.

Εν προκειμένω θα πρέπει καταρχάς να προβούμε στη διάκριση της απορρέουσας εκ της αδείας εκμετάλλευσης συμβατικής σχέσης και των αδιοπρακτικών ενοχών, που μπορούν να προκύψουν στα πλαίσιά της.

Στην πρώτη περίπτωση και δεδομένης της κρατούσας άποψης περί του νομικού χαρακτηρισμού της ΓΔΑΕ ως σύμβασης δωρεάς, καλείται σε εφαρμογή το άρ. 5§1 α' του Καν. 44/2001. Ειδικότερα το άρ. αυτό, το οποίο αποτελεί "ρήτρα διαφυγής" στο άρ. 2 περί της αρμοδιότητας των Δικαστηρίων της κατοικίας του εναγομένου⁴⁶², δε διακρίνει εν προκειμένω αν αφορά τόσο τις αμφοτεροβαρείς όσο και τις ετεροβαρείς συμβάσεις, όπως η δωρεά, ενώ ερμηνευτικά από το στοιχείο β' εδ. α' για την πώληση και εδ. β' για την παροχή υπηρεσιών, συνάγεται πως υπό τον όρο "παροχή" εννοείται η "χαρακτηριστική" για την σύμβαση παροχή, αυτή δηλ. που δεν συνίσταται σε χρηματικό αντάλλαγμα. Από τα παραπάνω θα μπορούσαμε ερμηνευτικά να οδηγηθούμε στο συμπέρασμα ότι το άρ. 5§1 α' καλύπτει πάσης φύσεως σύμβαση και ότι επομένως καταλαμβάνει και τη δωρεά, όπου υπό τον όρο "παροχή", θα πρέπει να εκλαμβάνεται η μοναδική παροχή αυτής, ήτοι του δωρητή⁴⁶³. Σε κάθε πάντως περίπτωση, όπου η διανομή του προγράμματος γίνεται Διαδικτυακά, διερχόμαστε της οικείας προβληματικής του εντοπισμού του τόπου εκπλήρωσης της παροχής. Μεγαλύτερη ασφάλεια φαίνεται εν προκειμένω να παρέχει η γενική ρήτρα του άρ. 2 περί του τόπου κατοικίας του εναγομένου.

Ακόμη πρέπει να σημειώσουμε ότι παρέκταση της διεθνούς δικαιοδοσίας με συμφωνία των μερών δεν χωρεί αφού οι τυποποιημένοι όροι της ΓΔΑΕ έχουν διατυπωθεί από το FSF, δεν προβλέπουν κάτι σχετικά και δεν υπόκεινται σε διαφοροποίηση από τα μέρη. Επιπλέον, όσον αφορά την ειδική εφαρμογή των διατάξεων των άρ. 15 επ. του Καν. 44/2001 για τις συμβάσεις καταναλωτών, αυτή θα εξαρτηθεί από το νομικό χαρακτηρισμό που θα αποδώσουμε στα συμβαλλόμενα στην Άδεια μέρη⁴⁶⁴.

Το εφαρμοστέο δίκαιο δίδεται από το άρ. 4 του Καν. 593/2008⁴⁶⁵, σύμφωνα με την παρ. 2 του οποίου η σύμβαση διέπεται από το δίκαιο της Χώρας της συνήθους διαμονής του μέρους που οφείλει να εκπληρώσει την χαρακτηριστική παροχή, δηλ. εν προκειμένω του δωρητή, εκτός αν κατά τις παρ. 3 και 4 προκύπτει στενότερος σύνδεσμος της σύμβασης με άλλη χώρα⁴⁶⁶. Αν

462. Με το οποίο καθιερώνει συντρέχουσα δωσιδικία, προβλέποντας υπό α' ότι αρμόδια Δικαστήρια είναι αυτά του τόπου όπου εκπληρώθηκε ή όφειλε να εκπληρωθεί η παροχή.

463. Θα μπορούσε ωστόσο να υποστηριχθεί και η άποψη ότι το εν λόγω άρ. εφαρμόζεται επιτυχώς μόνο στις αμφοτεροβαρείς συμβάσεις και οι ετεροβαρείς, ελλείψει ειδικότερης ρύθμισης θα πρέπει να υπαχθούν στη γενική ρήτρα του άρ. 2. Την άποψη αυτή ενισχύει η ερμηνεία της διάταξης κατά τελεολογική συστολή, σύμφωνα με την οποία αν η αντισυμβατικότητα αφορά το δωρητή να μπορεί να εφαρμοστεί συντρεχόντως το άρ. 5§1, ενώ αν αφορά το δωρεοδόχο να εφαρμόζεται μόνο το άρ. 2, αφού αυτός δεν προβαίνει σε ουδεμία παροχή και θα ήταν ανεπιεικές να ενάγεται σε άλλα Δικαστήρια πλην του τόπου κατοικίας του.

464. Όστε αν ακολουθήσουμε την άποψη που διατυπώνουμε ανωτ. υπό Κεφ. Γ', 3.4., σύμφωνα με την οποία ο παραχωρών την Άδεια δεν είναι προμηθευτής με την έννοια του Ν. 2251/1994, τα εν λόγω άρ. δεν καλούνται σε εφαρμογή. Το αντίθετο ωστόσο ισχύει στην περίπτωση του "διανομέα", καθώς και υπό την άποψη Ιγγλεζάκη, ΕπισκεΔ 2001, 909 επ.

465. Πριν τούτου βέβαια θα πρέπει να εξετάζεται η εφαρμογή των ά. 9 και 21 σχετικά με την υπέρτερη εφαρμογή κανόνων αναγκαστικού δικαίου ή της δημόσιας τάξης του δικάζοντος δικαστή.

466. Επίσης σχετικά με την εφαρμογή του ά. 6 για τις συμβάσεις καταναλωτών, βλ. ακριβώς ανωτ. σημ. 464 και Κεφ. Γ', 3.4.

ωστόσο ο παραχωρών είναι διανομέας, υπερισχύει το ά. 4§1 στ' και καλείται σε εφαρμογή το δίκαιο της χώρας της συνήθους διαμονής του τελευταίου.

Πιο ευκολοδιάκριτα είναι τα πράγματα στην περίπτωση της αδικοπραξίας, όπου επιλαμβάνεται το Δικαστήριο του τόπου όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιογόνο γεγονός (άρ. 5§3 Καν. 44/2001), ενώ το εφαρμοστέο δίκαιο ρυθμίζεται από τον Καν. 864/2007⁴⁶⁷ και το άρ. 8§1, που επισύρει την εφαρμογή του *lex loci protectionis*⁴⁶⁸.

5.4. Copyleft

Το Copyleft αποτελεί την μέθοδο ελεύθερης διακίνησης και τροποποίησης του λογισμικού στα πλαίσια της ΓΔΑΕ, την οποία εφηύρε ο Stallman, στον αντίποδα του Copyright⁴⁶⁹. Κατά τον Stallman, η καθιέρωση μίας τέτοιας μεθόδου ήταν απαραίτητη ώστε να εξασφαλίζεται η ελεύθερη πρόσβαση όλων στο λογισμικό, δεδομένου ότι στην περίπτωση του public domain software, όπου κάτι ανάλογο θα μπορούσε να επιτευχθεί, ο “κύκλος” αυτός της ελευθερίας ήταν εύκολο να ανακοπεί από “ενδιάμεσα” πρόσωπα, που θα τροποποιούσαν και θα διένειμαν τελικά το πρόγραμμα υπό την μορφή του ιδιόκτητου λογισμικού. Κάτι τέτοιο όμως δεν μπορεί να συμβεί στην περίπτωση του Copyleft, στο οποίο κάθε διανομή του προγράμματος συνοδεύεται από τον όρο της Αδείας η περαιτέρω αέναη διανομή και τροποποίησή του να παραμένει “ανοιχτή” σε όλους και ο χρήστης να μην μπορεί βασιζόμενος σε αυτό να εκπονήσει ιδιόκτητο λογισμικό (“ιογενές αποτέλεσμα” ή “viral effect” του ΕΛ/ΛΑΚ⁴⁷⁰).

Η μέθοδος αυτή, κατά τον Stallman, μπορεί να παρακινήσει “υπαλληλοποιημένους” προγραμματιστές να συμμετέχουν στην εξέλιξη του free software, οι δε εταιρίες στις οποίες εργάζονται, επειδή δεν μπορούν να “κυκλοφορήσουν” το εν λόγω λογισμικό, που καλύπτεται από την ΓΔΑΕ, ως ιδιόκτητο, αφού κάθε άλλη ιδιόκτητη χρήση του θα συνιστούσε παραβίασή του, προτιμούν συνήθως να επιτρέψουν την “κυκλοφορία” του ως έχει, δηλ. ως free software.

Ο Stallman χαρακτηρίζει το Copyleft “πραγματιστικό ιδεαλισμό”, αφού η ιδέα που τον παρακίνησε στην υιοθέτηση του ως μεθόδου δεν ήταν άλλη από την προαγωγή της ελευθερίας και της συνεργασίας, με απώτερο στόχο “μία καλύτερη κοινωνία”. Αναγνωρίζοντας μάλιστα τα οικονομικά θέλγητρα που παρέχουν οι κατασκευαστές ιδιόκτητου λογισμικού στους προγραμματιστές, τους παρακινεί να αντισταθούν, αποβλέποντας σε “υψηλότερους” και μακροπρόθεσμους στόχους⁴⁷¹.

467. Σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να ερευνάται η πιθανή συνδρομή των άρ. 16 και 26 για την σύγκρουση του απορρέοντος εκ του Καν. εφαρμοστέου δικαίου με τις υπερισχύουσες διατάξεις αναγκαστικού δικαίου και τη δημόσια τάξη του δικάζοντος δικαστή.

468. Βέβαια το ευκολοδιάκριτο του πράγματος καταλήγει ενδεχομένως φαινομενικό αφού στις συβάσεις μέσω Ίντερνετ, δεν προκύπτει αβίαστα ο τόπος όπου συνέβη η ζημία ούτε ο τόπος όπου ζητείται η προστασία.

469. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Stallman “οι κατασκευαστές ιδιόκτητου λογισμικού χρησιμοποιούν το Copyright για να αφαιρέσουν την ελευθερία από τους χρήστες, ενώ το FSF για να τους την εγγυηθεί. Γι' αυτό αντιστρέψαμε το όνομα, αλλάζοντάς το από Copyright σε Copyleft”. Βλ. *Stallman, What is Copyleft?* σε *Gay, Free Software, free society: selected essays of Richard M. Stallman*, 2002, www.gnu.org.

470. Για το οποίο και τους τρόπους “παράκαμψής” του βλ. ανωτ. υπό Κεφ. Γ', 3.2.

471. Όπως επί λέξει αναφέρει “stand for something or you will fall for nothing”. Βλ. *Stallman, Copyleft: A*

5.5. Οι Άδειες Creative Commons (CC)

Στα πλαίσια της γενικότερης, πέραν δηλ. της περίπτωσης του λογισμικού, ιδεολογίας περί της ελεύθερης διακίνησης των πνευματικών έργων, η οποία ετέθη στο προσκήνιο λόγω της ταχύτητας και του όγκου των πληροφοριών που διακινούνται μέσω του Διαδικτύου και η οποία προτρέπει τους δημιουργούς να “απαγκιστρώσουν” τα έργα τους από τα “στεγανά” της Π.Ι., όπως αυτά διαμορφώθηκαν τους προηγούμενες αιώνες, αξιοποιώντας τις δυνατότητες που της προσδίδει ιδίως το ψηφιακό περιβάλλον⁴⁷², έκαναν την εμφάνισή τους οι επανομαζόμενες άδειες ανοικτού περιεχομένου (open content). Αυτές αποτελούν ένα “σύμπλεγμα” όρων, που σκοπό έχουν να “συνταιριάξουν”, μέσω των αμοιβαίων υποχωρήσεων των εμπλεκομένων μερών, τα πνευματικά δικαιώματα των δημιουργών επί των έργων τους με τις “εξουσίες” των χρηστών επ’ αυτών. Οι πιο διαδεδομένες εξ αυτών είναι οι άδειες Creative Commons (CC)⁴⁷³, οι οποίες, κατά τον εμπνευστή τους Καθηγητή Νομικής του Πανεπιστημίου Stanford στις ΗΠΑ, όπου και πρωτοδιατυπώθηκε η σχετική ιδέα το 2001, οπότε και ιδρύθηκε το Ίδρυμα CC (Creative Commons Institution)⁴⁷⁴, Lawrence Lessig⁴⁷⁵, σκοπό έχουν να επαναφέρουν στο “πεδίο” της πνευματικής δημιουργίας την “χαμένη” ισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων των δημιουργών και των ελευθεριών των χρηστών, που θα επέλθει από τον συγκερασμό δύο άκρων⁴⁷⁶, στο ένα εκ των οποίων βρίσκεται ο πλήρης έλεγχος του έργου από το δημιουργό του⁴⁷⁷ και στο άλλο, η “αναρχία” από μέρους των χρηστών, δηλ. η δυνατότητα ανεξέλεγκτης εκμετάλλευσης ενός πνευματικού έργου. Ακόμα, οι άδειες CC θεωρούνται, κατά τον ιδρυτή του CCI, ιδιαίτερα σημαντικές στο ψηφιακό περιβάλλον, δεδομένου ότι, βασιζόμενες στην ιδιωτική αυτονομία των δημιουργών, μπορούν αφενός να προστατεύσουν τους ίδιους πολύ πιο αποτελεσματικά από το DRM⁴⁷⁸ και αφετέρου να οριοθετήσουν την έννοια της “εύλογης χρήσης” από μέρους των χρηστών, η οποία σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να περιορίζεται. Έτσι “μετριάζεται” ο ορατός

pragmatic idealism σε Gay, Free Software, free society: selected essays of Richard M. Stallman, 2002, www.gnu.org.

472. Βλ. ανωτ. σημ. 385.

473. Βλ. έργα υπό άδεια CC σε http://wiki.creativecommons.org/Content_Curators. Για την πορεία εξέλιξης των CC ανά τον κόσμο, βλ. www.creativecommons.org/worldwide. Οι πρώτες “Ελληνοποιημένες” άδειες έκαναν την εμφάνισή τους τα τέλη του 2007, ενώ από τις 23.2.2007 χρησιμοποιείται παγκόσμια η έκδοση 3 (CC v.3). Για κριτική δε κατά των εν λόγω αδειών, βλ. Dvorak, Creative Commons Humbug, 2005, <http://www.pcmag.com>: Tóth, Creative Humbug: personal feelings about the creative commons licenses, 2005, <http://www.indicare.org>: Berry/Moss, On the creative commons: a critique of the commons without commonality, 2005, <http://www.freesoftwaremagazine.com>: Möller, The case for free use: reasons not to use a Creative Commons NC license σε: Lutterbeck/Bärwolff/Gehring (επιμ.), Open Source Jahrbuch, 2006, www.opensourcejahrbuch.de (ειδικά για τις άδειες CC NC): Stallman, Fireworks in Montreal, 2007, <http://www.fsf.org>.

474. Για το οποίο βλ. www.creativecommons.org.

475. Βλ. Lessig, The future of ideas. The fate of the commons in a connected world, 2001, <http://the-future-of-ideas.com>: Ο ίδιος, Free culture, 2004, www.free-culture.cc.

476. Βλ. σχηματική απεικόνιση στο Παράρτημα III/B., III/B.1.

477. Γεγονός το οποίο δεν εμπίπτει στη βούληση του ιστορικού νομοθέτη, όπως φαίνεται από την ύπαρξη περιορισμών των δικαιωμάτων Π.Ι., οι οποίοι όμως μέχρι σήμερα αναφέρονταν αποκλειστικά σε κάποιες μορφές επιτρεπόμενης μη εμπορικής χρήσης, αντίληψη η οποία δεν ταιριάζει στα νέα δεδομένα του ψηφιακού κόσμου, όπου ο χρήστης μπορεί να εκφράσει τη δημιουργικότητά του. Βλ. Καλλινίκου/Καρούνο/Παπαδόπουλο, Οι Ελληνοποιημένες άδειες Creative Commons, ΔΙΜΕΕ 3/2007, 378.

478. Βλ. κατωτ. υπό Κεφ. Γ', 5.6.

κίνδυνος από το DRM το οποίο οδεύει να καταστήσει παράνομη κάθε χρήση ψηφιακού περιεχομένου και άρα να την καταστήσει χρήζουσα αδείας από το δημιουργό⁴⁷⁹.

Οι εν λόγω άδειες απαρτίζονται από τρία μέρη⁴⁸⁰: το common deed (εισαγωγικό μέρος⁴⁸¹), το οποίο συνιστά μία περίληψη των χρήσεων που η άδεια επιτρέπει, γραμμένη σε απλή, κατανοητή γλώσσα από μη νομομαθείς, το legal deed (νομικό μέρος⁴⁸²), όπου παρατίθενται αναλυτικά, σε νομική γλώσσα, οι επιτρεπόμενες από την άδεια χρήσεις του έργου και το meta-data (τεχνολογικό μέρος⁴⁸³), μέσω του οποίου, καθίσταται δυνατή η εύρεση ενός έργου από τις Διαδικτυακές μηχανές αναζήτησης. Οι άδειες δε αυτές μπορούν να λάβουν έξι διαφορετικές παραλλαγές δυνάμει τεσσάρων στοιχείων⁴⁸⁴ (license elements), ήτοι 1. της αναφοράς στον αρχικό δημιουργό (attribution ή by), 2. της διανομής του παράγωγου έργου με τους όρους της αδείας (share-alike ή sa), 3. της απαγόρευσης δημιουργίας παράγωγων έργων (non-derivatives ή nd) και 4. της απαγόρευσης εμπορικής χρήσης του έργου (non-commercial ή nc). Οι πιθανές παραλλαγές έχουν ειδικότερα ως εξής: 1. Attribution ή CC BY⁴⁸⁵: Ο χρήστης αποκτά δικαίωμα ελεύθερης χρήσης του έργου⁴⁸⁶, ήτοι ιδίως δικαίωμα αναπαραγωγής, διανομής, παρουσίασης στο κοινό και μετατροπής, άνευ υποχρέωσης λήψης αδείας του δημιουργού ή δικαιούχου των Πνευματικών δικαιωμάτων ή καταβολής αμοιβής σε αυτόν⁴⁸⁷-σε αντίθεση με την παραδοσιακή Π.Ι.-, υπό την μόνη προϋπόθεση ότι τηρεί την προβλεπόμενη στην άδεια υποχρέωση αναφοράς στον αρχικό δημιουργό, 2. Attribution/share-alike ή CC BY-SA: Υφίσταται υποχρέωση αδειοδότησης κάθε παράγωγου έργου με την ίδια άδεια, 3. Attribution/non derivatives ή CC BY-ND: Εν προκειμένω ο χρήστης δε δύναται να δημιουργήσει παράγωγα έργα, 4. Attribution/non commercia ή CC BY-NC: Αποκλείεται η εμπορική χρήση του έργου, 5. Attribution/non commercial/non derivatives ή CC BY-NC-ND: αποτελεί συνδυασμό των ως άνω υπό 1, 4 και 5, και 6. Attribution/non commercial/share alike ή CC BY-NC-SA, όπου βρίσκουμε συνδυαστική εφαρμογή των υπό 1, 2 και 4 στοιχείων.

479. Βλ. Lessig, Creative Commons: Εδώ και 4 χρόνια, 2005, <http://www.re-public.gr>.

480. Αναλυτικά το περιεχόμενο των μερών αυτών σε *Καλλινίκου/Καρούνο/Παπαδόπουλο*, ΔιΜΕΕ 3/2007, 379 επ.

481. Η περιγραφή του περιεχομένου τους κατά τον *Ιγγλεζάκη*, Ζητήματα από τη διάθεση ανοιχτού περιεχομένου (open content) στο πλαίσιο της κοινωνίας της πληροφορίας, ΕπισκεΔ 2007, 1068. Άλλως human-readable format, κατά την *Καλλινίκου*, 2007, 14, <http://europe.creativecommons.org>.

482. Άλλως lawyer-readable format, κατά την *Καλλινίκου*, 2007, 14, <http://europe.creativecommons.org>.

483. Άλλως machine-readable format, κατά την *Καλλινίκου*, 2007, 14, <http://europe.creativecommons.org>. Ωστόσο δεν πρέπει να θεωρούμε ότι άδειες CC εξ αυτού του λόγου αφορούν μόνο έργα που δημοσιεύονται στο Διαδίκτυο, αλλά κάθε πνευματικό έργο, εφόσον στην σύμβαση παραχώρησής του γίνεται αναφορά σε μία εξ αυτών και εντάσσονται στην σύμβαση οι σχετικοί όροι της. Πρακτικά αρκεί η εισαγωγή στο έργο, ενός υπερσυνδέσμου (hyperlink), ο οποίος θα παραπέμπει στην σχετική άδεια μέσω του creative commons.org.

484. Βλ. για τα στοιχεία αυτά, τις 6 πιθανές παραλλαγές των αδειών, το ποσοστό συμμετοχής κάθε στοιχείου στις διανεμηθείσες άδειες μέχρι το 2006 και το ποσοστό χρήσης κάθε παραλλαγής αδείας το 2005, Παράρτημα III/B, III/B.2, III/B.3 και III/B.4.

485. Το στοιχείο αυτό είναι κοινό σε όλες τις παραλλαγές, ώστε σε όσες ακολουθούν πρέπει να εκλαμβάνεται ως δεδομένο.

486. Βέβαια η εκάστοτε έκταση των εξουσιών του χρήστη εξαρτάται από την ειδικότερη μορφή που έχει λάβει η άδεια, ανάλογα με τη βούληση του δημιουργού.

487. Βλ. επί τούτου την από 17.2.2006 απόφ. Ισπανικού Δικαστηρίου, με την οποία κρίθηκε ότι η χρήση μουσικής που διακινείται με άδεια CC δεν υπόκειται σε αμοιβή του οργανισμού συλλογικής διαχείρισης. Βλ. www.creativecommons.org *Batalla*, Spain: Creative Commons License for music, Cri 3/2006, 92 επ *Καλλινίκου*, 2007, 16, <http://europe.creativecommons.org>.

Από τα παραπάνω συνάγουμε ότι όλες οι άδειες CC εμφανίζουν τα ακόλουθα κοινά χαρακτηριστικά: 1. προσφέρονται δωρεάν μέσω Διαδικτύου, 2. δεν είναι αποκλειστικές, αφού ο δημιουργός, μπορεί σε κάθε περίπτωση να διαφοροποιηθεί απ' αυτές, επιτρέποντας περαιτέρω χρήσεις του έργου του ή επεκτείνοντας το πεδίο των δεσμευομένων από αυτές, 3. δεν συνιστούν παραίτηση του δημιουργού από τα δικαιώματα Π.Ι.⁴⁸⁸, αλλά μετάβαση από το καθεστώς του "all rights reserved" του Copyright σε "some rights reserved", 4. οι όροι τους είναι ΓΟΣ, τους οποίους όμως δεν θέτουν οι ίδιοι οι δημιουργοί, αλλά το Ίδρυμα CC⁴⁸⁹ και 5. οι όροι αυτοί δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να καταργήσουν οποιονδήποτε από τους περιορισμούς του περιουσιακού δικαιώματος, όπως αυτοί εμπεριέχονται στο Ν. για την προστασία της Π.Ι.⁴⁹⁰.

Ως βάση τους θεωρείται η προηγηθείσα ΓΔΑΕ⁴⁹¹, αναπτύσσουν πλήρη νομική ισχύ⁴⁹² ως άδειες εκμετάλλευσης⁴⁹³ και έχουν χαρακτήρα δωρεάς⁴⁹⁴. Ωστόσο, λόγω του ότι σε αντίθεση με τη ΓΔΑΕ, που αναφέρεται αποκλειστικά στα προγράμματα Η/Υ, καταλαμβάνουν ευρεία γκάμα πνευματικών έργων, κατά την πρακτική τους εφαρμογή προκύπτουν ποικίλα νομικά προβλήματα και αμφισβητήσεις⁴⁹⁵. Ειδικότερα, οι επιστημονικές νομικές ανησυχίες επικεντρώνονται στην ενδεχόμενη συντέλεση προσβολής του ηθικού δικαιώματος του δημιουργού και συγκεκριμένα της

488. Αντιθέτως στο Προοίμιο της άδειας προβλέπεται ρητά η προστασία του υπ' αυτής έργου από το Δίκαιο της Π.Ι. Βέβαια προϋποτίθεται ότι έχουμε να κάνουμε με πρωτότυπο πνευματικό δημιούργημα λόγου, τέχνης ή επιστήμης, όπου εν προκειμένω η πρωτοτυπία ερμηνεύεται ως "στατιστική μοναδικότητα", όπως σε όλα τα έργα, με μοναδική εξαίρεση τα προγράμματα Η/Υ, για τα οποία βλ. ανωτ. υπό Κεφ. Β', 2.3.

489. Διερχόμαστε εν προκειμένω στην ίδια προβληματική με το ΕΛ/ΛΑΚ ως προς τον χαρακτηρισμό του παραχωρούντος το έργο με άδεια CC ως προμηθευτή, υπό την έννοια του άρ. 1§4 Ν. 2251/1994, θα διατηρήσουμε δε με την ίδια συλλογιστική την αρνητική θέση που διατυπώσαμε ανωτ. υπό Κεφ. Β', 3.4., στην οποία παραπέμπουμε προς αποφυγή επαναλήψεων. Πιο συγκρατημένος εν προκειμένω και ο *Ιγγλεζάκης*, *ΕπισκΕΔ* 2007, 1074, ο οποίος τάσσεται μεν υπέρ της εφαρμογής του Ν. με την αιτιολογία ότι έχουμε να κάνουμε με καταναλωτή-γεγονός το οποίο δεν αμφισβητούμε-, αλλά απορρίπτει εξ άλλων λόγων την εφαρμογή κάποιων άρ. του Ν. 2251/1994 πχ 2§6.

490. *Τσιαβός*, Προσεγγίζοντας το φαινόμενο των creative commons: Νομικές, οργανωτικές, ιδεολογικές και τεχνολογικές διαστάσεις, 2006, 7, <http://www.ebusinessforum.gr>.

491. *Καλλινίκου*, 2007, 16, <http://europe.creativecommons.org>.

492. Βλ. την από 9.3.2006 απόφ. Δικαστηρίου του Άμστερνταμ, σύμφωνα με την οποία φωτογραφίες που είχαν δημοσιευτεί με άδεια CC, δεν μπορούσαν να αναδημοσιευτούν χωρίς τήρηση των όρων της εν λόγω αδείας. Βλ. www.creativecommons.org. Ακόμα βλ. την απόφ. του US Court of Appeals for the Federal Circuit 13.8.2008, στην υπόθ. *Jacobsen V Katzer*, 535 F.3d 1373, 1381, επί της νομιμότητας της Artistic License: άρ. L. 122-7-1 του Γαλλικού Κώδικα Π.Ι., που προβλέπει ότι ο δημιουργός μπορεί να θέτει το έργο του ελεύθερο στο κοινό, υπό την επιφύλαξη των δικαιωμάτων των συνδημιουργών και τρίτων και υπό τους όρους που ο Κώδικας θέτει για την χρήση των έργων. Κατά τον *Ιγγλεζάκη*, *ΕπισκΕΔ* 2007, 1076 επ θα έπρεπε παρόμοια διάταξη de lege ferenda να εισαχθεί και στο Ελληνικό δίκαιο.

493. Και όχι ως συμβάσεις. Βλ. *Hietanen*, A license or a contract: Analysing the nature of Creative Commons Licenses, 2007, <http://papers.ssrn.com> και ανωτ. σημ. 393 για τη ΓΔΑΕ. Οι άδειες αυτές, όπως και η ΓΔΑΕ, είναι μη αποκλειστικές, αναπτύσσουν ισχύ erga omnes και "μεταδοτικό αποτέλεσμα" ("viral effect"). Βλ. *Ιγγλεζάκη*, *ΕπισκΕΔ* 2007, 1071 επ και ανωτ., υπό Κεφ. Γ', 3.1 και 3.2 για τη ΓΔΑΕ, προς αποφυγή επαναλήψεων.

494. Βλ. *Ιγγλεζάκη*, *ΕπισκΕΔ* 2007, 1073 και ανωτ. υπό Κεφ. Γ', 3.1 για τη ΓΔΑΕ, προς αποφυγή επαναλήψεων.

495. Επειδή αυτές εμφανίζονται επί το πλείστον στα παραδοσιακά έργα του λόγου, η *Καλλινίκου*, 2007, 17 επ, <http://europe.creativecommons.org>, προτείνει οι άδειες CC να εφαρμοστούν καταρχάς στα ψηφιακά έργα, στα οποία απαριθμεί τα συλλογικά μυθιστορήματα φαντασίας (collaborative fiction), την ψηφιακή ποίηση (digital poetry) και την εργοδική λογοτεχνία (ergodic literature), αυτήν δηλ. της οποίας η εξέλιξη εξαρτάται από τον αναγνώστη. Βλ. *Aarseth*, "Cybertext: Perspectives on ergodic literature", 1997, <http://www.hf.uib.no/cybertext/Ergodic.html>. Η κατηγορία αυτή λογοτεχνίας κατέστη γνωστή από το Μυθιστόρημα του *Danielewski*, *House of leaves*, 2000 (σε Ελληνική μετάφραση: Σπίτι από φύλλα, 2006).

εξουσίας περιφρούρησης της ακεραιότητας του έργου⁴⁹⁶, της εξουσίας δημοσίευσης, που φαίνεται να αναλώνεται με βάση την άδεια από την πρώτη δημοσίευση⁴⁹⁷, ενώ στον ψηφιακό χώρο, η εξουσία αυτή μπορεί να μην υπαχθεί στη θεωρία της ανάλωσης, καθώς και στην άσκηση της εξουσίας υπαναχώρησης (άρ. 4§1 εδ. ε' Ν. 2121/1993) ως προς τα έργα λόγου, αφού στο Διαδίκτυο καθίσταται σχεδόν αδύνατος ο έλεγχος των ψηφιακών αντιγράφων. Σχετικά με το δικαίωμα αναγνώρισης της πατρότητας του έργου, σε κάθε περίπτωση εξασφαλίζεται η αναφορά του ονόματος του αρχικού δημιουργού οπότε ο εκπεφρασμένος επιστημονικός φόβος⁴⁹⁸ ότι η διαπίστωση της πατρότητας του έργου δυσχεραίνεται λόγω της πληθώρας των δημιουργών δεν φαίνεται, κατά την άποψή μας, να είναι βάσιμος.⁴⁹⁹ Ακόμα, η μη πρόβλεψη χρόνου διάρκειας της αδείας, συγκρούεται με τους κανόνες για τις συμβάσεις και τις άδειες εκμετάλλευσης⁵⁰⁰, καθώς και με τις διατάξεις των άρθρων 178 και 179 ΑΚ.

5.6. Digital Rights Management (DRM)

Όπως αναφέραμε ανωτέρω, η 3^η έκδοση της ΓΔΑΕ, κάνει ειδική και εκτεταμένη αναφορά στην επονομαζόμενη “Διαχείριση ψηφιακών δικαιωμάτων”, η οποία “απαντά” πληθώρα πολεμίων στον “κύκλο” του open source λογισμικού.

Το DRM αναφέρεται στις τεχνολογίες ελέγχου πρόσβασης που χρησιμοποιούνται από κατασκευαστές υλικού και λογισμικού και λοιπούς δικαιούχους ψηφιακής Π.Ι., με σκοπό να ελέγξουν ή/και να περιορίσουν-ακόμα και να απαγορεύσουν-τη διακίνηση και αναπαραγωγή των ψηφιακών έργων. Οι τεχνολογίες αυτές συνίστανται ιδίως στην κρυπτογράφηση (encryption), οπότε απαιτείται η χρήση κωδικού, στην σήμανση (marking), όπου τα σχετικά προστατευόμενα δεδομένα “μαρκάρονται” από το δικαιούχο των δικαιωμάτων πριν τη διακίνηση των δεδομένων (ιδίως μέσω του ψηφιακού υδατογραφήματος) και στην επιλεκτική ασυμβατότητα (selective incompatibility), δυνάμει της οποίας το εκάστοτε ψηφιακό περιεχόμενο καθίσταται συμβατό με συγκεκριμένο μόνο υλικό φορέα. Ο σκοπός δημιουργίας τους προέκυψε από την ανάγκη περιστολής της “πειρατείας” των έργων, η οποία καθίσταται ιδιαίτερα εύκολη στο ψηφιακό περιβάλλον. Τα συστήματα DRM, τα οποία εντάσσονται στην ευρύτερη κατηγορία των τεχνολογικών μέτρων προστασίας (Technical Protection Measures-TPM's)⁵⁰¹, ενσωματώνονται

496. Για ανάλογο προβληματισμό στα πλαίσια του ΕΛ/ΛΑΚ και προτεινόμενη από εμάς τεχνολογική ερμηνευτική προσέγγιση, βλ. ανωτ. υπό Κεφ. Γ', 5.1. Κατά την άποψή μας την προσέγγιση αυτή πρέπει να ακολουθήσουμε και στην περίπτωση των αδειών CC, δεδομένου ότι και αυτές συνιστούν έκφραση του ιδίου του δημιουργού να περιορίσει κάποια από τα πνευματικά του δικαιώματα σε χάρη της ολότητας. Η Καλλινίκου, 2007, 15, <http://europe.creativecommons.org>, καταλήγει στην ίδια θέση μόνο όμως μέσω της εφαρμογής του άρθρου 16 Ν. 2121/1993. Πρέπει εν προκειμένω να σημειώσουμε ότι η άδεια CC BY προβλέπει ρητά ότι δεν θίγει το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού, αλλά διατηρούνται όλες οι απορρέουσες εξ αυτού εξουσίες, εφόσον δεν είναι δεκτικές παραίτησης. Πρβλ. Κουμάντο, (2007), 264 επ.

497. Αντίθετος ο Ιγγλεζάκης, ΕπισκΕΔ 2007, 1070 κ' 1077.

498. Καλλινίκου, 2007, 15, <http://europe.creativecommons.org>.

499. Έτσι και ο Ιγγλεζάκης, ΕπισκΕΔ 2007, 1077.

500. Βλ. παρόμοιο όρο στην ΓΔΑΕ, ο οποίος προβλέπει διάρκεια ίση με αυτήν της προστασίας της Π.Ι. επί του έργου, ήτοι 70 χρόνια μετά το θάνατο του δημιουργού, εφόσον δεν έχει όμως πληρωθεί η διαλυτική αίρεση με ενδεχόμενη παραβίαση των όρων της Αδείας.

501. Για τα οποία ενδεικτικά βλ. ανωτ. υπό Κεφ. Γ', 3.2. Καλλινίκου, Πνευματική ιδιοκτησία και Internet,

τόσο σε υλικούς φορείς (πχ CD/DVD) όσο και σε ηλεκτρονικά διακινούμενο περιεχόμενο (πχ e-books, video on demand, τραγούδια, video games κλπ).

Το νομικό υπόβαθρο του DRM βρίσκεται στο άρ. 11 της Σύμβασης WIPO του 1996, το οποίο καλεί τα συμβαλλόμενα Κράτη να εφαρμόσουν Ν. εναντίον της παράκαμψης της προστασίας που παρέχει το DRM, γεγονός το οποίο υλοποιήθηκε στην Αμερική μέσω του Digital Millennium Copyright Act (DMCA) του 1998 και στην Ε.Ε μέσω του άρ. 6 της Οδηγίας 2001/29, που ζητούσε από τα κράτη μέλη να υιοθετήσουν ανάλογα νομικά μέτρα, γεγονός το οποίο έπραξε η Χώρα μας με την θέσπιση των άρ. 66Α και 66Β στο Ν. 2121/1993, δυνάμει των οποίων “απαγορεύεται η εξουδετέρωση κάθε αποτελεσματικού τεχνολογικού μέτρου χωρίς την άδεια του δικαιούχου”. Ειδικά δε όσον αφορά στα προγράμματα Η/Υ, τα οποία εξαιρούνται, κατά την υπ’ αριθμ. 50 αιτιολογική σκέψη της Οδηγίας 2001/29, από την εφαρμογή της, ισχύει το άρ. 7 γ’ της Οδηγίας 2009/24, το οποίο ενσωματώθηκε στον Ελληνικό Ν. 2121/1993 στο άρ. 66§5 α’. Συγκεκριμένα ο Ελληνικός Ν. υπερακοντίζει την προστασία της Οδηγίας, καθώς αφενός μεν απαγορεύει και την ίδια την πράξη της χρήσης των εν λόγω συστημάτων⁵⁰², αφετέρου δε για την πλήρωση της υποκειμενικής της υπόστασης δεν απαιτεί το στοιχείο της επιδίωξης εμπορικού σκοπού⁵⁰³.

Το αποτέλεσμα της χρήσης των DRM ήταν να ξεσπάσουν έντονες αντιπαραθέσεις και να δημιουργηθούν δύο “αντίπαλα στρατόπεδα”, τα οποία πρεσβεύουν άλλες ιδεολογίες και εκκινούν από διαφορετικές θέσεις, στοχεύοντας σε άλλα αποτελέσματα. Ενώ, όπως αναφέρθηκε ανωτ., ιδεολογικά το DRM εκκινεί από τη θέση της πάταξης της παράνομης διακίνησης του ψηφιακού περιεχομένου, που απετέλεσε και τη νομοθετική του ratio, δεν πρέπει να παραβλεφθούν τόσο οι πιέσεις των παντοδύναμων βιομηχανιών, ιδίως μουσικής και λογισμικού, οι οποίες δεν ήθελαν σε

2001, 75 επ’ *Σταυρίδου*, Τα τεχνολογικά μέτρα στην υπηρεσία της διαχείρισης και προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας. Με αφορμή τα άρ. 6 και 7 της Οδηγίας 2001/29/EK σε: *Κουμάντο/Κοτσίκη/Μαρίνο/Κοριατοπούλου/Σταυρίδου*, Κοινωνία των πληροφοριών και πνευματική ιδιοκτησία. Η νέα Κοινοτική ρύθμιση, 2001, 91 επ’ *Σταματούδη*, Τα “τεχνολογικά μέτρα” για την προστασία και τη διαχείριση των δικαιωμάτων του δημιουργού υπό το πρίσμα της Συνθήκης της WIPO, της Οδηγίας 2001/29/EK για την κοινωνία της πληροφορίας και του Ν. 2121/1993 περί πνευματικής ιδιοκτησίας σε: *Κουμάντο/Δεσποτίδου/Κοριατοπούλου/Οικονομίδη/Μαρίνο/Σταυρίδου/Σταματούδη*, Κοινωνία των πληροφοριών και πνευματική ιδιοκτησία. Η Ελληνική ρύθμιση, 2003, 146 επ’ *Barczewski*, International framework for legal protection of Digital Rights Management, 2004, <http://papers.ssrn.com>· *Κριθαρά*, Τα τεχνολογικά μέτρα προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας στο Διαδίκτυο-Το άρ. 6 της Οδηγίας 2001/29/EK και οι ρυθμίσεις της εθνικής νομοθεσίας, ΔιΜΕΕ 3/2005, 380 επ’ *Σινανίδου*, Η “αποτελεσματικότητα” των τεχνολογικών μέτρων προστασίας από τεχνικής και νομικής απόψεως. Μια sine qua non προϋπόθεση για την προστασία των δικαιούχων; Σκέψεις με αφορμή την απόφαση του Δικαστηρίου του Ελσίνκι R07/1004/25.5.2007, ΔιΜΕΕ 3/2007, 393 επ’ *Καλλινίκου* 2008³, 393 επ’ *Παύλου*, Προστασία ψηφιακών πνευματικών δικαιωμάτων και η συνεισφορά του Οργανισμού Creative Commons, Πτυχιακή εργασία, ΕΚΠΑ, Σχολή Θετικών επιστημών, Τμήμα Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών, 2008, <http://www.scribd.com>, Κεφ. 3 με τίτλο “τεχνικές μέθοδοι και μέτρα προστασίας”. *MacQueen*, “Appropriate for the digital age?” Copyright and the Internet: 2. Exceptions and licensing σε: *Edwards/Waelde* (επιμ.) 2009³, 216 επ’ *Καπακτσή*, Η προστασία του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας στο Διαδίκτυο και η χρήση προσωπικών δεδομένων των χρηστών στην αστική δίκη, Διπλωματική εργασία, ΕΚΠΑ, Νομική Σχολή, ΠΜΣ Τομέα Α’ Ιδιωτικού δικαίου, 2009, 19 επ’ *Χαραμής*, Η προστασία του πνευματικού δημιουργού στο Διαδίκτυο, Διπλωματική εργασία, ΕΚΠΑ, Τμήμα Νομικής, ΠΜΣ Τομέα Α’ Ιδιωτικού δικαίου, 2009, 46 επ.

502. Σε αντίθεση με την Οδηγία, η οποία κάνει λόγο για “θέση σε κυκλοφορία” (διανομή) ή “κατοχή για εμπορικούς σκοπούς” (κατοχή με σκοπό διανομής).

503. Αντίθετα κατά την Οδηγία το κολάσιμο της πράξης, προϋποθέτει την τέλεσή της για εμπορικό σκοπό.

καμία περίπτωση να απολέσουν τα έσοδα από την οικονομική εκμετάλλευση των πνευματικών δικαιωμάτων όσο και η “στρεβλή” κατάληξη που είχε σε πολλές περιπτώσεις η χρήση των τεχνολογικών αυτών μέτρων⁵⁰⁴.

Στους υπέρμαχους του DRM μπορούμε να αναφέρουμε από διεθνείς οργανισμούς τον WIPO, ενώ από τον “ιδιωτικό τομέα”, την International Intellectual Property Alliance (IIPA), η οποία συνιστά, ιδρυθείσα το 1984, “συμμαχία” ιδιωτικών εταιριών που εκμεταλλεύονται το Copyright στις ΗΠΑ, πληθώρα δημιουργών που επιθυμούν τον “αυστηρό” έλεγχο των έργων τους και πληθώρα ιδιωτικών εταιριών, έτοιμων να τους τον παρέχουν μέσω των υπηρεσιών DRM. Στην Ελλάδα τον ρόλο αυτό φαίνεται να έχει καταλάβει ο Οργανισμός Πνευματικής Ιδιοκτησίας (ΟΠΙ).

Ενάντια στην ανάπτυξη και καθιέρωση των συστημάτων DRM τάσσονται ενδεικτικά ο Οργανισμός Electronic Frontier Foundation (EFF), που ιδρύθηκε το 1990 και στους σκοπούς του συγκαταλέγεται η προστασία του ελεύθερου λόγου, της καινοτομίας και των ψηφιακών πνευματικών δικαιωμάτων των καταναλωτών, μέσω κυρίως της έγερσης νομικών αντιπαραθέσεων⁵⁰⁵, ο Οργανισμός FSF⁵⁰⁶, ο Οργανισμός OSI⁵⁰⁷, ο Οργανισμός free culture⁵⁰⁸ και ο Οργανισμός Creative Commons⁵⁰⁹. Αντίστοιχες δε οργανώσεις και πρωτοβουλίες, έχουν λάβει χώρα και στην Ελλάδα⁵¹⁰.

Στα πλαίσια αυτά παρατίθενται από τους “οπαδούς” του ΕΛ/ΛΑΚ μία μακροσκελής σειρά επιχειρημάτων, σχετικά τόσο με την αποτυχία του DRM να επιτύχει τον αρχικό στόχο του όσο και με την αντίθεση τους στην εφαρμογή του, η οποία, όπως διατείνονται, προσκρούει και περιορίζει ανεπίτρεπτα τα δικαιώματα των χρηστών στο ψηφιακό περιβάλλον⁵¹¹.

Συγκεκριμένα, παρουσιάζεται συνήθως ελλιπέστατη ενημέρωση των χρηστών ως προς την ύπαρξη μεθόδων DRM στο ψηφιακό έργο που αγόρασαν, παρατηρείται η μέσω του DRM αυτόματη εγκατάσταση επιπρόσθετου λογισμικού στους Η/Υ των χρηστών εν αγνοία τους, το οποίο μάλιστα δεν μπορεί να αφαιρεθεί οριστικά από τους Η/Υ αυτούς, πραγματοποιείται ένα ηλεκτρονικό “φακέλωμα” των προτιμήσεων των χρηστών, ενώ τέλος τα συστήματα DRM μπορούν να οδηγήσουν στην άκρατη ποινικοποίηση της χρήσης και διακίνησης του ψηφιακών δεδομένων.

Σύμφωνα όμως με τα ανωτ., από την χρήση των συστημάτων DRM, παραβιάζεται τουλάχιστον η νομοθεσία περί προστασίας των καταναλωτών, λόγω της ασύμμετρης πληροφόρησής τους και της συναίνεσής τους σε ενδεχόμενα επιβλαβείς για τους ίδιους πράξεις στα πλαίσια τυποποιημένων όρων, χωρίς να γνωρίζουν το περιεχόμενο και τις ουσιαστικές

504. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε ότι χρησιμοποιείται, πέραν άλλων, από τη μουσική βιομηχανία ως μέθοδος καταγραφής των καταναλωτικών συνηθειών των χρηστών.

505. Βλ. www.eff.org.

506. Για τον οποίο βλ. www.fsf.org και ανωτ. ιδίως υπό Κεφ. Γ', 1.1.

507. Για τον οποίο βλ. www.opensource.org και ανωτ. ιδίως υπό Κεφ. Γ', 1.1.

508. Για τον οποίο βλ. www.freeculture.org.

509. Για τον οποίο βλ. www.creativecommons.org και ανωτ. υπό Κεφ. Γ', 5.5.

510. Βλ. ενδεικτικά www.ellak.gr, www.hellug.gr, www.digitalrights.gr.

511. Βλ. *Aigrain*, Libre software policies at the European level σε: *Feller/Fitzgerald/Hissam/Lakhani* (επιμ.), 2005, 451, mitpress.mit.edu.

συνέπειές τους, ελλείψει κάθε “ρηνίδας” ατομικής διαπραγμάτευσης. Επιπλέον, οι χρήστες καθίστανται “έρμια” των διαφημιστικών πρακτικών των εταιριών, εντός των οποίων θα διακινηθούν τα προσωπικά τους δεδομένα εν αγνοία τους⁵¹² ή συνεπεία αδιαπραγμάτευτου ΓΟΣ, κατά προφανή παράβαση των σχετικών προστατευτικών διατάξεων περί προστασίας του καταναλωτή και ιδίως περί προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Τέλος, δεν καταγράφονται μόνο οι καταναλωτικές προτιμήσεις των χρηστών, αλλά παρακολουθείται κάθε απόπειρά τους διάπραξης ψηφιακής διακίνησης, μέσω της IP τους η οποία μπορεί να αποσπαστεί από την κατασκευάστρια εταιρία δια της εγκατάστασης σύνδεσης των χρηστών με αυτήν μέσω του Διαδικτύου κάθε φορά που οι χρήστες θέλουν να αναπαράξουν ψηφιακά προστατευόμενο υλικό.

Επιπλέον, τα συστήματα DRM φαίνεται να συγκρούονται με τους νόμιμους περιορισμούς των πνευματικών δικαιωμάτων των δημιουργών, αφού δεν εξετάζεται ο σκοπός τον οποίο επιτελεί η εξουδετέρωσή τους, αν πχ γίνεται για νόμιμη ιδιωτική χρήση ή πρόκειται για απαγορευμένη αναπαραγωγή, με αποτέλεσμα νόμιμες και θεμιτές κατά τα άλλα πράξεις του χρήστη να καθίστανται μέσω αυτών παράνομες και τα δικαιώματα Π.Ι. να γίνονται στην ουσία απεριορίστα⁵¹³. Ακόμα εμφανίζεται το παράδοξο να διατηρείται από τις εθνικές νομοθεσίες το τέλος στα μηχανήματα αναπαραγωγής (φωτοτυπικά, scanners, αντιγραφικά CDs/DVDs κλπ), ως εύλογη αμοιβή των δημιουργών και ερμηνευτών καλλιτεχνών για επιτρεπόμενη ιδιωτική χρήση των έργων τους μέσω των μηχανημάτων αυτών, ενώ στην ουσία η ιδιωτική χρήση έχει καταστεί ανενεργός και πολύ πιθανόν παράνομη μέσω των DRM.

Από την Αμερικανική νομολογία στα πλαίσια της DMCA, κινούν, ενδεικτικά, το ενδιαφέρον, οι ακόλουθες αποφάσεις: 1. Η απόφ. του US District Court for the Northern District of California της 4.11.1999 στην υπόθ. *Sony V Game Masters*⁵¹⁴, όπου η παραβίαση του DRM συνίστατο στην εκπόνηση συσκευής η οποία επέτρεπε στο Play Station να είναι συμβατό με παιχνίδια που προορίζοντο αποκλειστικά για την αγορά της Ευρώπης και Ιαπωνίας 2. Η απόφ. του US District Court for the Southern District of NY της 17.8.2000 στην υπόθ. *Universal City studios V Reimerdes*⁵¹⁵, που δικάωσε κατασκευάστρια εταιρία DVDs, τα οποία δυνάμει ενσωματωμένου DRM ήταν συμβατά μόνο με ορισμένες συσκευές και δεν ενέταξε στην έννοια του fair use των χρηστών το δικαίωμα να αναπτύξουν μεθόδους κτασρατήγησης της τεχνολογικής αυτής μεθόδου προστασίας 3. Η απόφ. US District Court for the Western District of Wasington της 18.1.2000 στην υπόθ. *RealNetworks V Streambox*⁵¹⁶, όπου το Δικαστήριο δέχθηκε την ύπαρξη παραβίασης

512. Βλ. ειδικά για την σχέση του DRM με την ιδιωτικότητα και τα προσωπικά δεδομένα, *Cohen*, DRM and privacy, 2003, <http://papers.ssrn.com>.

513. Εξού και για τους επικριτές του το DRM, ανακριβώς καλείται “διαχείριση ψηφιακών δικαιωμάτων”, ενώ στην ουσία αποτελεί “διαχείριση ψηφιακών περιορισμών” (digital restrictions management). Όσον αφορά ειδικότερα την Αμερικανική DMCA, ο *Lessig*, *Open Code and open societies* σε: *Feller/Fitzgerald/Hissam/Lakhani* (επιμ.), 2005, 355, mitpress.mit.edu, αναφέρει ότι ανήγαγε τον (τεχνολογικό) “κώδικα” (code) σε Νόμο (law), αφού τιμωρεί κακουργηματικά όποιον “σπάει” τον κώδικα αυτό, ακόμα κι αυτό γίνεται στα πλαίσια νόμιμης χρήσης.

514. 87 F 2d 976, 54 USPQ 2d 1401.

515. 82 F 211.

516. 2000 US Dist. Lexis 1889.

του ενσωματωμένου σε λογισμικό DRM μεταξύ ανταγωνιστικών εταιριών: 4. Η απόφ. US District Court for the Eastern District of Kentucky της 27.2.2003 στην υπόθ. *Lexmark International Inc V Static Control Components Inc*, στην οποία η Lexmark δικάστηκε έναντι της Static Control Components, η οποία ως ανταγωνίστρια εταιρία παραγωγής μελανιών, απομιμούμενη στα chip των δίσκων της μελανιών, την αναγνωριστική ακολουθία που είχε θέσει στο chip των μελανιών της η Lexmark ώστε να αναγνωρίζονται ως αυθεντικά από τους εκτυπωτές της, τα κατέστησε συμβατά με τους εκτυπωτές της τελευταίας. Η απόφαση αυτή ανετράπη το 2006 από το 6th Federal Circuit⁵¹⁷, το οποίο έκρινε ότι εφαρμόζετο εν προκειμένω η εξαίρεση του reverse engineering και 5. Η απόφ. US District Court for the Eastern District of Missouri της 30.9.2004 στην υπόθ. *Davidson & associates Inc V Internet Gateway (Blizzard V BnetD)*⁵¹⁸, στην οποία το Δικαστήριο δέχθηκε την παραβίαση του Battle.net, μίας ηλεκτρονικής πλατφόρμας που επέτρεπε μέσω κρυπτογραφίας μόνο στους νόμιμους κατόχους του video game να διενεργούν online μάχες, από το αντίστοιχο λογισμικό Bnetd, το οποίο παρείχε στους παίχτες την online πρόσβαση στο πεδίο μάχης, παρακάμπτοντας τον έλεγχο του αν το παιχνίδι ήταν νόμιμα αγορασμένο. Το Δικαστήριο εν προκειμένω απέρριψε τον ισχυρισμό ότι οι νόμιμοι κάτοχοι του παιχνιδιού είχαν τη δυνατότητα παράκαμψης του DRM, την οποία δε δικαιολόγησε ούτε στα πλαίσια του reverse engineering, καθώς εν προκειμένω ο σκοπός των δημιουργών του Bnetd έγκειτο στην ανάπτυξη ενός υποκατάστατου του Battle.net και όχι στην μελέτη της διαλειτουργικότητας του τελευταίου⁵¹⁹.

Από την Ευρωπαϊκή νομολογία αξίζει να επισημάνουμε την απόφ. της Γαλλικής ΕΑ του 2004 στην υπόθ. *Apple Fiar Play DRM (itunes music store)*, όπου κατά παραδοχή των ισχυρισμών της Apple κρίθηκε ότι δεν αντίκειται στη νομοθεσία προστασίας του ανταγωνισμού, η τακτική της εν λόγω εταιρίας να καθιστά μέσω DRM “συμβατά” τα τραγούδια της ηλεκτρονικής πλατφόρμας itunes music store, μόνο με λογισμικό Apple itunes και Ipod συσκευές. Το 2005 ωστόσο κατατέθηκε εκ νέου σχετική αγωγή κατά της Apple και της Sony από την Γαλλική ένωση καταναλωτών Union Federale des Consommateurs-*Qui Choisir*⁵²⁰.

517. Απόφ. US Court of Appeals for the 6th Circuit 26.10.2006, 387 F 3d 522.

518. 334 F Sup. 2d 1164. Βλ. και την Εφετειακή απόφ. US Court of Appeals for the 8th Circuit 24.1.2005, 422 F 3d 630.

519. Βλ. *Burk*, Legal and technical standards in DRM technologies, 2004, 40 επ, <http://papers.ssrn.com>.

520. Βλ. *Välimäki/Oksanen*, DRM interoperability and intellectual property policy in Europe, 2006, www.valimaki.com.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ Η ΜΗ ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΑΪΛΩΝ ΑΓΑΘΩΝ-ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ ΣΤΟ ΨΗΦΙΑΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

1. Η πρόσφατη εξέλιξη του Διαδικτύου

Τις τελευταίες δύο δεκαετίες η εξέλιξη του Διαδικτύου υπήρξε ραγδαία, σε σημείο ώστε, μετά την έλευση της νέας χιλιετίας, η μία τεχνολογία να καθιστά παρωχημένη την προηγούμενη σε εξαιρετικά γρήγορο χρόνο⁵²¹, με αποτέλεσμα η διαρκής ενημέρωση και παρακολούθηση της τεχνολογικής εξέλιξης, όπως “αντανακλάται” στο Διαδίκτυο, να “ξεπερνά” ακόμα και τους “ειδήμονες” του κλάδου, τους επιστήμονες της Πληροφορικής. Η σημαντικότερη βέβαια αλλαγή που επήλθε την τελευταία εικοσαετία (και δη δεκαετία) σε σχέση με τις νέες τεχνολογίες και ειδικότερα το Διαδίκτυο, είναι η “απελευθέρωσή” τους, υπό την έννοια ότι κατέστησαν “κοινό κτήμα” της ανθρωπότητας και η πρόσβαση σε αυτές είναι πλέον σχεδόν αυτονόητη, τουλάχιστον για το Δυτικό κόσμο. Η εξέλιξη του Διαδικτύου μάλιστα κινείται σε τέτοιους “ρυθμούς”, προκειμένου να καλύψει και τις συνεχώς αυξανόμενες απαιτήσεις της πληθώρας πλέον των χρηστών του⁵²².

Όσον αφορά στις μελλοντικές “προβλέψεις”, η ταχύτητα στο Διαδίκτυο αναμένεται να πολλαπλασιαστεί σε σχέση με την σημερινή, μεγάλο δε μέρος των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων και της ανθρώπινης καθημερινότητας θα διεξάγεται αποκλειστικά μέσω αυτού, ώστε πχ η τηλεργασία, η τηλεκπαίδευση, η τηλεϊατρική κλπ θα υποκαταστήσουν τις αντίστοιχες “παραδοσιακές” μεθόδους⁵²³. Επίσης, είναι πολύ πιθανό οι λειτουργίες μέχρι σήμερα ασύμβατων μεταξύ τους συσκευών να ενσωματωθούν σε μία ενιαία ηλεκτρονική συσκευή, ένα είδος “super multimedia work station”, στην οποία θα εμπεριέχεται και Η/Υ ή θα έχει την μορφή Η/Υ και θα εκτελεί σαν ένα “ηλεκτρονικό χέρι” όλες τις σύγχρονες μορφές ηλεκτρονικής επικοινωνίας εξ αποστάσεως⁵²⁴.

Μολονότι όμως το Διαδίκτυο ήρε σημαντικές πρακτικές δυσχέρειες της ανθρώπινης καθημερινότητας, εκμηδενίζοντας τις αποστάσεις και παρέχοντας απεριόριστο θα μπορούσε να πει κανείς “πλούτο” γνώσεων, με μηδενικό ή ελάχιστο κόστος, έφερε, όπως λέγεται⁵²⁵, “την μεγάλη ανατροπή” στο νομικό κόσμο, ο οποίος εκλήθη να ρυθμίσει με το παραδοσιακό δίκαιο

521. Έτσι τεχνολογίες που χαρακτηρίζονταν ανερχόμενες το 2000, είναι πλέον σε μεγάλο βαθμό δεδομένες, αν όχι παρωχημένες. Βλ. *Conner-Sax/Krol* (μετάφρ: *Κατσαντώνης*), Το βιβλίο του Internet: Η επόμενη γενιά, 2000, 504 επ.

522. Το 1996 συναντήθηκαν στο Σικάγο εκπρόσωποι 34 Πανεπιστημίων των ΗΠΑ (σήμερα μετέχουν περισσότερα από 120) προκειμένου να συζητήσουν την προοπτική του Διαδικτύου δεύτερης γενιάς (Internet 2). Βλ. *Καράκωστα*, Δίκαιο και Ίντερνετ, 2009³, 15.

523. Βλ. *Καράκωστα* (2009³), 15.

524. Όστε αναμένεται η επέκταση του ηλεκτρονικού εμπορίου. Για αυτήν την εξέλιξη, βλ. *Μαρίνο*, Η πνευματική ιδιοκτησία στο ψηφιακό περιβάλλον σε Σύμμεκτα *Κουμάντου*, 2004, 696.

525. *Καλλινίκου*, 2007, 1, <http://europe.creativecommons.org>.

καινοφανή τεχνολογικά ζητήματα. Συνεπεία λοιπόν της ευρύτητας των ελευθεριών που παρέχει το Διαδίκτυο, οι οποίες συχνά συγκρούονται με άλλα Σ.-αλλά και απορρέοντα εξ υπέρτερης ισχύος νομοθετικά κείμενα-κατοχυρωμένα δικαιώματα, προέκυψαν προβλήματα αξιολογικής αντινομίας.

Χαρακτηριστικά αναφέρουμε, πέραν άλλων, δύο μείζονα σχετικά ζητήματα, ήτοι την σύγκρουση της προστασίας των δικαιωμάτων Δ.Ι. των δημιουργών στο Διαδίκτυο με τα δικαιώματα των χρηστών στη γνώση, την πληροφόρηση, την επιστήμη, την έκφραση και την συμμετοχή στην οικονομικοκοινωνικοπολιτική-πολιτισμική ζωή της χώρας και την κοινωνία της πληροφορίας, αλλά και την σύγκρουση της ελευθερίας έκφρασης, που πραγματώνεται στο Διαδίκτυο με την προστασία των προσωπικών δεδομένων των χρηστών⁵²⁶. Εν προκειμένω στην Σουηδία, τη Γαλλία και την Αγγλία ισχύει ήδη Ν. που νομιμοποιεί την άρση του απορρήτου των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των χρηστών, που προβαίνουν σε οποιαδήποτε ψηφιακή παρανομία (πχ παράνομο “κατέβασμα” τραγουδιών ή ταινιών), αν και το ΔΕΚ υπήρξε πιο φειδωλό, επιτρέποντας την άρση μόνο σε περίπτωση αποκάλυψης και τιμώρησης σοβαρών εγκληματικών ενεργειών (πχ τρομοκρατία)⁵²⁷.

Γενικότερα λοιπόν παρατηρείται διεθνώς η εναγώνια προσπάθεια του νομοθέτη αρχικά να παρακολουθήσει τη διαρκή τεχνολογική εξέλιξη που συντελείται στο Διαδίκτυο και τον αντίκτυπο που αυτή έχει σε κατοχυρωμένα δικαιώματα και έπειτα να ανταποκριθεί στην “κάλυψη” των σχετικών ρυθμιστικών “κενών” με την λήψη των απαιτούμενων πρωτοβουλιών⁵²⁸. Η προσπάθεια όμως αυτή ομολογουμένως δεν είναι πάντα επιτυχής, αφού οι παραδοσιακοί κανόνες, σχεδόν πάντα θεσπισμένοι εν αγνοία του Διαδικτύου, δεν επαρκούν για την αποτελεσματική ρύθμιση των αναφουρόμενων προβλημάτων, αφού δεν μπορούν να συλλάβουν την “φύση” του ψηφιακού κόσμου και μάταια πολλές φορές προσπαθούν να τον “μανιπιουλάρουν” στις παραδοσιακές δομές⁵²⁹.

526. Βλ. ενδεικτικά *Δόνο*, Τεχνολογική διακινδύνευση και προστασία προσωπικών δεδομένων σε: *Σαββάκη/Δόνο/Καστανά/Χριστόπουλο/Τσιτσέλικη/Τάκη/Βουτσάκη/Μάλλιο/Βασιλογιάννη/Βιδάλη/Κτιστάκι* κλπ, *Νέες Τεχνολογίες και Συνταγματικά Δικαιώματα*, 2004, 23 επ.

527. Βλ. απόφ. 29.1.2008, υπόθ. C-275/2006, *Productores de Música de España (Promusicae)*, Συλλ. 2008, I-271.

528. Στις οποίες ενδεικτικά έγκειται η νομοθεσία για την καταπολέμηση του κυβερνοεγκλήματος, και της παιδικής πορνογραφίας, η νομοθεσία προστασίας των προσωπικών δεδομένων στο ψηφιακό περιβάλλον, η ενδεχόμενη ποινικοποίηση της παράνομης προμήθειας έργων, ήτοι τραγουδιών και ταινιών, στο Διαδίκτυο, ενώ αξίζει να αναφερθούμε από την τρέχουσα επικαιρότητα στην κατάργηση του Διαδικτυακού τζόγου, η οποία θα επιχειρηθεί μέσω της κατάργησης πληρωμής με πιστωτικές κάρτες. Ο Διαδικτυακός τζόγος παραμένει αρρύθμιστο θέμα στην Ελλάδα, σε αντίθεση με τη Γαλλία, όπου εισήχθη σχετικός Ν. Βλ. *Γκέκα*, Η ρύθμιση της αγοράς Διαδικτυακών παιχνιδιών: ΕΕ, Γαλλία, Ελλάδα, 30.4.2010, www.capital.gr. Η Χώρα μας επιθυμεί ωστόσο να εκσυγχρονίσει νομοθετικά την “ατυχή” εμπλοκή της με τα τυχερά παίγνια-Βλ. καταδίκη από το ΔΕΚ για παράβαση του άρ. 56 ΣυνθΛΕΕ (πρώην άρ. 49 ΕΚ), που μας στοιχίζει 32.000 € ημερησίως-, εξού και έκανε την αρχή καλώντας σε δημόσια διαβούλευση κάθε ενδιαφερόμενο μέχρι τις 12.9.2010. Βλ. <http://www.opengov.gr/minfin/?p=498>. Βλ. γενικά επί του θέματος, *Γεραπετρίτη*, Η υποχώρηση του δικαστή της Ένωσης απέναντι στους περιορισμούς των ελευθεριών από τα Κράτη μέλη με αφορμές τις αποφάσεις για τα παίγνια και το στοίχημα, ΠειρΝομ 2/2010, 118 επ και από τη νομολογία του ΔΕΚ, απόφ. 26.10.2005, υπόθ. C-65/2005, *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων V Ελληνικής Δημοκρατίας*, Συλλ. 2006, I-10341· απόφ. 6.11.2003, υπόθ. C-243/2001, *Ποινική δίκη V Piergiorgio Gambelli* κλπ, Συλλ. 2003, I-13031· απόφ. 8.9.2009, υπόθ. C-42/2007, *Liga Portuguesa de Futebol Profissional*, Συλλ. 2009, I-7633· απόφ. της 3.6.2010, υπόθ. C-203/2008, *Sporting Exchange*, ΠειρΝομ 2/2010, 213 επ· απόφ. 3.6.2010, υπόθ. C-258/2008, *Ladbroke*, ΠειρΝομ 2/2010, 220 επ.

529. *Burk*, legal and technical standards in DRM technology, 2004, 3, <http://papers.ssrn.com>, όπου

Στο πλαίσιο αυτό έχει ξεσπάσει μία θεωρητική “διαμάχη” ως προς το αν είναι εφικτή η κανονιστική “διακυβέρνηση” του Διαδικτύου ή αντίθετα η λύση των σχετικών προβλημάτων κείται στην ίδια την τεχνολογία, υπό την αιτιολογία ότι ένα “δημιούργημα” της τεχνολογικής εξέλιξης, όπως το Διαδίκτυο, μόνο σε τεχνολογικό επίπεδο μπορεί να βρει τις πολυπόθητες “απαντήσεις”⁵³⁰, χωρίς ωστόσο να λείπουν και οι συμβιβαστικές “φωνές”, που υποστηρίζουν τη “διαπλοκή” των δύο κλάδων, ήτοι της νομικής και της τεχνολογίας.

2. Δυνατότητες-μέθοδοι ρύθμισης του Διαδικτύου (Internet regulation ή Internet governance)

Ως μείζον πρόβλημα που ανακύπτει από την “ανέλεγκτη”, δηλ. μη ρυθμιστικά οριοθετημένη, χρήση του Διαδικτύου διαπιστώνεται η αδυναμία ελέγχου των πληροφοριών που διακινούνται μέσω αυτού, οι οποίες πλήττουν ή μπορεί κάλλιστα να πλήξουν καίριους τομείς της κρατικής “οντότητας”, εθνικής και υπερεθνικής, αλλά και της ευρύτερης κοινωνίας, όπως τους τομείς της εθνικής ασφάλειας (πχ δραστηριότητες της τρομοκρατίας), της προστασίας των ανηλίκων (πχ πορνογραφία, βία), της προστασίας της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της αρχής της μη διάκρισης που απορρέει από αυτήν (πχ υποδαύλιση ρατσιστικών συμπεριφορών κατά μειονοτήτων), της ασφάλειας της οικονομίας (πχ απάτη με πιστωτικές κάρτες, “ξέπλυμα βρώμικου χρήματος”), της προστασίας της ιδιωτικής ζωής (πχ ηλεκτρονική “κατασκοπεία”), της προστασίας των δικαιωμάτων Δ.Ι. (πχ ηλεκτρονική “πειρατεία”, προσβολή διακριτικών γνωρισμάτων)⁵³¹ κλπ.

Προκειμένου λοιπόν να περιοριστούν οι επιβλαβείς συνέπειες που ελλοχεύουν στην ανέλεγκτη αυτή χρήση του Διαδικτύου, διεξάγεται ένας εκτεταμένος διάλογος ως προς την καταλληλότερη ρυθμιστική μέθοδο, η οποία αναζητάται σε ένα ευρύ σχετικό ρυθμιστικό πεδίο, που εκτείνεται από την υιοθέτηση κανόνων, νομοθετικών ή αυτορρυθμιστικών, μέχρι τον παραγκωνισμό του δικαίου (νομοθεσίας και soft law πρωτοβουλιών) από την τεχνολογία, αλλά και τη δημιουργική συνύπαρξη δικαίου και τεχνολογίας. Η προβληματική αυτή καλείται διακυβέρνηση του Διαδικτύου⁵³² και ορίζεται ως “η ανάπτυξη και εφαρμογή από τις Κυβερνήσεις, τον ιδιωτικό τομέα και την κοινωνία των πολιτών, στους αντίστοιχους ρόλους τους, των κοινών αρχών, θεσμών, κανόνων, διαδικασιών λήψης αποφάσεων και προγραμμάτων που διαμορφώνουν την εξέλιξη και χρήση του Διαδικτύου”⁵³³.

γενικότερα εξετάζεται το DRM ως το “αντίπαλο δέος” του Ν. στην ρύθμιση των πνευματικών δικαιωμάτων στο Διαδίκτυο.

⁵³⁰. Βλ. χαρακτηριστικά *Clark*, *The answer to the machine is in the machine: and other collected writings*, 2005.

⁵³¹. Βλ. *Marino*, *To Internet και οι συνέπειές του κυρίως στον χώρο του Δικαίου*, ΕλλΔνη 1998, 3 επ.

⁵³². Για την οποία, βλ. Παράρτημα IV, IV.1.

⁵³³. Ο ορισμός αυτός δόθηκε από την Ομάδα εργασίας για τη Διακυβέρνηση στο Διαδίκτυο (Working Group on Internet Governance-WGIG), που συστάθηκε μετά τη Διάσκεψη Κορυφής για την Κοινωνία της Πληροφορίας (World Summit on the Information Society-WSIS), που έλαβε χώρα στη Γενεύη το 2003. Κατά την σύνοδο αυτή υιοθετήθηκε η διακήρυξη των αρχών του εν λόγω “σώματος” (declaration of principles), για την οποία βλ. <http://www.itu.int/wsis/docs/geneva/official/dop.html>. Η επόμενη σύνοδος διεξήχθη στην Τύνιδα το 2005, οπότε διαπιστώθηκε η ανάγκη δημιουργίας του IGF. Βλ. για τα ανωτ. αναλυτικά κατωτ. υπό Κεφ. Δ', 2.1.2.

2.1. Κανονιστική ρύθμιση

2.1.1. Νομοθετική (public ή government regulation)

Λόγω της σημασίας που διαδραματίζει το Διαδίκτυο στην σύγχρονη εποχή, καθώς και των κινδύνων που αυτό “εγκυμονεί”, τους οποίους σκιαγραφήσαμε ανωτ., υποστηρίζεται έντονα ότι ενδείκνυται η νομοθετική του ρύθμιση⁵³⁴. Αυτή εμφανίζει ως πλεονέκτημα ότι θεμελιώνεται σε δημοκρατικές διαδικασίες τόσο όσο ως προς τον φορέα λήψης της (εθνικό ή Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο), όσο και ως προς τα όργανα επιβολής της μέσω του καταναγκαστικού της χαρακτήρα, που έτσι την καθιστά πιο αποτελεσματική σε προληπτικό-αποτρεπτικό, αλλά και κατασταλτικό επίπεδο.

Το κύριο θέμα όμως που συνδέεται εν προκειμένω με την ιδιότητα του Διαδικτύου ως παγκοσμίου “ανοικτού” δικτύου⁵³⁵, είναι ότι συμπλέκονται σε αυτό οι επιμέρους νομοθεσίες των διαφόρων Κρατών-πέραν των “προδιαγραφών” και “οδηγιών” που καθιερώνουν τα διάφορα διεθνή fora, ΜΚΟ και διεθνείς οργανισμοί⁵³⁶, με αποτέλεσμα να δημιουργείται ρυθμιστική πολλαπλότητα, που μπορεί να επιφέρει αλληλοεπικαλύψεις, αλλά και συγκρούσεις, αφού “κάτι το οποίο δεν απαγορεύεται σε ορισμένη Χώρα, πιθανόν να κολάζεται ποινικά σε άλλη”⁵³⁷.

Περαιτέρω, έχουμε ήδη αναφέρει, ότι η υιοθέτηση των παραδοσιακών κανόνων στο ψηφιακό περιβάλλον δεν είναι αυτονόητη, ενώ ομοίως αμφισβητείται αν τη λύση θα μπορούσε να δώσει η εισαγωγή νέας νομοθεσίας, δεδομένης της ενδεχόμενης απροθυμίας αποδοχής της και συμμόρφωσης σε αυτήν των Κράτων κατά απώλεια μέρους της εθνικής τους κυριαρχίας⁵³⁸ και της αδυναμίας προδιάγνωσης της διαρκούς τεχνολογικής εξέλιξης⁵³⁹.

534. Βλ. ενδεικτικά Ανακοίνωση ΕΕπ στο Συμβούλιο, στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στην Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και στην Επιτροπή των Περιφερειών της 16.10.1996, Παράνομο και βλαβερό περιεχόμενο στο Ίντερνετ, COM(1996) 487 τελικό.

535. Που δεν ανήκει δηλ. σε κανένα, αλλά στο οποίο οποιοσδήποτε έχει πρόσβαση.

536. Όπως οι εκάστοτε Οδηγίες του Συμβουλίου της Ευρώπης ή οι πρότυποι συμβατικοί όροι της Επιτροπής Διεθνούς Εμπορικού Δικαίου των ΗΕ (UNCITRAL) για το ηλεκτρονικό εμπόριο του 1996.

537. *Μαρίνος*, ΕλλΔνη 1998, 6: *Μήτρου*, Το δίκαιο στην Κοινωνία της Πληροφορίας, 2002, 47, με αναφορά στην υπόθ. Yahoo!, δυνάμει της οποίας στη Γαλλία η διαφήμιση και πώληση ναζιστικών αντικειμένων μέσω του συγκεκριμένου ιστοτόπου κρίθηκε αντίθετη στην ποινική νομοθεσία, ενώ στην Αμερική η σχετική Γαλλική απόφαση κρίθηκε ότι πλήττει την κατοχυρωμένη από το Αμερικανικό Σ. ελευθερία του λόγου.

538. Πρβλ. όμως και *Στρατηλάτη*, Η αυτορρύθμιση στον πολιτισμό της διαδικτυακής επικοινωνίας: νεοφιλελεύθερη κυβερνο-αναρχία ή δημοκρατική κυβερνο-αυτονομία σε: *Παπαχρίστου / Βερναδάκη / Θεοδόση / Καμτσίδου / Μανωλάκου / Μήτρου / Παπακωνσταντίνου / Ρεθυμιωτάκη / Στρατηλάτη / Τασόπουλο*, Αυτορρύθμιση (Κοινωνία και Δίκαιο στον 21^ο αιώνα), 2005, 117, ο οποίος προτείνει την υιοθέτηση σχετικής νομοθεσίας, όπως είχε γίνει στο παρελθόν και σε άλλες περιπτώσεις ρύθμισης δυσχερών περιπτώσεων ΙΔΔ (πχ ραδιοτηλεόραση). Για σχετικές αναλογίες του Διαδικτύου με τα υφιστάμενα κατά την “άφιξη” του μέσα επικοινωνίας, βλ. *Kurbalija*, An introduction to Internet governance, 2009, 24 επ, igf09.eg.

539. *Μήτρου*, (2002), 39. Κατά την ίδια συγγραφέα όμως δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η διαδικασία της νομοθέτησης αναφέρεται πάντοτε σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο (εδώ τεχνολογικό). Διατυπώνει δε την θέση ότι ο “σκόπελος” αυτός μπορεί να προστελαστεί μέσω της “τεχνολογικής ουδετερότητας του δικαίου”, η οποία μπορεί να επιτευχθεί με την χρήση γενικών και αόριστων εννοιών στο κείμενο του Ν, χωρίς ωστόσο αυτές να εγγυώνται πάντοτε το επιθυμητό αποτέλεσμα, γιατί καταλείπουν ευρύ ερμηνευτικό “περιθώριο” στον εφαρμοστή του δικαίου. Βλ. *Μήτρου* (2002), 59: *Μουζούλα*, ΕλλΔνη 1998, 19: *Gendreau*, A technologically neutral solution for the Internet: Is it a wishful thinking σε: *Stamatoudi/Torremans* (επιμ.), 2000, 1 επ. Ακόμα βλ. Παράρτημα IV, IV.2, όπου απεικονίζεται η “σύγκρουση” των “παραδοσιακών” δομών Διακυβέρνησης του Διαδικτύου με τις νεότερες προσεγγίσεις.

Το αποτέλεσμα αυτών είναι να δημιουργείται ανασφάλεια δικαίου από την σύγχυση που δημιουργείται ως προς τον φορέα της ρύθμισης, το περιεχόμενο και την ισχύ του εκάστοτε κανόνα, ενώ διακυβεύεται η ίδια η νομιμοποίηση του Κράτους ως του μοναδικού αποτελεσματικού εξουσιαστικού φορέα υιοθέτησης και επιβολής κανόνων.

Επί του παρόντος η διαδικασία θεσμοθέτησης γύρω από τα ζητήματα του Διαδικτύου κρίνεται αποσπασματική, καθώς ρυθμίζει *ad hoc* τα εκάστοτε ανακύπτοντα προβλήματα και αντιδραστική υπό την έννοια ότι έπεται της “δράσης”, δηλ. της τεχνολογικής εξέλιξης⁵⁴⁰. Στο πλαίσιο αυτό παρακολουθούμε την λήψη πρωτοβουλιών σε εθνικό, αλλά και Ευρωπαϊκό επίπεδο⁵⁴¹, ώστε μάλιστα να λέγεται ότι είμαστε “μάρτυρες” της τάσης “γένεσης” του Ευρωπαϊκού Δικαίου του Κυβερνοχώρου⁵⁴². Όσον αφορά σε διεθνές επίπεδο, από την μία διατυπώνονται προτροπές για την καθιέρωση ενός παγκόσμιου μηχανισμού “εποπτείας” του Διαδικτύου⁵⁴³ δεδομένης της “υπερσυνοριακής” φύσης της κοινωνίας της πληροφορίας και προκειμένου να επιτευχθεί η πολυπόθητη δικαϊκή εναρμόνιση και ομοιομορφία, η οποία κλονίζεται από τις διάφορες εθνικές, αλλά και Ευρωπαϊκές, ρυθμίσεις, ενώ από την άλλη δεν λείπουν οι αμφιβολίες επί της αποτελεσματικότητας τέτοιου είδους δράσεων, λόγω των συμβιβασμών, αλλά και της μακροπρόθεσμης υλοποίησης, που απαιτούν⁵⁴⁴. Μέχρι σήμερα πάντως δεν υφίσταται για το Διαδίκτυο κάποιο όργανο λήψης εκτελεστών αποφάσεων σε διεθνές επίπεδο, απουσία η οποία επιδιώκεται να ανατραπεί είτε μέσω της δημιουργίας ενός σχετικού διεθνούς οργάνου, που θα αποτελεί προϊόν παγκόσμιας συναίνεσης είτε μέσω της εξέλιξης της ICANN σε τέτοιου είδους όργανο⁵⁴⁵.

Σε κάθε δε περίπτωση, η εφαρμογή της εκάστοτε θεσμοθετούμενης προστατευτικής από τους κινδύνους του Internet ρύθμισης, θα πρέπει να γίνεται σε στάθμιση με το θεμελιώδες δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης και να λαμβάνει υπόψη τις τεχνικές ιδιαιτερότητες του Διαδικτύου. Εν προκειμένω, ιδίως όσον αφορά τον συμβατό ή μη χαρακτήρα της κρατικής ρυθμιστικής παρέμβασης στην διακινούμενη μέσω του Διαδικτύου ελεύθερη έκφραση, αλλά και

540. Μήτρου (2002), 42 επ. Για την σχετική νομοθεσία στην Ελλάδα, βλ. WWW.DIDE.FLO.SCH.GR.

541. Βλ. ενδεικτικά Οδηγία 2000/31/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 8ης Ιουνίου 2000, για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά (“Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο”) (ΕΕ 17.7.2000, L. 178), Οδηγία 1999/93/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Δεκεμβρίου 1999 σχετικά με το κοινοτικό πλαίσιο για τις ηλεκτρονικές υπογραφές (ΕΕ 19.1.2000, L. 13/120), Οδηγία 2007/64/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Νοεμβρίου 2007, για τις υπηρεσίες πληρωμών στην εσωτερική αγορά, την τροποποίηση των οδηγιών 97/7/EK, 2002/65/EK, 2005/60/EK και 2006/48/EK, και την κατάργηση της οδηγίας 97/5/EK (ΕΕ 5.12.2007, L. 319), Οδηγία 2002/58/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 12ης Ιουλίου 2002 σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών (“Οδηγία για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες”) (ΕΕ 31.7.2002, L. 210/37), Απόφαση-Πλαίσιο 2004/68 του Συμβουλίου για την καταπολέμηση της σεξουαλικής εκμετάλλευσης των παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας (ΕΕ 20.1.2004, L. 13/44), όπως ισχύουν. Ως προς τις διεθνείς δράσεις, βλ. ενδεικτικά την Συνθήκη της Βουδαπέστης της 23.11.2001 για την καταπολέμηση του “κυβερνοεγκλήματος” (“cybercrime”).

542. Βλ. Poullet, A European Internet law?, 2004, <http://www.crid.be>.

543. Βλ. ενδεικτικά ec.europa.eu/news/science/090825_el.htm, 25.8.2009.

544. Μήτρου (2002), 49.

545. Βλ. ενδεικτικά Brousseau, 2002, 25, www.druid.dk: Knale, Internet governance in an age of Cyber Insecurity, 2010, <http://www.cfr.org>.

στην συμβολή του Ίντερνετ στο παγκόσμιο εμπόριο, έχουν δημιουργηθεί δύο “αντικρουόμενα στρατόπεδα”, τα οποία αποτυπώνονται στο Αγγλοσαξωνικό και το Ηπειρωτικό Δίκαιο αντίστοιχα. Στο μεν πρώτο, διατείνονται ότι η θεσμοθέτηση του Διαδικτύου θα αποτελούσε μορφή “λογοκρισίας” και θα αντέκειτο στην Πρώτη Τροπολογία του Αμερικανικού Σ., που κατοχυρώνει την ελευθερία της έκφρασης⁵⁴⁶, καθώς και στον όγκο των εμπορικών συναλλαγών που εκτελούνται μέσω του Διαδικτύου. Αντιθέτως, το Ηπειρωτικό Δίκαιο, με προεξάρχουσα τη Γερμανία, τάσσεται υπέρ της ρύθμισης των παρανόμων δραστηριοτήτων μέσω του Διαδικτύου⁵⁴⁷, ώστε προάγει έτσι την προστασία των συναλλασσομένων έναντι της προστασίας των συναλλαγών. Πρέπει στο σημείο αυτό να σημειώσουμε τη Διακήρυξη της Βόννης⁵⁴⁸, η οποία προβλέπει μεν την ελεύθερη διακίνηση αγαθών μέσω του Διαδικτύου, με τη δυνατότητα όμως κρατικής παρέμβασης, όπου αυτό κρίνεται αναγκαίο.

2.1.2. Η αυτορρύθμιση (self ή private regulation) στον “αντίποδα” της νομοθετικής ρύθμισης του Διαδικτύου

Στο πεδίο της ρυθμιστικής παρέμβασης στο Διαδίκτυο, έχει διαμορφωθεί, πέραν της κανονιστικής ρύθμισης, στον “αντίποδά” της, ως δεύτερη κυρίαρχη τάση, η αυτορρύθμιση⁵⁴⁹. Η τελευταία έχει δύο σκέλη⁵⁵⁰, ώστε αναφέρεται αφενός στην αυτοδιακυβέρνηση των Διαδικτυακών κοινοτήτων⁵⁵¹ και αφετέρου στην αυτορρύθμιση των παραγόντων της αγοράς που δραστηριοποιούνται στον Κυβερνοχώρο. Εν προκειμένω γίνεται λόγος για την “ανάδυση” μίας *lex neo-mercatoria* (*lex cybernotoria* ή *lex informatica*⁵⁵²), δηλ. ενός συνόλου εμπορικών εθίμων που

546. Εξού και κρίθηκε αντισυνταγματικός ο Ν. για την κοσμιότητα των μέσων επικοινωνίας (Communications Decency Act) από τα Δικαστήρια των ΗΠΑ. Βλ. απόφ. US District Court for the Northern District of California 29.7.1996, υπόθ. *Shea V Reno*, 930 F Sup. 916, 1996 US Dist. Lexis 10720· απόφ. US Supreme Court 26.6.1997, υπόθ. *Reno V ACLU*, 117 Sup. Court, 1997, 2329. Επίσης βλ. τη Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας του Κυβερνοχώρου του John Barlow (ιδρυτή της οργάνωσης Electronic Frontier Foundation που μάχεται κατά της κυβερνητικής ρύθμισης του Διαδικτύου), A declaration of the independence of Cyberspace, <https://projects.eff.org>. Βλ. ειδικότερα για το κίνημα των κυβερνοαναρχικών, που τάσσονται υπέρ της πλήρους αυτονομίας του Διαδικτύου από κάθε ετερόνομη ρύθμιση, Στρατηλάτη σε: Παπαχρίστου/Βερναδάκη/Θεοδόση/Καμτσιδου/Μανωλάκου/Μήτρου/Παπακωνσταντίνου/Ρεθυμιωτάκη/Στρατηλάτη/Τασόπουλο (2005), 111 και κατωτ. υπό Κεφ. Δ', 2.1.2.1. Στην αυτορρύθμιση του Διαδικτύου βασίζεται και η Μεγάλη Βρετανία.

547. Ειδικά στη Γερμανία έχει ψηφιστεί από το 1997 Ν. για την παρεμπόδιση εμφάνισης και διακίνησης παρανόμου υλικού στο Διαδίκτυο (πχ παιδική πορνογραφία), που προβλέπει παράλληλα κανόνες για την προστασία των προσωπικών δεδομένων, καθώς και την μέθοδο των ψηφιακών υπογραφών, ώστε να διασφαλιστεί η προστασία των εμπορικών Διαδικτυακών συναλλαγών. Βλ. *Μαρίνο*, ΕλλΔνη 1998, 8 επ.

548. Με θέμα “Τα παγκόσμια δίκτυα πληροφοριών” (“Global Information Networks”) που εκπονήθηκε από το Συμβούλιο Υπουργών της ΕΕ το 1997.

549. Βλ. αναλυτικά επ' αυτής *Price/Verhulst*, In search of the self: charting the course of self-regulation on the Internet in a global environment, 2000, <http://papers.ssrn.com>· *Senden L.*, Soft law, self-regulation and co-regulation in European law: Where do they meet?, 2005, <http://www.ejcl.org>.

550. *Μήτρου* (2002), 52.

551. Δεδομένου ότι αυτές εμφανίζουν τα χαρακτηριστικά κυρίαρχων ή έστω ημικυρίαρχων οντοτήτων, αφού έχουν πολίτες (τους επονομαζόμενους “netizens”), με δικαιώματα και υποχρεώσεις στο Διαδικτυακό περιβάλλον. Βλ. ενδεικτικά *Perritt*, Cyberspace Self-Government: Town Hall Democracy of rediscovered royalism?, 1997, <http://www.law.berkeley.edu>.

552. Κατά τον *Reinenberg*, *Lex Informatica: The formulation of information policy rules through technology*, 1998, reidenberg.home.sprynet.com, ο οποίος την τοποθετεί στο “πλευρό” της τεχνολογίας. Πρβλ. όμως, *Sommer*, Against Cyberlaw, 2000, www.law.berkeley.edu, ο οποίος υποστηρίζει ότι οι τεχνολογικοί κανόνες που διέπουν το Διαδίκτυο δε διαμορφώνουν χωριστό δίκαιο, για τη δε ρύθμισή του επαρκεί η προσαρμογή

εκπονούνται, γίνονται αποδεκτά και εφαρμόζονται από όλα τα εμπλεκόμενα μέρη της Διαδικτυακής αγοράς⁵⁵³. Όπως και η *lex mercatoria*⁵⁵⁴, κλήθηκε να αντιμετωπίσει καινοφανή ζητήματα, που εμφανίστηκαν στο ρυθμιστικό “περιθώριο” των ουσιαστικών ρυθμίσεων των κρατικών δικαίων, είναι ευρύτερη όμως της δεύτερης, καθώς ρυθμίζει όχι μόνο οικονομικά θέματα, όπως αυτή, αλλά αφορά και τον πολιτισμό, τις αξίες και τις ελευθερίες. Στο πλαίσιο αυτό, οι φορείς παροχής υπηρεσιών προσπαθούν να θεμελιώσουν κυρωτικές αρμοδιότητες μέσω της ύπαρξης σχετικών όρων κατά την σύναψη συμβάσεων με τους χρήστες, ενώ ιδιαίτερα χρήσιμο εργαλείο κρίνεται εν προκειμένω και το *labeling*, δηλ. η “ετικετοποίηση” των ιστοσελίδων με πληροφορίες για το περιεχόμενό τους.

Τα κυριότερα αυτορρυθμιστικά “όργανα”⁵⁵⁵ είναι το IETF (Internet Engineering Task Force), που ασχολείται με τον προσδιορισμό των τεχνικών προδιαγραφών του Internet και λειτουργεί από το 1986, έχει δε πλέον ενταχθεί⁵⁵⁶ στην ιδρυθείσα το 1992 ISOC (Internet Society)⁵⁵⁷, το ιδρυθέν το 1994 W3C (World Wide Web Consortium), που αναπτύσσει κοινά πρωτόκολλα επικοινωνίας για τον Παγκόσμιο Ιστό, ο οποίος είναι υποσύνολο του Διαδικτύου, η ICANN (Internet Corporation for Assigned Names and Numbers), που ιδρύθηκε το 1998, συνιστά ιδιωτικό οργανισμό μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, εδρεύει στην Καλιφόρνια των ΗΠΑ, στην οποία το δίκαιο υπόκειται και διαχειρίζεται τα Διαδικτυακά ονόματα-διευθύνσεις (domain names)⁵⁵⁸ και το συσταθέν το 2005 στην Παγκόσμια διάσκεψη για την Κοινωνία της Πληροφορίας (World Summit on the Information Society-WSIS⁵⁵⁹), που διεξήχθη στην Τύνιδα, Παγκόσμιο Forum για τη Διακυβέρνηση του Ίντερνετ (Internet Governance Forum-IGF), το οποίο επιδιώκει την πολυεπίπεδη παγκόσμια συμμετοχή και ανταλλαγή απόψεων όλων των ενδιαφερομένων μερών, ήτοι των κρατικών αρχών, των βασικών παραγόντων του Διαδικτύου, του ιδιωτικού τομέα, της κοινωνίας των πολιτών και της ακαδημαϊκής

στο υφιστάμενο δίκαιο.

553. Βλ. *Johnston/Post*, Law and borders, the rise of law in Cyberspace, 1996, <http://papers.ssrn.com/Mήτρου> (2002), 55. Marrella/Yoo, Is Open source software the new *lex mercatoria*?, 2007, <http://papers.ssrn.com>, οι οποίοι απαντούν αρνητικά στο αν το ΕΛ/ΛΑΚ θα μπορούσε να χαρακτηριστεί η νέα *lex mercatoria* του Διαδικτύου.

554. Για την οποία βλ. ειδικά *Παμπούκη*, Η *lex mercatoria* ως εφαρμοστέο δίκαιο στις διεθνείς συμβατικές ενοχές: συμβολή στη γενική θεωρία του δικαίου των διεθνών συναλλαγών, 1996, ιδίως σελ. 34.

555. *Μήτρου*, (Αυτο)ρύθμιση στον Κυβερνοχώρο; σε: *Παπαχρίστου / Βερναδάκη / Θεοδόση / Καμσιδίου / Μανωλάκου / Μήτρου / Παπακωνσταντίνου / Ρεθυμιωτάκη / Στρατηλάτη / Τασόπουλο* (2005), 79 επ’ *Marsden/Simmons/Brown/Woods/Peak/Robinson/Hoorens/Klautzer*, Options for and effectiveness of Internet Self- and Co-regulation, 2008, <http://papers.ssrn.com>. *Cave/Marsden*, Qui custodiet ipsos custodies in the Internet: Self-regulation as a threat and a promise, 2008, 42 επ, <http://papers.ssrn.com>. Ειδικά για τον ρόλο του Federal Communications Commission (FCC) των ΗΠΑ, βλ. *Weiser*, The future of Internet regulation, 2009, <http://papers.ssrn.com>. Βλ. τέλος, το “Ελληνικό όργανο αυτορρύθμισης για το περιεχόμενο του Internet-Αστική μη Κερδοσκοπική εταιρία”, www.safenet.gr.

556. Όπως εξάλλου και το Internet Architecture Board (IAB), το οποίο ειδικότερα λειτουργεί σαν τεχνικό γνωμοδοτικό όργανο του ISOC και επιπλέον καθορίζει την όλη Διαδικτυακή αρχιτεκτονική, παρέχοντας καθοδήγηση και κατευθύνσεις στο IETF.

557. Αποτελεί μη κερδοσκοπική, ιδιωτική οργάνωση που απαρτίζεται από ειδικούς και επικεντρώνεται σε θέματα προδιαγραφών, εκπαίδευσης και Διαδικτυακής Κυβερνητικής πολιτικής.

558. Διαδέχθηκε δε στο έργο αυτό την IANA. Βλ. για την UDRP και πλούσια σχετική νομολογία, ανωτ. υπό Κεφ. Α', 1.2.1.

559. Στην σύσταση της οποίας σημαντικό ρόλο έλαβε το ITU (International Telecommunication Union), το οποίο λειτουργεί από το 1865 στα πλαίσια των ΗΕ. Στους σκοπούς του πλέον εναπόκειται και το “γεφύρωμα” του επονομαζόμενου “ψηφιακού χάσματος” (“digital divide”), σύμφωνα με το οποίο υπάρχουν ακόμα “ψηφιακά αναλφάβητοι”.

και τεχνολογικής κοινότητας⁵⁶⁰. Η θητεία του τελευταίου λήγει το Δεκέμβριο του 2010, αν και προτείνεται από την συντηρητική πλειοψηφία των εμπλεκόμενων (Κυβερνήσεων, ιδιωτικού τομέα, κοινωνίας πολιτών και τεχνολογικής κοινότητας) η ανανέωσή της μέχρι το 2015⁵⁶¹. Επίσης, στη Διαδικτυακή Διακυβέρνηση συμμετέχει το IESG (Internet Engineering Steering Group), το οποίο απαρτίζουν οι Πρόεδροι διαφόρων οργάνων, όπως του IEFT και του IAB⁵⁶². Αξίζει εν προκειμένω να επισημάνουμε και τον ρόλο της Netiquette, που αποτελεί τον πιο διαδεδομένο κώδικα κανόνων συμπεριφοράς των χρηστών του Διαδικτύου⁵⁶³.

Με δεδομένο ότι οι παράγοντες της αγοράς, είναι εγγύτερα στα προβλήματα της καθημερινότητας και έχουν την σχετική εμπειρογνωμοσύνη να προτείνουν τις πλέον αποτελεσματικές λύσεις, προτείνεται το Διαδίκτυο να διέπεται κατά κανόνα από κανόνες συμπεριφοράς που θα διαμορφώσουν τα ίδια τα εμπλεκόμενα μέρη (πχ χρήστες, πάροχοι) σε πλαίσιο αμοιβαίας συνεργασίας, συναίνεσης και αποδοχής⁵⁶⁴. Εξάλλου η αυτορρύθμιση φαίνεται να ανταποκρίνεται καλύτερα στον παγκόσμιο και αποκεντρωμένο χαρακτήρα του Διαδικτύου, που δεν συνδέεται με συγκεκριμένη έννομη τάξη⁵⁶⁵ και να προσαρμόζεται καλύτερα στις ανάγκες και την εξέλιξή του. Έτσι η αυτορρύθμιση έναντι του Ν., εμφανίζεται ως πιο ευέλικτη διαδικασία, ανταποκρινόμενη καλύτερα στις ιδιομορφίες και την τεχνολογική “εξάρτηση” του Διαδικτύου, ενίοτε δε και πιο δημοκρατική, υπό την αντίληψη ότι οι παραδοσιακοί κανόνες είναι αναποτελεσματικοί στον κόσμο του Διαδικτύου, έναν κόσμο χωρίς ταυτότητα και σύνορα, οπότε επιβάλλεται η διαμόρφωση των σχετικών κανόνων να γίνεται από τους ίδιους τους συμμετέχοντες, οι οποίοι έτσι θα συμμορφώνονται ευκολότερα σε αυτούς.

Πρέπει ωστόσο να παρατηρήσουμε ότι η αυτορρύθμιση στον Κυβερνοχώρο, όπως περιγράφηκε ανωτ., ανταποκρίνεται καλύτερα στον περιορισμένης έκτασης επιστημονικό “κύκλο” που τη δημιούργησε και όχι στην πληθώρα των νέων χρηστών που πλέον τον κατακλύζουν, λόγω μάλιστα του ατελούς κυρωτικού της χαρακτήρα, που εκδηλώνεται οπωσδήποτε στην αδυναμία εκτέλεσης των αποφάσεων στον “πραγματικό κόσμο”, ώστε να έχουν μεγαλύτερη επίδραση στη

560. Η δε πρώτη του Συνέλευση έλαβε χώρα στην Αθήνα το Νοέμβριο του 2006 υπό την αιγίδα του ΟΗΕ. Βλ. *Μερίδου*, Εναρκτήρια συνέλευση του παγκόσμιου forum για τη διακυβέρνηση του Διαδικτύου: τα πρώτα βήματα ενός “πολυ-συμμετοχικού” διεθνούς θεσμού, ΔιΜΕΕ 4/2006, 515 επ. Η δεύτερη διεξήχθη το 2007 στο Ρίο Ντε Τζανέιρο, η τρίτη το επόμενο έτος στην Ινδία, αυτή του 2009 στην Αίγυπτο και η φετινή στα μέσα Σεπτεμβρίου 2010 στη Λιθουανία. Βλ. ακόμα για τον όλο θεσμό, *Hurwitz*, Whois WSIS? Whois IGF: The new consensus-based Internet governance, 2007, <http://papers.ssrn.com>.

561. Μόνη η Κίνα πρότεινε την αντικατάστασή του από σώμα ενδοκυβερνητικών διαπραγματεύσεων εντός του μηχανισμού των ΗΕ. Βλ. *Kleinwachter*, Internet governance 2010. Latest developments in IGF, ICANN and WSIS, 2010, <http://iamcr.org>.

562. Για το οποίο ειδικότερα βλ. <http://en.wikipedia.org/wiki/IESG>.

563. Βλ. ακόμα τον Κώδικα του 1997 που κατήρτισε το Τηλεπικοινωνιακό Συμβούλιο της ΕΕ για τον περιορισμό του παράνομα διακινούμενου υλικού, καθώς και τον επονομαζόμενο “κώδικα πολιτικής μηδενικής ανοχής” (“zero tolerance policy code”), που υπεγράφη το ίδιο έτος από έναν σημαντικό αριθμό παρόχων της εν λόγω Ηπείρου, που δεσμεύτηκαν να απομακρύνουν το παράνομο υλικό που θα υποπίπτει την αντίληψή τους. Επίσης λειτουργούν σε διάφορες χώρες ηλεκτρονικές διευθύνσεις καταγγελίας ιστοσελίδων μέσω των οποίων διακινείται παράνομο υλικό. Για την Ελλάδα, βλ. www.safeline.gr.

564. Βλ. *Μούζουλα*, ΕΛΛΔνη 1998, 19· *Poullet*, Some considerations on cyberspace law σε: The International dimensions of Cyberspace law, Unesco-law of Cyberspace 2000, volume 1, 155 επ.

565. Βλ. *Μήτρου* σε: *Παπαχρίστου / Βερναδάκη / Θεοδόση / Καμτσίδου / Μανωλάκου / Μήτρου / Παπακωνσταντίνου / Ρεθυμιωτάκη / Στρατηλάτη / Τασόπουλο* (2005), 77.

ζωή των χρηστών και να δρουν περισσότερο αποτρεπτικά. Ακόμα δε και αν προβλέπονται σχετικές κυρώσεις, η επιβολή τους γίνεται από τα ίδια τα όργανα θέσπισης των ρυθμίσεων, χωρίς “τους περιορισμούς και τις εγγυήσεις που περιβάλλουν τα κρατικά όργανα κατά την παραγωγή και εφαρμογή του δικαίου”⁵⁶⁶.

Επιπλέον, πολλοί αυτορρυθμιστικοί μηχανισμοί επηρεάζονται έντονα από Κράτη και παράγοντες με δεσπόζουσα θέση στην αγορά και την εξέλιξη του Διαδικτύου. Αυτό ενέχει τον κίνδυνο τέτοιου είδους μηχανισμοί να εξυπηρετούν ίδια συμφέροντα ή ακόμα χειρότερα να επιδιώκουν να αποκτήσουν μονοπωλιακή δύναμη⁵⁶⁷. Εκφράζονται δε φόβοι⁵⁶⁸, ότι τέτοιο ρόλο διαδραματίζει η ICANN⁵⁶⁹, ώστε επισημαίνεται η ανάγκη καθιέρωσης ενός διεθνούς πολυσυμμετοχικού θεσμού διακυβέρνησης⁵⁷⁰. Ως μειονέκτημα της αυτορρύθμισης αναφέρεται, ακόμα, η πηγή της νομιμοποίησης του φορέα που θα εκπροσωπεί τα δικαιώματα των χρηστών στην σχετική διαδικασία, δηλ. στην ουσία ποιό θα είναι το κύρος του φορέα λήψης των αποφάσεων και αν θα εξασφαλίζεται επαρκώς η συμμετοχή της “κοινωνίας των χρηστών” σε αυτήν, δεδομένου ότι τα συμφέροντα της τελευταίας θα επηρεάζονται, αν όχι θίγονται⁵⁷¹.

2.1.2.1. “Κυβερνοαναρχία” (“Cyberanarchy”)

Στους “κόλπους” της αυτορρύθμισης, αναπτύχθηκε μάλιστα και μία “αναρχική” ιδεολογία, αυτή των “κυβερνοαναρχικών” (“cyberians”), δυνάμει της οποίας το Διαδίκτυο είναι ξένο με κάθε υφιστάμενη μέχρι σήμερα δομή, ώστε εκφεύγει οποιασδήποτε ρύθμισης, είναι δηλ. ένας χώρος *legibus solutus*, όπου κρατεί άνευ περιορισμών ελευθερία. Η ιδεολογία αυτή βασίζεται απόλυτα στην ιδιωτική αυτονομία και την εγγενή ιδιότητα της αγοράς να αυτορρυθμίζεται μέσω των παραγόντων της, που υιοθετούν προς τούτο συμβιβαστικές των συμφερόντων τους πολιτικές.

Οι “κυβερνοαναρχικοί” διατείνονται την απόρριψη κάθε ετερόνομης επιβολής ρυθμίσεων στις “λεωφόρους της πληροφορίας”, βασιζόμενοι σε τρία κυρίως επιχειρήματα: 1. Στην τεχνολογική φύση του Διαδικτύου, η οποία συνιστά έναν “ιδιαίτερο χώρο”, έξω από τα όρια κάθε

566. Μήτρου σε Παπαχρίστου/Βερναδάκη/Θεοδόση/Καμτσίδου/Μανωλάκου/Μήτρου/Παπακωνσταντίνου/Ρεθυμιωτάκη/Στρατηλάτη/Τασόπουλο (2005), 90.

567. Βλ. Brousseau, Internet regulation: does self-regulation require an Institutional framework?, 2002, 25, www.druid.dk

568. Βλ. Ανακοίνωση της ΕΕπ στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο, Η Διακυβέρνηση του Διαδικτύου: τα επόμενα βήματα, COM(2009) 277 τελικό ec.europa.eu/news/science/090825_el.htm· Mayer, Europe and the Internet. The old world and the new medium, 2000, <http://papers.ssrn.com>· Μήτρου σε: Παπαχρίστου / Βερναδάκη / Θεοδόση / Καμτσίδου / Μανωλάκου / Μήτρου / Παπακωνσταντίνου / Ρεθυμιωτάκη / Στρατηλάτη / Τασόπουλο, (2005), 89· Mueller, Who owns the Internet? Ownership as a legal basis for American control of the Internet, 2004, <http://papers.ssrn.com>.

569. Πρέπει ωστόσο να σημειώσουμε ότι από το 2009 η ICANN δεν υπόκειται πλέον στον αποκλειστικό έλεγχο των ΗΠΑ, αλλά λογοδοτεί κάθε τρία χρόνια σε διεθνή Επιτροπή εκπροσώπων της Διαδικτυακής κοινότητας. Βλ. Καλογήρου, ο ICANN και η ηλεκτρονική διακυβέρνηση του Διαδικτύου, Συχρότητες 1-3/2010, 42, <http://www.iom.gr/default.aspx?lang=el-GR&loc=1&page=203>· Ανακοίνωση της ΕΕπ στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο, Η Διακυβέρνηση του Διαδικτύου: τα επόμενα βήματα, COM(2009) 277 τελικό. Η εξέλιξη αυτή έτυχε θερμής υποδοχής στην ΕΕ (Βλ. μήνυμα της Viviane Reding, Επιτρόπου για την Κοινωνία της Πληροφορίας και τα ΜΜΕ, <http://ec.europa.eu>).

570. Όπως ο ΠΟΕ, βλ. Brousseau, Multilevel governance of the digital space: Does a “second rank” institutional framework exist?, 2005, <http://papers.ssrn.com> ή μέσω της εξέλιξης της ICANN σε τέτοιο. Τον ρόλο αυτό πλέον επιτελεί το IGF, για το οποίο βλ. ανωτ. υπό Κεφ. Δ', 2.1.2.

571. Βλ. Μήτρου (2002), 56.

εδαφικής κυριαρχίας, 2. στο ανέφικτο του ελέγχου του με τους υφιστάμενους κρατικούς θεσμούς και 3. στο ιδεώδες της φιλελεύθερης δημοκρατίας.

Τα επιχειρήματα ωστόσο αυτά έχουν αποδομηθεί από την πλειοψηφία των θεωρητικών⁵⁷², δεδομένου ότι το Διαδίκτυο δεν συνιστά κάποια “ιδιαίτερη επικράτεια”, αποκομμένη από τον πραγματικό κόσμο⁵⁷³, ώστε και στον Κυβερνοχώρο συναντάμε ήδη γνωστά μας νομικά και αξιακά προβλήματα, για των οποίων τη λύση, η χρησιμότητα των παραδοσιακών “εργαλείων” δεν πρέπει να υποτιμάται. Επιπλέον η φιλελεύθερη δημοκρατία δεν συμβαδίζει σε καμία περίπτωση με την παντελή απουσία αρχών⁵⁷⁴, αλλά επιτάσσει τη δόμηση της αυτορρύθμισης στις αρχές που διέπουν συνολικά το πεδίο της ηλεκτρονικής επικοινωνίας.

2.2. Τεχνολογική ρύθμιση ως εναλλακτική στην κανονιστική ρύθμιση

Το πρόβλημα ωστόσο δεν εντοπίζεται αποκλειστικά στην επιλογή του φορέα της ρύθμισης (κεντρική εξουσία ή μετέχοντες στο Διαδίκτυο: αυτορρύθμιση), αλλά τίθεται γενικότερα εν αμφιβόλω η ίδια η ρυθμιστική ικανότητα της έννομης τάξης υπό οποιοδήποτε μορφή⁵⁷⁵. Το δίκαιο, όπως παρατηρείται⁵⁷⁶, “είναι στατικό και η παραγωγή του αργή”, σε αντίθεση με την “τεχνολογία που εξελίσσεται δυναμικά”.

Επομένως, για να μπορέσουν οι πάροχοι υπηρεσιών Διαδικτύου να ανταποκριθούν στη διαρκή εξέλιξή του, αυτόβουλα ή συνήθως κατά Κυβερνητική προτροπή ή επιταγή, καταφεύγουν στην λήψη τεχνολογικών ρυθμίσεων, μέσω των οποίων θέτουν όρια στην έκφραση των χρηστών τους⁵⁷⁷, κάνοντας ιδίως⁵⁷⁸ χρήση συστημάτων DPI (Deep Packet Inspection), που τους επιτρέπουν να παρακολουθούν-ελέγχουν πλέον το περιεχόμενο των δεδομένων που ανταλλάσσουν οι χρήστες μεταξύ τους σε πραγματικό χρόνο, ώστε να το απομονώνουν και να ενημερώνουν σχετικά τις Αρχές⁵⁷⁹. Προβαίνοντας όμως οι ISP's κατ' ουσίαν σε λογοκρισία των

572. Βλ. αναλυτικά, *Goldsmith*, *Against Cyberanarchy*, 1998, <http://cyber.law.harvard.edu> Στρατηλάτη σε: Παπαχρίστου / Βερναδάκη / Θεοδόση / Καμτσίδου / Μανωλάκου / Μήτρου / Παπακωνσταντίνου / Ρεθυμιωτάκη / Στρατηλάτη / Τασόπουλο, (2005), 113 επ, όπου και περαιτέρω παραπομπές.

573. Βλ. ειδικά *Shapiro*, *The disappearance of Cyberspace and the rise of the Code*, 1998, 2 επ, cyber.law.harvard.edu.

574. Βλ. επί τούτου ειδικά, *Netanel*, *Cyberspace Self-Governance: A skeptical view from liberal democratic*, 2000, <http://papers.ssrn.com>. Ο ίδιος συγγραφέας παρατηρεί εξάλλου, 435 επ, ότι η όλη η ιδεολογία δεν μπορεί παρά να ισχύσει σε ένα ιδεατό μόνο επίπεδο, αφού προϋποθέτει οι παράγοντες της αγοράς να ενεργούν εξιδανικευμένα, παραβλέποντας τουλάχιστον την πληροφοριακή ασυμμετρία των χρηστών-καταναλωτών, αλλά και την επιδίωξη κέρδους από μέρους των λοιπών παραγόντων, η οποία συχνά συγκρούεται με την αυτονομία των χρηστών-καταναλωτών.

575. Βλ. *Lessig*, *Reading the Constitution in Cyberspace*, 1996, διαθέσιμο σε: <http://papers.ssrn.com>.

576. *Μήτρου* (2002), 57.

577. Έτσι η America On Line (AOL), η οποία θέτει περιορισμούς στη δυνατότητα συμμετοχής των χρηστών σε fora και chat rooms, στον τρόπο έκφρασης τους σε αυτά και στον αριθμό των μετεχόντων. Βλ. *Nunziato*, *Exit, voice and values on the Net*, 2000, <http://papers.ssrn.com>.

578. Για ανάλυση όλων των τεχνολογικών μέτρων με αναφορά σε αποφάσεις και, ιδίως, σε σχέση με το αίτημα ελευθερίας της Διαδικτυακής έκφρασης, βλ. *Dutton/Dopatka/Hills/Law/Nash*, *Freedom of connection-freedom of expression: The changing legal and regulatory ecology shaping the Internet*, 2010, <http://papers.ssrn.com>.

579. Βλ. *Riley/Scott*, *Deep packet inspection: The end of the Internet as we know it?*, 2009, www.wired.com· *Bendrath/Mueller*, *The end of the Internet as we know it? Deep packet inspection and Internet governance*, 2010, <http://papers.ssrn.com>. Η εξέλιξη αυτή φαίνεται να “καταπατά” τη βασική αρχή της Διαδικτυακής ουδετερότητας (net neutrality). Βλ. απόφ. του 2008 της Αμερικανικής FCC σε βάρος της

χρηστών, αυτοκαταλαμβάνουν το διπλό ρόλο του νομοθέτη και εισαγγελέα⁵⁸⁰, απώσης της δημοκρατικής τους νομιμοποίησης σε διαδικασίες αυξημένης νομιμότητας την οποία θα “εγγυούτο” η κρατική τους προέλευση⁵⁸¹. Οι ίδιοι δε οι χρήστες μπορούν να εγκαταστήσουν στους Η/Υ τους “φίλτρα”⁵⁸², τα οποία συνδέονται συνήθως με συστήματα κατάταξης των ιστοσελίδων (ratings) με βάση το περιεχόμενό τους δυνάμει διαφόρων κριτηρίων, ώστε έτσι “διυλίζουν” το περιεχόμενο των ιστοσελίδων, αποτρέποντας την είσοδό τους στο “επιβλαβές” μέρος των τελευταίων, σε κάθε δε περίπτωση διατηρώντας το δικαίωμα εξόδου (exit), αποτελούν τον τελικό “κριτή”⁵⁸³ του περιεχομένου της εκάστοτε ιστοσελίδας.

Μολονότι λοιπόν η αποτελεσματική ρύθμιση του Διαδικτύου φαίνεται να κείται εκ φύσεως εγγύτερα στην τεχνολογία, εν προκειμένω, ωστόσο, απαντάται το πρόβλημα της απουσίας της απαιτούμενης δημοκρατικής νομιμοποίησης των φορέων επιβολής της ρύθμισης, δηλ. των παρόχων. Όσον δε αφορά στην αυτοπροστασία του χρήστη, αυτή ανταποκρίνεται στο πρότυπο του καλά πληροφορημένου χρήστη και παραβλέπει την πληροφοριακή ασυμμετρία της μεγάλης μάζας των χρηστών⁵⁸⁴.

2.3. Προκρινόμενη λύση: Συρρύθμιση (co-regulation) ή/και ρυθμιζόμενη / ελεγχόμενη αυτορρύθμιση (regulierte selbst – regulierung)

Εν μέσω του έντονου διαλόγου που διεξάγεται γύρω από την καταλληλότερη ρυθμιστική πρωτοβουλία για το Διαδίκτυο, όπως αυτός περιγράφηκε ανωτ., αναπτύχθηκε και η άποψη περί της αρμονικής συνύπαρξης των ως άνω διαφόρων ξεχωριστών μεθόδων. Η συνθετική αυτή αντιμετώπιση “χτίστηκε” πάνω στο διεθνή, πολυκεντρικό και εξελικτικό χαρακτήρα του Διαδικτύου.

Το δίκαιο εξακολουθεί να παραμένει, ως το “απόσταγμα” της δημοκρατικής νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας, ο κατ’ εξοχήν ρυθμιστικός “χώρος”, νοούμενος όμως πλέον “ανοικτός” στην πληθώρα των συμμετεχόντων και διαμορφούντων το Διαδικτυακό περιβάλλον,

εταιρίας παροχής καλωδιακών υπηρεσιών Comcast για την επιβολή περιορισμών στην ανταλλαγή P2P αρχείων μεταξύ των χρηστών. Ένα Ομοσπονδιακό Δικαστήριο Εφέσεων των ΗΠΑ όμως, έκρινε το 2010 πως το FCC με αυτήν την απόφαση υπερέβη την αρμοδιότητά του. Βλ. <http://online.wsj.com/video/digital-appeals-court-deals-blow-to-net-neutrality/769FB158-7D52-4703-97A4-070B25CC6FEB.html> Σμυρνάιο, Το τίμημα της επιβολής της πνευματικής ιδιοκτησίας με τη σημερινή της μορφή στο Διαδίκτυο, 4.5.2010, διαθέσιμο σε: www.smyrnaioi.net και ανωτ. υπό Κεφ. Α', 1.4.2.

580. Μήτρου σε: Παπαχρίστου / Βερναδάκη / Θεοδόση / Καμτσιδου / Μανωλάκου / Μήτρου / Παπακωνσταντίνου / Ρεθυμιωτάκη / Στρατηλάτη / Τασόπουλο (2005), 55, η οποία στην υποσ. 125, αναφέρει ως παράδειγμα την Prodigy, μία κοινή επιχείρηση όπου μετέχουν οι IBM και Sears, η οποία αρνούνταν να μεταφέρει μηνύματα, τα οποία κατά την κρίση της, παραβίαζαν κατάφωρα τις προδιαγραφές της κοινωνίας για την αξιοπρέπεια

581. Nunziato, 2000, <http://papers.ssrn.com> Μήτρου (2002), 55, 62 Rasmussen, Techno-politics, Internet governance and some challenges facing the Internet, 2007, <http://papers.ssrn.com> Brown, Internet self-regulation and fundamental rights, 2010, <http://papers.ssrn.com> Baer / Borizov / Danezis / Dutton / Gürses / Klonowski / Kutylowski / Maier-Rabler / Moran / Pfitzmann / Preneel / Sadeghi / Vedel / Westen / Zagórski, Machiavelli Confronts 21st Century Digital Technology: Democracy in a Network Society, 2010, <http://papers.ssrn.com>.

582. Υπέρ αυτού, βλ. Nachbar, Paradox and structure: relying on government regulation to reserve the Internet's unregulated character, 2000, 223 επ, <http://papers.ssrn.com>.

583. Βλ. Johnson/Crawford/Palfrey, The accountable Net: Peer production of Internet governance, 2004, <http://papers.ssrn.com>.

584. Μήτρου σε: Παπαχρίστου / Βερναδάκη / Θεοδόση / Καμτσιδου / Μανωλάκου / Μήτρου / Παπακωνσταντίνου / Ρεθυμιωτάκη / Στρατηλάτη / Τασόπουλο (2005), 85.

στα πλαίσια μίας πολυεπίπεδης συνεργασίας, όπου πρωτεύοντα και κυρίαρχο ρόλο έχει η συμμόρφωση προς τις επιταγές της τεχνολογίας⁵⁸⁵. Χωρίς λοιπόν να υποτιμάται η ρυθμιστική σημασία του παραδοσιακού δικαίου, η παραγωγή-διαμόρφωσή του όσον αφορά στο Διαδίκτυο, απαιτεί την συνδιαλλαγή του με τα άλλα ρυθμιστικά συστήματα⁵⁸⁶.

Θα πρέπει, επομένως, όπως υποστηρίζεται⁵⁸⁷, να θεωρήσουμε ότι οι “κώδικες” του Διαδικτύου (πχ δεοντολογίας, τεχνικά πρωτόκολλα κλπ) επιβληθούν και συμπληρώνουν την “κεντρική” εξουσία (εθνική, Ευρωπαϊκή ή διεθνή). Ενώ, από την μία πλευρά, οι κανόνες του θετού δικαίου εξασφαλίζουν μεγαλύτερη αμεροληψία λόγω της “εξωτερικής” τους επιβολής, από την άλλη, η δεοντολογία επιδιώκει να αποτυπώσει σε κανόνες την “πρακτική ηθική” μίας κοινωνίας, όπως εν προκειμένω αυτής των χρηστών ή παρόχων κλπ του Διαδικτύου. Σε αυτήν δε την πολυσυμμετοχική διαδικασία, όπου η νομοθεσία συμπνέει με την αυτορρύθμιση και την τεχνολογία, χωρίς να υποκαθίσταται από αυτές, σημαντικό ρόλο επιτελούν και οι σχετικές Ανεξάρτητες Αρχές, που υιοθετήθηκαν σε διάφορα Κράτη⁵⁸⁸.

Προκειμένου δε η νομοθεσία να συμπορευθεί με την αυτορρύθμιση και τις τεχνολογικές εξελίξεις, τις οποίες εξάλλου καλείται να “ικανοποιήσει” στον τομέα του Διαδικτύου, προεξάρχων κρίνεται ο ρόλος της συνεργασίας των αρμοδίων φορέων σε εθνικό, Ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο⁵⁸⁹ για την ανάπτυξη γόνιμου πολυμερούς διαλόγου, ανταλλαγής πρακτικών και εντέλει παραγωγής συναίνεσης με απώτερο στόχο την ολοκλήρωση του “ψηφιακού κόσμου”.

Η ως άνω ιδεολογία “αποκρυσταλλώνεται” στην επανομαζόμενη “συρρύθμιση”⁵⁹⁰, κεντρική ιδέα της οποίας αποτελεί η καθιέρωση ενός “ανοιχτού” συστήματος διαλόγου όλων των ενδιαφερομένων μερών, θεσμικών και μη (Κοινοβούλιο, Ανεξάρτητες Αρχές, πάροχοι, χρήστες, επιστήμονες της Πληροφορικής κλπ), που χωρίς να το έχει ως αυτοσκοπό, διαπιστώνει τα ζητήματα στα οποία η παρέμβαση της κρατικής ρύθμισης είναι πρόσφορη και αναγκαία, καθώς και στην “ρυθμιζόμενη αυτορρύθμιση”, στην οποία ο ρόλος του Κράτους έγκειται επιπλέον στην θέσπιση του πλαισίου των ουσιαστικών και διαδικαστικών εγγυήσεων που διασφαλίζουν την

585. Ειδικότερα για την αποτίμηση των τεχνολογικών εξελίξεων από τα Κοινοβούλια των Κρατών μελών, μέσω της σύστασης “ειδικών” προς τούτο οργάνων, σχετικών Επιτροπών και γραφείων βλ. *Κριάρη-Κατράνη*, Τεχνολογία και Κοινοβούλιο, Ο θεσμικός ρόλος και το έργο των Κοινοβουλευτικών Επιτροπών και των Γραφείων Αποτίμησης Τεχνολογίας, 2001, 27 επ.

586. Βλ. *Γιαννόπουλο*, Ροή πληροφοριών στο Διαδίκτυο. Τεχνολογία και νομικές ρυθμίσεις, 2002, 174· *Καστανά*, Το Internet και η προστασία της ιδιωτικής ζωής και της ελευθερίας της έκφρασης: σε αναζήτηση έξυπνων ρυθμίσεων σε: *Σαββάκη / Δόνο / Καστανά / Χριστόπουλο / Τσιτσελίκη / Τάκη / Βουτσάκη / Μάλλιο / Βασιλογιάννη / Βιδάλη / Κτιστάκι*, Νέες τεχνολογίες και Συνταγματικά Δικαιώματα, 2004, 48 επ, ιδίως 55· *Μερίδου*, ΔιΜΕΕ 2006, 516 επ.

587. Βλ. ενδεικτικά *Στρατηλάτη* σε: *Παπαχρίστου / Βερναδάκη / Θεοδόση / Καμτσίδου / Μανωλάκου / Μήτρου / Παπακωνσταντίνου / Ρεθυμιωτάκη / Στρατηλάτη / Τασόπουλο* (2005), 120.

588. Βλ. στην Ελλάδα την ΕΕΤΤ.

589. Βλ. *Μήτρου* (2002), 67· *Καστανά* σε: *Σαββάκη / Δόνο / Καστανά / Χριστόπουλο / Τσιτσελίκη / Τάκη / Βουτσάκη / Μάλλιο / Βασιλογιάννη / Βιδάλη / Κτιστάκι*, (2004), 33. Εν προκειμένω, ο *Γιαννόπουλος* (2002), 134, αναφέρεται στην λήψη ρυθμιστικών πρωτοβουλιών από διεθνείς οργανισμούς, όπως είναι για τη Δ.Ι. ο Παγκόσμιος Οργανισμός Διανοητικής Ιδιοκτησίας (WIPO). Βλ. ανωτ. σημ. 570.

590. Για συγκριτική μελέτη ως προς την εφαρμογή της συρρύθμισης σε ΗΠΑ, Κίνα και Ευρώπη, βλ. *Frydman/Hennebel/Lewkowicz*, Public strategies for Internet co-regulation in the United States, Europe and China, 2008, <http://papers.ssrn.com>.

ισορροπία συμφερόντων κατά την αυτορρύθμιση⁵⁹¹.

2.4. Η αναφεύμενη τάση ελεύθερης διακίνησης των αϋλων αγαθών - δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας στο Διαδίκτυο

Στο ψηφιακό περιβάλλον, αφενός μεν η πρόσβαση στα άϋλα αγαθά⁵⁹² είναι σχεδόν απεριόριστη για τον οποιονδήποτε, αφετέρου δε η διακίνησή τους είναι ταχύτατη, άμεση και κοστίζει ελάχιστα, αν δεν γίνεται ανέξοδα.

Στο περιβάλλον αυτό που ο χρήστης έχει πρόσβαση κατά Σ. επιταγή (άρ. 5Α Σ.), γίνεται κοινωνός μίας “αστείουτης” πηγής πληροφοριών και γνώσεων, μέσω των οποίων επιδιώκει την πραγμάτωση πλειάδας άλλων Σ. κατοχυρωμένων δικαιωμάτων του, όπως η ελευθερία έκφρασης, η συμμετοχή του στην τέχνη, την επιστήμη και την οικονομικοκοινωνικοπολιτική και πολιτισμική ζωή της χώρας, με “ενδόμυχο πόθο” την προσωπική του ολοκλήρωση. Περαιτέρω, το ως άνω περιβάλλον, μπορεί αφενός κάλλιστα να υποκαταστήσει το πάλαι ποτέ παραδοσιακό “κοινό” ενός έργου και αφετέρου να περιθωριοποιήσει τις μέχρι σήμερα νοούμενες έννοιες της “αγοράς” και των “εμπορικών συναλλαγών”. Έτσι ανοίγει το “δρόμο” στο δημιουργό για την ταχύτερη καταξίωσή του, αλλά και μία άνευ προηγουμένου ανά τον κόσμο εμπορευματοποίηση του έργου του. Οι έννοιες δε του “χρήστη” και “δημιουργού” δεν είναι πλέον διακριτές, αφού το έργο χάνει την “αδράνεια” της υλικής του μορφής και αποκτά “ρευστότητα”, ώστε απροσδιόριστο πλήθος ανθρώπων μπορεί να το χρησιμοποιήσει ως βάση αέναης δημιουργίας και εξέλιξης⁵⁹³, ενώ υπό τη λογική αυτή χάνεται η διάκριση μεταξύ του πρωτοτύπου και του αντιγράφου.

Δεδομένης λοιπόν της “μετάλλαξης” των εννοιών και δομών της Δ.Ι. στον ψηφιακό κόσμο και της επιδίωξης του πλήθους των μετεχόντων στην Κοινωνία της Πληροφορίας να απολαύσουν τα μέγιστα από αυτήν, δεν άργησαν να αναπτυχθούν ποικίλες θεωρίες για το βαθμό ελευθερίας της διακίνησης των αϋλων αγαθών στο Διαδίκτυο. Ο βαθμός αυτός κυμαίνεται από την “πλήρη” ελευθερία υπό την έννοια της ύπαρξης “καμίας ρύθμισης” (“κυβερνοαναρχία”)⁵⁹⁴ μέχρι τον “πλήρη” Κρατικό παρεμβατισμό⁵⁹⁵. Στο πλευρό της ρύθμισης υπό την έννοια όμως της βέλτιστης

591. Εν προκειμένω το Κράτος διαμορφώνει τις βασικές αρχές που πρέπει να διέπουν την αυτορρύθμιση ως διαδικασία παραγωγής “κανόνων”, οπότε έχουν σχετικά προκύψει οι αρχές της δικαιοσύνης (fairness), της διαφάνειας, της προστιθέμενης αξίας (added value), της έλλειψης διακρίσεων, της παγκόσμιας διάστασης, της κοινωνικής ευθύνης και εγγύησης της συμφωνίας και της εναρμόνισης της αυτορρύθμισης με την κείμενη νομοθεσία. Ο βαθμός δε παρέμβασής του κρίνεται από την ρυθμιστέα ύλη, ώστε αν διακυβεύονται Σ. προστατευόμενα δικαιώματα, η αυτορρύθμιση να λειτουργεί μόνο επικουρικά σε σχέση με την δεσμευτική νομοθετική ρύθμιση. Βλ. *Μήτρου* (2002), 69 επ.

592. Εν προκειμένω αναφερόμαστε κατά κανόνα στα δικαιώματα Π.Ι., τα οποία εξάλλου αποτελούν τον “πόλο έλξης” (πχ τραγούδια, ταινίες) των χρηστών, σε αντίθεση με τα διακριτικά γνωρίσματα και λοιπά δικαιώματα Β.Ι., τα οποία μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο διακίνησης στο Διαδίκτυο, υπό την έννοια όμως της προσβολής και εκμετάλλευσής.

593. Όπως παρατηρεί ο *Στρατηλάτης* σε: *Παπαχρίστου / Βερναδάκη / Θεοδόση / Καμτσίδου / Μανωλάκου / Μήτρου / Παπακωνσταντίνου / Ρεθυμιωτάκη / Στρατηλάτη / Τασόπουλο* (2005), 100, “στα ψηφιακά δίκτυα...πλήθος ανθρώπων σχολιάζει, επαυξάνει και συνδέει τα κείμενα μεταξύ τους μέσω υπερκειμενικών ζεύξεων (hyperlinks)”.

594. Πρβλ. το “πειρατικό κόμμα” της Σουηδίας, σύμφωνα με το οποίο η νομοθεσία της Π.Ι., πρέπει να μεταρρυθμιστεί, ώστε η ανταλλαγή αρχείων ήχου ή/και εικόνες μεταξύ χρηστών (P2P) να καταστεί νόμιμη. Βλ. ανωτ. σημ. 39.

595. Όπως στην Κίνα και την Σιγκαπούρη.

συνδυαστικής αξιοποίησης των πλεονεκτημάτων της κανονιστικής, τεχνολογικής ρύθμισης και της αυτορρύθμισης κείται η επονομαζόμενη συρρύθμιση. Εδώ θα πρέπει να θεωρήσουμε ότι εντάσσονται και οι υπό άλλη θέση (Κεφ. Γ') ήδη περιγραφείσες άδειες διακίνησης αϋλων αγαθών (GPL, CC), η χρησιμότητα των οποίων αναδεικνύεται ιδίως στο ψηφιακό περιβάλλον.

Εν κατακλείδι, η θέση μας βρίσκεται ακριβώς σε αυτή την συμβιβαστική μέθοδο, η οποία χωρίς να απεμπολεί την αναγκαιότητα της κρατικής παρέμβασης, αναγνωρίζει τη θεμελιώδη σημασία της υφ' όρων ιδιωτικής αυτονομίας των μετεχόντων στη Διαδικτυακή διακίνηση των αϋλων αγαθών. Όπως εξάλλου αναφέρεται⁵⁹⁶ η συζήτηση σήμερα δεν αφορά πλέον τη δυνατότητα ρύθμισης του Διαδικτύου, αλλά το βαθμό και τον τρόπο της ρύθμισης αυτής, ώστε αφενός να είναι αποτελεσματική, όπου απαιτείται⁵⁹⁷, και αφετέρου να σέβεται τα κεκτημένα ανθρώπινα δικαιώματα⁵⁹⁸.

Ο συγκεκριασμός αυτό δύναται, κατά την άποψή μας, να επιτευχθεί, μόνο μέσω της εισαγωγής αξιολογικών κριτηρίων, ώστε η κρατική επιβολή των ρυθμιστικών μέτρων να επισύρεται σε περιπτώσεις υπέρτερου κοινωνικού συμφέροντος, όπως για την εξιχνίαση και τον κολασμό συγκεκριμένων ποινικών αδικημάτων (πχ διακίνηση παιδοφιλικού πορνογραφικού υλικού, σύσταση εγκληματικής οργάνωσης, παρακίνηση ομαδικών αυτοκτονιών κλπ) και όχι ως μέσο συλλήβδην ποινικοποίησης της διακίνησης της γνώσης, η οποία πρέπει να παραμένει ελεύθερη ή έστω να οριοθετείται-περιορίζεται με αυστηρότατα κριτήρια.

Τέτοια δε κριτήρια δεν εισάγει, καθ' ημάς, ο Ν. “των τριών χτυπημάτων” (“three strikes”), που ισχύει στη Γαλλία⁵⁹⁹, Αγγλία και Ν. Κορέα, σύμφωνα με τον οποίο οι ISP's⁶⁰⁰ μπορούν να άρουν το απόρρητο των πελατών τους, προκειμένου να διακόψουν μία σύνδεση από την οποία πραγματοποιήθηκε τρεις φορές παράνομο “κατέβασμα” περιεχομένου, για διάστημα από 2 μήνες έως ένα έτος. Όμοια προβλήματα, κατά την άποψή μας, “γεννά” και η εγχώρια γνωμοδότηση του τέως Εισαγγελέα του ΑΠ, Ι. Σανιδά, σύμφωνα με την οποία η Διαδικτυακή επικοινωνία και οι τηλεφωνικές συνδιαλέξεις δεν καλύπτονται από το απόρρητο των επικοινωνιών, ώστε να αίρεται η ανωνυμία ως προς αυτές για την εξιχνίαση οποιουδήποτε αδικήματος σε βαθμό πλημμελήματος ή κακουργήματος, άρα και άνευ ετέρου της παραβίασης της Π.Ι., εκμηδενίζοντας τον ρόλο και κάθε δικαιοδοσία της Αρχής διασφάλισης του απορρήτου των επικοινωνιών και της Αρχής προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Α contrario, περισσότερο συνάδουσα με την αρχή της αναλογικότητας, κρίνεται η τακτική την οποία έχει υιοθετήσει από τον Μάιο του 2010 η Ιρλανδική ISP Eircom, σύμφωνα με την οποία η εταιρία στην τρίτη διαπίστωση

596. Palfrey (2010), 17, <http://papers.ssrn.com>.

597. Βλ. ενδεικτικά Γαλάνη, Η ελευθερία του λόγου, η ασυδοσία των ολίγων και οι απόψεις των ειδικών, 23.8.2009, www.tovima.gr.

598. Όπως την ελευθερία στην έκφραση και τη γνώση, ως πραγμάτωση μάλιστα του σεβασμού στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια και την ελευθερία συμμετοχής στην οικονομικοκοινωνική και πολιτισμική ζωή της Χώρας και στην Κοινωνία της Πληροφορίας.

599. Ο εν λόγω Ν. καλείται HADOPI από τα αρχικά της σχετικής ελεγκτικής αρχής (Haute Autorité pour la Diffusion des Oeuvres et la Protection des droits sur Internet).

600. Αξίζει όμως να σημειώσουμε ότι στη Γαλλία το Σ. Συμβούλιο έκρινε πως οι σχετικές αποφάσεις πρέπει να λαμβάνονται από δικαστικές και όχι διοικητικές αρχές, όπως αρχικά προβλεπόταν (μέσω της αρχής HADOPI).

παραβίασης, διακόπτει την σύνδεση του “παραβάτη”-χρήστη με το δίκτυό της για 7 ημέρες, στη δε έννατη, για ένα χρόνο.

Σύμφωνα, λοιπόν, με τη θέση μας, η λύση θα πρέπει να αναζητηθεί σε μία “χρυσή τομή” ανάμεσα στη Διαδικτυακή ελευθερία της έκφρασης και την ασυδοσία που γεννά η απουσία ελέγχου, πράγμα που μπορεί να επιτευχθεί, όπως προείπαμε, μόνο μέσω της εισαγωγής αξιολογικών κριτηρίων, που θα επιτρέπουν την στάθμιση των διακυβευομένων κάθε φορά δικαιωμάτων και την ad hoc ρύθμιση. Τέτοια δε κριτήρια επιχειρεί τελευταία “δειλά” να εισαγάγει η αλλοδαπή νομολογία και θεωρία.

Εν προκειμένω, πρέπει να κάνουμε ειδική μνεία στην πρόσφατη Ισπανική απόφαση του Μαρτίου του 2010, η οποία απεφάνθη, “ριζοσπαστικά” θα λέγαμε, υπέρ της νομιμότητας τόσο των ιστοσελίδων, που εμπεριέχουν συνδέσμους (links) σε προστατευόμενο από την Π.Ι. περιεχόμενο, όσο και της αντιγραφής τέτοιου είδους περιεχομένου με την μέθοδο Torrents, εφόσον οι εν λόγω πράξεις δεν αποφέρουν στους μετέχοντες εμπορικό κέρδος⁶⁰¹. Από τους δε θεωρητικούς⁶⁰² διατυπώνεται η θέση ο διαμοιρασμός περιεχομένου μεταξύ των χρηστών να είναι ελεύθερος στο Διαδίκτυο, εφόσον δεν γίνεται με σκοπό την επίτευξη κέρδους και υπό την επιβολή ενός φόρου αναλωσίμων, που θα καταβάλλεται από τους χρήστες και τους παρόχους και θα δίδεται σαν εύλογη αμοιβή⁶⁰³ στους δικαιούχους των πνευματικών δικαιωμάτων του διακινούμενου υλικού.

601. Βλ. *Wilhelm*, File sharing and torrent websites now legal in Spain, 2010, <http://thenextweb.com/eu>.

602. Βλ. *Aigrain*, Sharing and the creative economy, Culture in the Internet age, 2010, <http://paigrain.debatpublic.net> (όχι ολόκληρο).

603. Η *Καπακτσή*, (2009), 88, προτείνει αυτή να συνιστά ένα ποσοστό επί της αξίας του συμβολαίου παροχής υπηρεσιών μεταξύ ISP και χρήστη και να εισπράττεται από τους Οργανισμούς Συλλογικής διαχείρισης.

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Το ΕΛ/ΛΑΚ, “χτίζοντας” τα “θεμέλιά” του σε προ αιώνων βαθυστόχαστους προβληματισμούς και διαπιστώσεις περί της ελευθερίας των ιδεών, όπως του Thomas Jefferson, ο οποίος εν έτει 1813, αναφέρει ότι η αξία μίας ιδέας δεν μειώνεται από το ότι γίνεται κοινό “κτήμα” περισσοτέρων, αλλά λειτουργεί προς “διαφώτιση” όλων, χωρίς να σημαίνει την “συσκότιση” του αρχικά συλληφθέντος αυτήν⁶⁰⁴, τις “μετουσίωσε” στον χώρο του λογισμικού.

Μολονότι λοιπόν η βασική ιδεολογία του δεν ήταν πρωτόγνωρη, εμφανιζόμενο στα μέσα περίπου της δεκαετίας του 1980, όπου η “αυτοκρατορία” της Microsoft είχε αρχίσει να προδιαγράφει εμφανώς τις μονοπωλιακές τις τάσεις στον χώρο, έφερε, θα μπορούσαμε να πούμε, την “ανατροπή”, δίνοντας μία εναλλακτική δυνατότητα στον κόσμο της πληροφορικής, που κανείς μέχρι τότε δεν είχε “τολμήσει” να διατυπώσει. Μία δυνατότητα που διατυπώθηκε αρχικά σαν προσωπική “επανάσταση” της κοινότητας των προγραμματιστών στον τρόπο εκμετάλλευσης των ιδεών τους από τις κατασκευάστριες εταιρίες λογισμικού, για να αποτελέσει τελικά, με το πέρασ του χρόνου, το “αντίπαλο δέος” των ιδιόκτητων προγραμμάτων.

Οι όροι του “παιχνιδιού” έχουν λοιπόν πλέον αλλάξει. Το ΕΛ/ΛΑΚ από “περιθωριακό προϊόν”, μικρής αναγνωρισιμότητας και χρησιμότητας στο ευρύ κοινό, λαμβάνει ολοένα και μεγαλύτερο μερίδιο της αγοράς λογισμικού και στέκεται επάξια και επί ίσοις όροις απέναντι στο ιδιόκτητο λογισμικό. Απολαμβάνει τον σεβασμό των κατασκευαστών ιδιόκτητου λογισμικού ή αν μη τί άλλο τον φόβο τους, καθώς τα συγκριτικά του πλεονεκτήματα έναντι του τελευταίου, το φέρουν να προτιμάται από τον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, στους οποίους παρατηρείται η επιδημική εξάπλωση της χρήσης του.

Η αλλαγή δε αυτή, έπρεπε, κατά την άποψή μας, να συντελεστεί. Εκ του αποτελέσματος εξάλλου, κανείς δεν φαίνεται να βγαίνει ζημιωμένος από αυτήν τη διαδικασία, εκτός από το μονοπώλιο της Microsoft ή έστω το ολιγοπώλιο των δρώντων υπό περιοριστικές για τον ανταγωνισμό πρακτικές εταιριών ιδιόκτητου λογισμικού.

Συγκεκριμένα, οι χρήστες έχουν στα χέρια τους ένα αξιόπιστο, ασφαλές, ταχύ και κυρίως οικονομικό “εργαλείο”. Οι φορείς του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα, οι υπηρεσίες των οποίων, παρέχονται με την χρήση δικτύων, αποκομίζουν, ιδίως σε μακρόχρονη βάση, τεράστια κέρδη. Τα κέρδη αυτά με την σειρά τους αυξάνουν την ανταγωνιστικότητά τους, αφού συμβάλλουν στην καθ’ οιονδήποτε τρόπο ενίσχυση της θέσης τους στην αγορά⁶⁰⁵, εν συνόλω δε στην ενίσχυση της εκάστοτε εθνικής οικονομίας. Όσον δε αφορά τους προγραμματιστές ΕΛ/ΛΑΚ, η ηθικοκοινωνική καταξίωση που απολαύουν στον χώρο τους και όχι μόνο, υπερβαίνει σαφώς τις υλικές απολαβές

604. Ελεύθερη, συντελεσθείσα παρ’ ημών, μετάφραση, του αποσπάσματος: “He who receives an idea from me, receives instruction himself without lessening mine: as he who lights his taper at mine, receives light without darkening me”. Βλ. Letter of Thomas Jefferson to Isaac McPherson σε *Lipscomb/Bergh, The Writings of Thomas Jefferson*, 1905, volume 3, article 1, section 8, clause 8, document 12, <http://press-pubs.uchicago.edu>.

605. Πχ επενδύσεις, πρόσληψη προσωπικού, καλύτερες αμοιβές και συνθήκες εργασίας, πλεόνασμα δημοσίων εσόδων κλπ.

της παροχής εργασίας, άνευ αναγνώρισης, σε μία εταιρία ιδιόκτητου λογισμικού, που συνήθως θα “απομυζά” τους “καρπούς” των κόπων τους. Τέλος, η εργασία των τελευταίων σε μία εταιρία ΕΛ/ΛΑΚ, δεν είναι, κατά κανόνα, άμισθη, υπάρχουν δε μεγάλα περιθώρια κέρδους στις ίδιες τις εταιρίες ΕΛ/ΛΑΚ⁶⁰⁶.

Το ΕΛ/ΛΑΚ λοιπόν πλέον, προκειμένου να επιβιώσει και λειτουργήσει ανταγωνιστικά στην καπιταλιστική κοινωνία, αποδεσμεύεται από την έννοια του “δωρεάν” και εμφανίζεται ως μία εν δυνάμει κερδοφόρα επιχειρηματική μέθοδος, όπου το κέρδος, όμως, σε καμία περίπτωση δεν συνιστά αυτοσκοπό, ούτε επιτυγχάνεται εις βάρος των χρηστών, οι οποίοι, όταν και εφόσον, επιβαρύνονται χρηματικά, καλούνται να καταβάλουν ελάχιστα ποσά, τα οποία αποσβένουν άμεσα. Αντίθετα, οι εταιρίες ΕΛ/ΛΑΚ εκμεταλλευόμενες το μειωμένο σαφώς σε σχέση με το ιδιόκτητο λογισμικό κόστος του και έχοντας ως έρεισμα την κοινωνιολογική παρατήρηση ότι μία τέτοιου είδους θελκτική για τους “καταναλωτές” προσέγγιση, οδηγεί στην “μαζικοποίησή” και “συσπείρωσή” τους γύρω από το προϊόν, προσδοκούν βάσιμα-και συχνά αποκομίζουν-πολλαπλάσια κέρδη, σε σχέση με αυτά των κατασκευαστών ιδιόκτητου λογισμικού.

Βασιζόμενοι στην σημασία της “ελευθέρης” διακίνησης των ιδεών για την πρόοδο της επιστήμης και της δημιουργίας⁶⁰⁷, τασσόμαστε υπέρ της αποδέσμευσης των πάσης φύσεως έργων από την πολυπλοκότητα και τυπολατρεία των αδειών του Copyright και την υιοθέτηση της υπό προϋποθέσεις διακίνησής τους. Ο βαθμός δε της ελαστικότητας των προϋποθέσεων αυτών, θα ποικίλλει, συμβαδίζοντας με την ιδιωτική αυτονομία, όπως αυτή “αποτυπώνεται” στις άδειες ΕΛ/ΛΑΚ για το λογισμικό και CC για τα λοιπά έργα.

Περαιτέρω, το Διαδίκτυο δεν πρέπει να θεωρείται σαν ένα αρρύθμιστο, αποκλειστικά εσω-κατευθυνόμενο “πεδίο”, αλλά έναν “συρρυθμιζόμενο χώρο”, όπου η νομοθεσία, η αυτορρύθμιση και η τεχνολογία μπορούν αρμονικά να συνυπάρξουν⁶⁰⁸. Επομένως, η τεχνολογία δεν πρέπει να χρησιμοποιείται σαν μέσο επιβολής των νομοθετικών επιταγών⁶⁰⁹, αλλά σαν “επίκουρος” του δικαίου, στην προσπάθεια του τελευταίου να παρακολουθήσει και να “απορροφήσει” τις εξελίξεις του εκάστοτε τεχνολογικού τομέα, όπως εν προκειμένω, αυτού της πληροφορικής. Σε κάθε δε περίπτωση, οι οιοσδήποτε ρυθμίσεις, από οπουδήποτε και αν προέρχονται (νομοθετική εξουσία, τεχνολογία), πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις συγκρούσεις των δικαιωμάτων που λαμβάνουν χώρα στο Διαδίκτυο και να επιχειρούν να τις άρουν, όχι τόσο μέσω του άκρατου εξαναγκασμού, αλλά με την εισαγωγή αξιολογικών κριτηρίων.

606. Μέσω των υπηρεσιών εγκατάστασης, τεχνικής υποστήριξης και συντήρησης, της επιβολής συνδρομών στους χρήστες κλπ.

607. Βλ. επί τούτου την ρήση του Νεύτωνα “αν είδα πιο μακριά, είναι μόνο επειδή στεκόμουν στους ώμους γιγάντων” (“If I have seen further it is only by standing on the shoulders of giants”), στην από 15.2.1676 επιστολή του στον Robert Hooke. Βλ. *Hawking* (μεταφρ: *Κυριαζόπουλος*), Στους ώμους γιγάντων, 2006.

608. Αυτό εξάλλου απαιτείται ώστε αφενός να “θωρακιστεί” η τελούμενη μέσω αυτού ελευθερία της έκφρασης και αφετέρου να αποτραπούν φαινόμενα υποκίνησης και τέλεσης εγκληματικών ενεργειών. Βλ. επί τούτου την πρόσφατη, τον Ιούλιο του 2010, δολοφονία του δημοσιογράφου, Σ. Γκιόλια, ο οποίος φέρεται να “έγραφε” στο blog troktiko.gr. και η οποία αποδόθηκε εν μέρει στις απόψεις που υιοθετούσε στο ως άνω blog και τον τρόπο με τον οποίο τις διαχειριζόταν μέσω αυτού.

609. Όπως στην περίπτωση των DRM συστημάτων, τα οποία, υπό τον φόβο της ενδεχόμενης παρανομίας των χρηστών, “μπλοκάρουν” εκ των προτέρων την πρόσβασή τους ή το βαθμό της σε συγκεκριμένες ενέργειες. Αναλυτικά βλ. ανωτ. υπό Κεφ. Γ', 5.6.

Σε τέτοιου είδους κριτήρια δεν φαίνεται όμως να ανταποκρίνεται ούτε η συλλήβδην χορήγηση δ.ε. σε προγράμματα Η/Υ και επιχειρηματικές μεθόδους, που σημειώνεται στο Δυτικό κόσμο, ούτε ωστόσο η πλήρης απαγόρευσή τους⁶¹⁰, ούτε τα συστήματα DRM, τα οποία παρεισφρύουν σε hardware και software, εν αγνοία των καταναλωτών ως ένα είδος ηλεκτρονικού “μεγάλου αδερφού”, ούτε βέβαια ο “αφορισμός” της τεχνολογίας, ούτε ο άνευ ετέρου καταλογισμός ευθύνης στον ιδιοκτήτη ορισμένης “διεύθυνσης” IP, που φέρεται να παραβίασε δικαιώματα Δ.Ι.⁶¹¹ και στον ISP αυτού του χρήστη⁶¹², ούτε σαφώς η θεώρηση του Διαδικτύου ως ενός “ασύδοτου”⁶¹³ χώρου, όπου ο καθένας λέει και πράττει ό,τι θέλει, “ανέγγιχτος” νομικών συνεπειών.

Η επέλευση των ισορροπιών, που περιγράφουμε ανωτέρω, δεν είναι εύκολη υπόθεση. Καταλήγουμε δε στο γενικότερο ερώτημα αν θέλουμε μία κοινωνία, όπου οι σκέψεις των πολιτών θα είναι ετεροκατευθυνόμενες και οι “αντιφρονούντες” θα πρέπει να παραμένουν “φιμωμένοι στο σκοτάδι” ή μία κοινωνία με πολίτες σκεπτόμενους, όπου όλοι θα έχουν τον χώρο να εκφράσουν και να ανταλλάξουν τις απόψεις τους. Το δε τελευταίο, όταν λαμβάνει χώρα κατά παραβίαση των δικαιωμάτων των άλλων, θα πρέπει να παραμένει ανέλεγκτο από τις αρχές ή να υφίσταται τις κυρώσεις του Ν;

Η θέση μας τάσσεται υπέρ του πλουραλισμού της πληροφόρησης⁶¹⁴, εφόσον βέβαια η εκάστοτε πηγή αυτής κινείται εντός των “πλαισίων” της νομιμότητας, όπως αυτά θα καθορίζονται δυνάμει θεσπισμένων αξιολογικών κριτηρίων, τα οποία με την σειρά τους θα πρέπει να είναι ελαστικά, ώστε να επιτρέπουν τον σχηματισμό ad hoc κρίσης από τον εφαρμοστή του δικαίου, όπου και όποτε αυτό απαιτείται.

Όσον δε αφορά το ΕΛ/ΛΑΚ είναι βέβαιο ότι “ήρθε για να μείνει”. Εντασσόμενο στο γενικότερο προβληματισμό που αναπτύξαμε παραπάνω, αποτελεί, κατά την άποψή μας, τον κατάλληλο “χώρο” για τη δημιουργική, αλλά όχι ασύδοτη διακίνηση του λογισμικού, ως ανήκον στα δικαιώματα Δ.Ι. Μένει δε πλέον να παρακολουθήσουμε τα επόμενα χρόνια αν υπάρχει ικανός χώρος για την συνύπαρξή του με το ιδιόκτητο λογισμικό ή αν, καθ’ υπέρβαση των υφιστάμενων ατελειών του⁶¹⁵, τελικά θα μονοπωλήσει την αγορά και γιατί όχι θα υποκαταστήσει τον πάλαι ποτέ κυρίαρχο “παίκτη” της αγοράς, το ιδιόκτητο λογισμικό.

610. Όπως ισχύει, νομοθετικά τουλάχιστον, στην Ελλάδα.

611. Το ίδιο κατά την άποψή μας συμβαίνει και με την εισαγωγή εντελώς ανελαστικών κριτηρίων πχ εθνικοί Ν. “three strikes”. Βλ. επί τούτου ανωτ. υπό Κεφ. Δ’, 2.5.

612. Οι ISP’s, όπως έχουμε ήδη αναφέρει ανωτ. υπό Κεφ. Α’, 1.4.2., καταρχάς ευθύνονται για τις παράνομες πράξεις των χρηστών τους. Ωστόσο υπό τις προϋποθέσεις απαλλαγής τους, αυτό σπάνια θα λαμβάνει χώρα.

613. Βλ. Κούλογλου, Με αφορμή το troktiko: ελευθερία και ασυδοσία στο Διαδίκτυο, 26.7.2010, www.tvxs.gr.

614. Όσες περισσότερες πηγές πληροφόρησης υπάρχουν, τόσο αυξάνονται οι πιθανότητες του κοινού να γνωρίζει μέρος του παγκοσμίου γίγνεσθαι, καθώς τα ΜΜΕ, υπακούοντας συχνά σε πολιτικές και συμφέροντα, εμφανίζουν μέρος της αλήθειας, εντείνουν ή “θάβουν” θέματα, κατευθύνοντας την κοινή γνώμη προς συγκεκριμένες, προκαθορισμένες απόψεις.

615. Οι οποίες συνίστανται κυρίως στην απουσία οργανωτικής δομής και τις ατελείς ακόμα υπηρεσίες εξυπηρέτησης των χρηστών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ι. Ελληνική

- Αλ-Τουρκ Χ., Νομική προστασία λογισμικού, Διπλωματική εργασία, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Γενικό Τμήμα δικαίου, ΠΜΣ “Δίκαιο και Ευρωπαϊκή ενοποίηση”, Κατεύθυνση Ιδιωτικού δικαίου, 2007, <http://library.panteion.gr>
- Αλεξανδρίδου Ε., Ο τροποποιημένος Νόμος για την προστασία του καταναλωτή από την σκοπιά ενός εμπορικόλογου, ΝοΒ 2007, 1493 επ
- Αναγνωστοπούλου Δ./Κλεφτοδήμου Ε., Οι συμβάσεις μεταφοράς τεχνογνωσίας (know how) στο Κοινοτικό δίκαιο, 1992
- Ανθιμος Α., Προστασία των διακριτικών γνωρισμάτων στον Κυβερνοχώρο, ΕπισκεΔ 1999, 1046 επ
- Ο ίδιος, Η διασφάλιση των διακριτικών γνωρισμάτων στο Διαδίκτυο. Ο κίνδυνος από τα domain names, ΕπισκεΔ 2000, 588 επ
- Ο ίδιος, Προστασία του σήματος στο Διαδίκτυο, ΧρΙΔ 2001, 384 επ
- Αντωνόπουλος Β., Τα ονόματα περιοχής στο Διαδίκτυο και τα εμπορικά σήματα, ΝοΒ 1999, 1689 επ
- Ο ίδιος, Βιομηχανική Ιδιοκτησία, 2002
- Αποστολόπουλος Χ., Η Οδηγία 2004/48/ΕΚ σχετικά με την επιβολή των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας και ο Νόμος 3524/2997 για την μεταφορά της στο Ελληνικό Δίκαιο, ΧρΙΔ 2008, 179 επ
- Αυγερινός Γ./Τσιαβός Π., Οι άδειες ανοιχτού κώδικα (free/open source licenses) ως συμβατική μορφή οργάνωσης παραγωγικής δραστηριότητας, ΔιΜΕΕ 2/2006, 169 επ
- Βαγενά Ε., Ζητήματα προστασίας και επιβολής των δικαιωμάτων της πνευματικής ιδιοκτησίας, ΝοΒ 2007, 1058 επ
- Βασιλόπουλος Σ., Domain names & Διακριτικά γνωρίσματα, Διπλωματική εργασία, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Γενικό Τμήμα Δικαίου, ΠΜΣ “Δίκαιο και Ευρωπαϊκή ενοποίηση”, κατεύθυνση Ιδιωτικού δικαίου, 2006, <http://library.panteion.gr>
- Ο ίδιος, Οι καταναλωτικοί ΓΟΣ. Α’ Θεωρητική αντιμετώπιση σε: Δούβλη/Μπώλο (επιμ.), Δίκαιο προστασίας των καταναλωτών (ΔικΠΚ), τ. Ι, 2008, 3 επ
- Γαλάνης Δ., Η ελευθερία του λόγου, η ασυδοσία των ολίγων και οι απόψεις των ειδικών, 23.8.2009, www.tovima.gr
- Γαληνού Ε.-Ε., Το δίκαιο των αϋλων αγαθών στο Διαδίκτυο (Ζητήματα πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας), Διπλωματική εργασία, ΕΚΠΑ, Νομική Σχολή Αθηνών, ΠΜΣ Τομέα Διεθνών σπουδών, Κατεύθυνση Ευρωπαϊκού δικαίου, 2000
- Γαρμπή Ε., Ψηφιακά δικαιώματα: οι δυνάστες και οι σωτήρες τους, <http://www.re-public.gr/?p=168>
- Γαρουφαλιά Ό., Η κατά παραγγελία δημιουργία έργων προστατευόμενων από την πνευματική ιδιοκτησία, ΧρΙΔ 2004, 302 επ
- Η ίδια, Προσβολή ηθικού δικαιώματος & δικαιώματος προσωπικότητας στο ψηφιακό περιβάλλον, 2009
- Γεραπετρίτης Γ., Η υποχώρηση του δικαστή της Ένωσης απέναντι στους περιορισμούς των ελευθεριών από τα Κράτη μέλη με αφορμές τις αποφάσεις για τα παίγνια και το στοίχημα, ΠειρΝομ 2/2010, 118 επ
- Γεωργακόπουλος Χ., Η προστασία των domain names στο Διαδίκτυο, Δικαιόγραμμα 3/2005, 4 επ
- Ο ίδιος, Ο αντίκτυπος της τεχνολογίας Peer to Peer στην προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας στο πεδίο του Διαδικτύου, ΧρΙΔ 2008, 491 επ
- Γεωργιάδης Α., Η προστασία των διακριτικών γνωρισμάτων στο Διαδίκτυο, ΔΕΕ 1999, 243 επ
- Ο ίδιος, Νέες μορφές συμβάσεων της σύγχρονης οικονομίας, 2008
- Γεωργοπούλου Π., Το κοινωνικο-πολιτικό περιεχόμενο του ελεύθερου/ανοιχτού λογισμικού: Η περίπτωση του GNU/Linux, ΔιΜΕΕ 3/2009, 309 επ
- Γιαννόπουλος Γ., Ροή πληροφοριών στο Διαδίκτυο. Τεχνολογία και νομικές ρυθμίσεις, 2002
- Γιούχα Β., Ευρωπαϊκή Οδηγία για την προστασία των βιοτεχνολογικών εφευρέσεων, Αρμ. 1999, 1635 επ
- Γιώτης Ι., Λογισμικό ανοιχτού κώδικα & υπηρεσίες ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, Πτυχιακή εργασία,

- ΕΚΠΑ, Σχολή θετικών επιστημών, Τμήμα Πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών, 2006
- Γκέκας Θ., Η ρύθμιση της αγοράς Διαδικτυακών παιχνιδιών: ΕΕ, Γαλλία, Ελλάδα, 30.4.2010, www.capital.gr
 - Γκολφινόπουλου Μ., Ο Κανονισμός ΕΟΚ 556/89 για τις άδειες εκμετάλλευσης τεχνολογίας (know how), 1991
 - Conner-Sax Κ./Krol Ε. (μετάφρ: Κατσαντώνης Γ.), Το βιβλίο του Internet: Η επόμενη γενιά, 2000
 - Γραμματικάκη-Αλεξίου Α., Internet και Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο. Συμβατικές και Αδικοπρακτικές ενοχές στον Κυβερνοχώρο, Αρμ 1998, 409 επ
 - Δαγτόγλου Π., Ατομικά δικαιώματα, 1991
 - Δεληγιάννη Ε., Το δικαίωμα αναπαραγωγής των πνευματικών έργων στην κοινωνία των πληροφοριών, ΕΕΕυρΔ 1999, 237 επ
 - Η ίδια, Πνευματική ιδιοκτησία και επικοινωνία στην εποχή του Διαδικτύου: Νομικό πλαίσιο και προοπτικές για τη Διαδικτυακή ανταλλαγή μουσικών αρχείων, ΔιΜΕΕ 4/2007, 480 επ
 - Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, Η προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην Ευρώπη (με βάση τη νομολογία του Δικαστηρίου του Στρασβούργου), 2006
 - Δόνος Π., Τεχνολογική διακινδύνευση και προστασία προσωπικών δεδομένων σε: Σαββάκη Χ./Δόνο Π./Καστανά Η./Χριστόπουλο Δ./Τσιτσελίκη Κ./Τάκη Α./Βουτσάκη Β./Μάλλιο Ε./Βασιλογιάννη Φ./Βιδάλη Τ./Κτιστάκι Γ., Νέες Τεχνολογίες και Συνταγματικά Δικαιώματα, 2004, 23 επ
 - Δρομάζος Β., Η νομική προστασία των εφαρμογών ψηφιακής τεχνολογίας, 2009
 - Hawking S. (μετάφρ: Κυριαζόπουλος Α.), Στους ώμους γιγάντων, 2006
 - Ιγγλεζάκης Ι., Προστασία προγραμμάτων Η/Υ κατά το δίκαιο της ευρεσιτεχνίας. Η από 19.10.2000 έκθεση της Επιτροπής της ΕΕ, ΕπισκεΔ 2000, 915 επ
 - Ο ίδιος, Παρατ. στην ΜΠρΑθ 9485/2000, ΕπισκεΔ 2000, 1094 επ, 1109 επ
 - Ο ίδιος, Το δικαίωμα του δημιουργού και τα συγγενικά δικαιώματα στην κοινωνία της πληροφορίας. Η Οδηγία 2001/29/ΕΚ, ΕπισκεΔ 2001, 575 επ
 - Ο ίδιος, Το λογισμικό ανοιχτού κώδικα (open source software). Ζητήματα δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας και σχετικών συμβάσεων, ΕπισκεΔ 2001, 891 επ
 - Ο ίδιος, Παρατ. στην ΕφΑθ 350/2002, ΕπισκεΔ 2002, 815 επ, 818 επ
 - Ο ίδιος, Σύνδεσμοι (links) και πλαίσια (frames). Ζητήματα δικαίου πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας στο Διαδίκτυο, ΕΕΕυρΔ 2003, 697 επ
 - Ο ίδιος, Η προσβολή διακριτικών γνωρισμάτων από την χρήση στις μετα-ετικέτες (meta-tags) των ιστοσελίδων στο Διαδίκτυο, ΕπισκεΔ 2003, 400 επ
 - Ο ίδιος, Παρατ. στην ΠΠρΑθ 3359/2003, ΕπισκεΔ 2003, 915 επ, 922 επ
 - Ο ίδιος, Εισαγωγή στο Δίκαιο της Πληροφορικής, 2006
 - Ο ίδιος, Παρατ. στην ΜΠρΚατερ 881/2006, ΕπισκεΔ 2006, 594 επ, 598 επ
 - Ο ίδιος, Ζητήματα από τη διάθεση ανοικτού περιεχομένου (open content) στο πλαίσιο της κοινωνίας της πληροφορίας, ΕπισκεΔ 2007, 1065 επ
 - Ο ίδιος, Οι άδειες λογισμικού ανοιχτού κώδικα (open source software). Εισαγωγή στην φιλοσοφία του ελεύθερου λογισμικού και του λογισμικού ανοιχτού κώδικα, Συνήγορος 64/2007, 68 επ
 - Ο ίδιος, Η επίδραση της πληροφορικής στην πνευματική και βιομηχανική ιδιοκτησία, Αρμ 2007, 1014 επ
 - Ο ίδιος, Επιτρεπόμενες πράξεις στο Διαδίκτυο εκ μέρους των χρηστών από την σκοπιά του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας, ΔΕΕ 2007, 670 επ
 - Ο ίδιος, Δίκαιο της Πληροφορικής, 2008
 - Ιωαννίδης Δ., Η πειρατεία στο Διαδίκτυο και η αντιμετώπισή της στις ΗΠΑ, 2003, <http://www.musicheaven.gr>
 - Ιωαννίδου Γ.-Λ., Σήμα φήμης, προσβολή και προστασία στο Διαδίκτυο, Διπλωματική εργασία, ΕΚΠΑ, Νομική Σχολή Αθηνών, ΠΜΣ Εμπορικού δικαίου, 2002
 - ΙΣΤΑΜΕ Ανδρέας Παπανδρέου (Βλάχος Β./Καπούλας Β./Ρουβάς Σ.), Νέες κατευθύνσεις για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση: Ελεύθερο λογισμικό, ανοιχτές αρχιτεκτονικές, ανοιχτά πρότυπα και διαλειτουργικότητα, 2007, <http://www.istame.gr>
 - Καλλινίκου Δ., Τα θεμελιώδη δικαιώματα του Ν. 2121/1993 για την πνευματική ιδιοκτησία και τα

συγγενικά δικαιώματα, 1994

- *Η ίδια*, Η συνθήκη για την πνευματική ιδιοκτησία και η συνθήκη για τις ερμηνείες-εκτελέσεις και τα φωνογραφήματα-WIPO 1996, ΚριτΕ 2/1997, 37 επ
- *Η ίδια*, Παρατ. στην ΠΠρΘεσ 18201/1998, ΕΕμπΔ 1999, 161 επ, 167 επ
- *Η ίδια*, Πνευματική ιδιοκτησία και συγγενικά δικαιώματα, 2000, 2005², 2008
- *Η ίδια*, Πνευματική ιδιοκτησία και Internet, 2001
- *Η ίδια*, Η πνευματική ιδιοκτησία στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, 2001, www.lib.uom.gr
- *Η ίδια*, Η εναρμόνιση της Ελληνικής νομοθεσίας με την Οδηγία 2001/29 για το δικαίωμα του δημιουργού και τα συγγενικά δικαιώματα στην κοινωνία της πληροφορίας, ΧρΙΔ 2003, 385 επ
- *Η ίδια*, Αρχεία, βιβλιοθήκες και πνευματική ιδιοκτησία, 2006, www.eae.org.gr
- *Η ίδια*, Το μέλλον της πνευματικής ιδιοκτησίας και οι άδειες Creative Commons, 2007, <http://europa.creativecommons.org>
- *Η ίδια/Καρούνης Θ./Παπαδόπουλος Μ.*, Οι Ελληνοποιημένες άδειες Creative Commons, ΔιΜΕΕ 3/2007, 377 επ
- *Καλογήρου Π.*, Ο ICANN και η ηλεκτρονική διακυβέρνηση του Διαδικτύου, Συχνότητες 1-3/2010, 38 επ, <http://www.iom.gr>
- *Κανελλοπούλου-Μπότη Μ.*, Το δίκαιο της Πληροφορίας. Ζητήματα πνευματικής ιδιοκτησίας, ευρεσιτεχνίας, βιβλιοθηκονομίας, διαφήμισης, 2004
- *Η ίδια*, Νομική προστασία των βάσεων δεδομένων, 2004
- *Καπακτσή Σ.-Α.*, Η προστασία του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας στο Διαδίκτυο και η χρήση προσωπικών δεδομένων των χρηστών στην αστική δίκη, Διπλωματική εργασία, ΕΚΠΑ, Νομική Σχολή Αθηνών, ΠΜΣ τομέα Α' Ιδιωτικού δικαίου, 2009
- *Καπνοπούλου Ε.*, Το πρόγραμμα Η/Υ ως έργο λόγου, ΕπιστΕ Αρμ 1995, 131 επ
- *Καραγιάννης Β.*, Η νομική προστασία της ηλεκτρονικής ανταλλαγής δεδομένων, ΔΕΕ 2000, 19 επ
- *Ο ίδιος*, Συμβάσεις παροχής λογισμικού και κανόνες ανταγωνισμού, 2002
- *Ο ίδιος*, Πληροφόρηση στο Διαδίκτυο: Απόπειρα νομικής οριοθέτησης, ΔιΜΕΕ 3/2005, 366 επ
- *Καράκωστας Ι.*, Το δίκαιο των ΜΜΕ, 2005³
- *Ο ίδιος*, Δίκαιο και Διαδίκτυο, 2008, <http://kapodistriako.uoa.gr>
- *Ο ίδιος*, Δίκαιο και Ίντερνετ, 2009³
- *Καρύδης Γ.*, Ευρωπαϊκό Δίκαιο Επιχειρήσεων και Ανταγωνισμού, 2004
- *Κασιμάτης Γ.*, Η Συνταγματική έννοια της ιδιοκτησίας και η διεύρυνσις αυτής, ΕΔΔΔ 1974, 205 επ
- *Ο ίδιος*, Η απόφαση ΟΛΑΠ 40/1998. Οι βάσεις εφαρμογής της αρχής σεβασμού και προστασίας της αξίας του ανθρώπου και της εγγύησης της ιδιοκτησίας, ΝοΒ 1999, 714 επ
- *Ο ίδιος*, Η νέα έννοια της ιδιοκτησίας και της ιδιοκτησιακής προστασίας (Με αφορμή την απόφαση ΑΠΟΛ 40/1998), ΕΕμπΔ 1999, 189 επ
- *Ο ίδιος*, Η πνευματική και βιομηχανική ιδιοκτησία στο πεδίο των θεμελιωδών δικαιωμάτων και αρχών σε Σύμμεικτα Γεωργίου Κουμάντου, 2004, 411 επ
- *Κασσαβέτη Α.*, Παρατ. στην ΜΠρΘεσ 22631/1999, ΕΕμπΔ 2000, 159 επ, 164 επ
- *Καστανάς Η.*, Το Internet και η προστασία της ιδιωτικής ζωής και της ελευθερίας της έκφρασης: σε αναζήτηση έξυπνων ρυθμίσεων σε: *Σαββάκη Χ./Δόνο Π./Καστανά Η./Χριστόπουλο Δ./Τσιτσελίκη Κ./Τάκη Α./Βουτσάκη Β./Μάλλιο Ε./Βασιλογιάννη Φ./Βιδάλη Τ./Κτιστάκι Γ.*, Νέες τεχνολογίες και Συνταγματικά Δικαιώματα, 2004, 29 επ
- *Κατράς Ι.*, Παρατ. στην ΜΠρΑθ 2439/1994, ΕλλΔνη 1995, 721 επ
- *Κεζά Λ.*, Διαδίκτυο και Αυτορρύθμιση, 20.2.2009, www.tovima.gr
- *Κίκκης Ι.*, Το μέλλον του ηθικού δικαιώματος του δημιουργού στην κοινωνία της πληροφορίας, ΧρΙΔ 2005, 294 επ
- *Κοριατοπούλου-Αγγέλη Π.*, Οδηγία 2004/48/ΕΚ σχετικά με την επιβολή των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας: συνοπτική παρουσίαση, ΔιΜΕΕ 2/2005, 191 επ
- *Η ίδια/Τσίγκου Χ.*, Πνευματική ιδιοκτησία. Λημματογραφημένη ερμηνεία, 2008
- *Κοτσίρης Λ.*, Δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας, 1999³, 2005⁴
- *Ο ίδιος*, Κοινωνία της πληροφορίας και πνευματική ιδιοκτησία σε: *Κουμάντο Γ./Κοτσίρη Λ./Μαρίνο Μ.-*

- Θ./Κοριατοπούλου Π./Σταυρίδου Σ., Κοινωνία των πληροφοριών και πνευματική ιδιοκτησία. Η νέα Κοινοτική ρύθμιση, 2001, 11 επ
- Ο ίδιος, Το νέο της εφεύρεσης και η στάθμη της τεχνικής με βάση την αρχή της οικουμενικότητας, ΔΕΕ 2005, 254 επ
 - Ο ίδιος, Η έννοια του καταναλωτή, ΔΕΕ 2005, 1128 επ
 - Κουμάντος Γ., Διανοητική ιδιοκτησία, ΕλλΔνη 1994, 1464 επ
 - Ο ίδιος, Πνευματική Ιδιοκτησία, 1995⁶, 2000⁷
 - Κούλογλου Σ., Με αφορμή το troktiko: ελευθερία και ασυδοσία στο Διαδίκτυο, 26.7.2010, www.tvxs.gr
 - Κουτσούκης Δ., Δίκαιο σημάτων: Ελληνικό, Κοινοτικό δίκαιο και διεθνείς συμβάσεις, 1996
 - Κουτσούμπας Θ., Ηλεκτρονικό εμπόριο σε Δούβλη Β./Μπώλο Α. (επιμ.), Δίκαιο προστασίας καταναλωτών (ΔικΠΚ), τ. Ι, 2008, 745 επ
 - Κουτσοφλανιώτη Α., Παρατ. σε απόφ. ΔΕΚ της 22.11.2002, συνεκδικ. υποθ. C-541/1999 και C-542/1999, Cape Snc v Idealservice Srl και Idealservice MN RE Sas v OMAI Srl, Συλλ. I-9049, ΕΕΕυρΔ 2001, 901 επ, 904 επ
 - Κριάρη-Κατράνη Ι., Τεχνολογία και Κοινοβούλιο, Ο θεσμικός ρόλος και το έργο των Κοινοβουλευτικών Επιτροπών και των Γραφείων Αποτίμησης Τεχνολογίας, 2001
 - Κριθαράς Θ., Η προστασία των προγραμμάτων Η/Υ κατά το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας, Digesta 2004, 253 επ
 - Ο ίδιος, Τα τεχνολογικά μέτρα προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας στο Διαδίκτυο. Το ά. 6 της Οδηγίας 2001/29/ΕΚ και οι ρυθμίσεις της εθνικής νομοθεσίας, ΔιΜΕΕ 3/2005, 380 επ
 - Κρίππας Γ., Το έγκλημα της κλοπής πνευματικής ιδιοκτησίας, ΠοινΧρ 1993, 955 επ
 - Λεφάκης Λ., Βιοτεχνολογικές εφευρέσεις: έννομη προστασία και χορήγηση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, 2004
 - Λιακόπουλος Α., Παρατ. στην απόφ. BGH 1986, υπόθ. Inkassoprogramm, ΕΕμπΔ 1986, 355 επ, 370 επ
 - Ο ίδιος, Προς το δίκαιο των άυλων αγαθών: εξέλιξη και προοπτικές, ΝΕ 1995, 5 επ
 - Ο ίδιος, Ζητήματα Εμπορικού Δικαίου, τ. ΙΙΙ (βιομηχανική και πνευματική ιδιοκτησία), 1997
 - Ο ίδιος, Βιομηχανική Ιδιοκτησία, 2000⁵
 - Λιάσκος Ε.-Π./Πυργάκης Δ. Η συμβολή των κανόνων του Ιδιωτικού Διεθνούς Δικαίου στην επίτευξη ασφάλειας δικαίου στο Internet, ΧρΙΔ 2002, 486 επ
 - Μάλαμας Φ., Προβλήματα στην εφαρμογή του Ν. 2121/1993 και της Οδηγίας 91/250 μετά την 2439/1995 απόφαση του ΜΠρΑθ, ΠειρΝομ 1996, 299 επ
 - Μαργέλλου Κ., Ευρωπαϊκό Δίπλωμα Ευρεσιτεχνίας. Η έννοια της εφεύρεσης και του νέου, 2005
 - Μαρίνος Α., Το Internet και οι συνέπειές του κυρίως στον χώρο του δικαίου, ΕλλΔνη 1998, 1 επ
 - Ο ίδιος, Το Διαδίκτυο στην εποχή της “παγκοσμιοποίησης” και στο πλαίσιο της “κοινωνίας των πολιτών”, 2003
 - Μαρίνος Μ.-Θ., Προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών κατά το δίκαιο της Πνευματικής Ιδιοκτησίας, ΕΕμπΔ 1986, 569 επ
 - Ο ίδιος, Η προσβολή του λογισμικού (software). Νομικές διαπιστώσεις και κατευθύνσεις, ΕΕμπΔ 1988, 559 επ
 - Ο ίδιος, Λογισμικό-Νομική προστασία και συμβάσεις Ι, 1989
 - Ο ίδιος, Η προστασία των προϊόντων ημιαγωγών (microchips), 1991
 - Ο ίδιος, Πνευματική ιδιοκτησία και κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης, ΕΕυρΔ 1991, 145 επ
 - Ο ίδιος, Λογισμικό-Νομική προστασία και συμβάσεις ΙΙ, 1992
 - Ο ίδιος, Εξουσίες του δικαιούχου προγράμματος Η/Υ σύμφωνα με το Ν. για την πνευματική ιδιοκτησία. Συμβολή στην ερμηνεία των άρ. 40-43 Ν. 2121/1993, ΕλλΔνη 1995, 536 επ
 - Ο ίδιος, Η αναπαραγωγή έργων για εκπαιδευτικούς σκοπούς. Συμβολή στην ερμηνεία του άρ. 21 Ν. 2121/1993 για την πνευματική ιδιοκτησία, ΕλλΔνη 1995, 19 επ
 - Ο ίδιος, Η έννοια της εφευρετικής δραστηριότητας κατά την σύμβαση του Μονάχου και το Ελληνικό δίκαιο της ευρεσιτεχνίας σε Ενθύμημα Αργυριάδη Α., τ. ΙΙ, 1996, 591 επ
 - Ο ίδιος, Προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών. Κατευθυντήριες γραμμές προστασίας και η

- αφηρημένη αποζημίωση του άρ. 65 Ν. 2121/1993, ΚριτΕ 1996, 98 επ
- Ο *ίδιος*, Παρατ. στην ΜΠρΣυρ 637/1999, ΕΕμπΔ 2000, 144 επ, 146 επ
 - Ο *ίδιος*, Πνευματική ιδιοκτησία, 2000, 2004²
 - Ο *ίδιος*, Η Οδηγία 2001/29/ΕΚ για την πνευματική ιδιοκτησία στην κοινωνία των πληροφοριών: μια εισαγωγή σε: *Κουμάντο Γ./Κοτσίρη Λ./Μαρίνο Μ.-Θ./Κοριατοπούλου Π./Σταυρίδου Σ.*, Κοινωνία των πληροφοριών και πνευματική ιδιοκτησία. Η νέα Κοινοτική ρύθμιση, 2001, 19 επ
 - Ο *ίδιος*, Η έννοια της αναπαραγωγής στο σύγχρονο δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας-κλασική και ψηφιακή αναπαραγωγή, ΕλλΔνη 2002, 1258 επ
 - Ο *ίδιος*, Περιορισμοί και εξαιρέσεις από το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας. Ερμηνεία και ο έλεγχος των τριών βημάτων σε: *Κουμάντο Γ./Δεσποτίδου Α./Κοριατοπούλου Π./Οικονομίδη Δ./Μαρίνο Μ.-Θ./Σταυρίδου Σ./Σταματούδη Ε.*, Κοινωνία των πληροφοριών και πνευματική ιδιοκτησία. Η Ελληνική ρύθμιση, 2003, 93 επ
 - Ο *ίδιος*, Η Πνευματική Ιδιοκτησία στο ψηφιακό περιβάλλον. Μερικές αποσπασματικές θέσεις και υποθέσεις σε Σύμμεικτα *Γεωργίου Κουμάντου*, 2004, 691 επ
 - Ο *ίδιος*, Πράξεις χρήσης και εκμετάλλευσης στο Διαδίκτυο (Internet) από την άποψη της πνευματικής ιδιοκτησίας σε: *ΕΝΟΒΕ (Μανιώτης Δ./Μαρίνος Μ./Ανθιμος Α./Ιγγλεζάκης Ι./Νούσκαλης Γ./Φουντεδάκης Τ.)*, Ψηφιακή τεχνολογία και δίκαιο, 2004, 24 επ
 - Ο *ίδιος*, Δίκαιο σημάτων, 2007
 - Ο *ίδιος*, Η αρχή της εδαφικότητας στο δίκαιο της διανοητικής ιδιοκτησίας σε: 17^ο Πανελλήνιο συνέδριο Εμπορικού Δικαίου-“Το ΙΔΔ του εμπορίου”, 2008, 184 επ
 - Ο *ίδιος*, Η Οδηγία 2004/48/ΕΚ για την επιβολή των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας. Βασικές νομοθετικές επιλογές και ερμηνευτικά προβλήματα για τον εθνικό νομοθέτη-, ΕλλΔνη 2009, 1 επ
 - Ο *ίδιος*, Η Οδηγία 2004/48 για την επιβολή των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας-κριτικές παρατηρήσεις υπό το φως της αρχής της αναλογικότητας, ΕΕμπΔ 2009, 227 επ
 - *Μαρμαρά Ζ.*, Σε ποιόν ανήκει το Ίντερνετ;, 6.7.2007, www.3thridorange.com
 - *Μελάς Β.*, Αλλοίωση της φύσης και “αποδυνάμωση” του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας, 1996
 - *Μερίδου Έ.*, Εναρκτήρια συνέλευση του παγκόσμιου forum για τη διακυβέρνηση του Διαδικτύου: τα πρώτα βήματα ενός “πολυ-συμμετοχικού” διεθνούς θεσμού, ΔιΜΕΕ 4/2006, 515 επ
 - *Μήτρου Λ.*, Το δίκαιο στην Κοινωνία της Πληροφορίας, 2002
 - Η *ίδια*, (Αυτο)ρύθμιση στον Κυβερνοχώρο; σε *Παπαχρίστου Θ./Βερναδάκη Χ./Θεοδόση Γ./Καμτσίδου Ι./Μανωλάκου Κ./Μήτρου Λ./Παπακωνσταντίνου Β./Ρεθυμιωτάκη Ε./Στρατηλάτη Κ./Τασόπουλο Γ.*, Αυτορύθμιση (Κοινωνία και Δίκαιο στον 21^ο αιώνα), 2005, 79 επ
 - *Μικρουλέα Α.*, Η κατοχύρωση των βιοτεχνολογικών εφευρέσεων με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας εν όψει και της νέας Οδηγίας περί βιοτεχνολογίας, ΕΕμπΔ 2000, 245 επ
 - *Μούζουλας Σ.*, Η εφαρμογή των διατάξεων του Ειδικού Ενοχικού δικαίου στις συμβάσεις προγραμμάτων Η/Υ, Αρμ 1989, 1163 επ
 - Ο *ίδιος*, Συναλλαγές διά μέσου του Internet, ΕλλΔνη 1998, 15 επ
 - *Μουμουζιάς Ε.*, Η πνευματική ιδιοκτησία στον ψηφιακό κόσμο, Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, ΠΜΣ Τμήματος Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, 2009, dspace.lib.uom.gr
 - *Μπέης Κ.*, Παρατηρήσεις στην Απόφαση Στρατή Ανδρεάδη κατά Ελλάδος, Δ 1995, 261 επ
 - *Μπότσογλου Π.*, Ανοιχτό λογισμικό vs κλειστό λογισμικό, 2009, <http://www.klug.gr>
 - *Μπουμπούκα Α.*, Μάχη για την “ρύθμιση” του Διαδικτύου σε: Ελευθεροτυπία, 25.7.2010, <http://www.enet.gr>
 - *Μπούρας Χ.*, Στρατηγική επιλογή ή εναλλακτική λύση χαμηλού κόστους;, 2009, www.ellak.gr
 - *Μπώλος Α.*, Το εφαρμοστέο δίκαιο του αθέμιτου ανταγωνισμού. Άρθρο 6 παρ. 1-2 Καν. (ΕΚ) 862/2007 (“Ρώμη II”), ΔΕΕ 2010, 516 επ
 - *Μυλωνόπουλος Χ.*, Η ποινική προστασία του λογισμικού κατά το Ελληνικό δίκαιο, ΠοινΧρ1988, 3 επ
 - *Νικολόπουλος Π.*, Σύμβαση έντυπης έκδοσης και Διαδίκτυο, ΧρΙΔ 2009, 481 επ
 - *Νούσκαλης Γ.*, Ποινική προστασία προγράμματος Η/Υ στο Ν. 2121/1993, 2003
 - *Παμπούκης Χ.*, Η lex mercatoria ως εφαρμοστέο δίκαιο στις διεθνείς συμβατικές ενοχές: συμβολή στη γενική θεωρία του δικαίου των διεθνών συναλλαγών, 1996

- Ο ίδιος, Το δίκαιο της βιομηχανικής και της πνευματικής ιδιοκτησίας στην πράξη, 1996
- Ο ίδιος, Παρατ. στην ΜΠρΑθ 9485/2000, ΕπισκΕΔ 2000, 1094 επ, 1102 επ
- Ο ίδιος (επιμ.), Δίκαιο διεθνών συναλλαγών, 2009
- Παναγιωτίδου Ε., Δίπλωμα ευρεσιτεχνίας σε πρόγραμμα Η/Υ, 2002
- Η ίδια, Αύλα αγαθά, 2002, <http://innovation.duth.gr>
- Η ίδια, Υπόθεση Napster και η προστασία των δικαιωμάτων των δημιουργών και των συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας, υπό το πρίσμα της Οδηγίας 2001/29/ΕΚ, ΔΕΕ 2002, 485 επ
- Παπαδοπούλου Α., Η πνευματική δημιουργία στον χώρο και τον χρόνο του Διαδικτύου. Η Οδηγία 2001/29/ΕΚ για την κοινωνία της πληροφορίας, ΔΕΕ 2002, 1212 επ
- Παπακωνσταντίνου Ε., Νομικά θέματα πληροφορικής, 2006
- Παππάς Δ., Παρατ. στην ΜΠρΑθ 3950/2001, ΔΕΕ 2001, 604 επ, 606 επ
- Παύλου Μ., Προστασία ψηφιακών πνευματικών δικαιωμάτων και η συνεισφορά του Οργανισμού Creative Commons, Πτυχιακή εργασία, ΕΚΠΑ, Σχολή θετικών επιστημών, Τμήμα Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών, 2008, <http://www.scribd.com>
- Περάκης Ε., Η έννοια του καταναλωτή κατά το νέο Νόμο 2251/1994, ΔΕΕ 1995, 32 επ
- Πετρόγλου Ι., Η έννοια της ιδιοκτησίας κατά το άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ΕΔΚΑ 1995, 513 επ
- Πέτσας Α., Η προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας στο Internet, Διπλωματική εργασία, ΕΚΠΑ, Νομική Σχολή Αθηνών, ΠΜΣ Τομέα Α' Ιδιωτικού δικαίου, 2003
- Ρόκας Ν., Δίκαιο σημάτων: ερμηνεία κατ' άρ. του Ν. 2239/1994, 1996
- Ο ίδιος, Βιομηχανική Ιδιοκτησία, 2004
- Σακελλαρίδης Ι./Σακελλαρίδη Α., Το εμπορικό σήμα: ιστορικά στοιχεία, νομολογία, Ν. 2239/1994 "περί σημάτων", Κανονισμός 40/1994 της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το "Κοινοτικό σήμα", 1995
- Σαουνάτσου Χ., Παρατ. στην ΠΠρΑθ 9546/1995, ΕΕμπΔ 1996, 620 επ, 624 επ
- Σαραφιανός Δ., Συνταγματική προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας στην κοινωνία της πληροφορίας. Σχέση σύγκρουσης ή παραπληρωματικότητας; ΤοΣ 4/2003, 649 επ
- Σαρμάς Ι., Η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και της Επιτροπής, 1998
- Σιδηρόπουλος Θ., Το δίκαιο του Διαδικτύου, 2008²
- Σινανίδου Μ., Η "αποτελεσματικότητα" των τεχνολογικών μέτρων προστασίας από τεχνικής και νομικής απόψεως-Μια sine qua non προϋπόθεση για την προστασία των δικαιούχων; Σκέψεις με αφορμή την απόφαση του Δικαστηρίου του Ελσίνκι R07/1004/25.5.2007, ΔιΜΕΕ 3/2007, 393 επ
- Σκουλαρίκη Κ., Σημ. σε απόφ. ΔΕΚ της 23.3.2000, υποθ. C-208/1998, Berliner Kindl Brauerei AG V Andreas Siepert, Συλλ. I-1741, ΔΕΕ 2000, 1114 επ
- Σμυρναίος Ν., Το τίμημα της επιβολής της πνευματικής ιδιοκτησίας με τη σημερινή της μορφή στο Διαδίκτυο, 4.5.2010, www.smyrnaioi.net
- Σταματούδη Ε., Τα "τεχνολογικά μέτρα" για την προστασία και τη διαχείριση των δικαιωμάτων του δημιουργού υπό το πρίσμα της Συνθήκης της WIPO, της Οδηγίας 2001/29/ΕΚ για την κοινωνία της πληροφορίας και του Ν. 2121/1993 περί πνευματικής ιδιοκτησίας σε Κουμάντο Γ./Δεσποτίδου Α./Κοριατοπούλου Π./Οικονομίδη Δ./Μαρίνο Μ.-Θ./Σταυρίδου Σ./Σταματούδη Ε., Κοινωνία των πληροφοριών και πνευματική ιδιοκτησία. Η Ελληνική ρύθμιση, 2003, 137 επ
- Η ίδια, Κοινοτικό Δίκαιο του ανταγωνισμού & διανοητική ιδιοκτησία. Κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης, 2006
- Σταυρίδου Σ., Συμβάσεις μελλοντικών έργων. Συμβολή στην ερμηνεία του άρ. 13 παρ. 5 Ν. 2121/1993, ΕΛΛΔνη 1996, 1239 επ
- Η ίδια, Τα τεχνολογικά μέτρα στην υπηρεσία της διαχείρισης και προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας σε Κουμάντο Γ./Κοσίρη Λ./Μαρίνο Μ.-Θ./Κοριατοπούλου Π./Σταυρίδου Σ., Κοινωνία των πληροφοριών και πνευματική ιδιοκτησία. Η νέα Κοινοτική ρύθμιση, 2001, 91 επ
- Η ίδια, Μελλοντικοί (άγνωστοι) τρόποι εκμετάλλευσης προστατευόμενων έργων. Ερμηνευτική προσέγγιση του άρ. 13 παρ. 5 Ν. 2121/1993, ΔΕΕ 2003, 265 επ

- *Στεφάνου Κ.*, Το νέο ρυθμιστικό πλαίσιο των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας, ΕΕμπΔ 2001, 199 επ
- *Στρατηλάτης Κ.*, Η αυτορρύθμιση στον πολιτισμό της Διαδικτυακής επικοινωνίας: νεοφιλελεύθερη κυβερνο-αναρχία ή δημοκρατική κυβερνο-αυτονομία σε *Παπαχρίστου Θ./Βερναδάκη Χ./Θεοδόση Γ./Καρτσίδου Ι./Μανωλάκου Κ./Μήτρου Λ./Παπακωνσταντίνου Β./Ρεθυμιωτάκη Ε./Στρατηλάτη Κ./Τασόπουλο Γ.*, Αυτορρύθμιση (Κοινωνία και Δίκαιο στον 21^ο αιώνα), 2005, 99 επ
- *Στυλιάδης Κ.*, Δίκαιο και Ίντερνετ, 2009, dide.flo.sch.gr
- *Στυλιανός Κ.*, Αναζητώντας τον χαμένο νόμο: Από τα "all rights reserved" στα "some rights reserved" (Τα Creative Commons), ΔιΜΕΕ 2/2007, 215 επ
- *Συνοδινού Τ.-Ε.*, Το κριτήριο της πρωτοτυπίας στο δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας στην Ευρώπη, Αρμ 2001, 759 επ
- *Η ίδια*, Η νομική προστασία των βάσεων δεδομένων, 2004
- *Η ίδια*, Πνευματική Ιδιοκτησία και νέες τεχνολογίες. Η σχέση χρήστη-δημιουργού, 2008
- *Τουντόπουλος Β./Χατζόπουλος Β.*, Ηλεκτρονικές διευθύνσεις στο Διαδίκτυο. Το πρόβλημα των domain names, 2001
- *Τσιαβός Π.*, Προσεγγίζοντας το φαινόμενο των Creative Commons: Νομικές, οργανωτικές, ιδεολογικές και τεχνολογικές διαστάσεις, www.ebusinessforum.gr
- *Τσέτσος Β./Σέκκας Ο.*, Το μοντέλο αυτόματης προώθησης στις εξαρτώμενες από τη θέση υπηρεσίες, Πτυχιακή εργασία, ΕΚΠΑ, Σχολή Θετικών επιστημών, Τμήμα Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών, 2003, cgi.di.uoa.gr
- *Χαδιώ Ε.*, Λογισμικό και πνευματική ιδιοκτησία, Διπλωματική εργασία, ΕΚΠΑ, Νομική Σχολή Αθηνών, ΠΜΣ Τομέα Α' Ιδιωτικού δικαίου, 2008
- *Χαραμή Σ.*, Η προστασία του πνευματικού δημιουργού στο Διαδίκτυο, Διπλωματική εργασία, ΕΚΠΑ, Νομική Σχολή Αθηνών, ΠΜΣ Τομέα Α' Ιδιωτικού δικαίου, 2009
- *Χατζηγάγιος Θ.*, Η Σύμβαση του Λουξεμβούργου για το Κοινοτικό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, Αρμ 1983, 186 επ
- *Χριστοδούλου Κ.*, Η νομική φύση του δικαιώματος πάνω στο software: αποκλειστικά πνευματική ιδιοκτησία ή και ευρεσιτεχνία;, ΚριτΕ 1991, 73 επ
- *Ο ίδιος*, Σημειώσεις στη γενική θεωρία των αύλων αγαθών, ΔιΜΕΕ 2/2007, 180 επ
- *Χρυσάνθης Χ.*, Ηλεκτρονικές διευθύνσεις (domain names)-Προσβολή εμπορικού σήματος-Ευθύνη της αρμόδιας για την κατοχύρωση ονόματος χώρου αρχής, Συνήγορος 16/1999, 32 επ
- *Ο ίδιος*, Ζητήματα γενικής θεωρίας του δικαίου των σημάτων, ΔΕΕ 2008, 943 επ
- *Χρυσόγονος Κ.*, Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, 2006³

II. Ξενόγλωσση

- *Aarseth A.*, "Cybertext: Perspectives on ergodic literature", Βαλτιμόρη, ΗΠΑ, 1997, <http://www.hf.uib.no/cybertext/Ergodic> (όχι ολόκληρο)
- *Abecassis A.*, Patenting Software Innovation: A brief overview of the situation in some jurisdiction of interest, 2007, http://ewh.ieee.org/reg/7/canrev/cr55/IEEECanadianReview_no55.pdf
- *Aigrain F.*, Libre software policies at the European level σε: *Feller J./Fitzgerald B./Hissam S./Lakhani K.* (επιμ.), Perspectives on free and open source software, 2005, 447 επ, mitpress.mit.edu
- *Ο ίδιος*, Sharing and the creative economy. Culture in the Internet age, 2010, <http://paigrain.debatpublic.net> (όχι ολόκληρο. Ολόκληρο διατίθεται στα Γαλλικά ως Internet & creation, Γαλλία, 2008)
- *Allen D.*, Internet governance-A tale of community structure and individual initiative, 2005, www.davidallen.org
- *Appelle B.*, The future of open source software, JRPIT 2003, volume 35, issue 4, 231 επ, <http://www.acs.org.au>
- *Arief B./Gack C./Lawrie T.*, Software architectures and open source software-Where can research leverage the most?, 2001, opensource.ucc.ie
- *Arlington R.*, How the Internet could be regulated, 2009, <http://www.rogerdarlington.me.uk>
- *Ο ίδιος*, Should the Internet be regulated?, 2010, www.rogerdarlington.me.uk

- *Baer W./Borizov N./Danezis G./Dutton S./Gürses M./Klonowski M./Kutylowski M./Maier-Rabler U./Moran T./Pfitzmann A./Preneel B./Sadeghi A.-R./Vedel T./Westen F./Zagórski H.*, Machiavelli confronts 21st century digital technology: democracy in a network society, 2010, <http://papers.ssrn.com>
- *Bakels R./Hugenholtz B.*, The patentability of computer programs. Discussion of European level legislation in the field of patents for software, 2002, <http://www.ivir.nl>
- *Balkin J.*, The future of free expression in a digital age, 2008, <http://papers.ssrn.com>
- *Barclay M.*, *Bilski v. Kappos*: The Supreme Court declines to prohibit business method patents, 2010, <http://www.eff.org>
- *Barczewski M.*, International framework for legal protection of Digital Rights Management, 2004, <http://papers.ssrn.com>
- *Barlow J.-P./Kapor M.*, Across the electronic frontier, 1990, <http://w2.eff.org>
- *Barlow J.*, A declaration of the independence of Cyberspace, <https://projects.eff.org>
- *Bäsler W.*, Technological protection measures in the US, the European Union and Germany: How much fair use do we need in the digital world?, 2003, www.vjolt.net
- *Bastin F./Laurent P.*, Study of the compatibility mechanism of the EUPL, 2006, ec.europa.eu
- *Batalla*, Spain: Creative Commons License for music, Cri 3/2006, 92 επ
- *Battistoni M.*, Introduction to the EUPL license, 2008, <http://www.osor.eu>
- *Behlendorf B.*, Open source as a business strategy σε: *Di Bona C./Ockman S./Stone M.* (επιμ.), *Open Sources: Voices from the open source revolution*, 1999, 127 επ, <http://oreilly.com>
- *Bendrath R./Mueller M.*, The end of the Net as we know it? Deep packet inspection and the Internet governance, 2010, <http://papers.ssrn.com>
- *Beresford K.*, Demonstrating technical effect in software cases, 2002, www2.warwick.ac.uk
- *Berry D.*, The Commons: The Commons as an idea-ideas as a Commons, 2005, <http://www.freesoftwaremagazine.com>
- *O ίδιος/Moss G.*, On the creative commons: a critique of the commons without commonality, 2005, <http://www.freesoftwaremagazine.com>
- *Bessen J./Maskin E.*, Sequential innovation, patents and imitation, MIT 2000, www.researchoninnovation.org
- *Bessen J.*, Open Source Software: Free provision of complex public goods, 2001, NBER working paper No 7600
- *Bessen J./Hunt R.*, An empirical look at software patents, 2004, www.researchoninnovation.org
- *Brousseau E.*, Internet regulation: does self-regulation require an Institutional framework?, 2002, www.druid.dk
- *O ίδιος*, Multilevel governance of the digital space: Does a “second rank” institutional framework exist?, 2005, <http://papers.ssrn.com>
- *Brown G.-O.*, Academic digital rights: A walk on the Creative Commons, 2003, <http://campustechnology.com>
- *Brown I.*, Internet self-regulation and fundamental rights, 2010, <http://papers.ssrn.com>
- *Burk D.*, Legal and technical standards in DRM technologies, 2004, <http://papers.ssrn.com>
- *Butter*, Can a computer be an author? Copyright aspects of artificial intelligence, IPLR 1984, 385 επ
- *Carroll M.*, Disruptive technology and common law lawmaking: A brief analysis of *A&M Records V Napster, Inc.*, 2002, <http://papers.ssrn.com>
- *Cave J./Marsden C.*, Qui custodiet ipsos custodies in the Internet: Self-regulation as a threat and a promise, 2008, <http://papers.ssrn.com>
- *Clark C.*, The answer to the machine is in the machine: and other collected writings, Όσλο, 2005
- *Cohen J./Lemley M.*, Patent scope and innovation in the Software industry, 2002, www.law.georgetown.edu
- *Cohen J.*, DRM and privacy, 2003, <http://papers.ssrn.com/>
- *Comino S./Manenti F.*, Free/Open Source vs Closed source software: public policies in the software market, 2004, <http://papers.ssrn.com>
- *Danielewski M.*, House of leaves, ΗΠΑ, 2000 (σε Ελληνική μετάφραση: Σπίτι από φύλλα, 2006)

- *Dapp T./Bernauer M.*, Hot debate about chilling effects: Do software patents hamper free/open source software development?, 2009, <http://papers.ssrn.com>
- *Davies G.*, Technical devices as a solution to private copying σε: *Stamatoudi I./Torremans P.* (επιμ.), Copyright in the new digital environment. The need to redesign Copyright, 2000, 163 επ
- *Dinkelacker J./Garg P.*, Corporate Source: Applying Open Source concepts to a corporate environment (position paper), 2001, www.hpl.hp.com/techreports/2001/HPL-2001-135.pdf
- *Diver L.*, Would the current ambiguities within the legal protection of software be solved by the creation of a sui generis property right for computer program?, *JIPL* 3/2008, 125 επ
- *Douglas G.*, Copyright and Peer-To-Peer music file sharing: The Napster case and the argument against legislative reform, 2004, <http://www.murdoch.edu.au>
- *Dubois P.-A.*, Software and business method patents in Europe, 2005, <http://www.buildingipvalue.com>
- *Du Pont-Thibodeau C.*, The patentability of business methods in Canada: The case of Amazon.com's 1-click technology, 2010, <http://www.iposgoode.ca>
- *Dusollier S.*, The Master's tools v the Master's house: Creative Commons v Copyright, *Columbia Journal of law & the arts*, 2007, 271 επ
- *Dutton W./Peltu M.*, The emerging Internet governance mosaic: connecting the pieces, 2005, <http://papers.ssrn.com>
- *Dutton W./Dopatka A./Hills M./Law G./Nash V.*, Freedom of connection-freedom of expression: The changing legal and regulatory ecology shaping the Internet, 2010, <http://papers.ssrn.com>
- *Dvorak J.*, Creative Commons Humbug, 2005, <http://www.pcmag.com>
- *Einhorn M.*, Copyright, prevention and rational governance: file-sharing and napster, 2002, <http://papers.ssrn.com>
- *Elkin-Koren N.*, What contracts can't do: the limits of private ordering in facilitating a Creative Commons, *Fordham Law Review* 2005, 375 επ
- *H ίδια*, Exploring Creative Commons: A skeptical view of a worthy pursuit, 2006, <http://papers.ssrn.com>
- *H ίδια*, Making technology visible: liability of Internet Service Providers for Peer-to-Peer traffic, 2006, <http://papers.ssrn.com>
- *Engel C.*, The role of law in the governance of the Internet, 2002, <http://papers.ssrn.com>
- *Engelfriet Cf.*, Differences between US and European patents, 2005, <http://www.iusmentis.com>
- *Engelhardt S./Swaminathan S.*, Open source software, closed source software or both: Impacts on industry growth and the role of intellectual property rights, 2008, <http://papers.ssrn.com>
- *EPO*, Patents for software? European law and practice, <http://www.epo.org>
- *O ίδιος*, Case law of the boards of appeal of the European Patent Office, 2006, www.epo.org
- *Evans D./Reddy B.*, Government preferences for promoting open source software: A solution in search of a problem, *NERA working paper*, 2002
- *Evans D./Layne-Farrar A.*, Software patents and open source: The battle over intellectual property rights, 2004, <http://papers.ssrn.com>
- *Fabiani M.*, The Geneva Diplomatic conference on copyright and the rights of performers and phonogram producers, *Entertainment Law Review*, 3/1997, 98 επ
- *Fawcett J./Torremans P.*, Intellectual property and Private International Law, Οξφόρδη, 1998
- *Fellas J.*, The patentability of software-related inventions in the United States, *EIPR* 1999, 330 επ
- *Fitzerald B.*, The transformation of open source software, 2006, a.parsons.edu
- *Fitzerald B./Shi S.-X.*, Civil jurisdiction, Intellectual property and the Internet, 2008, <http://papers.ssrn.com>
- *Fotinopoulos K.*, The day after the Computer-Implemented Inventions Directive: who won the battle and when shall the war end?, 2007, διαθέσιμο σε: www.law.ed.ac.uk
- *Freeman E./Hodrick L./Parmar B./Truslow W.*, File sharing and Napster, 2008, <http://papers.ssrn.com>
- *Frydman B./Hennebel L./Lewkowicz G.*, Public strategies for Internet co-regulation in the United States, Europe and China, 2008, <http://papers.ssrn.com>
- *Ganley P.*, The Internet, creativity and Copyright incentives, 2005, <http://papers.ssrn.com>
- *Gehring R.*, Software development, Intellectual property and IT security, 2003,

- <http://www2.warwick.ac.uk>
- Gendreau Y., A technologically neutral solution for the Internet: Is it a wishful thinking? σε *Stamatoudi I./Torremans P.* (επιμ.), Copyright in the new digital environment. The need to redesign Copyright, 2000, 1 επ
 - Ghosh R./Glott R./Krieger B./Robles R., Free/Libre and Open Source Software: Survey and study, Final Report, Part 2B: Open Source Software in the public sector: Policy within the European Union, 2002, www.flossproject.org
 - Οι ίδιοι, Free/Libre and Open Source Software: Survey and study, Final Report, Part 4: Survey of developers, 2002, www.flossproject.org
 - Glass R., Standing in front of the open source steamroller σε: *Feller J./Fitzgerald B./Hissam S./Lakhani K.* (επιμ.), Perspectives on free and open source software, 2005, 81 επ, mitpress.mit.edu
 - Goettsch K., SCO Group v IBM: The future of Open-Source Software, University of Illinois Journal of Law, Technology and policy, 2003, 581 επ
 - Goldsmith J., Against Cyberanarchy, 1998, <http://cyber.law.harvard.edu>
 - Ο ίδιος/Wu T., Who controls the Internet?: Illusions of a borderless world, Οξφόρδη, 2006
 - Gomulkiewicz R., General Public License 3.0: Hacking the Free Software movement's constitution, Houston law review, 2005, 1034 επ
 - Gordon S. The Very Idea! Why Copyright law is an inappropriate way to protect computer programs, EIPR 1998, 10 επ
 - Gratton E., Should patent protection be considered for computer software-related innovations? Computer Law Review and Technology Journal, 7/2003, 223 επ
 - Gray J., Software Patents in Europe: debunking the myths, <http://www.out-law.com/page-4814>
 - Grosche A., Software Patents-Boon or bane for Europe?, 2006, <http://papers.ssrn.com>
 - Guadamuz A., The new sharing ethic in Cyberspace, Journal of World Intellectual Property 2002, volume 5, issue 1, 129 επ
 - Ο ίδιος, Viral contracts or unenforceable documents? Contractual validity of Copyleft licenses, EIPR 2004, 331 επ
 - Ο ίδιος, Legal challenges to open source licenses, Script-ed 2005, volume 2, issue 2, 256 επ
 - Ο ίδιος, The Software patent debate, Journal of Intellectual Property law and practice, 2006, 196 επ
 - Ο ίδιος, GNU General Public License v3: A legal analysis, Script-ed 2006, volume 3, issue 2, 154 επ
 - Ο ίδιος, Patentability of computer software and business methods, 2007, www.wipo.int
 - Ο ίδιος, Free and Open source software σε: *Edwards L./Waelde C.* (επιμ.), 2009³, 362 επ
 - Guibault L., Paradigm shift in European property law: From Microsoft to Linux, Lex electronica 2005, volume 10, issue 3
 - Ο ίδιος/Van Daalen O., Unraveling the myth around open source licenses, IT & Law series, 2006.
 - Gupta M., An overview on Internet governance, 2007, <http://www.eurescom.de>
 - Hadley J./Hahm J./Harding T./Lee S./Meeks M./Polidi R., State Street Bank & Trust V Signature Financial Group, 2000, <http://www.law.cornell.edu>
 - Hall B., Business method patents, innovation and policy, 2003, euro.ecom.cmu.edu
 - Heckadon D., The patentability of software and business methods after In re Bilski, 2009, <http://www.gordonrees.com>
 - Hecker F., Setting up shop: the business of open source software, 2000, <http://hecker.org/writings>
 - Heinze W., European "Community Patent" Proposal derailed again, 2001, <http://www.aplf.org>
 - Henderson K./Kane H., Internet Patents: Will they hinder the development of E-commerce?, 2001, <http://www2.warwick.ac.uk>
 - Henley M./Kemp R., Open Source Software: An introduction, CLSR 2008, 77 επ
 - Hill B.-M., Towards a standard of freedom: Creative Commons and the Free Software movement, 2005, <http://mako.cc>
 - Hissam S./Weinstock C., Open Source Software: The other commercial software, 2001, <http://citeseerx.ist.psu.edu>
 - Honingsberg P., The evolution and revolution of Napster, 2002, <http://papers.ssrn.com>

- Höppner J., The GPL prevails: An analysis of the first-ever Court decision on the validity and effectivity of the GPL, 2004, <http://www.law.ed.ac.uk>
- Hunt R., You can patent that? Are patents on computer programs and business methods good for the new economy? 2001, <http://www.scribd.com>
- Hurwitz J., Whois WSIS? Whois IGF: The new consensus-based Internet governance, 2007, <http://papers.ssrn.com>
- ICC, Issues paper on Internet governance, 2004, www.itu.int
- Jullien J.-B./Zimmermann N., Free/Libre/Open Source Software (FLOSS): lessons for intellectual property management in a knowledge-based economy, 2006, <http://papers.ssrn.com>
- Jenard P., Report on the Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters, OJ 1979 C 5
- Johnston D./Post D., Law and borders, the rise of law in Cyberspace, 1996, <http://papers.ssrn.com>
- Johnson D./Crawford S./Palfrey J., The accountable Net: Peer production of Internet governance, 2004, <http://papers.ssrn.com>
- Kahin B., The Software Patent crisis, 1990, <http://kahin.people.si.umich.edu>
- Kerever A., Is copyright an anachronism? Copyright 1983, 368 επ
- Kleinwächter W., Internet governance 2010. Latest developments in IGF, ICANN and WSIS, 2010, <http://iamcr.org>
- Knale R., Internet governance in an age of Cyber insecurity, 2010, <http://www.cfr.org>
- Kolb A., Protection of computer software σε: Edwards L./Waelde C. (επιμ.), Law and the Internet, 2009³, 335 επ
- Korah V., The interface between intellectual property rights and competition in developed countries, Script-ed 2005, volume 2, issue 4
- Krishnamurthy S., An analysis of open source business models σε: Feller J./Fitzgerald B./Hissam S./Lakhani K. (επιμ.), Perspectives on free and open source software, 2005, 279 επ, mitpress.mit.edu
- Kuester J./Moceyunas A., Patents for software related inventions, 1995, <http://www.kuesterlaw.com>
- Kulesza J., Internet governance and the jurisdiction of States. Justification of the need for an international regulation of Cyberspace, 2008, <http://papers.ssrn.com>
- Kurbalija J., An introduction to Internet governance, 2009, igf09.org
- La Fontaine A., Adventures in software licensing: SCO v IBM and the future of the open source model, Journal on telecommunications and high technology law, 42/2005, 449 επ
- Lai S., the Copyright protection of computer software in the United Kingdom, Οξφόρδη, 2000
- Ο ίδιος, The role of computer software to new media σε: Stamatoudi I./Torremans P. (επιμ.), Copyright in the new digital environment. The need to redesign Copyright, 2000, 75 επ
- Lehey G., SCO's evidence of copying between Linux and UnixWare, 2008, www.lemis.com
- Lessig L., Reading the Constitution in Cyberspace, 1996, <http://papers.ssrn.com>
- Ο ίδιος, Open code and open societies: values of Internet governance, Chicago-Kent Law Review, 1999, volume 74
- Ο ίδιος, The limits in open code: regulatory standards and the future of the Net, 1999, www.lessig.org
- Ο ίδιος, The law of the horse: What Cyberlaw might teach, 1999, cyber.law.harvard.edu
- Ο ίδιος, The future of ideas. The fate of the commons in a connected world, 2001, <http://the-future-of-ideas.com>
- Ο ίδιος, Free culture, 2004, www.free-culture.cc
- Ο ίδιος, Creative Commons: Εδώ και 4 χρόνια, 2005, <http://www.re-public.gr>
- Ο ίδιος, Open Code and open societies σε: Feller J./Fitzgerald B./Hissam S./Lakhani K. (επιμ.), Perspectives on free and open source software, 2005, 349 επ, mitpress.mit.edu
- Ο ίδιος, Code and other laws of Cyberspace, Νέα Ύόρκη, 2006²
- Lévêque F., Innovation, leveraging and essential facilities: Interoperability licensing in the EU Microsoft case, 2005, <http://papers.ssrn.com>
- Ο ίδιος/Ménière Y., Copyright versus patents: The open source software legal battle, 2007, www.cerna.ensmp.fr

- *Liotard I.*, Software and business method patents. Case law revolution and market strategies, 2006, www.dime-eu.org
- *Lipscomb A./Bergh A.*, The Writings of Thomas Jefferson, 1905, volume 3, article 1, section 8, clause 8, document 12, <http://press-pubs.uchicago.edu>
- *McCourt C./Fan E.*, Canadian patent appeal board rejects Amazon's one-click business method patent, 2009, www.toryst.com
- *Macdonald M.*, Beware of the troll, 2005, <http://www.thelawyer.com>
- *McGowan D.*, Legal implications of open source software, <http://papers.ssrn.com>
- *Ο ίδιος*, Legal aspects of free and open source software σε: *Feller J./Fitzgerald B./Hissam S./Lakhani K.* (επιμ.), Perspectives on free and open source software, 2005, 361 επ, mitpress.mit.edu
- *MacQueen H.*, "Appropriate for the digital age"? Copyright and the Internet: 1. Scope of Copyright σε *Edwards L./Waelde C.* (επιμ.), Law and the Internet, 2009³, 183 επ
- *Ο ίδιος*, "Appropriate for the digital age"? Copyright and the Internet: 2. Exceptions and licensing σε *Edwards L./Waelde C.* (επιμ.), Law and the Internet, 2009³, 203 επ
- *Mann R.*, The commercialization of open source software: Do property rights still matter?, 2006, <http://papers.ssrn.com>
- *Marrella F./Yoo C.*, Is open source software the new lex mercatoria?, 2007, <http://papers.ssrn.com>
- *Marsden C./Simmons S./Brown I./Woods L./Peak A./Robinson N./Hoorens S./Klautzer L.*, Options for and effectiveness of Internet self- and co-regulation, 2008, <http://papers.ssrn.com>
- *Matusow J.*, Shared source: The Microsoft perspective σε: *Feller J./Fitzgerald B./Hissam S./Lakhani K.* (επιμ.), Perspectives on free and open source software, 2005, 329 επ, mitpress.mit.edu
- *Mayer F.*, Europe and the Internet. The old world and the new medium, 2000, <http://papers.ssrn.com>
- *Mayer-Schönberger V.*, The shape of governance: Analyzing the world of Internet regulation, 2003, www.vmsweb.net
- *Michlmayr M./Hunt F./Probert D.*, Quality practices and problems in free software projects, 2005, <http://www.cyrius.com>
- *Mitrakas A./Giannopoulos G.*, Copying software in Greece: legal or illegal? Two conflicting court decisions, Computer law and practice 5/1995, 102 επ
- *Moetelli J.*, The patentability of software in the U.S. and Europe, 2005, www.patentinfo.net
- *Möller E.*, The case for free use: reasons not to use a Creative Commons NC license σε: *Lutterbeck B./Bärwolff M./Gehring R.* (επιμ.), Open Source, Jahrbuch, 2006, www.opensourcejahrbuch.de
- *Mueller F.*, No lobbyists as such. The war over software patents in the European Union, 2005, www.tuks.nl
- *Mueller M.*, Ruling the root: Internet governance and the taming of Cyberspace, Μασσαχουσέτη, ΗΠΑ, 2002
- *Ο ίδιος*, Who owns the Internet? Ownership as a legal basis for American control of the Internet, 2004, <http://papers.ssrn.com>
- *Nachbar T.*, Paradox and structure: relying on government regulation to reserve the Internet's unregulated character, 2000, <http://papers.ssrn.com>
- *Netanel N.*, Cyberspace self-governance: A skeptical view from liberal democratic, 2000, <http://papers.ssrn.com>
- *Newman P.*, Attaining robust open source software σε: *Feller J./Fitzgerald B./Hissam S./Lakhani K.* (επιμ.), Perspectives on free and open source software, 2005, 123 επ, mitpress.mit.edu
- *Nikulainen K.*, Open source Software: Why is it here and will it stick around?, 2004, <http://papers.ssrn.com>
- *Nunziato D.*, Exit, voice and values on the Net, 2000, <http://papers.ssrn.com>
- *Nuyts A./Szychowska K./Hatzimihail N.*, Cross-border litigation in intellectual property matters in Europe, 2006, <http://www.ulb.ac.be>
- *O'Reilly T.*, The open source paradigm shift, σε: *Di Bona C./Ockman S./Stone M.* (επιμ.), Open Sources: Voices from the open source revolution, 1999, 461 επ, <http://oreilly.com>
- *Osborne K.*, Real issue with amazon's 1 click patent is business method patentability, not prior art, 2010,

- <http://www.iposgoode.ca>
- *Palage M./Johnson D./Mueller M./Roberts M./Twomey P.*, ICANN & Internet governance: How did we get there and where are we heading?, 2009, <http://papers.ssrn.com>
 - *Palfrey J.*, The four phases of Internet regulation, 2010, <http://papers.ssrn.com>
 - *Palombella I./Rampone F.*, Patents in Europe 2008, www.chiomenti.net
 - *Parrilli D.-M.*, Software patentability in a grid environment, 2008, <http://papers.ssrn.com>
 - *Pellegrini F.*, Analysis of software patentability in Europe, 2006 labri.u-bordeaux.fr
 - *Perchaud S.*, Software patents and innovation, 2003, <http://www2.warwick.ac.uk>
 - *Perens B.*, The emerging economic paradigm of Open Source, 2005, <http://firstmonday.org>
 - *Ο ίδιος*, The monster arrives: Software patent lawsuits against open source developers, 2006, <http://technocrat.net>
 - *Perritt H.*, Cyberspace self-government: Town hall Democracy of rediscovered royalism?, 1997, <http://www.law.berkeley.edu>
 - *Peters D.*, Software patents and open source software: An overview of patent provisions in the first draft of GPLv3, 2006, www.anonymous-insider.net
 - *Pike G.*, Legal trends (part I): patenting the Internet, 2005, <http://papers.ssrn.com>
 - *Plotkin R.*, Software patentability and practical utility: What's the use?, 2005, <http://papers.ssrn.com>
 - *Post D.*, Anarchy, State and the Internet, 1995, <http://papers.ssrn.com>
 - *Ο ίδιος*, Governing Cyberspace, 1996, <http://papers.ssrn.com>
 - *Pouillet Y.*, Some considerations on cyberspace law σε: The International dimensions of Cyberspace law, Unesco-law of Cyberspace 2000, volume 1, 155 επ.
 - *Ο ίδιος*, A European Internet law?, 2004, <http://www.crid.be>
 - *Price M./Verhulst S.*, In search of the self: charting the course of self-regulation on the Internet in a global environment, 2000, <http://papers.ssrn.com>
 - *Raju K.D.*, Is the future of software development in open source? Proprietary vs open source software: A cross country analysis, 2007, <http://papers.ssrn.com>
 - *Rasmussen T.*, Techno-politics, Internet governance and some challenges facing the Internet, 2007, <http://papers.ssrn.com>
 - *Raymond E.*, Halloween Document 1, 1998, <http://catb.org>
 - *Ο ίδιος*, The Cathedral and the Bazaar: Musings on Linux and open source by an accidental revolutionary, 1999, διαθέσιμο σε: <http://www.catb.org>
 - *Ο ίδιος*, Keeping an open mind, 1999, διαθέσιμο σε: <http://www.catb.org>
 - *Reidenberg J.*, Governing networks and rule making in Cyberspace, 1996, <http://web.archive.org/web/19971119123936/http://www.law.emory.edu/ELJ/volumes/sum96/reiden.html>
 - *Ο ίδιος*, Lex Informatica: The formulation of information policy rules through technology, 1998, reidenberg.home.sprynet.com
 - *Reinbothe J./Martin-Prat M./Von Lewinski S.*, The new WIPO Treaties: A first resume, EIPR 4/1997, 171 επ
 - *Richardson M.*, Downloading music off the Internet: Copyright and privacy in conflict?, 2004, <http://papers.ssrn.com>
 - *Riley C./Scott B.*, Deep packet inspection: The end of the Internet as we know it?, 2009, www.wired.com/images_blogs/threatlevel/files/dpi.pdf
 - *Rubin S.*, Hooray for the patent troll!, 2007, <http://spectrum.ieee.org>
 - *Rychlicki T.*, GPLv3: New software license and new axiology of intellectual property law, EIPR 2008, volume 30, issue 6, 232 επ.
 - *Sableman M.*, Link law revisited: Internet linking law at five years, 2001, <http://www.medialaw.org>
 - *Samuelson P.*, Creating a new kind of intellectual property: applying the lessons of the chip law to computer programs, Minnesota Law Review 1986, 471 επ
 - *Η ίδια*, Five challenges for regulating the global international society, 1999, διαθέσιμο σε: <http://papers.ssrn.com>
 - *Samuelson P./Davis R./Kapor M./Reichman J.H.*, A manifesto concerning the legal protection of

- computer programs, Columbia Law Review 1994, volume 94, 2.308 επ
- *Schacht W.*, Patent reform: Issues in the biomedical and Software industries, 2007, fas.org
 - *Schiurma D.*, TRIPS and exclusion of software “as such” from patentability, IIC 2000, 36 επ
 - *Schmidt K./Schnitzer M.*, Public subsidies for open source? Some economic policy issues of the software market, Harvard Journal of law and technology 2003, volume 16, issue 2, 474 επ
 - *Schmitz P.-E.*, EUPL-Οδηγίες για χρήστες και προγραμματιστές, 2009, ec.europa.eu
 - *Schultze S.*, Regulating and no regulating the Internet, 2010, www.freedom-to-tinker.com
 - *Segura-Serrano A.*, Internet regulation and the role of International law, 2006, www.mpil.de
 - *Senden L.*, Soft law, self-regulation and co-regulation in European law: Where do they meet?, 2005, <http://www.ejcl.org>
 - *Shapiro C.*, The disappearance of Cyberspace and the rise of the Code, 1998, cyber.law.harvard.edu
 - *Ο ίδιος*, Navigating the patent thicket: cross licenses, patent-pools and standard-setting, 2000, <http://www.escholarship.org>
 - *Ο ίδιος/Varian H.*, Linux adoption in the public sector: An economic analysis, 2003, people.ischool.berkeley.edu
 - *Smith L./Mann S.*, Innovation and intellectual property protection in the software industry: an emerging role for patents? University of Chicago Law Review, 2004, 243 επ
 - *Solum L.*, Models of Internet governance, 2008, <http://papers.ssrn.com>
 - *Sommer J.*, Against Cyberlaw, 2000, www.law.berkeley.edu
 - *Sorkin D.*, Internet governance models: An International perspective, 2002, <http://papers.ssrn.com>
 - *Stallman R.*, The GNU operating system and the free software movement σε: *Di Bona C./Ockman S./Stone M.* (επιμ.), Open Sources: Voices from the open source revolution, 1999, <http://oreilly.com>
 - *Ο ίδιος*, Why free software is better than open source? σε *Gay J.*, Free Software, Free Society: selected essays of Richard M. Stallman, 2002, 57 επ, www.gnu.org
 - *Ο ίδιος*, What is Copyleft? σε *Gay J.*, Free Software, free society: selected essays of Richard M. Stallman, 2002, 91 επ, www.gnu.org
 - *Ο ίδιος*, Copyleft: A pragmatic idealism σε *Gay J.*, Free Software, free society: selected essays of Richard M. Stallman, 2002, 93 επ, www.gnu.org
 - *Ο ίδιος*, The danger of software patents σε *Gay J.*, Free Software, Free Society: selected essays of Richard M. Stallman, 2002, 97 επ, www.gnu.org
 - *Ο ίδιος*, Software patents. Obstacles to software development, 2002, <http://www.gnu.org>
 - *Ο ίδιος*, Why upgrade to GPLv3, 2007, <http://gplv3.fsf.org>
 - *Ο ίδιος*, Fireworks in Montreal, 2007, <http://www.fsf.org>
 - *Ο ίδιος*, Το κίνημα για το ελεύθερο λογισμικό, <http://www.re-public.gr>
 - *Stern R.*, Amazon’s one click patent loses its teeth, 2001, docs.law.gwu.edu
 - *Stokes S.*, Commission proposes the creation of a Community patent, EIPR 2000, 155 επ
 - *Strowel A.*, The liability of on line service providers: recent developments in Europe and the US σε: *Stamatoudi I./Torremans P.* (επιμ.), Copyright in the new digital environment. The need to redesign Copyright, 2000, 130 επ
 - *Sylvain O.*, Internet governance and democratic legitimacy, 2009, www.law.indiana.edu
 - *Tabrez A.*, Intellectual property law in Internet, 2009, <http://papers.ssrn.com>
 - *Taubman A.*, International governance and the Internet σε: *Edwards L./Waelde C.* (επιμ.), 2009³, 3 επ
 - *Tehrani J.*, Optimizing piracy: The uses and limits of Intellectual property enforcement in the Cyberage, 2000, <http://papers.ssrn.com>
 - *Thomas J.*, Patents on methods of doing business, 2000, <http://wikileaks.org/wiki>
 - *Ο ίδιος*, Intellectual property, computer software and the open source movement, 2004, <http://wikileaks.org/wiki>
 - *Toffler A.*, The third wave, ΗΠΑ, 1980
 - *Tolba M.*, Open Source: The future of software, 2009, www.cit-fei.org
 - *Tóth P.*, Creative Humbug: personal feelings about the creative commons licenses, 2005, <http://www.indicare.org>

- *Udekem-Gevers M./Poullet Y.*, Concerns from a European user-empowerment perspective relating to Internet content, 2001, www.idate.fr
- *UNU-MERIT/Juan Carlos R.-Spain/University of Limerick-Ireland/Society for Public Information Spaces-France/Business Innovation Centre of Alto Adige-Südtirol-Italy*, Study on the: Economic impact of open source on innovation and the competitiveness of the Information and Communication Technologies (ICT) sector in the EU, 2006, <http://ec.europa.eu>
- *Välimäki M.*, Dual licensing in open source software industry, 2003, www.valimaki.com
- *Ο ίδιος*, A practical approach to the problem of open source and software patents, EIPR 2004, 523 επ
- *Ο ίδιος*, GNU General Public License and the distribution of derivative works, JILT 2005, <http://www2.warwick.ac.uk>
- *Välimäki M./Oksanen V.*, DRM interoperability and intellectual property policy in Europe, 2006, www.valimaki.com
- *Von Hippel E./Lakhani K.*, How open source software works: “free” user-to-user assistance?, 2000, <http://papers.ssrn.com>
- *Von Hippel E.*, Open source software projects as user innovation networks σε: *Feller J./Fitzgerald B./Hissam S./Lakhani K.* (επιμ.), Perspectives on free and open source software, 2005, 267 επ, mitpress.mit.edu/books/chapters/0262562278.pdf
- *Von Lewinski S.*, WIPO diplomatic conference results in two new Treaties, IIC 2/1997, 203 επ
- *Wagner R.*, Information wants to be free: Intellectual property and the mythologies of control, 2003, <http://papers.ssrn.com>
- *Watt R.*, Patent and/or Copyright for software: What has been done so far?, 2007, <http://papers.ssrn.com>
- *Wayner P.*, How linux and the free software movement undercut the high tech titans, 2000, www.jus.uio.no
- *Weckström K.*, Liability for trademark infringement for Internet Service Providers, 2010, <http://papers.ssrn.com>
- *Weinstock C./Hissam S.*, Making lightning strike twice σε: *Feller J./Fitzgerald B./Hissam S./Lakhani K.* (επιμ.), Perspectives on free and open source software, 2005, 143 επ, mitpress.mit.edu
- *Weiser P.*, The future of Internet regulation, 2009, <http://papers.ssrn.com>
- *Westkamp G.*, Digital rights management, Internet governance and the autopoiesis of modern Copyright law, 2005, <http://papers.ssrn.com>
- *Wheeler D. A.*, Why open source software/free software (OSS/FS, FLOSS or FOSS)? Look at the numbers!, 2006, www.dwheeler.com
- *Widdison R.*, Software patents pending? JILT 2000, www2.warwick.ac.uk
- *Wilhelm*, File sharing and torrent websites now legal in Spain, 2010, <http://thenextweb.com/eu>
- *WIPO*, Patentability of computer software and business methods, 2003, www.wipo.int
- *Wong S./Altman E./Ibrahim M.*, P2P networks: The interplay between legislation and information technology, 2009, <http://papers.ssrn.com>
- *Working group on libre software*-Society Directorate General of the European Commission, Free Software/Open source: Information Society opportunities for Europe?, 2000, eu.conecta.it/paper.pdf
- *Wu T./Dyson E./Froomkin M./Gross D.*, On the future of Internet governance, 2007, <http://papers.ssrn.com>
- *Yen A.*, Third party copyright liability after Grokster, 2005, <http://papers.ssrn.com>
- *Young R.*, Giving it away. How Red Hat software stumbled across a new economic model and helped improved an industry σε: *Di Bona C./Ockman S./Stone M.* (επιμ.), Open Sources: Voices from the open source revolution, 1999, 99 επ, <http://oreilly.com>
- *Yu P.*, The escalating Copyright wars, 2003, <http://papers.ssrn.com>
- *Zittrain J.*, Be careful what you ask for: reconciling a global Internet and local law, 2003, <http://papers.ssrn.com>
- *Ο ίδιος*, The future of the Internet-and how to stop it, 2008, <http://papers.ssrn.com>

III. Ηλεκτρονικές διευθύνσεις

- www.cepis.org
- www.epo.org
- www.nosoftwarepatents.com
- www.sourceforge.net
- www.fsfe.org
- www.osi.org
- www.opensource.org
- www.freeculture.org
- www.creativecommons.org
- www.digitalrights.gr
- www.icann.org
- www.ilpf.org
- www.wgig.org
- www.groklaw.net
- http://informatics-and-law.blogspot.com
- www.en.wikipedia.org
- www.wipo.int
- www.bitlaw.com
- www.fsf.org
- www.gnu.org
- www.eff.org
- www.flossproject.org
- www.ellak.gr
- www.hellug.gr
- www.ietf.org
- www.intgovforum.org/cms
- www.itu.int/wsis/index.html
- www.isoc.org
- www.karounos.gr/blog

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

Ι. Ελληνική

❖ ΑΠ

- ΟΛ 40/1998, ΕΕμπΔ 1999, 28 επ
- ΟΛ 6/2007, ΕΕμπΔ 2007, 715 επ
- 1588/1991, ΕΕμπΔ 1992, 146 επ
- 1415/1995, ΠΟΙΝΧΡ 1996, 662 επ
- 545/1996, ΕΕμπΔ 1997, 346 επ
- 1274/1996, ΠΟΙΝΧΡ 1997, 1409 επ
- 1306/1998, ΝοΒ 1999, 478 επ
- 446/1999, ΔΕΕ 1999, 1010 επ
- 725/2000, ΠΟΙΝΧΡ 2001, 59 επ
- 1427/2002 (ΠΟΙΝ), ΠΟΙΝΛΟΓ 2002, 1488 επ
- 1483/2002, ΒΝΔ ΝΟΜΟΣ
- 43/2005, ΕΕργΔ 2003, 1310 επ
- 1283/2005, ΧρηΔικ 2007, 95 επ
- 1780/2005, ΕλλΔνη 2006, 526 επ
- 222/2006, ΔΕΕ 2006, 782 επ
- 478/2006, ΧρηΔικ 2007, 270 επ
- 1277/2008, ΔΕΕ 2008, 1388 επ
- 104/2009, ΒΝΔ ΝΟΜΟΣ

❖ ΣΤΕ

- 2705/1991, ΤοΣ 1991, 586 επ

❖ ΕΣ

- 28/1994, ΕΔΚΑ 1994, 417 επ

❖ ΕφΑθ

- 4914/1991, ΕΕμπΔ 1991, 335 επ
- 9505/1999, ΔΕΕ 2000, 271 επ
- 4765/2001, ΒΝΔ ΝΟΜΟΣ
- 350/2002, ΕπισκΕΔ 2002, 815 επ με παρατ. *Ιγγλεζάκη Ι.*, 818 επ
- 8247/2005, ΔΕΕ 2006, 386 επ
- 6193/2006, ΔΕΕ 2007, 1461 επ
- 6762/2007, ΕΕμπΔ 2008, 136 επ
- 4776/2009, ΒΝΔ ΝΟΜΟΣ

❖ ΕφΘεσ

- 209/1996, Αρμ 1996, 603 επ
- 954/2008, Αρμ 2009, 352 επ

❖ ΕφΚρητ

- 144/2003, ΝοΒ 2003, 1049 επ

❖ ΠΠρΑθ

- 5235/1992, ΕλλΔνη 1992, 1298 επ

- 9546/1995, ΕΕμπΔ 1996, 620 επ με παρατ. *Σαουνάτσου Χ.*, 624 επ
- 10914/1996, ΕΕμπΔ 1999, 146 επ
- 5417/2000, ΕπισκεΔ 2001, 221 επ
- 3359/2003, ΕπισκεΔ 2003, 915 επ με παρατ. *Ιγγλεζάκη Ι.*, 922 επ
- 7876/2003, ΒΝΔ ΝΟΜΟΣ
- 16208/2004, ΕΕμπΔ 2005, 116 επ
- 2182/2006, ΔΕΕ 2006, 1020 επ
- 5541/2006, ΧρΙΔ 2007, 648 επ
- 3096, 2007, ΒΝΔ ΝΟΜΟΣ
- 6436/2008, ΒΝΔ ΝΟΜΟΣ

❖ **ΠΠρΘεσ**

- 18201/1998, ΕΕμπΔ 1999, 161 επ με παρατ. *Καλλινίκου Δ.*, 167 επ
- 14639/2001, Αρμ 2001, 1533 επ

❖ **ΜΠρΑθ**

- 13760/1988, ΕλλΔνη 1989, 371 επ
- 1571/1989, Αρμ 1990, 642 επ
- 952/1994, ΕΕμπΔ 1994, 135 επ
- 1398/1995, ΒΝΔ ΝΟΜΟΣ
- 9122/1996, ΕΕμπΔ 1996, 626 επ
- 30766/1996, ΔΕΕ 1997, 94 επ
- 32307/1997, ΔΕΕ 1998, 845 επ
- 11923/1998, ΝοΒ 1998, 1477 επ
- 9485/2000, ΕπισκεΔ 2000, 1094 επ με παρατ. *Παμπούκη Χ.*, 1102 επ και *Ιγγλεζάκη Ι.*, 1109 επ
- 3950/2001, ΔΕΕ 2001, 604 επ με παρατ. *Παππά*, 606 επ
- 1554/2002, ΕπισκεΔ 2001, 301 επ
- 19698/2005, Αρμ 2006, 749 επ
- 4266/2009, ΔΕΕ 2009, 788 επ

❖ **ΜΠρΗρακ**

- 553/1997, ΕΕμπΔ 2000, 805 επ

❖ **ΜΠρΘεσ**

- 1571/1989, Αρμ 1991, 642 επ
- 22631/1999, ΕΕμπΔ 2000, 164 επ
- 27842/2003, ΕΕμπΔ 2003, 907 επ

❖ **ΜΠΚατερ**

- 881/2006, ΕπισκεΔ 2006, 594 επ με παρατ. *Ιγγλεζάκη Ι.*, 598 επ

❖ **ΜΠρΠατρ**

- 868/2001, ΔΕΕ 2001, 711 επ

❖ **ΜΠρΣυρ**

- 637/1999, ΕΕμπΔ 2000, 144 επ με παρατ. *Μαρίνου Μ.-Θ.*, 146 επ

❖ **ΕιρΑθ**

- 2377/2007, Αρμ 2008, 1550 επ

❖ **Επιτροπή Ανταγωνισμού (ΕΑ)**

- (Ολ) 187/III/2001, ΧρΙΔ 2001, 639 επ

II. Αλλοδαπή❖ **II.1. Ευρωπαϊκή**❖ **A. ΔΕΚ** (Βλ. <http://eur-lex.europa.eu>).

- Απόφ. 29.2.1968, υπόθ. C-24/1967, Parke Davis and Co, Συλλ. 1967, 687
- Απόφ. 8.6.1971, υπόθ. C-78/1970, Deutsche Grammophon, Συλλ. 1971, 839
- Απόφ. 3.7.1974, υπόθ. C-192/1973, Van Zuylen, Συλλ. 1974, 371
- Απόφ. 31.10.1974, υπόθ. C-15/1974, Centrafarm V Sterling, Συλλ. 1974, 451
- Απόφ. 31.10.1974, υπόθ. C-16/1974, Centrafarm V Winthrop, Συλλ. 1974, 479
- Απόφ. 22.6.1976, υπόθ. C-119/1977, Terrapin, Συλλ. 1979, 675
- Απόφ. 6.10.1976, υπόθ. C-12/1976, Industrie Tessili Italiana Como, Συλλ. 1976, 533
- Απόφ. 6.10.1976, υπόθ. C-14/1976, A. De Bloos, Συλλ. 1976, 553
- Απόφ. 30.11.1976, υπόθ. C-21/1976, Handelskwekerij G.J. Bier, Συλλ. 1976, 613
- Απόφ. 14.12.1977, υπόθ. C-73/77, Sanders, Συλλ. 1977, 755
- Απόφ. 23.5.1978, υπόθ. C-102/1977, Hoffmann-La Roche, Συλλ. 1978, 351
- Απόφ. 21.6.1978, υπόθ. C-150/1977, Bertrand, Συλλ. 1978, I-1431
- Απόφ. 13.12.1979, υπόθ. C-62/1979, Coditel κλπ., Συλλ. 1980, 881 επ
- Απόφ. 14.7.1981, υπόθ. C-187/1980, Merck V Stephar, Συλλ. 1981, 2063
- Απόφ. 4.12.1981, υποθ. C-55 και 57/1980, Musik-Vertrieb membran, Συλλ. 1981, 147 επ
- Απόφ. 8.6.1982, υπόθ. C-258/1978, Nungesser, Συλλ. 1982, 2015
- Απόφ. 14.9.1982, υπόθ. C-144/1981, Keurkoop, Συλλ. 1982, 2853
- Απόφ. 15.11.1983, υπόθ. C-288/82, Duijnste, Συλλ. 1983, 3663
- Απόφ. 9.7.1985, υπόθ. C-19/1984, Pharmon, Συλλ. 1985, 2281
- Απόφ. 15.1.1987, υπόθ. C-266/1985, Shenavai, Συλλ. 1987, 239
- Απόφ. 3.3.1988, υπόθ. C-434/1985, Allen, Συλλ. 1988, 1245
- Απόφ. 30.6.1988, υπόθ. C-35/1987, Thetford, Συλλ. 1988, 3585
- Απόφ. 27.9.1988, υπόθ. C-189/1987, Καλφέλης, Συλλ. 1988, 5565
- Απόφ. 5.10.1988, υπόθ. C-53/1987, CICRA, Συλλ. 1988, 6039
- Απόφ. 24.1.1989, υπόθ. C-341/1987, EMI Electrola, Συλλ. 1989, 79
- Απόφ. 14.3.1991, υποθ. C- 361/89, Di Pinto, Συλλ. I-1189
- Απόφ. 9.6.1992, υπόθ. C-47/1990, Delhaize, Συλλ. 1992 I-3669
- Απόφ. 29.6.1994, υπόθ. C-288/1992, Custom made commercial, Συλλ. 1994, I-2913
- Απόφ. 7.3.1995, υπόθ. C-68/1993, Shevill κλπ, Συλλ. 1995, I-415
- Απόφ. 6.4.1995, συνεκδ. υπόθ. C-241/C-242/1991, Radio Telefis Eireann and Independent Television Publications Ltd κατά ΕΕπ ("Magil"), Συλλ. 1995, I-743
- Απόφ. 3.7.1997, υποθ. C-269/1995, Benincasa, Συλλ. 1997, I-3767
- Αποφ. 11.11.1997, υπόθ. C-251/1995, Sabel BV, Συλλ. 1997, I-6191
- Απόφ. 29.9.1998, υπόθ. C-39/1997, Canon KK, Συλλ. 1998, I-5507
- Απόφ. 5.10.1999, υπόθ. C-420/1997, Leathertex, Συλλ. 1999, I-6747
- Απόφ. 23.3.2000, υποθ. C-208/1998, Berliner Kindl, Συλλ. I-1741, ΔΕΕ 2000, 1114 επ με σημ. Σκουλαρίκη Κ.
- Απόφ. 9.11.2000, υπόθ. C-387/1998, Coreck Maritime, Συλλ. 2000, I-9337
- Απόφ. 19.2.2002, υπόθ. C-256/2000, Besix, Συλλ. 2002, I-1699
- Απόφ. 22.11.2002, συνεκδικ. υποθ. C-541/1999 και C-542/1999, Cape Snc v Idealservice Srl και Idealservice MN RE Sas v OMAI Srl, Συλλ. I-9049, ΕΕΕυρΔ 2001, 901 επ, με παρατ. Κουτσοφλανιώτη Α., 904 επ
- Απόφ. 6.11.2003, υπόθ. C-243/2001, Ποινική δίκη V Piergiorgio Gambelli κλπ, Συλλ. 2003, I-13031

- Απόφ. 29.4.2004, υπόθ. C-418/2001, IMS Health, Συλλ. 2004, I-5039
- Απόφ. 20.1.2005, υπόθ. C-464/2001, Gruber, Συλλ. I-439
- Απόφ. 26.10.2005, υπόθ. C-65/2005, Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων V Ελληνικής Δημοκρατίας, Συλλ. 2006, I-10341
- Απόφ. 13.7.2006, υπόθ. C-4/2003, Gesellschaft für Antriebstechnik mbH & Co. KG (GAT), Συλλ. 2006, I-6509
- Απόφ. 13.7.2006, υπόθ. C-539/2003, Roche Nederland, Συλλ. 2006, I-6536
- Απόφ. 29.1.2008, υπόθ. C-275/2006, Productores de Música de España (Promusicae), Συλλ. 2008, I-271
- Απόφ. 23.4.2009, υπόθ. C-533/2007, Falco, Συλλ. 2009, I-3327
- Απόφ. 8.9.2009, υπόθ. C-42/2007, Liga Portuguesa de Futebol Profissional, Συλλ. 2009, I-7633
- Απόφ. 3.6.2010, υπόθ. C-203/2008, Sporting Exchange Ltd, ΠειρΝομ 2/2010, 213 επ
- Απόφ. 3.6.2010, υπόθ. C-258/2008, Ladbrokes, ΠειρΝομ 2/2010, 220 επ

❖ **Β. ΠΕΚ** (Βλ. <http://eur-lex.europa.eu/>)

- Απόφ. 17.9.2007, υπόθ. T-201/2004, Microsoft Corp. V ΕΕπ, Συλλ. 2007, II-3601

❖ **Γ. ΕΔΔΑ** (Βλ. <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case-Law/Hudoc/Hudoc+database>).

- Απόφ. 21.2.1986, υπόθ. James κλπ V Ηνωμένου Βασιλείου
- Απόφ. 8.7.1986, υπόθ. Lithgow V Ηνωμένου Βασιλείου
- Απόφ. 24.10.1986, υπόθ. Agosi V Ηνωμένου Βασιλείου
- Απόφ. 7.7.1989, υπόθ. Tre Traktörer
- Απόφ. 29.11.1991, υπόθ. Case of Pine Valley Developments Ltd and others V Ιρλανδίας
- Απόφ. 24.2.1994, υπόθ. Casado Coca V Ισπανίας
- Απόφ. 9.12.1994, υπόθ. Στρατής Ανδρεάδης και Stran AE V Ελλάδος
- Απόφ. 9.12.1994, υπόθ. Ιερές Μονές V Ελλάδος
- Απόφ. 23.2.1995, υπόθ. Gasus Dossier und Fördertechnik GmbH V Ολλανδίας
- Απόφ. 16.9.1996, υπόθ. Gaygusuz V Αυστρίας
- Απόφ. 15.11.1996, υπόθ. Prötsch V Αυστρίας
- Απόφ. 21.2.1997, υπόθ. Guillemen V Γαλλία
- Απόφ. 9.7.1997, υπόθ. Akkus V Τουρκίας
- Απόφ. 25.3.1999, υπόθ. Ιατρίδης V Ελλάδος
- Απόφ. 14.12.1999, υπόθ. Αντωνακοπούλου/Βορτσέλα V Ελλάδος
- Απόφ. 28.3.2000, Γεωργιάδης V Ελλάδος
- Απόφ. 16.6.2004, υπόθ. Καραχάλιος V Ελλάδος

❖ **Δ. ΕΓΔΕ** (Βλ. <http://www.epo.org/patents/appeals/search-decisions.html>).

- Απόφ. 15.6.1986, υπόθ. T 208/1984, Computer-related invention/Vicom, OJ EPO issue 1987, 14
- Απόφ. 21.5.1987, υπόθ. T 26/1986, X-ray apparatus/Koch and Sterzel, OJ EPO issue 1988, 19
- Απόφ. 5.9.1988, υπόθ. T 115/1985, Computer-related invention/IBM, OJ EPO issue 1990, 30
- Απόφ. 5.10.1988, υπόθ. T 22/1985, Document abstracting and retrieving/IBM
- Απόφ. 6.10.1988, υπόθ. T 6/1983, Data processor network/IBM, OJ EPO issue 1990, 5
- Απόφ. 14.2.1989, υπόθ. T 38/1986, Text processing/IBM
- Απόφ. 3.7.1990, υπόθ. T 603/1989, Marker/Beattie
- Απόφ. 15.4.1991, υπόθ. T 110/1990, Editable computer components/IBM
- Απόφ. 19.3.1992, υπόθ. T 854/1990, IBM
- Απόφ. 20.4.1994, υπόθ. T 59/1993
- Απόφ. 31.5.1994, υπόθ. T 762/1992, General purpose management system/SOHEI, OJ EPO issue 1995, 525 επ
- Απόφ. 6.7.1994, υπόθ. T 1002/1992, Queueing system/Pettersson

- Απόφ. 1.7.1998, υπόθ. T 1173/1997, IBM-Computer program product I, OJ EPO issue 1999, 609
- Απόφ. 4.2.1999, υπόθ. T 935/1997, IBM-Computer Program product II
- Απόφ. 15.3.2000, υπόθ. T 1194/1997, Data structure product/Koninklijke Philips Electronics N.V., OJ EPO issue 2000, 525
- Απόφ. 8.9.2000, υπόθ. T 931/1995, Pension Benefit Systems Partership, OJ EPO issue 2001, 441 επ
- Απόφ. 9.7.2001, υπόθ. T 1177/1997, Systran S.A.
- Απόφ. 11.12.2002, υπόθ. T 125/2001
- Απόφ. 21.4.2004, υπόθ. T 258/2003, Auction method/Hitachi, OJ EPO issue 2004, 575
- Απόφ. 21.4.2004, υπόθ. T 641/2000, Two identities/COMVIC GSM AB
- Απόφ. 23.2.2006, υπόθ. T 424/2003
- Απόφ. 24.2.2006, υπόθ. T 469/2003, Microsoft Corp.
- Απόφ. 22.3.2006, υπόθ. T 388/2004, Undeliverable mail/Pitney Bowes Inc., OJ EPO issue 2007, 16
- Απόφ. 15.11.2006, υπόθ. T 154/2004, Estimating sales activity/Duns Licensing Associates
- Απόφ. 13.12.2006, υπόθ. T 1227/2005, Schaltkreissimulation I/Infineon technologies AG

❖ Ε. Αγγλική

- Απόφ. Patent Court 1989, υπόθ. Genentech, RPC 1989, 147 επ
- Απόφ. Patent Court 1989, υπόθ. Merrill Lynch, RPC 1989, 561 επ
- Απόφ. Patent Court 1991, υπόθ. Gale, RPC 1991, 305 επ
- Απόφ. EWHC 19.2.1993, υπόθ. John Richardson Computers Ltd V Flanders and Chemitec Ltd, FSR 1993, 497 επ
- Απόφ. EWHC 1994, υπόθ. Ibcos Computers Ltd V Barclays Mercantile Highland Finance Ltd, FSR 1994, 275 επ
- Απόφ. EWCA 6.3.1997, υπόθ. Fujitsu, RPC 1997, 608 επ
- Απόφ. EWHC 26.3.1999, υπόθ. Godfrey V Deamon Internet Ltd, QB 244
- Απόφ. EWHC 2000, υπόθ. Cantor Fitzgerald International V Tradition (UK) Ltd, RPC 2000, 95 επ
- Απόφ. EWHC 30.7.2004, υπόθ. Navitaire Inc V Easyjet Airline Co Inc, RPC 2006, 3 επ
- Απόφ. EWHC 20.1.2006, υπόθ. Nova Productions Ltd V Mazooma games Ltd, EWHC 2006, 24 επ
- Απόφ. EWCA 27.10.2006, υπόθ. Aerotel V Telco (Macrossan), EWCA 2006, 1371 επ
- Απόφ. EWHC 25.1.2008, υπόθ. Astron Clinika Ltd & Others V The Comptroller general of patents, designs and trademarks, EWHC 2008, 85 επ
- Απόφ. EWCA 8.10.2008, υπόθ. Symbian Ltd V The Comptroller general of patents, designs and trademarks, EWCA 2008, 1066 επ

❖ ΣΤ. Γαλλική

- Απόφ. Tribunal de grande instance de Troyes Chambre civil judgement 4.6.2008, υπόθ. Hermes V E-bay
- Απόφ. Γαλλικής ΕΑ 2004, υπόθ. Apple Fiar Play DRM (itunes music store)

❖ Ζ. Γερμανική

- Απόφ. BGH 17.4.1986, υπόθ. Inkassoprogramm, ΕΕμπΔ 1986, 355 επ με παρατ. *Λιακόπουλου Α.*, 370 επ
- Απόφ. OLD Frankfurt 20.4.1989, GRUR 1989, 678 επ
- Απόφ. BGH 14.7.1993, υπόθ. Buchhaltungsprogramm, CR 1993, 752 επ
- Απόφ. BGH 11.3.2004, υπόθ. I ZR 304/0, Rolex V Ricardo
- Απόφ. BGH 19.4.2007, υπόθ. I ZR 35/04, Rolex V E-Bay
- Απόφ. BGH 30.4.2008, υπόθ. I ZR 73/05, Rolex V E-Bay

❖ ΙΙ.2. ΗΠΑ

- Απόφ. US Supreme Court 20.11.1972, υπόθ. Gottschalk V Benson, 409 US 63
- Απόφ. US Supreme Court 22.6.1973, υπόθ. Parker V Flook, 437 US 584, 198 USPQ 193

- Απόφ. US Court of Customs and Patent Appeals 30.3.1978, υπόθ. In re Freeman, 573 F 2d 1237
- Απόφ. US Court of Customs and Patent Appeals 27.3.1980, υπόθ. In re Walter, 618 F 2d 758, 205 USPQ 397
- Απόφ. US Supreme Court 3.3.1981, υπόθ. Diamond V Diehr, 450 US 175
- Απόφ. US Court of Customs and Patent Appeals 5.8.1982, υπόθ. Abele, 684 F 2d 902, 214 USPQ 682
- Απόφ. US Supreme Court 17.1.1984, υπόθ. Sony Corp. v. Universal Studios, 464 US 417
- Απόφ. US Court of Appeals for the 3rd Circuit 4.8.1986, υπόθ. Whelan Associates Inc V Jaslow Dental Laboratory and others, 797 F 2d 1222, 230 USPQ 481
- Απόφ. US District Court for the District of Massachussets 28.6.1990, υπόθ. Lotus Development Corp V Paperback Software International, 740 F Sup. 37, 15 USPQ 2d 1577
- Απόφ. US District Court for the Southern District of NY 29.10.1991, υπόθ. Cubby V CompuServe, 776 F Sup 135
- Απόφ. US Court of Appeals for the Federal Circuit 12.3.1992, υπόθ. Arrhythmia Technology V Corazonix Corp, 1992, 958 F 2d 1053, 22 USPQ 2d 1033
- Απόφ. US Court of Appeals for the 2nd Circuit 22.6.1992, υπόθ. Computer Associates International Inc V Altai Inc, 982 F 2d 693, 23 USPQ 2d 1241
- Απόφ. US District Court for the District of Florida 9.12.1993, υπόθ. Playboy Enterprises Inc V Frena, 839 F Sup 1552
- Απόφ. US District Court for the Northern District of California 28.3.1994, υπόθ. Sega Enterpr. Ltd V Maphia, 857 F Sup 679
- Απόφ. US Court of Appeals for the Federal Circuit 13.4.1994, υπόθ. In re Schrader, 22 F 3d 290, 30 USPQ 2d 1455
- Απόφ. US Court of Appeals for the Federal Circuit 11.8.1994, υπόθ. In re Warmerdam, 33 F 3d 1354, 31 USPQ 2d 1754
- Απόφ. US Court of Appeals for the Federal Circuit 26.8.1994, υπόθ. In re Lowry, 32 F 3d 1579, 32 USPQ 2d 1031
- Απόφ. US District Court for the District of Massachussets 28.12.1994, υπόθ. United States V LaMacchia, 1994, WL 725216
- Απόφ. NY Supreme Court 24.5.1995, υπόθ. Stratton Oakmont Inc V Prodigy Services Company, 1995 WL 323710
- Απόφ. US District Court for the Northern District of California 1995, υπόθ. Religious Tech. Ctr V Netcom on-line communication services Inc, 907 F Sup. 1361
- Απόφ. US District Court for the Western District of Washington 9.2.1996, υπόθ. Hasbro Inc V Internet entertainment group Ltd, 40 USPQ 2d 1479
- Απόφ. US District Court for the Northern District of California 29.7.1996, υπόθ. Shea V Reno, 930 F Sup. 916, 1996 US District Lexis 10720
- Απόφ. US Court of Appeals for the Federal Circuit 1996, υπόθ. In re Beauregard, 53 F 3d 1583.
- Απόφ. US District Court for the Southern District of NY 26.3.1997, υπόθ. Planned Parenthood Federation of America Inc V Richard Bucci d/b/a Catholic Radio, 42 USPQ 2d 1430
- Απόφ. US District Court for the Central District of California 28.4.1997, υπόθ. Ticketmaster Corp V Microsoft Corp, No 97-3055 DDP
- Απόφ. US Supreme Court 26.6.1997, υπόθ. Reno V ACLU, 117 Sup. Court, 1997, 2329
- Απόφ. US District Court for the Eastern District of Louisiana 26.8.1997, υπόθ. Institutform technologies V National Envirotech group, Civ. No 97-2046
- Απόφ. US District Court for the Eastern District of Virginia 10.4.1998, υπόθ. Playboy enterprises Inc V Asiafocus International Inc 1998, US District LEXIS 10359
- Απόφ. US Court of Appeals for the Federal Circuit 23.7.1998, υπόθ. State Street Bank & Trust V Signature Financial Group, 149 F 3d 1368, USPQ 2d 1596
- Απόφ. US District Court for the District of Massachusetts 18.11.1998, υπόθ. Niton Corp V radiation Monitoring devices, 27 F Sup. 2d 102
- Απόφ. US District Court for the Central District of California 23.11.1998, υπόθ. Bally total fitness holding

- corp. V Faber, 29 F Sup. 2d 1161
- Απόφ. US Court of Appeals for the Federal Circuit 14.4.1999, υπόθ. AT & T V Excel communications Inc, 172 F 3d 1352
 - Απόφ. US Court of Appeals for the 9th Circuit 22.4.1999, υπόθ. Brookfield Communications Inc V West coast entertainment Corp, 14 F 3d 1036
 - Απόφ. US District Court for the Southern District of Florida 15.5.1999, υπόθ. Playboy Enterprises Int. Inc V global site designs Inc, No 99-1210-CIV-DAVIS, 1999, WL 311707
 - Απόφ. US District Court for the Eastern District of Pennsylvania 9.6.1999, υπόθ. SNA Inc V Array, 51 F Supp 2d 554, 576
 - Απόφ. US District Court for the Northern District of California 4.11.1999, υπόθ. Sony V Game Masters, 87 F 2d 976, 54 USPQ 2d 1401
 - Απόφ. US District Court for the Southern District of NY 2.12.1999, υπόθ. NY State society of certified public Accountants V Eric Louis Associates, 79 F Sup. 2d 331, 346
 - Απόφ. US District Court for the Western District of Washington 18.1.2000, υπόθ. RealNetworks V Streambox, 2000 US District Lexis 1889
 - Απόφ. US Court of Appeals for the 2nd Circuit 2.2.2000, υπόθ. Sporty's farm LLC V Sportsman's market Inc, 202 F 3d 489
 - Απόφ. US District Court for the Western District of NY 28.2.2000, υπόθ. OBH Inc V Spotlight magazine Inc, 86 F Sup. 2d 176
 - Απόφ. US District Court for the Northern District of California 10.8.2000, υπόθ. A&M Records. Inc. V Napster. Inc., 114 F Sup 2d 896
 - Απόφ. US District Court for the Southern District of NY 17.8.2000, υπόθ. Universal City studios V Reimerdes, 82 F 211
 - Απόφ. US District Court for the Eastern District of Pennsylvania 30.10.2000, υπόθ. Electronics boutique holdings V John Zuccarini, 2000 US District LEXIS 15719, 56 USPQ 2d, 1705
 - Απόφ. US Court of Appeals for the 7th Circuit 21.11.2000, υπόθ. Eli Lilly and Co V Natural answers Inc, 233 F 3d 456, 456
 - Απόφ. US Court of Appeals for the 9th Circuit 12.2.2001, υπόθ. A&M Records V Napster, Inc., 239 F 3d 1004, 1019
 - Απόφ. US Board of Patent Appeals and Interferences 12.6.2001, υπόθ. Ex Parte Bowman, 61 USPQ 2d 1669
 - Απόφ. US District Court for the Eastern District of Kentucky 27.2.2003, υπόθ. Lexmark International Inc V Static Control Components Inc
 - Απόφ. US District Court for the Central District of California 25.4.2003, 259 F Sup 2d 1029, 66 USPQ 2d, 1579
 - Απόφ. US Board of Patent Appeals and Interferences 20.4.2004, υπόθ. Ex Parte Lundgren.
 - Απόφ. US Court of Appeals for the 9th Circuit 19.8.2004, 380 F 3d 1154
 - Απόφ. US District Court for the Eastern District of Missouri, 30.9.2004, υπόθ. Davidson & associates Inc V Internet Gateway (Blizzard V BnetD), 334 F Sup 2d 1164
 - Απόφ. US Court of Appeals for the 8th Circuit 24.1.2005, υπόθ. Davidson & associates Inc V Internet Gateway (Blizzard V BnetD), 422 F 3d 630
 - Απόφ. US Supreme Court 27.6.2005, υπόθ. MGM V Grokster, 545 US 913, 940
 - Απόφ. US Court of Appeals for the 6th Circuit 26.10.2006, υπόθ. Lexmark International Inc V Static Control Components Inc, 387 F 3d 522
 - Απόφ. US Court of Appeals for the 7th Circuit 9.11.2006, υπόθ. Daniel Wallace V IBM, Red Hat and Novell, 467 F 3d 1104
 - Απόφ. US District Court for the Northern District of California 17.8.2007, υπόθ. Jacobsen V Katzer, 535 F 3d, 2007, 1373
 - Απόφ. US Court of Appeals for the Federal Circuit 20.9.2007, υπόθ. In re Comiskey, 499 F 3d 1365, 84 USPQ 2d 1670
 - Απόφ. US District Court for the Southern District of NY 14.7.2008, υπόθ. Tiffany V E-bay, 576 F Sup 2d

463

- Απόφ. US Court of Appeals for the Federal Circuit 13.8.2008, υπόθ. Jacobsen V Katzer, 535 F 3d 1373, 1381
- Απόφ. US Court of Appeals for the Federal Circuit 30.10.2008, υπόθ. In re Bilski, 545 F 3d 943, 88 USPQ2d 1385
- Απόφ. US Board of Patent Appeals and Interferences 6.11.2008, υπόθ. Ex Parte BO LI
- Απόφ. US Board of Patent Appeals and Interferences 24.11.2008, υπόθ. Ex Parte Halligan
- Απόφ. US Board of Patent Appeals and Interferences 26.11.2008, υπόθ. Ex Parte Koo
- Απόφ. US Court of Appeals for the Federal Circuit 19.12.2008, υπόθ. Classen Immunotherapies V Biogen IDEC, F Appendix 866, 2008 WL 5273107
- Απόφ. US Court of Appeals for the Federal Circuit 16.9.2009, υπόθ. Prometheus Labs. Inc. V. Mayo Collaborative Services, 581 F 3d 1336
- Απόφ. US Supreme Court of Appeals for the 2nd Circuit 1.4.2010, υπόθ. Tiffany V E-Bay, 09-39470-cv
- Απόφ. US Supreme Court 28.6.2010, υπόθ. Bilski V Kappos, No 08-964

❖ II.3. Αυστραλιανή

- Απόφ. Federal Court of Australia 22.9. 2005, υπόθ. Universal Music Australia Pty Ltd (μέσω της ARIA-Australian Record Industry Accosiation) V Sharman License Holdings Ltd, FCA 1242

❖ II.4. Καναδική

- Απόφ. Supreme Court of Canada 10.2.1979, υπόθ. Compo Co. V Blue Crest Music Inc, 1980, 1 SCR 357

❖ III. WIPO Arbitration-Mediation Centre (Βλ. <http://www.wipo.int/amc/en/domains/search/index.html>).

• WIPO case No D 2000-6	• WIPO case No D 2000-796
• WIPO case No D 2000-14	• WIPO case No D 2000-819
• WIPO case No D 2000-46	• WIPO case No D 2000-847
• WIPO case No D 2000-76	• WIPO case No D 2000-869
• WIPO case No D 2000-80	• WIPO case No D 2000-1019
• WIPO case No D 2000-98	• WIPO case No D 2000-1838
• WIPO case No D 2000-130	• WIPO case No D 2001-342
• WIPO case No D 2000-190	• WIPO case No D 2001-648
• WIPO case No D 2000-204	• WIPO case No D 2001-717
• WIPO case No D 2000-205	• WIPO case No D 2001-1201
• WIPO case No D 2000-223	• WIPO case No D 2001-1235
• WIPO case No D 2000-235	• WIPO case No D 2002-726
• WIPO case No D 2000-273	• WIPO case No D 2002-788
• WIPO case No D 2000-310	• WIPO case No D 2003-38
• WIPO case No D 2000-410	

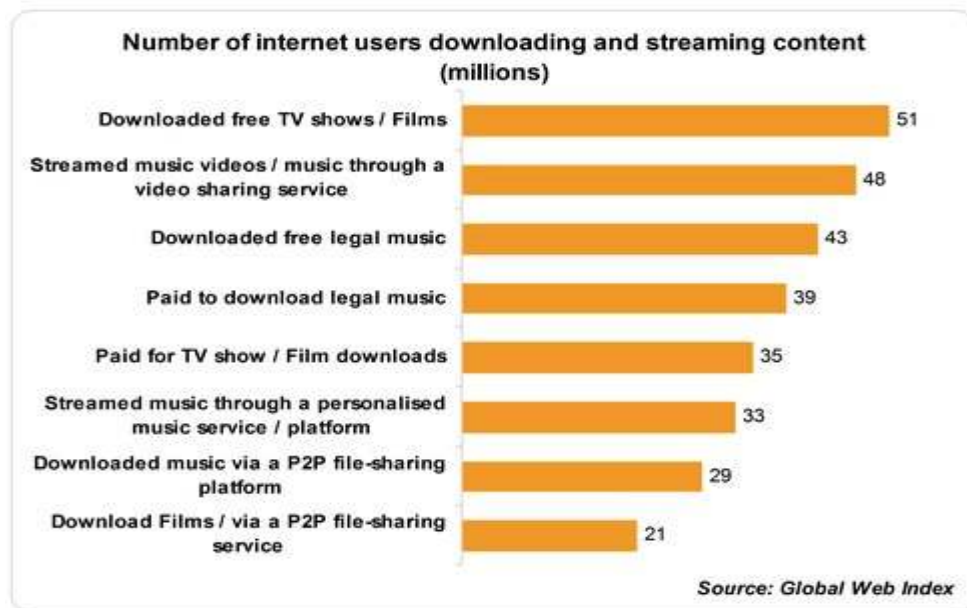

(Morteza Katouzian, The dead end, 1981)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

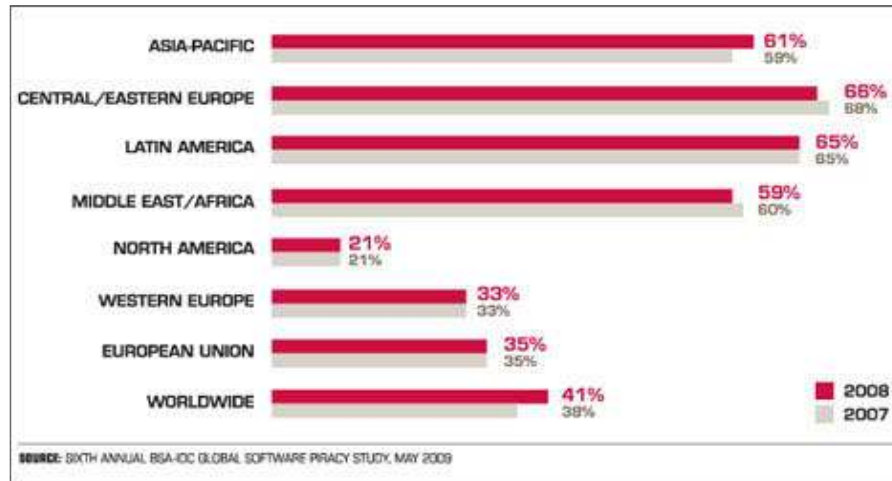
ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΑΫΛΩΝ ΑΓΑΘΩΝ-ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ
ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

I.1. “Πληθυσμός” χρηστών του Διαδικτύου που προβαίνουν σε πράξεις έναντι δικαιωμάτων που καλύπτονται από τη Δ.Ι. (Πηγή: <http://www.zdnet.com/blog/btl/hollywoods-cure-for-piracy-is-innovation-not-lawsuits/28640>, όπου γίνεται χρήση στοιχείων μίας έρευνας που διεξήχθη το 2009 στην Αμερική).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΤΟ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟ ΚΑΙ Η ΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ

II.1. Συγκριτικά ποσοστά χρήσης “πειρατικού” λογισμικού ανά περιοχές του πλανήτη για τα έτη 2007 και 2008. (Πηγή: <http://www.geckoandfly.com/4767/software-piracy-fines-act-penalties-laws-and-rewards> Annual BSA global software piracy annual study, 2009).

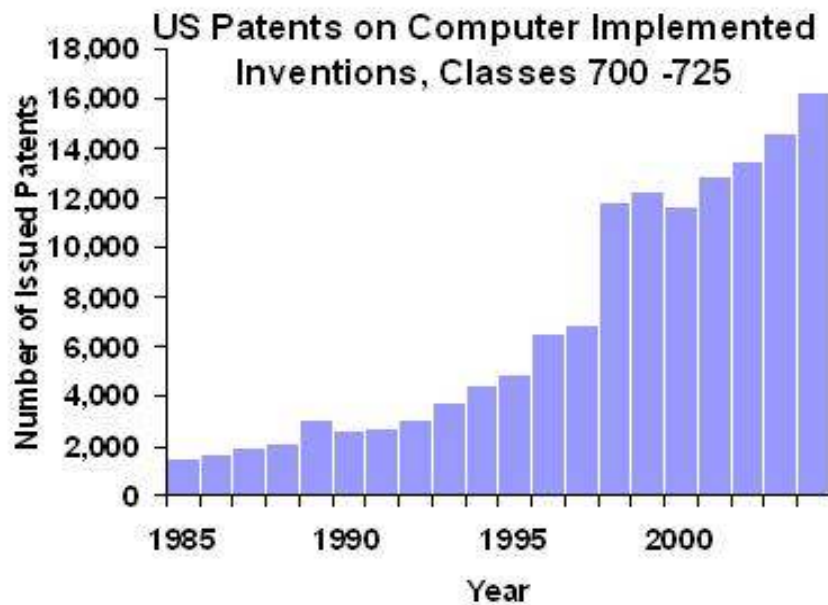
TABLE 1: Top 25 High and Low Piracy Rates

HIGHEST PIRACY		LOWEST PIRACY	
Georgia	95%	United States	20%
Bangladesh	92%	Japan	21%
Armenia	92%	Luxembourg	21%
Zimbabwe	92%	New Zealand	22%
Sri Lanka	90%	Austria	24%
Azerbaijan	90%	Belgium	25%
Moldova	90%	Denmark	25%
Yemen	89%	Sweden	25%
Libya	87%	Switzerland	25%
Pakistan	86%	Australia	26%
Venezuela	86%	Finland	26%
Indonesia	85%	Germany	27%
Vietnam	85%	United Kingdom	27%
Iraq	85%	Netherlands	28%
Ukraine	84%	Norway	28%
Algeria	84%	Israel	32%
Montenegro	83%	Canada	32%
Paraguay	83%	Ireland	34%
Cameroon	83%	South Africa	35%
Nigeria	83%	Singapore	36%
Zambia	82%	UAE	36%
Bolivia	81%	Czech Republic	38%
Guatemala	81%	Taiwan	39%
China	80%	Reunion	40%
El Salvador	80%	France	41%

II.2. Οι 25 Χώρες με το μεγαλύτερο και μικρότερο ποσοστό πειρατείας λογισμικού εν έτει 2008 (Πηγή: <http://www.hardwaremag.com/2009/05/13/pc-software-piracy-for-apac-increased-to-61-says-bsa> Annual BSA global software piracy study, 2008)

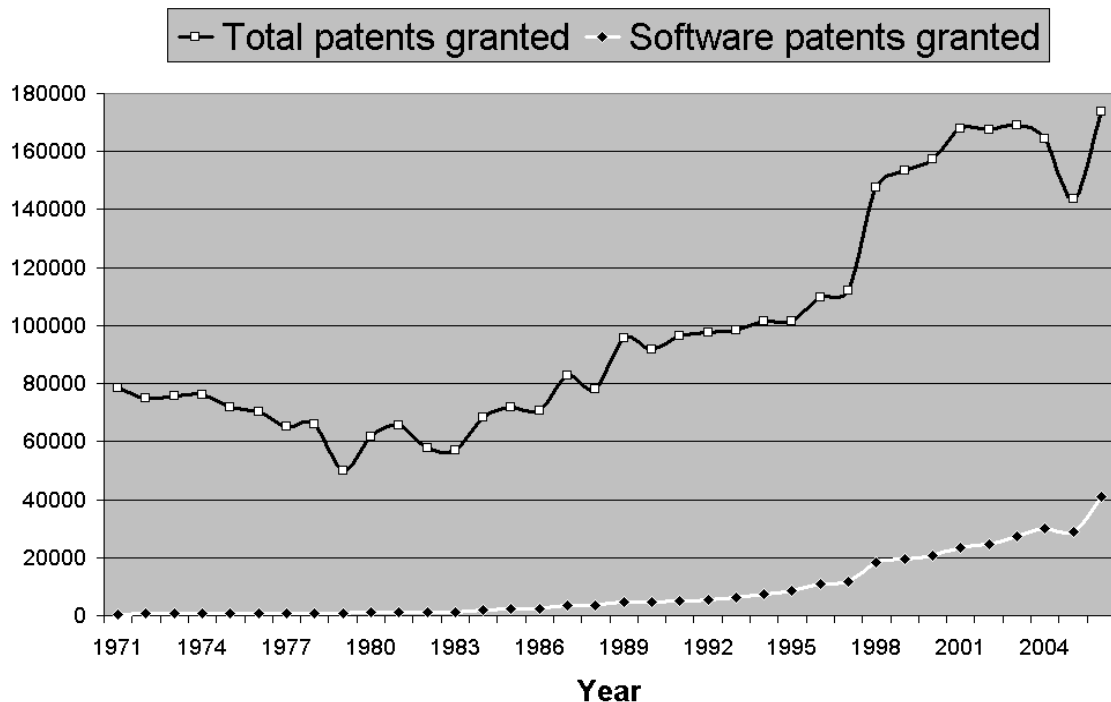
US Class	Description	Total Patents Issued
700	Data Processing: Generic Control Systems or Specific Applications	10716
701	Data Processing: Vehicles, Navigation, and Relative Location	11453
702	Data Processing: Measuring, Calibrating, or Testing	9662
703	Data Processing: Structural Design, Modeling, Simulation, and Emulation	2759
704	Data Processing: Speech Signal Processing, Linguistics, Language Translation, and Audio Compression/Decompression	6399
705	Data Processing: Financial, Business Practice, Management, or Cost/Price Determination	5350
706	Data Processing: Artificial Intelligence	2505
707	Data Processing: Database and File Management or Data Structures	9966
708	Electrical Computers: Arithmetic Processing and Calculating	6383
709	Electrical Computers and Digital Processing Systems: Multicomputer Data Transferring or Plural Processor Synchronization	9665
710	Electrical Computers and Digital Data Processing Systems: Input/Output	11092
711	Electrical Computers and Digital Processing Systems: Memory	11251
712	Electrical Computers and Digital Processing Systems: Processing Architectures and Instruction Processing (e.g., Processors)	5956
713	Electrical Computers and Digital Processing Systems: Support	7636
714	Error Detection/Correction and Fault Detection/Recovery	13896
715	Data Processing: Presentation Processing of Document, Operator Interface Processing, and Screen Saver Display Processing	6705
716	Data Processing: Design and Analysis of Circuit or Semiconductor Mask	4083
717	Data Processing: Software Development, Installation, and Management	3340
718	Electrical Computers and Digital Processing Systems: Virtual Machine Task or Process Management or Task Management/Control	1402
719	Electrical Computers and Digital Processing Systems: Interprogram Communication or Interprocess Communication (Ipc)	1209
720	Dynamic Optical Information Storage or Retrieval	1851
725	Interactive Video Distribution Systems	2345

II.3. Αριθμητικό σύνολο δ.ε. εφευρέσεων που εκτελούνται με/εφαρμόζονται σε Η/Υ (computer-implemented inventions, κλάσεις 700-725), που χορηγήθηκαν στις ΗΠΑ κατά το έτος 2004. (Πηγή: en.wikipedia.org/wiki/File:UScomputerpatents.JPG#file.)

II.4. Διαγραμματική απεικόνιση του αριθμού απονομής δ.ε. εφευρέσεων που εκτελούνται με/εφαρμόζονται σε Η/Υ (computer-implemented inventions, κλάσεις 700-725), που χορηγήθηκαν στις ΗΠΑ τις δεκαετίες 1985-1995-2005. (Πηγή: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Software_patents2.JPG.)

US granted software patents by year

II.5. Διαγραμματική απεικόνιση απονεμηθέντων δ.ε. σε λογισμικό στις ΗΠΑ κατά τα έτη 1971-2004 σε σχέση με το συνολικό αριθμό χορηγηθέντων δ.ε. (Πηγή: <http://www.codinghorror.com/blog/2007/07/the-coming-software-patent-apocalypse.html>).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ/Α'

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

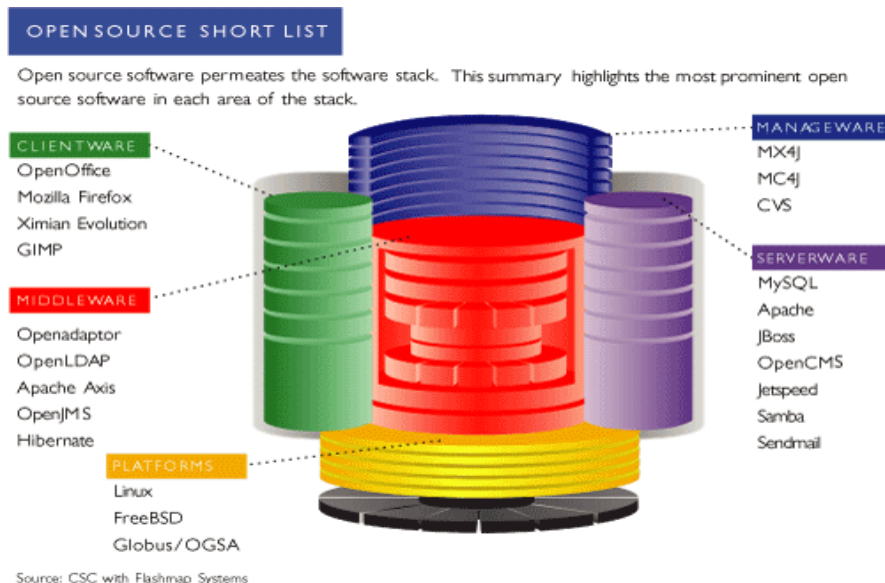
ΤΟ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟ/ΛΟΓΙΣΜΙΚΟ ΑΝΟΙΧΤΟΥ ΚΩΔΙΚΑ (ΕΛ/ΛΑΚ) –
FREE/OPEN SOURCE SOFTWARE (FOSS) Ή FREE/LIBRE/OPEN SOURCE
SOFTWARE (FLOSS)

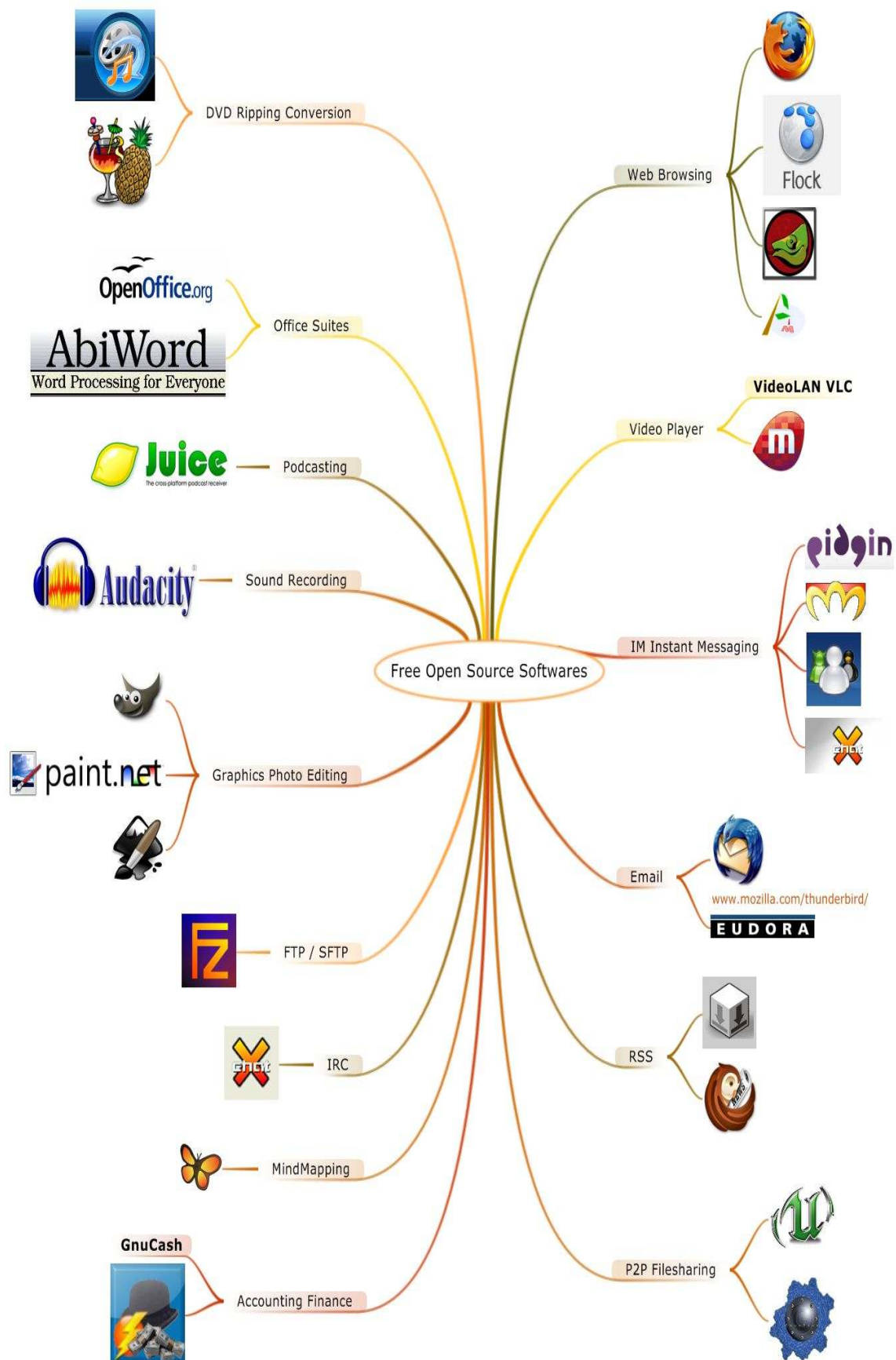
ΙΙΙ/Α.1. Τα σύμβολα των open source (Πηγή: <http://www.opensource.org/>), gnu (Πηγή: www.gnu.org) και linux (Πηγή: www.linux.com)

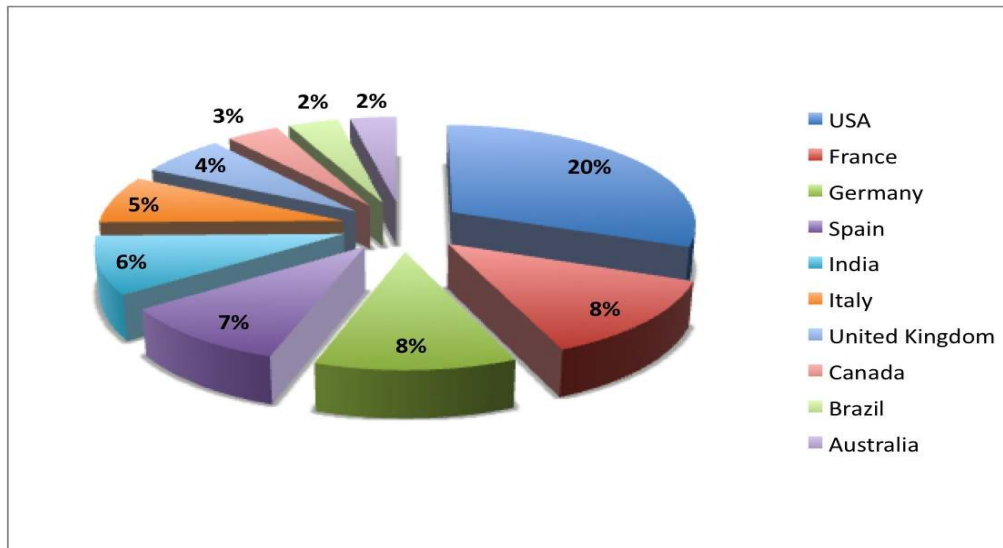
ΙΙΙ/Α.2. Το σύμβολο του open source γύρω από το οποίο (φορά: πάνω και δεξιόστροφα) απεικονίζονται τα σύμβολα ορισμένων γνωστών ΕΛ/ΛΑΚ προγραμμάτων, ήτοι: Mozilla Thunderbird, Audacity, Openoffice, NVU, Mozilla Firefox και Gimp. (Πηγή: <http://www.digitalnews.gr>).

ΙΙΙ/Α.3.ι. Ομαδοποίηση των προγραμμάτων open source, ανάλογα με την χρησιμότητά τους. (Πηγή: http://www.csc.com/features/stories/12340-leading_edge_forum_report_2004_open_source_open_for_business)

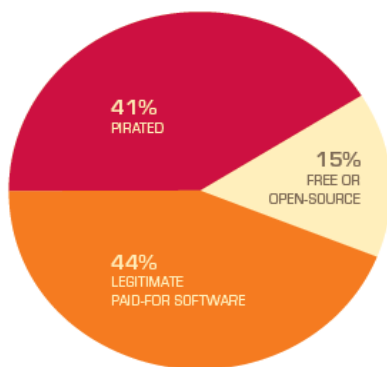

III/A.3.ii Τα κυριότερα προγράμματα open source κατηγοριοποιημένα ανάλογα με την λειτουργία που επιτελούν. (Πηγή: <http://mappio.com/mindmap/rickny/free-open-source-softwares>)

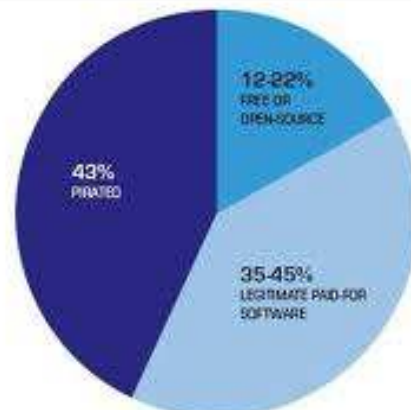
III/A.4. Διαγραμματική απεικόνιση της ποσοστιαίας χρήσης ΕΛ/ΛΑΚ ανά γεωγραφική περιοχή. (Πηγή: <http://blogs.alfresco.com/wp/ianh/category/open-source-barometer/>).

FIGURE 1: PC Software Units by Category

EXCLUDED: TRIALS AND BETA SOFTWARE, UTILITIES AND DRIVERS, WEB SERVICES, SOFTWARE-AS-A-SERVICE, CLOUD COMPUTING SERVICES
SOURCE: SIXTH ANNUAL BSA-IDC GLOBAL SOFTWARE PIRACY STUDY, MAY 2009

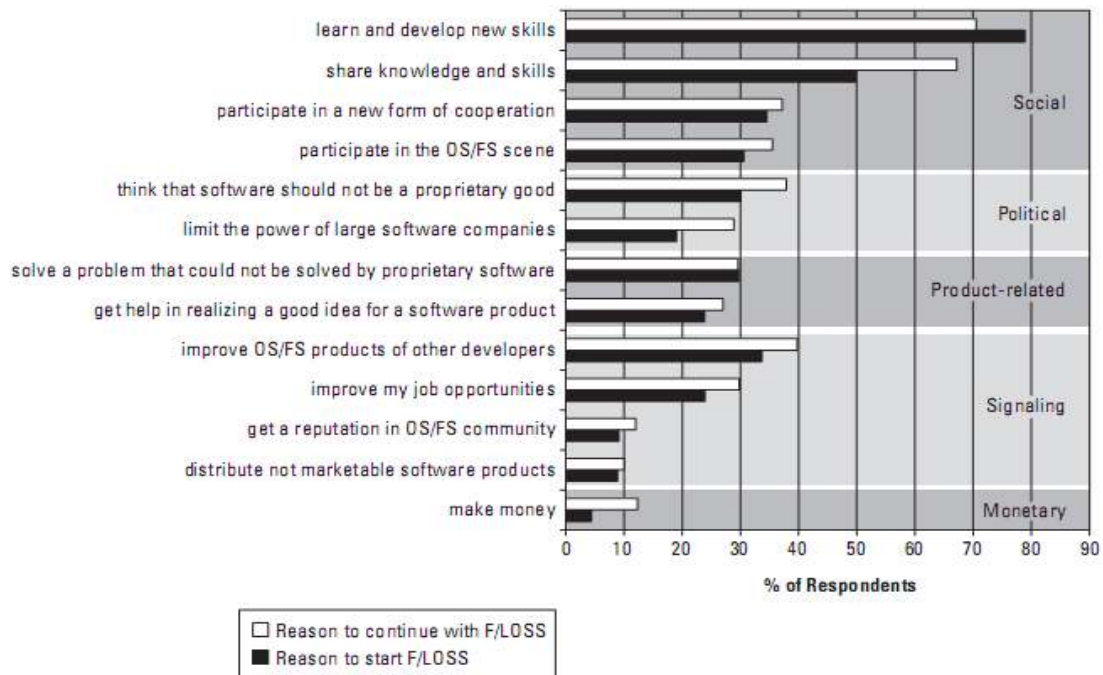
FIGURE 6: The Impact of Freeware and Open Source Software in 2009

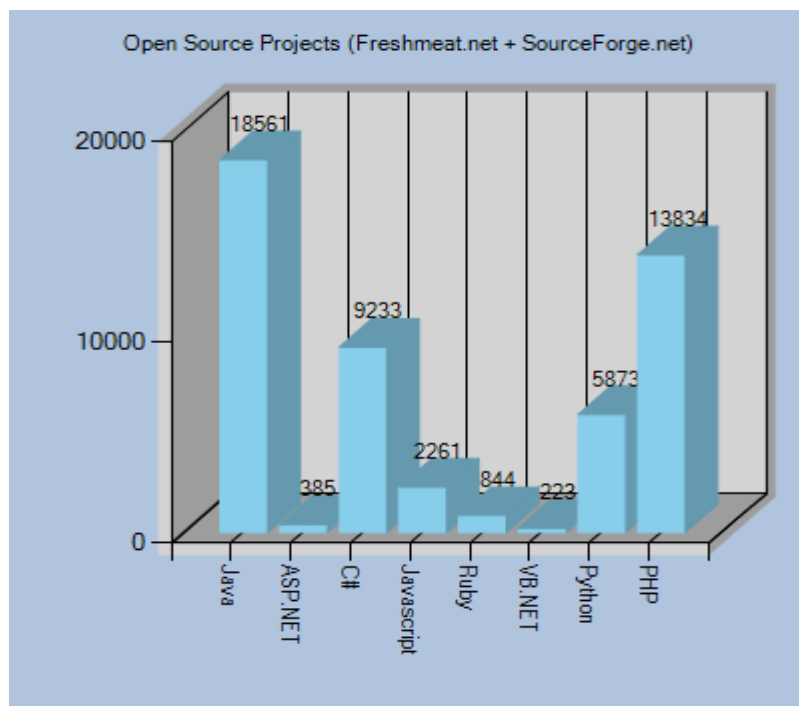
EXCLUDED: TRIALS AND BETA SOFTWARE, UTILITIES AND DRIVERS.

SOURCE: SEVENTH ANNUAL BSA-IDC GLOBAL SOFTWARE PIRACY STUDY, MAY 2010

III/A.5. Ποσοστά χρήσης ΕΛ/ΛΑΚ το 2008 και 2009 έναντι του ιδιόκτητου και “πειρατικού” λογισμικού (Πηγή: Annual BSA global software piracy study, 2008; BSA global software piracy annual study, 2009).

III/A.6. Κίνητρα ενασχόλησης των προγραμματιστών με το ΕΛ/ΛΑΚ (Πηγή: Ghosh R.-A., Understanding free software developers: Findings from the FLOSS study σε: Feller J. / Fitzgerald B. / Hissam S. / Lakhani K. (επιμ.), Perspectives on free and open source software, 2005, 34, mitpress.mit.edu/books/chapters/0262562278.pdf).

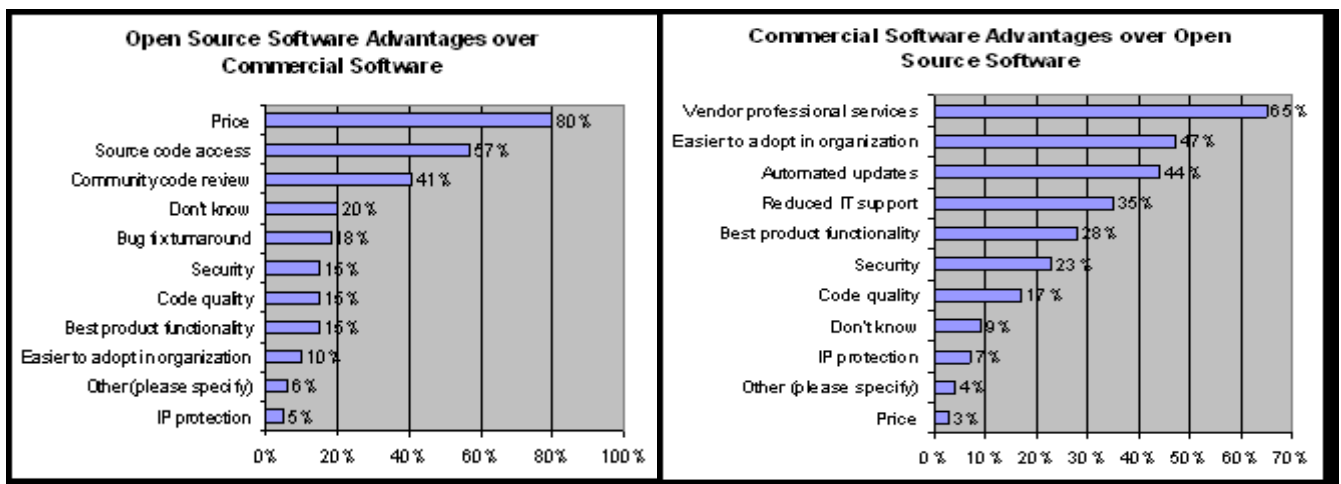

III/A.7. Διαγραμματική απεικόνιση open source projects (Πηγή: http://jasonkolb.com/weblog/2007/02/programming_tre.html).

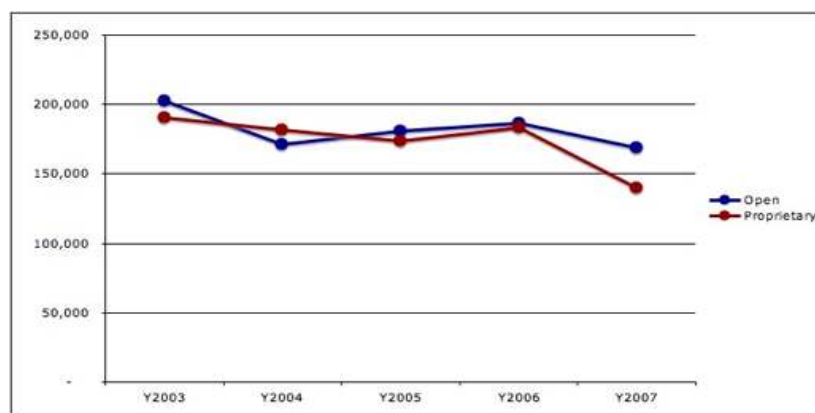
ΕΙΔΟΣ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟΥ	ΙΔΙΟΚΤΗΤΟ ΛΟΓΙΣΜΙΚΟ	ΕΛ/ΛΑΚ
Λειτουργικό Σύστημα	MS WINDOWS	LINUX
Εφαρμογές γραφείου	MS OFFICE	OPENOFFICE.ORG
Πρόγραμμα e-mail	MS OUTLOOK	MOZILLA THUNDERBIRD (ή KONTAKT)
PDF Reader	ACROBAT READER	OKULAR ή FOXIT
Browser	INTERNET EXPLORER	MOZILLA FIREFOX
Συμπίεση Αρχείων	POWER ZIP	7-ZIP
Εγγραφή CD	EASY CD CREATOR	K3B ή INFRARECORDER

III/A.8. Αντιστοιχία ιδιόκτητου λογισμικού-ΕΛ/ΛΑΚ σε δημοφιλείς εφαρμογές

(Πηγή-εν μέρει: Γιώτης Ι., Λογισμικό Ανοιχτού κώδικα & Υπηρεσίες Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, Πτυχιακή εργασία, ΕΚΠΑ, Σχολή θετικών επιστημών, Τμήμα Πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών, 2006, 22-23).

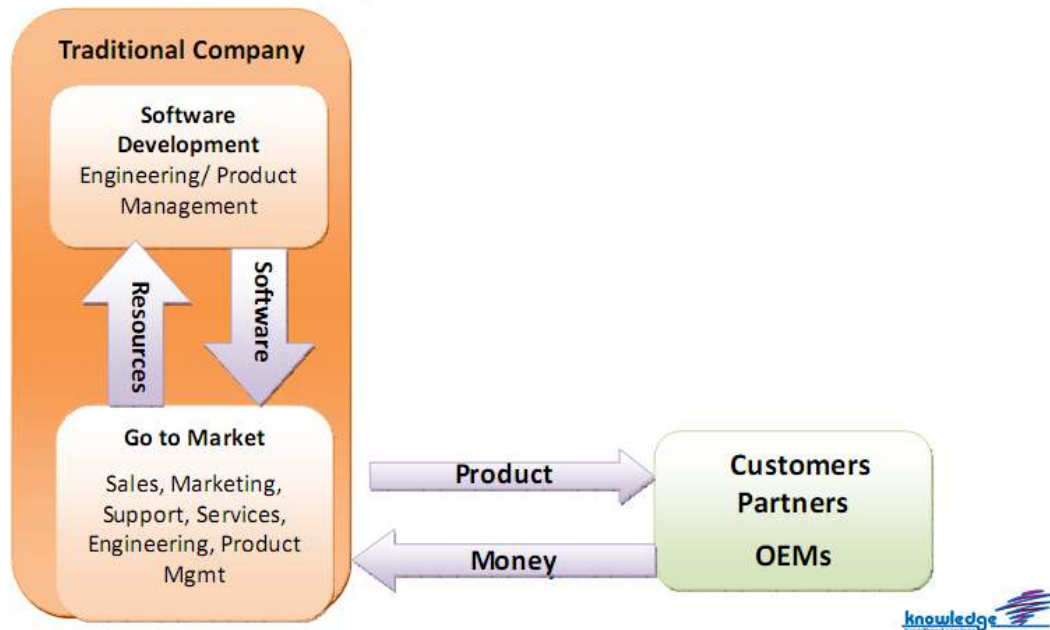

III/A.9. Κριτήρια επιλογής του ιδιόκτητου λογισμικού έναντι του ανοιχτού και το αντίστροφο (Πηγή: http://news.cnet.com/8301-13505_3-9789275-16.html).

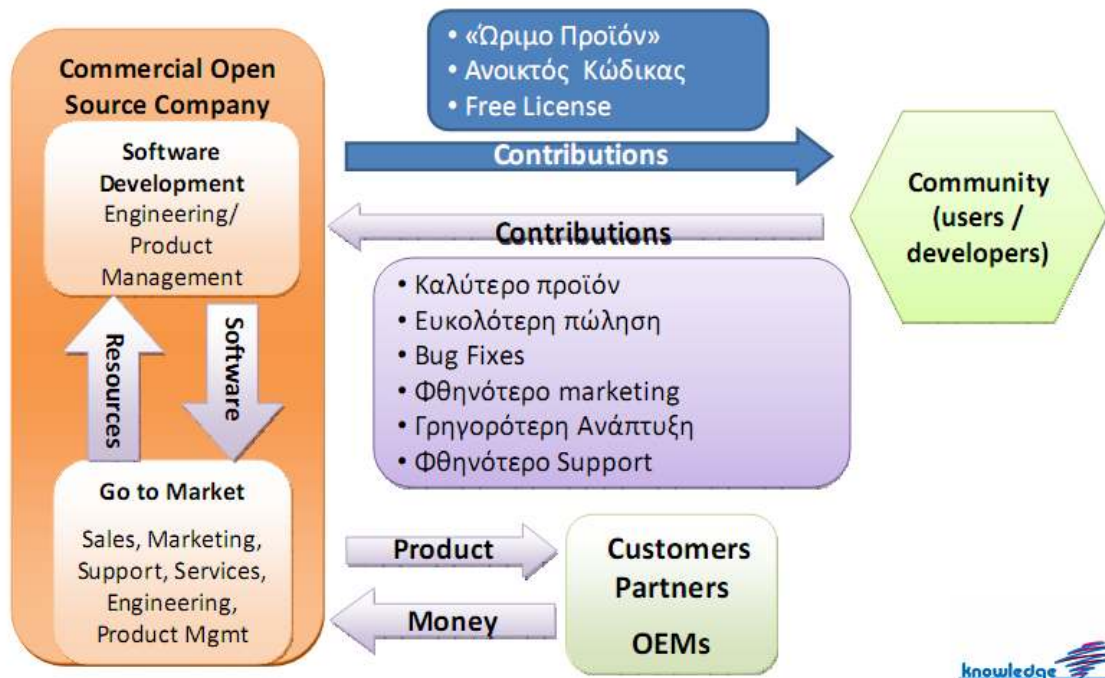
III/A.10. Συγκριτική πωλήσεων του ιδιόκτητου έναντι του ανοικτού λογισμικού (Πηγή: <http://www.oreillynet.com/onlamp/blog/2007/06/>).

Παραδοσιακό μοντέλο ανάπτυξης & διάθεσης Λογισμικού

Dr Mohamed F. Tolba, 2009, "Open Source : The future of Software

Commercial Open Source μοντέλο

Dr Mohamed F. Tolba, 2009, "Open Source : The future of Software

III/A.11. Σχηματική απεικόνιση του παραδοσιακού και του Open source "μοντέλου" ανάπτυξης λογισμικού (Πηγή: www.ellak.gr/uploads/egov09/cgristidis.pdf).

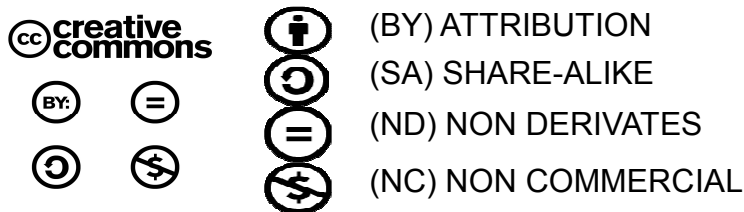
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ/Β'

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

ΕΝΟΤΗΤΑ 5.5. ΟΙ ΑΔΕΙΕΣ CREATIVE COMMONS (CC)

ΙΙΙ.Β.1. Σχηματική απεικόνιση της σχέσης Copyright © - Creative Commons (CC) - Public Domain (PD). (Πηγή: Παύλου Μ., Προστασία ψηφιακών πνευματικών δικαιωμάτων και η συνεισφορά του Οργανισμού Creative Commons, Πτυχιακή εργασία, ΕΚΠΑ, Σχολή Θετικών επιστημών, Τμήμα Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών, 2008, 53, <http://www.scribd.com/doc/8029354/-Creative-Commons>).

: Attribution=O αποδέκτης της άδειας μπορεί να χρησιμοποιήσει το έργο όπως θέλει, αρκεί να διατηρήσει τις διατυπώσεις που προβλέπονται στην άδεια σχετικά με την αναφορά στον αρχικό δημιουργό.

: Attribution-Share Alike=O αποδέκτης της άδειας μπορεί να χρησιμοποιήσει το έργο όπως θέλει, αρκεί να αδειοδοτήσει οποιοδήποτε παράγωγο έργο με την ίδια άδεια ή μια άδεια με τα ίδια στοιχεία αδείας και να διατηρήσει τις διατυπώσεις που προβλέπονται στην άδεια σχετικά με την αναφορά στον αρχικό δημιουργό.

: Attribution-Non Derivatives=O αποδέκτης της άδειας μπορεί να χρησιμοποιήσει το έργο όπως θέλει, αλλά δεν μπορεί να δημιουργήσει παράγωγα έργα και πρέπει να διατηρήσει τις διατυπώσεις που προβλέπονται στην άδεια σχετικά με την αναφορά στον αρχικό δημιουργό.

: Attribution-Non Commercial=O αποδέκτης της άδειας μπορεί να χρησιμοποιήσει το έργο με οποιονδήποτε τρόπο, αρκεί να μην υπάρχει σκοπός εμπορικής χρήσης και να διατηρήσει τις διατυπώσεις που προβλέπονται στην άδεια σχετικά με την αναφορά στον αρχικό δημιουργό.

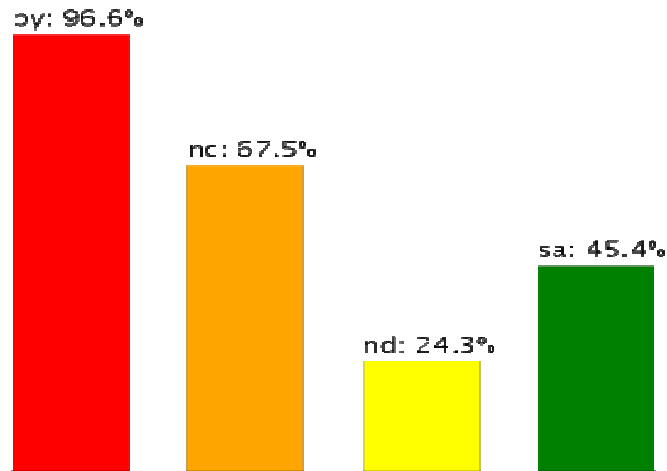
: Attribution-Non Commercial-Non Derivatives=O αποδέκτης της άδειας μπορεί να χρησιμοποιήσει το έργο με οποιονδήποτε τρόπο, αρκεί να μην υπάρχει σκοπός εμπορικής χρήσης, να μη δημιουργήσει παράγωγα έργα και να διατηρήσει τις διατυπώσεις που προβλέπονται στην άδεια σχετικά με την αναφορά στον αρχικό δημιουργό.

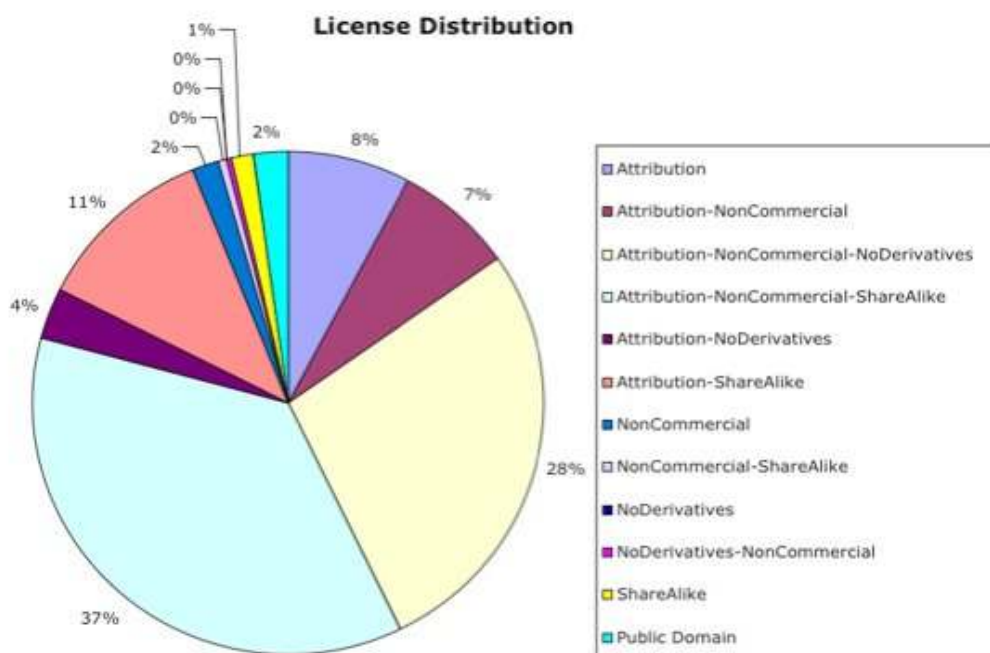
: Attribution-Non Commercial-Share Alike=O αποδέκτης της άδειας μπορεί να χρησιμοποιήσει το έργο με οποιονδήποτε τρόπο, αρκεί να μην υπάρχει σκοπός εμπορικής χρήσης, να

αδειοδοτήσει οποιοδήποτε παράγωγο έργο με την ίδια άδεια ή μια άδεια με τα ίδια στοιχεία αδείας και να διατηρήσει τις διατυπώσεις που προβλέπονται στην άδεια σχετικά με την αναφορά στον αρχικό δημιουργό.

III/B.2. Σχηματική απεικόνιση των τεσσάρων στοιχείων των αδειών CC (BY-SA-ND-NC) και των έξι πιθανών συνδυασμών αυτών (Πηγή-εν μέρει-: Καλλινίκου Δ./Καρούνος Θ./Παπαδόπουλος Μ., Οι Ελληνοποιημένες άδειες Creative commons, ΔιΜΕΕ 3/2007, 381).

III/B.3. Διαγραμματική απεικόνιση του ποσοστού συμμετοχής των τεσσάρων στοιχείων των αδειών CC σε αυτές που είχαν διανεμηθεί μέχρι τον Ιούνιο του 2006. 3% ανήκει στο Public Domain και τις προ της έκδοσης 1.0 χορηγηθείσες άδειες. (Πηγή: http://wiki.creativecommons.org/Metrics/License_statistics).

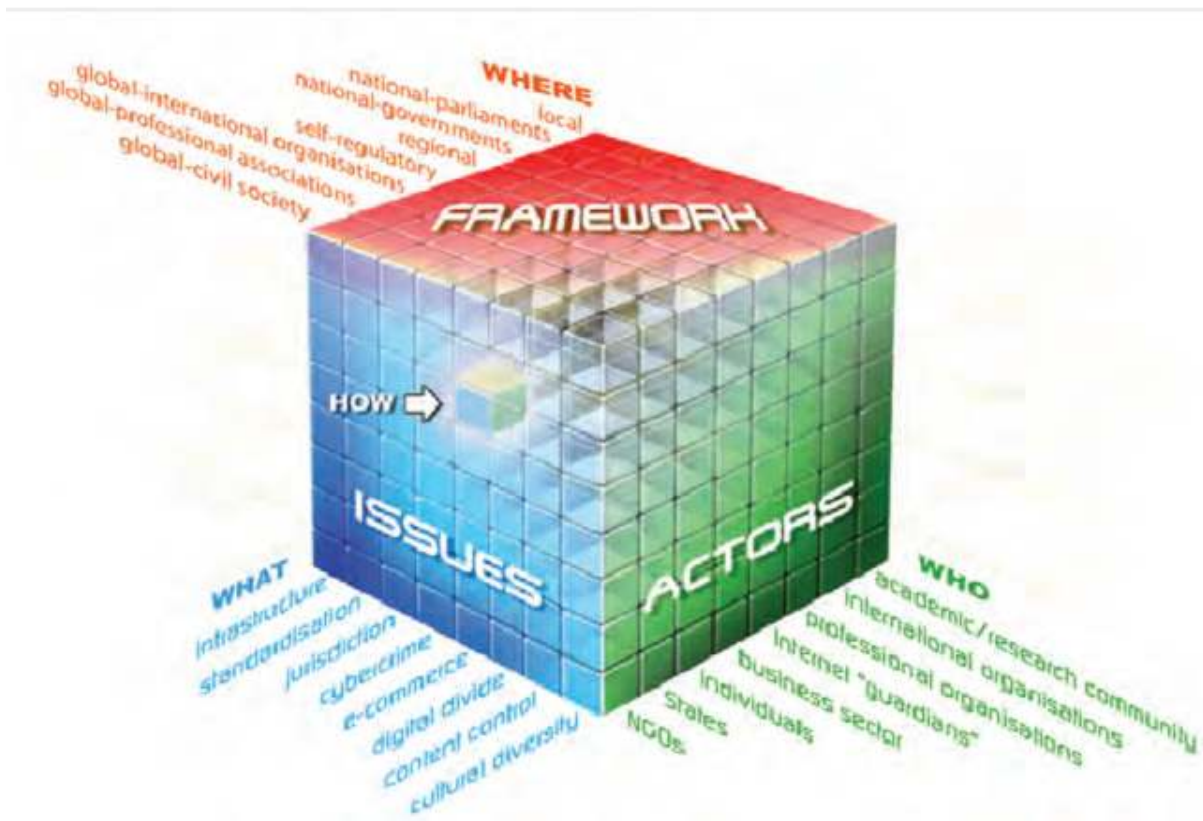
III/B.4. Διαγραμματική απεικόνιση του ποσοστού χρήσης των διαφόρων Αδειών CC το 2005. Όπου δεν αναφέρεται το attribution, πρόκειται για άδειες που είχαν εκδοθεί πριν την έκδοση 1.0, ώστε δεν έχουν κατηγοριοποιηθεί ανάλογα. Στην εν λόγω έρευνα συμπεριλήφθη και ο Public Domain τομέας. (Πηγή: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:LicenseStats2005.jpg>).

ΠΑΡΑΤΗΜΑ IV

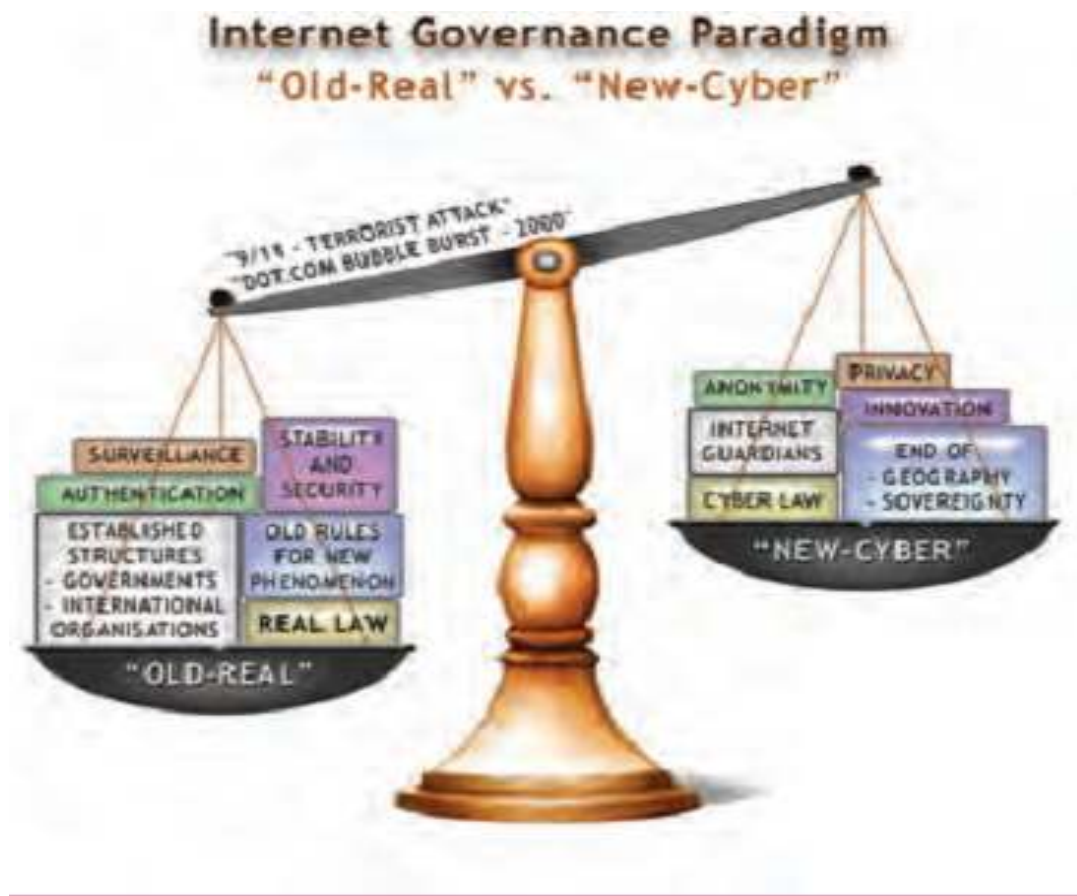
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

**Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ Η ΜΗ ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ ΚΑΙ
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΑΨΛΩΝ ΑΓΑΘΩΝ-ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗΣ
ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ ΣΤΟ ΨΗΦΙΑΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ**

IV.1. “Ο κύβος της Διακυβέρνησης του Διαδικτύου”, ο οποίος απεικονίζει την όλη προβληματική γύρω από την Διακυβέρνηση του Διαδικτύου και ειδικότερα: τα θέματα που καλείται να αντιμετωπίσει (WHAT), τους μετέχοντες στο Διαδίκτυο-“stakeholders” (WHO) και το επίπεδο λήψης των αποφάσεων (WHERE). Μετακινώντας τις πλευρές του κύβου, βρίσκουμε την ενδεικνυόμενη μέθοδο ρύθμισης σε κάθε περίπτωση (HOW). Ελλείπει το 5ο στοιχείο του κύβου, που προσδιορίζει το χρονικό σημείο αναζήτησης (WHEN). (Πηγή: Kurbalija J., An introduction to Internet governance, 2009, 190, igf09.org/IGF_English_2009_FINAL20091115115524.pdf).

IV.2. Απεικόνιση της "σύγκρουσης" της "προσέγγισης με τις παραδοσιακές μεθόδους" σε σχέση με την "νέα Κυβερνοπροσέγγιση" όσον αφορά στη Διακυβέρνηση του Διαδικτύου. (Πηγή: Kurbalija J., An introduction to Internet governance, 2009, 17, igf09.org/IGF_English_2009_FINAL20091115115524.pdf).

